

Europos Sąjungos oficialusis leidinys

C 353

Leidimas lietuvių kalba

Informacija ir pranešimai

62 metai

2019 m. spalio 18 d.

Turinys

I Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės

NUOMONĖS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

545-oji EESRK plenarinė sesija, 2019 7 17–2019 7 18

2019/C 353/01	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Blokų grandinės ir paskirstytojo registro technologija – socialinei ekonomikai ideali infrastruktūra“ (nuomonė savo iniciatyva)	1
2019/C 353/02	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Skatinti verslumui ir inovacijoms palankią bendrąją rinką. Populiarinti naujus verslo modelius visuomenės iššūkiams ir pokyčiams įveikti“ (nuomonė savo iniciatyva)	6
2019/C 353/03	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Vartotojai žiedinėje ekonomikoje“ (nuomonė savo iniciatyva)	11
2019/C 353/04	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Skaitmeninės ekonomikos apmokestinimas“ (nuomonė savo iniciatyva)	17
2019/C 353/05	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Atsparesnės ir tvaresnės Europos ekonomikos kūrimas“ (nuomonė savo iniciatyva)	23
2019/C 353/06	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Naujos ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimo vizijos“ (nuomonė savo iniciatyva)	32
2019/C 353/07	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Europos semestras ir sanglaudos politika. Naujos Europos strategijos po 2020 m. kūrimas“ (nuomonė savo iniciatyva)	39
2019/C 353/08	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Naujo valstybinių užimtumo tarnybų vaidmens įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį“ (nuomonė savo iniciatyva)	46

LT

2019/C 353/09	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Mokymas apie Europą. Mokykloms skirtų priemonių rinkinio rengimas“ (nuomonė savo iniciatyva).....	52
2019/C 353/10	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Klimato ir energetikos politikos derinimas pramonės sektorių požiūriu“ (nuomonė savo iniciatyva).....	59
2019/C 353/11	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Trumpųjų ir alternatyvių maisto tiekimo grandinių skatinimas ES. Agroekologijos vaidmuo“ (nuomonė savo iniciatyva).....	65
2019/C 353/12	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Ūkininko profesija ir pelningumo iššūkis“ (nuomonė savo iniciatyva).....	72
2019/C 353/13	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Transportas, energetika ir visuotinės svarbos paslaugos kaip tvaraus ES ekonomikos augimo varomoji jėga pasitelkiant skaitmeninę revoliuciją“ (nuomonė savo iniciatyva).....	79

III Parengiamieji aktai

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

545-oji EESRK plenarinė sesija, 2019 7 17–2019 7 18

2019/C 353/14	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai ir Tarybai „Siekiant veiksmingesnio ir demokratiškesnio ES mokesčių politikos sprendimų priėmimo“ (COM(2019) 8 final).....	90
2019/C 353/15	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, Regionų komitetui ir Europos investicijų bankui „Ketvirtoji energetikos sąjungos būklės ataskaita“ (COM(2019) 175 final).....	96
2019/C 353/16	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, Regionų komitetui ir Europos investicijų bankui dėl strateginio su baterijomis susijusio veiksmų plano įgyvendinimo. Strateginės baterijų vertės grandinės Europoje kūrimas (COM(2019) 176 final).....	102

I

(Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės)

NUOMONĖS

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS

545-OJI EESRK PLENARINĖ SESIJA, 2019 7 17–2019 7 18

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Blokų grandinės ir paskirstytojo registro technologija – socialinei ekonomikai ideali infrastruktūra“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/01)

Pranešėjas **Giuseppe GUERINI**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2018 12 13
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 4
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	179/1/2

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK remia Europos Komisijos pasiūlytą veiklą, skirtą Europos blokų grandinės partnerystei sukurti, pradedant nuo ES blokų grandinės stebėjimo centro ir forumo.

1.2. EESRK ragina institucijas skatinti pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimą šio stebėjimo centro ir Europos blokų grandinės partnerystės veikloje, nes akivaizdu, kad sėkminga blokų grandinės ir naujos skaitmeninės infrastruktūros plėtra yra ne tik informacinių technologijų klausimas, bet ir tikras bei realus ardomųjų socialinių inovacijų procesas.

1.3. EESRK mano, kad socialinės ekonomikos organizacijos gali padėti skatinti didesnę ir sąmoningą informuotumą apie blokų grandinės potencialą, būtent suvienodinant kultūrinį ir metodinį pagrindą, orientuotą į atviro ir dalyvaujamojo valdymo formas, siekiant užtikrinti aukštą skaidrumo lygį ir visų piliečių dalyvavimą vystymosi procese, kurį gali paskatinti šios naujos technologijos.

1.4. Naudojant blokų grandinės technologijos taikomąsias programas galima labai pagerinti socialinės ekonomikos organizacijų veiklą, o tai būtų naudinga ir šioms organizacijoms, ir jų nariams, ir ypač galutiniams naudotojams.

1.5. Verslo projektams, grindžiamiems paskirstytojo registro technologijomis, reikalingos stiprios valdymo struktūros, kuriomis būtų užtikrintos aiškios funkcijos ir atsakomybės sritys ir remiamas įvairių suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimas.

1.6. EESRK ragina valdžios institucijas užtikrinti, kad blokų grandinės technologija būtų plėtojama laikantis asmens duomenų tvarkymo ir kibernetinio saugumo taisyklių, kartu stebint piliečių ir įmonių duomenų grobimo arba netinkamo naudojimo riziką.

1.7. Atsižvelgdamas į naujų technologijų sukeltus esminius pokyčius, EESRK rekomenduoja užtikrinti deramą piliečių ir darbuotojų apsaugą, be kita to, tinkamai įtraukiant socialinius partnerius, ypač nagrinėjant jų darbo sąlygas ir parengiant tinkamus mokymo ir įgūdžių atnaujinimo planus.

1.8. EESRK mano, kad neginčijamai būtinas realus socialinės ekonomikos organizacijų ir pilietinės visuomenės dalyvavimas, siekiant užtikrinti, kad naujų technologijų teikiama didelėmis galimybėmis būtų užtikrinta nauda, prieiga, skaidrumas ir galimybės dalyvauti visiems, o ne tik naujam „skaitmeninės ekonomikos elitui“.

2. Bendrosios aplinkybės ir iniciatyvos tikslas

2.1. Ši nuomonė savo iniciatyva parengta vadovaujantis ES Tarybai pirmininkavusio Liuksemburgo išvadomis, kuriose raginama iširti naujų skaitmeninių technologijų potencialą socialinės ekonomikos srityje.

2.2. Tarp šių naujų technologijų vis akivaizdesnio ardomųjų inovacijų potencialo turi įvairių formų *paskirstytojo registro technologija* (angl. *Distributed Ledger Technology – DLT*), vadinamoji blokų grandinė, kuri leis kurti labai įdomias taikomas programas įvairiose ekonominės ir socialinės veiklos srityse.

2.3. Dėl kai kurių šios technologijos savybių blokų grandinė taps skaitmenine infrastruktūra, kuria socialinės ekonomikos organizacijos galėtų sėkmingai naudotis savo tikslams veiksmingiau pasiekti ir taip padidinti savo gebėjimus daryti teigiamą socialinį poveikį ir skatinti socialines inovacijas.

2.4. EESRK ragina institucijas skatinti pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimą Europos blokų grandinės stebėjimo centro veikloje, nes sėkmingas blokų grandinės ir naujos skaitmeninės infrastruktūros plėtojimas negali priklausyti nei vien nuo IT sprendimų, nei vien nuo inžinerijos – jis bus tobulesnis tik tuo atveju, jei šios priemonės taps ardančiųjų socialinių inovacijų varomąja jėga.

2.5. Naudinga priminti, kad paskirstytojo registro technologijomis užtikrinamas partnerių, kurie orientuojasi į bendradarbiavimą ir daugiausia patvirtina sandorius, tarpusavio pasitikėjimas, o ne į bloko grandinę įtrauktas turinys ar kokybė. Taigi, nors kai kurie optimistiški šios technologijos vertintojai ją apibrėžia kaip naują pasitikėjimo vektorius, būtina aiškiai nurodyti, kad ši technologija negali pakeisti šalių lojalumo ir pasitikėjimo.

3. Trumpas blokų grandinės ir paskirstytojo registro technologijų aprašymas

3.1. Blokų grandinės technologija – tai IT protokolas, kuris buvo sukonfigūruotas XX amžiaus paskutiniame dešimtmetyje. Tačiau jos naudojimas plačiu mastu ir jos sėkmė siejama su paplitusiomis kriptovaliutomis, iš kurių geriausia žinomi bitkoinai. Vis dėlto būtų klaidinga blokų grandinę tapatinti vien tik su kriptovaliutomis. Faktiškai, kadangi vienu metu didėja IT sistemų skaičiavimo ir duomenų analizės pajėgumai, gerinamas junglumas Europoje ir nuolat vystomos dirbtinio intelekto sistemos, eksponentiškai didėja galimybės taikyti paskirstytojo registro technologiją įvairiais tikslais.

3.2. Kartu blokų grandinė yra kodas, t. y. ryšių protokolas, ir viešasis registras, kuriame eiliškumo tvarka itin skaidriai ir be galimybės pakeisti „užregistruojami“ visi tinklo dalyvių tarpusavio sandoriai.

3.3. Šią registracijos seką sudaro vienas su kitu sujungtų „blokų“ (kodo dalių) junginys, sukurtas naudojant kriptografinę funkciją, pagal kurią kiekviena grandinę sudarančio bloko dalis tampa atsekama ir nepakeičiama. Tokios blokų grandinės vienu metu užregistruojamos visuose įrenginiuose, per kuriuos prisijungia blokų grandinės dalyviai. Kiekvienas dalyvis yra viena grandinės *grandis*, kuri padeda patvirtinti duomenis, kuriais keičiamasi, ir juos saugoti.

3.4. Tokiu būdu sandoriai sudaromi horizontaliai ir juos patvirtina daugybė dalyvių, todėl vienam veiklos vykdytojui tampa neįmanoma užregistruotų duomenų pakeisti arba sunaikinti. Tai turėtų užtikrinti kiekvienos duomenų apdorojimo operacijos saugumą ir stiprinti abipusį pasitikėjimą tarp blokų grandinės dalyvių, dalyvaujančių paskirstytame ir decentralizuotame patvirtinimo procese. Taigi, blokų grandinė yra įdomi priemonė, skirta naujai apibrėžti skaitmeninių sandorių operacijų saugumo koncepciją.

3.5. Dėl šios priežasties blokų grandinės technologija dažniausia naudojama kaip virtualiųjų valiutų infrastruktūra, tačiau dėl tų pačių motyvų ji taip pat gali turėti socialinės, kultūrinės ir politinės bei ekonominės vertės. Tačiau, norint ją naudoti bet kuriais kitais tikslais fiziniame, o ne virtualioje ekonominėje aplinkoje, reikia suvokti, kad paskirstytojo registro technologija negarantuoja atitinkamo turinio kokybės. Kitaip tariant, galima patvirtinti, kad tam tikras produktas saugiai perėjo per atsekamą paskirstytojo registro grandinę, tačiau neįmanoma teigti, kad tas produktas iš esmės yra geros kokybės.

3.6. Skirtingi blokų grandinės dalyviai tiesiogiai kontroliuoja vieną visos grandinės dalį, todėl blokų grandinė tampa decentralizuota sistema, kurioje sunku „dominuoti“ vienam subjektui. Taip užtikrinama didesnė sauga nuo išpuolių arba sabotazo, nes tuo atveju, jei viena iš grandinės grandžių patirtų išpuolį arba būtų pažeista, kitos paskirstytojo registro grandys ir toliau veiktų.

3.7. Paskirstytajame registre pagal blokų grandinę sudaromi sandoriai yra atsekami ir matomi visiems dalyviams, todėl operacijos vykdomos skaidriai, nedalyvaujant „centrinei institucijai“ arba „trečiajam šaliai“, kuri atlieka įpareigotojo atstovo arba tarpininko funkciją. Tačiau kvantinių kompiuterių raida, taip pat teorinė galimybė „kontroliuoti“ didelį tinklo mazgų skaičių visiškai nepašalina nei paskirstytojo registro technologijų koncentracijos ar kontrolės rizikos, nei duomenų grobimo bei koncentracijos pavojaus.

3.8. Šios savybės taip pat leidžia pagal blokų grandinės technologiją sudaryti tikras ir realias automatizuotai įgyvendinamas sutartis, vadinamas „išmaniosiomis sutartimis“, kurios suteikia galimybę greitai ir horizontaliai individualizuoti ir specifiuoti sandorį. Tokiu būdu patvirtinti pagrindiniai duomenys tampa vykdytina teise, o tai gali turėti įtakos įvairiai socialinei, ekonominei ir politinei praktikai.

3.9. Omenyje turima, pavyzdžiui, galima skaitmeninio administravimo, susijusio su rinkimais ir balsavimo sistemomis, gerovės sistemomis ir sveikatos priežiūros paslaugų teikimu, viešųjų pirkimų valdymu, raida.

3.10. Blokų grandinės technologijos raktažodžiai – decentralizacija, skaidrumas, lygiavertis dalyvavimas, patikimumas ir pasitikėjimas – sulaukia plataus atgarsio pagrindinėse organizacinėse formose, pagal kurias veikia įmonės ir socialinės ekonomikos organizacijos. Tai dar svarbiau tuo atveju, jei paskirstytojo registro technologijų tinklai būtų plėtojami užtikrinant didelę sąveikumo galimybę, kad naudotojai galėtų naudotis šiomis technologijomis bendradarbiaudami, naudodamiesi įvairiais prietaisais ir priemonėmis.

4. Europos Sąjunga ir blokų grandinė

4.1. EESRK palankiai vertina ir remia veiklą, kurios ėmėsi Europos Komisija ir daugelis valstybių narių siekdamas sukurti Europos blokų grandinės partnerystę. Strategiškai svarbu, kad Europa neprarastų pozicijų vykstant tarptautinei konkurencijai visų skaitmeninių technologijų plėtojimo srityje ir skatintų ir propaguotų įvairių viešojo ir privačiojo sektorių subjektų bendradarbiavimą kuriant Europos blokų grandinės infrastruktūrą.

4.2. Europos Parlamentas jau išreiškė savo nuomonę šiais klausimais rezoliucijose 2017/2772 (RSP) ir 2018/2085 (INI) ir, be kita ko, paragino Komisiją skatinti atlikti paskirstytojo registro technologijų socialinio poveikio vertinimą.

4.3. Nemažiau svarbu ir tai, kad nuo 2018 m. vasario 1 d. pradėjo veikti Europos Komisijos įsteigtas Europos blokų grandinės stebėjimo centras ir forumas, kurie jau paskelbė teminius pranešimus įvairiomis temomis ⁽¹⁾.

4.4. EESRK įsitikinimu, siekiant, kad blokų grandinės technologijų teikiama nauda būtų tinkamai plėtojama, reikia sukurti ir deramą taisyklių sistemą, kuri skatintų ir remtų viešojo ir privačiojo sektorių bei organizuotos pilietinės visuomenės bendradarbiavimą, kad būtų pasiekta teigiama socialinė, kultūrinė ir reguliavimo konvergencija, kuri yra būtina siekiant atverti visas galimybes gerinti paslaugas ir procesus tiek viešajame, tiek ir privačiame sektoriuose.

⁽¹⁾ *Blockchain Innovation in Europe* (2018 m. liepos mėn.), *Blockchain e General Data Protection Regulation (GDPR)* (2018 m. spalio mėn.), *Blockchain for Government and Public Services* (2018 m. gruodžio mėn.), *Scalability, Interoperability and Sustainability of Blockchains* (2019 m. kovo mėn.), *Blockchain and Digital Identity* (2019 m. gegužės mėn.).

5. Ar blokų grandinės technologija ir decentralizuotas paskirstytasis registras gali būti socialinei ekonomikai tinkanti infrastruktūra?

5.1. Jeigu blokų grandinės technologija yra naudinga priemonė formuojant naują pasitikėjimo koncepciją pasaulinėje skaitmeninėje ekonomikoje, socialinės ekonomikos organizacijos, naudodamosi šiomis technologijomis, gali padėti demokratizuoti ekonomiką, sudarant sąlygas skaitmenines socialinės ekonomikos sklaidai.

5.2. Finansų krizė susilpnino piliečių pasitikėjimą finansų įstaigomis. Pasitikėjimas jau tapo retu socialiniu ištekliumi, o jį dar labiau silpnina vis didėjantis susirūpinimas dėl kai kurių stambių ekonominės veiklos vykdytojų renkamų ir laikomų duomenų saugumo.

5.3. Plačiai paplitusių ir vietos lygmeniu bei vietos bendruomenėse įsitvirtinusių socialinės ekonomikos įmonių įtraukimas gali atlikti svarbų vaidmenį, kuomet plačiau apie galimybes informuojant Europos piliečius. Todėl jos gali teigiamai prisidėti skatinant etišką ir vertybėmis grindžiamą socialinės ekonomikos ir technologinių inovacijų konvergenciją, pereinant prie vystymosi modelio, kuris atitinka bendrus interesus.

5.4. Yra daug konkrečių praktinių blokų grandinės technologijos naudojimo socialinės ekonomikos organizacijose būdų.

5.5. Visų pirma, ši skaidrumą ir pasitikėjimą didinanti technologija gali būti lengvai panaudojama siekiant užtikrinti saugų ir atsekamą aukų ir lėšų rinkimą, pavyzdžiui, suteikiant galimybę NVO lėšų skiriančiam donorui sekti paaugotų lėšų srautus ir paskirties vietas. Žvelgiant iš kitos perspektyvos, ta pati NVO galėtų sukurti sistemą, kuri leistų išsamiai apskaičiuoti kiekvieną išlaidų srautą, užtikrinant, kad investuotos lėšos iš tikrųjų būtų panaudotos numatytiems tikslams pasiekti.

5.6. Įdiegdamos blokų grandinės technologiją, daugelis socialinės ekonomikos organizacijų galėtų labai pagerinti savo organizacinio valdymo operacijų (konsultavimosi su nariais ir balsavimo procedūrų) vykdymą ir užtikrinti jų saugumą bei atsekamumą, taip sudarydamos palankesnes sąlygas dalyvavimui ir įsitraukimui, net ir tuo atveju, kai nariai pasklidę po įvairias teritorijas arba kai jų yra tiek daug, kad sunku surengti tradicinius visuotinius susirinkimus.

5.7. Daug kultūrinės veiklos – pradedant mokymu ir baigiant menais – vykdo socialinės ekonomikos organizacijos. Asociacijos ir kooperatyvai, dirbantys švietimo ir mokymo srityje, taip pat veikiantys pramogų srityje ir kuriantys meninę ar intelektinę produkciją, galės naudoti blokų grandinės technologiją siekdami tiek patvirtinti nuotoliniu būdu vykdomos veiklos autentiškumą, tiek ją pritaikyti veiklą prie individualių vartotojų poreikių. Pažymėtina tai, jog ši technologija gali būti naudojama siekiant aiškesnių ir geriau apsaugotų intelektualinės nuosavybės ir autorių teisių, turinio perdavimui taikant išmaniąsias sutartis.

5.8. Mokymo ir švietimo srityje blokų grandinė galėtų būti naudojama įgūdžių sertifikavimui, skaitmeninio formato kvalifikacijų ir diplomų saugumo užtikrinimui ir skaitmeninių sertifikatų, kurie automatiškai atnaujina darbuotojų ir studentų *curriculum vitae*, išdavimui.

5.9. Galima numatyti, kad labai svarbios bus taikomosios programos sveikatos, asmens priežiūros ir socialinės paramos srityse, tiek užtikrinant saugų duomenų ir informacijos saugojimą, tiek prieigą priežiūros paslaugas gaunantiems asmenims ir nustatant jų tapatybę. Šiose srityse veikia daugybė socialinės ekonomikos organizacijų, padedančių netoliese gyvenantiems pažeidžiamiausiems piliečiams, be kita ko, periferinėse vietovėse, kuriose galimybė įdiegti saugias telemedicinos ir nuotolinės pagalbos sistemas gali turėti didelės įtakos žmonių gyvenimo kokybei.

5.10. Šioms technologijoms dažnai reikalingi įgūdžiai ir ištekliai, kurių turi ne visi žmonės. Jų dar mažiau turi pažeidžiamiausi asmenys, kaip antai vyresnio amžiaus žmonės, neturtingi asmenys, neįgalieji, nepilnamečiai ir marginalizuoti namų ūkiai. Šioms gyventojų grupėms, apie kurias visi privalome galvoti, socialinės ekonomikos organizacijos gali suteikti pagrindinį prieigos kanalą.

5.11. Daug žemės ūkio sektoriaus kooperatyvų svarsto galimybę diegti naujas technologijas, kad jų produktai tam tikru mastu taptų atsekami ir atpažįstami, taip išvengiant gamintojams ir vartotojams kenkiančio sukčiavimo ir klastojimo. Be to, blokų grandinės technologija galėtų užtikrinti didesnę žemės ūkio kooperatyvo ir jo narių ūkininkų santykių aiškumą ir skaidrumą, taip pat sudaryti sąlygas mažinti paslaugų, kaip antai draudimo nuo su gaivalinėmis nelaimėmis susijusios rizikos, sąnaudas.

5.12. Kaip žinoma, pirmosios bloko grandinės taikomosios programos buvo pradėtos naudoti siekiant sukurti kriptovaliutas ir tarpusavio atsiskaitymo sistemas. Tai atneštų naudos socialinės ekonomikos sektoriuje, siekiant valdyti tiek sutelktinį skolinimą, tiek papildomas mokėjimų schemas, kurios būtų naudingos vykdant mikrokredito operacijas, skirtas galimybės naudotis bankų paslaugomis neturintiems asmenis, arba valdant etiškus mikroinvesticijų tinklus, orientuotus į bendruomenines ekonomikos grandines.

5.13. Aplinkos apsaugos asociacijos ir socialinės įmonės taip pat aktyviai veikia atliekų mažinimo, surinkimo ir rūšiavimo srityse. Net ir šiuose sektoriuose galima naudotis decentralizuotų paskirstytųjų registrų galimybėmis siekiant pagerinti piliečiams teikiamas paslaugas.

5.14. Atsinaujinančiųjų išteklių energiją gaminantys kooperatyvai, kurių Europoje jau yra daugiau kaip 1500 ir kuriems priklauso daugiau kaip 1000000 piliečių, aktyviai dalyvaujančių energetikos pertvarkoje, galėtų optimizuoti savo paskirstymo tinklus ir jų pertvarką naudodami blokų grandinės technologiją.

5.15. Energijos klausimas yra labai svarbus blokų grandinės aspektas, nes šiuo metu registruojant duomenis ir blokų grandines daugybėje decentralizuotų serverių ir įrenginių suvartojama labai daug energijos, todėl siekiant, kad blokų grandinės technologija taptų tvaresnė, vis dar reikia spręsti optimalaus energijos vartojimo klausimą.

5.16. Nustačius, kad blokų grandinės technologija gali atnešti didelių teigiamų pokyčių, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pagal blokų grandinės technologiją užregistruotų duomenų neįmanoma pakeisti, todėl teisės aktais būtina užtikrinti, kad ši technologija būtų plėtojama laikantis asmens duomenų tvarkymo taisyklių (Bendrojo duomenų apsaugos reglamento), visų pirma atsižvelgiant į vadinamąją „teisę būti pamirštam“.

5.17. Svarbu galiojančias taisykles dėl šių klausimų nuolat priderinti (tiesiogiai arba pateikiant aiškinimus) prie labai sparčių technologinių pokyčių. Tai vienintelis būdas išvengti, kad šalia teigiamų pokyčių, kurių tikimasi iš blokų grandinės technologijos, neatsirastų neigiamų pokyčių ir probleminių padarinių.

5.18. Blokų grandinės technologija turės didelio poveikio darbo rinkai: kai kurios darbo vietos išnyks, kitos – iš esmės pasikeis, kartu gali atsirasti naujų profesijų, o kitų profilis gali labai pakisti palyginti su dabartine padėtimi. EESRK nuomone, svarbu, kad darbuotojai būtų tinkamai apsaugoti, visų pirma rengiant atitinkamus mokymo planus ir aktyvios darbo rinkos politikos priemones, dalyvaujant socialiniams partneriams.

5.19. Dėl milžiniško naujų skaitmeninių technologijų potencialo ir didelių reikalingų investicijų sąnaudų blokų grandinės technologijai taip pat kyla įrenginių, galinčių užtikrinti šios technologijos veikimą, koncentracijos rizika. Todėl, be tinklo demokratizavimo teikiamų galimybių, negalima atmesti ir pavojaus, kad duomenys ir technologiniai tinklai bus naudojami spekuliaciniais tikslais arba sutelkti keletą dideles sumas gebančių investuoti subjektų rankose arba kelete šalių. Dėl šios priežasties svarbu imtis viešųjų intervencinių priemonių užtikrinant šių technologijų plėtros dalyvaujimą ir prieinamą pobūdį.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkas

Luca JAHIER

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Skatinti verslumui ir inovacijoms palankią bendrąją rinką. Populiarinti naujus verslo modelius visuomenės iššūkiams ir pokyčiams įveikti“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/02)

Pranešėjas **Giuseppe GUERINI**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 1 24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 4
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	185/0/6

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Jau pripažįstamas poreikis kurti socialinės ekonomikos rinką, kuri, protingai taikant naujas technologijas, padėtų spręsti pagrindines problemas, susijusias su tvarumu, klimato kaita ir nelygybės mažinimu.

1.2. EESRK mano, kad šioje srityje aktyviai ir svariai gali prisidėti ne tik viešosios institucijos, bet ir verslo pasaulis. Tai visų pirma, visos realiosios ekonomikos įmonės, kurios kuria vertę ir darbo vietas spekuliatyviai nenaudodamos finansinių svertų.

1.3. Atsižvelgiant į didelę Europos lygmeniu veikiančių ekonominių modelių ir įmonių formų įvairovę, svarbu, kad pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, susijusių su įmonėmis, ekonomika ir vidaus rinka, nebūtų suvienodinti ir kad būtų atmetamas požiūris visiems taikyti vienodą sprendimą (angl. *one size fits all*) ir remiamasi „įmonių biologinės įvairovės“ principu.

1.4. Ypač svarbu, kad Europos institucijos remtų dirbtinio intelekto plėtojamą ir tinkamą *didžiųjų duomenų* naudojimą ir šiuo tikslu nustatytą tinkamą taisyklę, kurios leistų užtikrinti, kad šios technologijos būtų plėtojamos gerbiant asmens teises ir koordinuotai investuojant į Europos ir valstybių narių viešuosius išteklius siekiant užtikrinti ES konkurencingumą pasaulio mastu. Ypač svarbu, kad *didieji duomenys* ir jų potencialas būtų prieinami ir MVĮ.

1.5. Pokyčiai, kuriuos gamybos procesuose ir apskritai visoje ekonomikoje lemia naujosios technologijos, dirbtinis intelektas ir didieji duomenys, iš esmės transformuos ir darbo rinką. Tačiau svarbu, kad šie pokyčių procesai vyktų plėtojant veiksmingą socialinį dialogą ir gerbiant darbuotojų teises ir užtikrinant jų gyvenimo kokybę.

1.6. Priemonėmis, skirtomis sudaryti palankesnes sąlygas MVĮ gauti finansavimą, pavyzdžiui, J. C. Junckerio planas, programa COSME arba ateityje programa „InvestEU“, turėtų ir toliau būti remiamos MVĮ ir socialinės įmonės, kurios dažnai susiduria su sunkumais plėsti veiklą dėl likvidumo problemų ir kapitalo nepakankamumo. Taip pat reikėtų aktyviai skatinti Europos rizikos kapitalo rinkos plėtrą.

1.7. Būtinybė užtikrinti socialinę sanglaudą ir lygybę senėjančioje ir vis mažiau gyventojų turinčioje Europos visuomenėje rodo, kad socialinės ir savidraudos įmonės ateityje gali atlikti svarbų vaidmenį. Todėl reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų įvertintas šių įmonių, suteikiančių žmonėms galimybę burtis ir dirbti kartu siekiant patenkinti nuolat didėjančius socialinius poreikius, vaidmuo.

1.8. EESRK pakartoja, kad būtina pripažinti ir remti MVĮ, šeimos, amatų ir socialinės ekonomikos įmonių, smulkių prekybininkų ir ūkininkų vaidmenį skatinant ir skleidžiant verslumo dvasią, kurios pagrindinis tikslas – vietos gyventojų ir bendruomenių vaidmuo kuriant įtraukios Europos bendrosios rinkos modelį. Be to, šios įmonės suteikia galimybę vykdyti ekonominę ir verslo veiklą platesniam žmonių ratui, taip skatinamos ekonominę demokratiją.

2. Bendrosios aplinkybės ir nuomonės savo iniciatyva dalykas

2.1. Šia nuomone savo iniciatyva siekiama pateikti pasiūlymus ES institucijoms, kad pastangos stiprinti bendrąją rinką padėtų sudaryti palankias sąlygas vystyti įvairių formų įmonėms, kurios būtų pajėgios spręsti visuomenei kylančius uždavinius.

2.2. Jau pripažįstamas poreikis siekti sukurti socialinės ekonomikos rinką, kuri, protingai taikant naujas technologijas, padėtų spręsti pagrindines problemas, susijusias su tvarumu, neigiamo klimato kaitos poveikio švelninimu, nelygybės mažinimu, leistų mažinti demografinę įtampą, didelį migracijos spaudimą prie ES išorės sienų ir vykdyti energetikos pertvarką.

2.3. EESRK mano, kad šioje srityje svariai gali prisidėti verslo pasaulis ir, žinoma, viešosios institucijos. Didžiuosius ankstesniame punkte minėtus pokyčius, iš tiesų, galima įveikti ir pasitelkiant kiekvienai verslo veiklai būdingą inovacinių potencialą. Tačiau kai kurie ekonominio vystymosi modeliai ir kai kurių formų įmonių parodė didesnę gebėjimą diegti socialines inovacijas, kurios tampa vis būtinesnės siekiant sukurti tvaresnę ir integracinę ekonomiką.

2.4. EESRK mano, kad būtų galima rasti daug sąlyčio taškų tarp inovacijoms ir verslumui palankios bendrosios rinkos ir JT Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m., skirtos darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti, nes augimo ir inovacijų tikslai, kurie yra būtini siekiant ir toliau užtikrinti gerovę Europos Sąjungoje, turi būti ne tik tvirti, bet ir tvarūs.

2.5. Pastaraisiais metais EESRK priėmė daug nuomonių šiais konkrečiais pagrindiniais klausimais:

— naujų verslo modelių paieška ⁽¹⁾;

— įvairios verslo formos ⁽²⁾,

— skaitmeninio amžiaus pokyčiai ⁽³⁾.

2.6. EESRK mano, kad siekiant paskatinti vidaus rinkos veikimą, Europos teisės aktų leidėjas ypatingą dėmesį turėtų skirti įvairioms ekonomikos ekosistemoms. ES ekonominė sistema yra įvairi, joje yra tarptautinių, nacionalinių įmonių ir daugybė vietos lygmens įmonių. Dažnai šios įmonės telkiasi į teritorines gamybos grandines: didmiesčių zonose, kurias sudaro labai tankiai apgyvendintų miestų sistemos, ir kaimo bei periferinėse vietovėse, kuriose ne visada lengva užtikrinti socialinę gerovę ir socialinę sanglaudą, jei nedamos pastangos užtikrinti technologinių inovacijų prieinamumą ir atokiose vietovėse.

2.7. Visais šiais atvejais reikia sudaryti sąlygas bendrai tam tikroje teritorijoje veikti įvairių formų įmonėms ir jas integruoti, tačiau kiekvienai iš šių sričių reikia skirti ypatingą dėmesį ir numatyti specialias teisėkūros priemones ir viešąsias investicijas. Todėl svarbu, kad pasiūlymai dėl teisės aktų ir ekonomikos reguliavimo pasiūlymai dėl įmonių, ekonomikos ir vidaus rinkos nebūtų visiškai suvienodinti ir būtų atmetamas požiūris visiems taikyti vienodą sprendimą (angl. *one size fits all*).

3. Kurti naują technologijomis grindžiamą, tvarią ir įtraukią Europos ekonomiką

3.1. Reikia kurti naujus prekių ir paslaugų gamybos modelius pasitelkiant skaitmeninę ekonomiką ir naująsias technologijas, galinčias pakeisti Europos įmonių veiklos plėtojimo būdą.

3.2. Šiuo požiūriu labai svarbu, kad ES institucijos tinkamai paremtų dirbtinio intelekto plėtojimą, t. y. parengtų atitinkamas taisykles, kurios užtikrintų, kad ši technologija bus plėtojama atsižvelgiant į asmens teises, ir koordinuotai investuotų Europos ir nacionalinius viešuosius išteklius, kad Europa neprarastų pozicijų tokių dalyvių kaip JAV ir Kinija atžvilgiu.

⁽¹⁾ OL C 81, 2018 3 2, p. 57; OL C 75, 2017 3 10, p. 33; OL C 75, 2017 3 10, p. 1 ir OL C 303, 2016 8 19, p. 28.

⁽²⁾ OL C 288, 2017 8 31, p. 20; OL C 283, 2018 8 10, p. 1; OL C 13, 2016 1 15, p. 8; OL C 13, 2016 1 15, p. 152; OL C 458, 2014 12 19, p. 14 ir OL C 345, 2017 10 13, p. 15.

⁽³⁾ OL C 440, 2018 12 6, p. 73; OL C 81, 2018 3 2, p. 102; OL C 62, 2019 2 15, p. 33; OL C 227, 2018 6 28, p. 70; OL C 75, 2017 3 10, p. 6 ir OL C 62, 2019 2 15, p. 131.

3.3. Didžiųjų duomenų naudojimas, jų apdorojimas ir saugojimas bus labai svarbūs užtikrinant Europos rinkos konkurencingumą, nes duomenų apdorojimo pajėgumai ir galimybės juos panaudoti įgyvendinant ekonominės plėtros strategijas ir plėtojant asmeniui teikiamas paslaugas nuolat didėja. Tačiau svarbu užtikrinti, kad tokių duomenų tvarkymas ir plėtojimas būtų vykdomas atsižvelgiant į asmens teises, pagrindines laisves ir naują ES Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą.

3.4. Europos verslo ir ekonomikos struktūra turi ypatumų, kurie leis jai įveikti skaitmeninę transformaciją ir sukurti sklandžią ekosistemą, kurią sudaro įvairios tarptautinės ir vietos lygmens įmonės, galinčios turėti pasaulinių siekių. Norint tai pasiekti, reikia nedelsiant sukurti vieningą, sujungtą, darnią ir konkurencingą Europą. Šiuo požiūriu teigiamas pavyzdys yra skaitmeninių inovacijų centrai (angl. *Digital Innovation Hub*), besikuriantys daugelyje vietos ekonomikos sistemų.

3.5. Dideli pokyčiai, kuriuos gamybos procesuose ir apskritai visoje ekonomikoje lemia naujosios technologijos, dirbtinis intelektas ir didieji duomenys, iš esmės transformuos ir darbo rinką. Kai kurios darbo vietos bus panaikintos, kitos sukurtos, dar kitos – iš esmės keisis. Svarbu, kad vykstant šiems pokyčių procesams būtų plėtojamas veiksmingas socialinis dialogas, gerbiamos darbuotojų teisės ir darbuotojams suteikiama apsauga ir tęstinis profesinis mokymas.

3.6. Kitas svarbus augimo veiksnys – mokesčių politika. Per šią kadenciją Europos Komisija labai daug dėmesio skyrė mokesčių klausimams. EESRK mano, kad mokesčių taisyklių veiksmingumas ir pagrįstas jų suderinimo lygis yra labai svarbūs vidaus rinkos stiprinimo elementai. Europos lygmeniu skatinama mokesčių politika, be kita ko, turėtų būti remiamos įmonių augimui palankios priemonės, pavyzdžiui, investicijos į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą ir kapitalo prieinamumas nuosavo kapitalo forma.

3.7. Šiandien Europos MVĮ ir socialinės ekonomikos įmonės vis dar susiduria su struktūrinėmis problemomis, trūksta jų plėtrai palankių sąlygų, nors dedama daug pastangų joms remti. Be to, dažnai MVĮ veikia žemųjų arba žemesniųjų technologijų ir mažiau žinioms imlių paslaugų sektoriuose, todėl joms sunku patekti į tarpvalstybinę rinką. Šias įmones reikia aktyviau remti, atsižvelgiant į tai, kad, kaip nurodo Komisija, jos sudaro 99 % Europos įmonių ir jose yra 67 % darbo vietų⁽⁴⁾. Dėl šių priežasčių ir atsižvelgiant į būtinybę laikytis laisvos rinkos ir konkurencijos principų, šios įmonės turi būti tinkamai remiamos pramonės ir mokesčių politikos, kuri sudarytų palankias sąlygas bendros vertės kūrimui, o ne turto koncentracijai.

3.8. Todėl priemonėmis, skirtomis remti galimybes MVĮ gauti finansavimą, pavyzdžiui, J. C. Junckerio planas ir jo valstybės garantijų sistema, programa COSME arba programa „InvestEU“, turėtų būti ir toliau remiamos MVĮ ir socialinės įmonės. Šiuo tikslu reikėtų labiau remti privačių asmenų dalyvavimą steigiant startuolius ir mažas ir vidutines įmones plėtojant Europos rizikos kapitalo ir didelės rizikos kapitalo rinką, kurios mastas šiandien dar labai skiriasi nuo JAV rinkos. Nustatant politiką, kuria skatinamos privataus kapitalo investicijos į Europos įmones, taip pat reikėtų imtis konkrečių priemonių, kurios padėtų į vidaus rinką pritraukti už ES ribų esančius talentus ir įgūdžius.

3.9. Pasaulio banko duomenimis, pasaulio mastu Europos Sąjunga⁽⁵⁾ užima 53-iąją vietą pagal paprastas sąlygas pradėti verslą ir yra 29-oje vietoje pagal bendrą ekonominės veiklos vykdymo paprastumą. Tuo tarpu Jungtinės Valstijos yra 8-oje vietoje pagal ekonominės veiklos vykdymo paprastumą. Šiuo požiūriu EESRK pabrėžia, kad svarbu remti ir skatinti įmonių veiklą prekių ir paslaugų gamybos veiklos srityje taikant administracinio supaprastinimo priemones, siekiant sumažinti Europos verslininkams tenkančią biurokratinę našą.

3.10. Šiuo metu viešųjų pirkimų sutarčių rinka sudaro apie 16 % Europos BVP, o jos vertė siekia apie 1,9 trln. EUR. Naujose direktyvose dėl viešųjų pirkimų⁽⁶⁾ ir koncesijų⁽⁷⁾ siūlyta viešųjų pirkimų procedūrose, kurias valdo nacionalinės administracijos, labiau atsižvelgti į socialinius ir aplinkosaugos aspektus. Pačios Komisijos nuomone, šis tikslas, deja, dar toli gražu nepasiektas. EESRK rekomenduoja Komisijai veiksmingiau atsižvelgti į socialinius ir aplinkosaugos aspektus srityje, kuri istoriškai yra labai svarbi bendrajai rinkai.

3.11. Dėl didėjančių tarptautinių iššūkių ir poreikio užtikrinti sanglaudą ir socialinį teisingumą svarbus tampa vaidmuo, kurį dabartinėmis sąlygomis gali atlikti socialinės įmonės. Todėl reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų pripažintas įmonių, kuriose visiškai akivaizdus žmonių noras savarankiškai burtis siekiant patenkinti socialinius poreikius, egzistavimas ir vaidmuo.

⁽⁴⁾ https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en

⁽⁵⁾ http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_print-version.pdf

⁽⁶⁾ OL L 94, 2014 3 28, p. 65.

⁽⁷⁾ OL L 94, 2014 3 28, p. 1.

3.12. Mažose įmonėse ir socialinėse įmonėse noras veikti ir motyvacija visada siejamas su asmeniu, o ne su kapitalu, kuris nukreipiamas į „naudojimą“, leidžiantį užtikrinti grąžą. Šios į žmogų orientuotos įmonės išsivertina vietos bendruomenėse, su jomis užmezga ilgalaikius ryšius ir taip prisideda prie vietos gerovės ir socialinės sanglaudos. Šiuo atžvilgiu reikšmingas pavyzdys Belgijos ir Švedijos⁽⁸⁾ pagal paslaugų kvitus dirbančių darbuotojų sistemos. Pagal šias sistemas numatytos konkrečios mokesčių nuolaidos naudotojams, jos skatina deklaruoti nedeklaruojamą darbą, o tai naudinga tiek paslaugų teikėjams, kuriems ši sistema užtikrina didesnę apsaugą, tiek valstybės biudžetui.

3.13. Prisirišimas prie vietos bendruomenių ir teritorijos tampa konkurenciniu veiksniu, nes skatina motyvaciją ir kuria pridėtinę socialinę ir santykių vertę. Tokiu būdu socialinės ekonomikos įmonės suteikia galimybę dalyvauti verslo veikloje didesniai skaičiui žmonių ir taip prisideda prie įtraukaus vystymosi modelio.

3.14. Kitas labai svarbus socialinių įmonių privalumas, žinoma, yra jų indėlis į ekonominę demokratiją, nes milijonams žmonių jos suteikia galimybę vykdyti ekonominę veiklą ir savarankiškai dirbti remiantis jų pačių įgūdžiais, gebėjimais ir siekiais.

3.15. Būtent taip veikia, pavyzdžiui, kooperatyvai, vietos bendruomenių fondai ir socialinės įmonės. Šios įmonės vis labiau pripažįstamos, visų pirma įgyvendinus 2011 m. Europos Komisijos pradėtą Socialinio verslo iniciatyvą, kurią galbūt šiandien reikėtų pratęsti įgyvendinant ryžtingesnę ir visapusiškesnę iniciatyvą.

3.16. Ypač reikia paminėti vietos ir regioninius bankus, kurie milijonams žmonių suteikia nepakeičiamą galimybę gauti kreditus. ES reglamentavimo sistema vis dar yra pernelyg nepalanki šiems bankams ir neatitinka proporcingumo principo, nes pagal ją tiek pasaulio, tiek vietos bankams taikomos tos pačios techninės taisyklės pagal visiems taikomo vienodo sprendimo principą.

4. Europos įmonės socialinėje ir pasaulinėje makroekonomikos plotmėje

4.1. Turime suvokti, kad artimiausiais metais iš esmės pasikeis pasaulinė padėtis, visų pirma demografija, gamybos pajėgumai ir valstybių ir žemynų ekonominė galia.

4.2. Europos, kurioje gyvena 500 mln. gyventojų, pozicija susilpnės pasaulyje, kurio gyventojų skaičius nuo 7,6 mlrd. 2050 m. pasieks 9,8 mlrd., o augimas koncentruosis 9 šalyse (Indijoje, Nigerijoje, Kongoje, Pakistane, Etiopijoje, Tanzanijoje, Jungtinės Amerikos Valstijose, Ugandoje ir Indonezijoje)⁽⁹⁾.

4.3. Be to, dar daugės vyresnio amžiaus žmonių ir 2050 m. vyresnių nei 80 m. žmonių skaičius, kuris šiuo metu yra 137 mln., išaugs iki daugiau kaip 425 mln. ir jų skaičius išaugs būtent Europoje, kur vidutinis amžius šiuo metu jau yra 40–45 metai, kai tuo tarpu besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse jis siekia 25–30 metų.

4.4. EESRK mano, kad atsižvelgiant į didžiuosius vykstančius pokyčius būtina laikytis holistinio požiūrio, pagal kurį būtų koordinuojama Europos ekonomikos bei reguliavimo politika ir socialinės sanglaudos ir pažeidžiamiausių grupių apsaugos politika, nuošalyje nepaliekant vyresnio amžiaus žmonių, neįgaliųjų, palankių sąlygų neturinčių žmonių ir labiausiai pažeidžiamų grupių.

4.5. Siekiant sukurti inovacijų ir verslumui palankią rinką reikia parengti ne tik pramonės plėtros planus ir ekonominę politiką, bet ir atlikti kitą uždavinį – pasitelkti žmones, t. y. tai, kas iš tiesų yra tikra ir kuo galima pasikliauti vis labiau neapibrėžtame pasaulyje.

4.6. Žmogiškojo kapitalo panaudojimas gali būti naudingas visai ekonomikos sistemai, patvirtinant, kad žmonių ir įmonių veikla ekonomikos srityje siekiama ne tik didinti pelną. Taip bus galima įtvirtinti idėją, kad motyvacija vykdyti ekonominę veiklą ir noras imtis verslo yra susiję ne tik su tiesiog poreikiu kaupti kapitalą. Tai nereiškia, kad sumenkinama ekonominės sėkmės svarba; tai reiškia, kad turi būti kitaip vertinama vertė.

⁽⁸⁾ <http://impact-phs.eu/national-practices/sweden-rot-rut-avdrag/>

⁽⁹⁾ United Nations, World Population Prospects 2017 revision; https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf

4.7. Pastaraisiais dešimtmečiais įmonių, ypač didelių skaitmeninės srities įmonių, sėkmė buvo vertinama ir matuojama dažniausia pagal jų gebėjimą kapitalo pagalba pasiekti pridėtinę finansinę vertę, o ne pagal jų gebėjimą darbu kurti vertę ir užimtumą.

4.8. Galiausiai EESRK mano, kad būtina investuoti į Europos piliečių mokymąsi visą gyvenimą, kad jie galėtų prisitaikyti prie šiuo istoriniu laikotarpiu vykstančių pokyčių. Todėl labai svarbu investuoti į mokymo programas, kuriomis skatinamas noras imtis verslo ir kuriose nuo ankstyvo amžiaus siūlomos piliečiams savarankiško darbo organizavimo priemonės ir formuojami įgūdžiai ir kartu suteikiamos žinios, galintys paskatinti iniciatyvumą, kūrybiškumą ir drąsą rizikuoti. Be to, mokymo ir paramos politika turėtų būti užtikrinta, kad senėjantys (atsižvelgiant į tai šiuo metu kalbama apie „senjorų ekonomiką“) Europos gyventojai, kurių skaičius pasauliniu mastu mažėja, galėtų turėti gerą gyvenimo kokybę ir aktyviai dalyvauti.

4.9. Kiekvienas asmuo turėtų būti laikomas prioritetine vertybe, kaip rodo sėkminga socialinių integracijos į darbo rinką įmonių, kurios samdydamos pažeidžiamus arba iš tradicinės darbo rinkos išstumtus darbuotojus sukūrė tvirtas ir konkurencingas įmones, patirtis.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Vartotojai žiedinėje ekonomikoje“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2019/C 353/03)

Pranešėjas **Carlos TRIAS PINTÓ**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 1 24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 4
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	200 / 4 / 9

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK pasisako už Europos, nacionalinio ir vietos lygmeniu vykdomą strateginį perorientavimą, kuriuo būtų tvirtai skatinami nauji žiediniai modeliai, ne tik vienodžiau vertinant visus veikėjus, bet ir įgyvendinant viešąją politiką daugiausia dėmesio skiriant vartotojams.

1.2. Taigi kuriant žiedinę ekonomiką ir mažinant perteklinį vartojimą būtų užtikrintas būtinas intensyvumas ir veiksmingumas, kad padidėtų vartotojų vaidmuo atsikant dabartinio gamybos ir vartojimo, nes kasdienis vartojimas yra veiksmingiausias pokyčių svirtas.

1.3. Būtina užtikrinti švietimą, mokymą ir savarankišką mokymąsi visą gyvenimą ir tikslingiau informuoti vartotojus apie skirtingas vartojimo galimybes bei nukreipti vartotojus žiedinės elgsenos link. EESRK pabrėžia vietos valdžios institucijų ir vartotojų organizacijų atliekamą vaidmenį šioje srityje.

1.4. Šių veiksmų įgyvendinimas bus vertinamas remiantis poveikio rodikliais, rengiamais atsižvelgiant į 12-ąją Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslą (12 DVT) ⁽¹⁾ ir su juo susijusius uždavinius, o tai paskatins tolesnius standartizacijos procesus.

1.5. Turint omenyje sąmoningo vartojimo kompleksinį pobūdį, poveikio vertinimai bus papildomi kitais 16 DVT ir atitinkamais su jais susijusiais uždaviniais, o įgyvendinant 17-ąją DVT „Partnerystės“ bus kuriamos bendros kūrybos ir atsakomybės erdvės, taip sudarant palankesnes sąlygas užtikrinti tiek didinamąjį poveikį, tiek pageidaujamą mastą.

⁽¹⁾ <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-12-responsible-consumption-and-production.html>

1.6. Apskaičiuojant produkto aplinkosauginį ir socialinį pėdsaką įvairiose vertės grandinėse, skaitmeninėje visuomenėje esama daug galimybių vartotojui suteikti atitinkamos informacijos, susijusios su jo vartojimo pasirinkimu. EESRK primygtinai ragina naudoti patikimus, palyginamus ir patikrinamus poveikio rodiklius ir visų pirma pabrėžia, kad svarbu stebėti rodiklius, susijusius su cheminėmis medžiagomis, kartu atsižvelgiant į jų tvarkymo aspektą.

1.7. Šie veiksmai turi būti pagrįsti abipusiškai naudingos situacijos principu ir neturėtų būti visiems vienodi – juos reikėtų pritaikyti prie išskirtinių sąlygų įvairiose teritorijose ir veiklos sektoriuose, taikant principu „iš apačios į viršų“ pagrįstus metodus, kurie kiekvieno atveju apimtų visus susijusius subjektus. Šios iniciatyvos turi būti visiškai įtvirtintos vietos ekonomikos vystymosi procese ir derinamos, skatinant institucijoms ir įgalėjusioms vartotojų organizacijoms.

1.8. Europos pirmavimas taikant įvairius žiedinės ekonomikos modelius turi būti neatsiejamas nuo verslo aplinkos, kurioje būtų skatinamas žiedinės ekonomikos prekių ir paslaugų tarptautinimas, kūrimo, šiuo tikslu pasinaudojant novatoriška patirtimi kitose šalyse, pavyzdžiui, Pietų Korėjoje⁽²⁾. Šie modeliai turėtų būti paremti konkrečiomis teisingo perėjimo prie ekologiškai tvarios ekonomikos ir visuomenės gairėmis⁽³⁾, kurios taip pat užtikrintų vienodas sąlygas konkuruojant su savanaudiškai pagamintais produktais iš trečiųjų šalių.

1.9. Reklama ir prekybos praktika atlieka svarbų vaidmenį vartotojams priimant sprendimus. Įmonių socialinės atsakomybės politika būtinai turi padėti užkirsti kelią „žaliojo smegenų plovimo“ ir „socialinio smegenų plovimo“ praktikai. Šiuo atžvilgiu būtina stiprinti dabartinę institucinę įvairių perėjimo prie žiedinės ekonomikos procesų stebėsenos ir patvirtinimo sistemą.

1.10. Apmokestinimas ir atsakingai vykdomi viešieji pirkimai įvardijami kaip veiksmingos priemonės siekiant pritaikyti atlygio už atsakingą gamybą ir vartojimą modelį laipsniškai standartizuojant gaminius ir paslaugas. Pirmuoju atveju valstybės narės turėtų apvarstyti veiksmingus būdus taikyti apdovanojimu grindžiamą metodą pereinant prie laipsniškos žiedinio apmokestinimo konvergencijos, padedančios kurti Europos bendrąją rinką. Antruoju atveju vietos viešosios administravimo institucijos turi parengti papildomus „tvariems tiekėjams“ skirtus planus, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas pritaikyti ir išplėsti jų vykdomą gamybą, kuri dažnai yra nepakankama, kad būtų įgyvendinti dabartiniai viešųjų pirkimų reikalavimai.

1.11. EESRK taip pat skatina savanorišką ženklimą, pavyzdžiui, kaip perėjimą prie privalomo ženklavimo, su sąlyga, kad jis bus grindžiamas nepriklausomais ir patvirtintais savanoriškais aplinkos gerinimo metodais. Skatinant naudoti ES ekologinį ženklą⁽⁴⁾ ir juo ženklinti daugiau gaminių, jis taptų pavyzdiniu prekių ženklu užtikrinant tvarų pasirinkimą Europoje.

1.12. EESRK pabrėžia, kad reikia kuo skubiau tobulinti ekologinį projektavimą, šiuo tikslu sistemingai tiriant reikalavimus, susijusius su naudojimo trukme, taisyku, cheminėmis sudedamosiomis dalimis ir kt., laikantis socialinių kriterijų, kartu skatinant vietinius vartotojų tinklus ir gaminančių vartotojų praktiką.

2. Įžanga ir bendrosios aplinkybės

2.1. **Tvarus augimas ir konkurencingumas** taip pat turėtų būti grindžiami kokybiniais veiksniais, parodančiais, kad nėra išnaudojimo darbo srityje ir piktnaudžiavimo aplinka, tinkamų gyvenimo sąlygų sudarymu atsižvelgiant į planetos pajėgumus ir galiausiai modeliu, kurį taikant būtų užtikrinama ekonominės gerovės, aplinkosaugos problemų ir socialinės įtraukties pusiausvyrą⁽⁵⁾.

2.2. Žiedinė ekonomika turi tapti su gamtos funkcionavimo taisyklėmis suderinamu žmonių elgesio modeliu, kurį taikant būtų išsaugomas ir atkuriamas gamtinis kapitalas.

2.3. Iki šiol atlikta daug tyrimų, pateikta nemažai pasiūlymų ir nuomonių dėl perėjimo nuo linijinės prie žiedinės ekonomikos, tačiau daugiausia dėmesio buvo skirta gamybai ir vos užsiminta apie vartotojo vaidmenį, nors jis yra svarbus subjektas sprendžiant žiedinės ekonomikos uždavinius.

⁽²⁾ 2018 m. balandžio mėn. Seule vykusiam Pilietinės visuomenės forumo susitikimo dėl ES ir Pietų Korėjos prekybos susitarimo diskusijose apie TDO konvencijas daugiausia dėmesio buvo skiriama žiedinei ekonomikai.

⁽³⁾ Politikos gairės dėl teisingo perėjimo prie aplinkosaugos požiūriu tvarios ekonomikos ir visuomenės visiems, TDO.

⁽⁴⁾ ES ekologinio ženklo patariamoji taryba, atsižvelgdama į produkto gyvavimo ciklo metodą, šiuo metu integruoja naujus žiedinius kriterijus ir rodiklius, susijusius su produktų naudojimu ir šalinimu.

⁽⁵⁾ Žr. EESRK nuomonę „Aukščiausiojo lygio susitikimas Sibiu ir tolesni veiksmai“ (OL C 228, 2019 7 5, p. 37).

2.4. Kaip atskaitos tašką galima nurodyti akivaizdų skirtumą tarp vartotojų teiginių, kad jiems yra labai svarbios socialinės ir aplinkosaugos problemos ⁽⁶⁾, ir jų elgesio modelių, kuriuos lemia „pigumo“ reiškinys, kai dažnai kainos veiksny (tai, kad nustatant kainą neatsižvelgiama į neigiamą išorės padarinių poveikį) tampa svarbesnis už bendrą gaminio ar paslaugos kokybę.

2.5. Todėl skaičiai mažėja, kai nuo suvokimo ir lūkesčių pereinama prie veiksmų ir įsipareigojimų. Taigi išryškėja įtampa tarp to, kas prieinama, ir to, kas tvaru, o informavimas ir mokymas tampa svarbiais veiksniais siekiant užtikrinti kuo geresnį vartotojo dalyvavimą šiame procese.

2.6. Keletas konkrečių nuorodų į vartotojų elgseną pateikta priimtame žiedinės ekonomikos priemonių rinkinyje; EESRK šioms priemonėms pritarė ⁽⁷⁾.

2.7. Europos regionų komitetas nuomonėje *ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas* ⁽⁸⁾ atkreipia dėmesį į vartotojų elgesį bei socialines tendencijas ir pabrėžia esminių vietos ir regioninių valdžios institucijų vaidmenį stiprinant su švietimu, mokymu ir profesine kvalifikacija susijusias priemones, kuriomis gerinamas tvaraus vartojimo supratimas, skatinamas išteklių tausojimas ir atliekų susidarymo prevencija, taip pat gamintojų atsakomybė projektuojant gaminius ir tiekiant juos rinkai.

2.8. Galiausiai EESRK pažymi, kad tam tikrais novatoriškais vartojimo būdais, pvz., dalijantis gaminiais arba infrastruktūra (bendradarbiaujamoji ekonomika), naudojantis paslaugomis, o ne gaminiais, naudojant informacines arba skaitmenines platformas ir t. t., taip pat galima remti žiedinės ekonomikos plėtrą.

3. Žiedinė ekonomika ES politikoje

3.1. Svarbus ES žiedinės ekonomikos politikos uždavinys, be reguliavimo ir gamybos aspektų, yra sutelkti žmogiškąjį kapitalą, turintį įtakos vartotojų elgesiui per jų įpročius ir kasdienes sprendimus. Atsižvelgiant į pavienių veiksmų dauginamąjį poveikį, veiksminga pokyčių paskata būtų visapusiško vartotojų dalyvavimo užtikrinimas.

3.2. Komunikate „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“ ⁽⁹⁾ daroma išvada, kad „milijonų vartotojų pasirinkimai gali spartinti arba stabdyti perėjimą prie žiedinės ekonomikos“.

3.3. Manoma, kad „visoje ženklų ir ekologiškumo teiginių gausoje ES vartotojams dažnai sunku atsirinkti gaminius ir pasitikėti teikiama informacija. Ekologiškumo teiginiai nebūtinai visuomet atitinka teisinius patikimumo, tikslumo ir aiškumo reikalavimus“.

3.4. „Tiek vertės grandinėje, tiek galutiniam vartotojui kaina yra pagrindinis veiksnys, lemiantis sprendimą dėl pirkimo. Todėl valstybės narės raginamos kurti paskatas ir naudotis ekonominėmis priemonėmis, pavyzdžiui, apmokestinimu, siekiant užtikrinti, kad produktų kainos labiau atitiktų jų poveikio aplinkai išlaidas. Su garantijomis susiję aspektai, pavyzdžiui, teisinės garantijos laikotarpis ir prievolės įrodyti perkėlimas kitai šaliai, gali padėti apsaugoti vartotojus nuo produktų su defektais ir skatinti gaminti patvarius bei taisyti tinkamus gaminius.“

3.5. Vis dėlto, nors atsižvelgiama į daugelį svarbių tvarumo kriterijų, nepaisoma daugybės sąveikų, kurios vyksta skirtingose vertės grandinėse, todėl vartotojui suteikiamas antraeilis vaidmuo.

4. Naujausi ES politikos laimėjimai

4.1. Europoje jau taikoma reguliavimo sistema, kuria raginama vykdyti atsakingus viešuosius pirkimus ⁽¹⁰⁾, ir dėl jos potencialo ⁽¹¹⁾ ją galima laikyti vienu iš žiedinės ekonomikos skatinimo elementų. Tačiau, siekiant ją veiksmingai įgyvendinti, susiduriama su įvairiais sunkumais, todėl būtina kuo tiksliau paaiškinti, kokie gaminiai ir paslaugos laikomi žiediniais.

⁽⁶⁾ Remiantis 2017 m. rugsejo–spalio mėn. specialiosios „Eurobarometro“ apklausos duomenimis, 94 % europiečių aplinkos apsaugą apibūdina kaip labai arba pakankamai svarbią, o didžiausią susirūpinimą jiems kelia didėjantis atliekų kiekis. 87 % respondentų teigia galintys atlikti labai arba pakankamai svarbų vaidmenį šioje srityje.

⁽⁷⁾ Žr. OL C 230, 2015 7 14, p. 99, OL C 264, 2016 7 20, p. 98, OL C 389, 2016 10 21, p. 80, OL C 345, 2017 10 31, p. 102, OL C 283, 2018 8 10, p. 61 ir OL C 367, 2018 10 10, p. 97.

⁽⁸⁾ OL C 88, 2017 3 21, p. 83.

⁽⁹⁾ COM(2015) 614 final.

⁽¹⁰⁾ Žr. Direktyvas 2014/23/ES, 2014/24/ES ir 2014/25/ES.

⁽¹¹⁾ Europoje viešieji pirkimai sudaro 15 % BVP.

4.2. Kadangi kalbama apie perėjimą, kurį turėtų papildyti geroji patirtis įvairiose vertės grandinėse, vartojant dinamišką terminiją reikėtų imtis pasaulinio masto standartizavimo procesų remiantis naujomis matavimo sistemomis, turint omenyje tai, kad daugiašalei ir globalizuotai ekonomikai reikalinga bendra kalba.

4.3. Paskelbus Europos Komisijos tvaraus finansavimo veiksmų planą ir reglamentą dėl naujosios tvarios veiklos rūšių taksonomijos⁽¹²⁾ bus nustatyti nauji bendrieji socialinio poveikio ir poveikio aplinkai rodikliai, visapusiškai suderinti su Jungtinių Tautų gairėmis.

4.4. Pasitelkus Europos Komisijos išteklius, kurie šiuo metu padidinti ir paskirti programai „InvestEU“, numatoma reikšmingai pakeisti investicijų kryptį ir jas skirti veiklai, kuria padedama švelninti klimato kaitą ir išvengti gamtos išteklių išsekimo, be kita ko, atkreipiant dėmesį į gyvenamųjų pastatų atnaujinimą ir geoterminių išteklių naudojimą⁽¹³⁾, kurie susiję su tiesioginiais vartotojų sprendimais.

4.5. Tiek privalumų, tiek trūkumų turintis teisės aktų rinkinys „Naujos galimybės vartotojams“ padės didinti vartotojų pasitikėjimą⁽¹⁴⁾. EESRK nuomone⁽¹⁵⁾, vartojimo srities teisės aktų įgyvendinimo sistemos tobulinimas yra itin svarbus siekiant užtikrinti subalansuotą žiediško plėtrą.

4.6. Vertėtų atkreipti dėmesį į bendrą Europos Komisijos ir EESRK iniciatyvą sukurti *Europos žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platformą*⁽¹⁶⁾ – „tinklų tinklą“, suteikiantį erdvę susitikti, kad būtų galima spręsti konkrečius uždavinius ir dalytis geriausia patirtimi bei sprendimais. Svarbų vaidmenį, be kita ko, atlieka *Mažmenininkų forumas (Mažmenininkų aplinkos veiksmų programa)*⁽¹⁷⁾ ir *ES maisto nuostolių ir švaistymo prevencijos platforma*⁽¹⁸⁾.

5. Europos Komisijos įsipareigojimai ateičiai

5.1. Vykdydama su ekologiniu projektavimu susijusią veiklą, Komisija visų pirma išnagrinės atitinkamus reikalavimus dėl tvarumo, informacijos apie bendrąjį naudojimą ir remontą, taip pat atsarginių dalių prieinamumo. Ji taip pat įvertins galimybę pateikti informaciją apie patvarumą energijos vartojimo efektyvumo etiketėje.

5.2. Į persvarstytus pasiūlymus dėl atliekų teisės aktų Komisija įtraukė naujas taisykles, kurios paskatins pakartotinį naudojimą.

5.3. Komisija dės pastangas, kad būtų geriau laikomasi garantijų fiziniams gaminiams teikimo taisyklių, išnagrinės galimybes gerinti padėtį ir kovos su melagingais teiginiais apie ekologiškumą.

5.4. Pagal programą „Europos horizontas“ Komisija parengs nepriklausomų bandymų programą, kuri padės siekti pažangos sprendžiant su gaminių nusidėvėjimu anksčiau laiko susijusias problemas⁽¹⁹⁾.

5.5. Komisija stiprins žaliųjų viešųjų pirkimų įgyvendinimą, šiuo tikslu skatindama į žiedinę ekonomiką įtraukti naujus arba peržiūrėtus kriterijus.

6. Ar iš tikrųjų pereiname prie žiedinės ekonomikos?

6.1. Tvarumas yra procesas, kuriame „vyriausybių, įmonių, darbuotojų, piliečių ir vartotojų elgesys, veiksmai ir sprendimai būtų grindžiami atsakingu ekonominiu, aplinkosauginiu ir socialiniu pasekmių, atsirandančių dėl tokio elgesio, veiksmų ir sprendimų, supratimu“⁽²⁰⁾.

⁽¹²⁾ COM(2018) 353 final, kurią 2019 m. kovo mėn. priėmė teisėkūros institucijos.

⁽¹³⁾ 2019 m. kovo mėn. teisėkūros institucijos patvirtino tvarios veiklos rūšių taksonomiją.

⁽¹⁴⁾ Po nusivylimą sukėlusio Europos Parlamento Vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komiteto susitarimo dėl gaminių su trūkumais (2018 m. vasario mėn.) pasiekta teigiamų pokyčių – užtikrinta didesnė apsauga perkant internetu, taip pat norima taikyti sankcijas dvejetainio maisto produktų kokybės atvejais (2018 m. balandžio mėn.).

⁽¹⁵⁾ OL C 440, 2018 12 6, p. 66.

⁽¹⁶⁾ <https://circulareconomy.europa.eu/platform/>

⁽¹⁷⁾ <http://ec.europa.eu/environment/industry/retail/about.htm>

⁽¹⁸⁾ <https://webgate.ec.europa.eu/flwp/>

⁽¹⁹⁾ Pagal programą „Horizontas 2020“ įgyvendinant projektą „PROMPT“ tiriamas gaminių nusidėvėjimo anksčiau laiko reiškinys ir bus pateikti pasiūlymai, kaip pratęsti gaminių naudojimo trukmę, įskaitant jo remontą. Konsorciumą sudaro tokios vartotojų organizacijos kaip ANEC/BEUC/ICRT ir „Test Achats“, „UFC Que Choisir“, OCU, „Stiftung Warentest“, „Consumentenbond“ ir tyrimų institutai („TU Delft“, „Fraunhofer IZM“) bei remonto organizacijos (RUSZ, „ifixit“).

⁽²⁰⁾ EESRK nuomone „Europos piliečių išklausa darnios ateities labui (aukščiausio lygio susitikimas Sibiu ir tolesni veiksmai)“ (OL C 228, 2019 7 5, p. 37).

6.2. EESRK nuomone, daugiausia dėmesio pereinant prie žiedinės ekonomikos Sąjungos institucijos skiria aplinkos ir gamybos aspektams ir vos užsimena apie socialinį ir su vartotojais susijusį aspektą, todėl kyla žiedinio perėjimo prie kitos linijinės ekonomikos rizika.

6.3. Taikant kompleksinį požiūrį, aktyvus vartotojo vaidmuo neturėtų apsiriboti tik asimetriniu dalyvavimu, kai perdurbant buitines atliekas jis atlieka miesto subjekto funkcijas, jam veikia turėtų būti sudarytos galimybės dalyvauti per visą žiedinį procesą.

6.4. Džiugu tai, kad parengtas tinkamas žiedinės ekonomikos priemonių rinkinys, – 17 Darnaus vystymosi tikslų (DVT) ir su jais susiję uždaviniai, taip pat teisiškai privalomi COP 21 protokolai ⁽²¹⁾, – kuriuo siekiama sušvelninti klimato kaitą, ir taip kuriama didžiulį potencialą turinti visuotinė sistema.

6.5. EESRK pažymi, kad perėjimas bus veiksmingesnis ir labiau atitiks 12-ąjį DVT („Atsakingas vartojimas ir gamyba“), jeigu bus geriau susietos pasiūla ir paklausa, taip teritorijoje įtvirtinant žiedinę ekonomiką.

7. EESRK pasiūlymai, kaip vartotojams suteikti svarbesnį vaidmenį taikant žiedinės ekonomikos modelius

7.1. Atsakingi moksliniai tyrimai ir inovacijos pagal programą „Europos horizontas“: sudarytų palankesnes sąlygas subalansuotam visų subjektų, ypač vartotojų ir (arba) jų atstovų, dalyvavimui.

7.2. Ekologinis projektavimas ir ekologinės inovacijos: remiantis bendros atsakomybės už aplinką kriterijumi, reikėtų sudaryti palankias sąlygas aktyviam vartotojų dalyvavimui, pasitelkiant bendros vertės, kuri gali būti patvirtinama suteikiant oficialiai reglamentuojamus kokybės ženklus, kūrimo praktiką.

7.3. Planuojant įmonių socialinės atsakomybės politiką, turėtų būti skatinamas vartotojų dalyvavimas išbandant gaminius ar paslaugas, kad juos būtų galima iš anksto bendrai patvirtinti.

7.4. Turėtų būti renkami gerosios žiedinės praktikos pavyzdžiai, taip pat suteikiamas žodis vartotojams. Reikėtų plačiai skleisti gerąją praktiką, darančią didžiausią didinamąjį poveikį.

7.5. Turėtų būti skatinamas savanoriškas ženklavimas pateikiant informaciją, susijusią su išmetamųjų teršalų kiekiu mažinimu, biologinės įvairovės išsaugojimu, efektyviu išteklių naudojimu ar atsisakymu naudoti didelį poveikį aplinkai darančias sudedamąsias dalis, kad vėliau tai taptų privaloma. Siūloma naudoti ženklą, kuriame būtų nurodyta gaminio naudojimo trukmė, priklausanti nuo galimybės gauti atsargines dalis ir sutaisyti gaminį. Atsižvelgiant į vartotojų daromą spaudimą reikėtų skatinti pratęsti gaminio garantijos laikotarpį, šiuo tikslu pasitelkiant oficialų pripažinimą, apmokestinimą ir viešuosius pirkimus.

7.6. Įgyvendinant teisės aktų rinkinį „Naujos galimybės vartotojams“, reikėtų nustatyti žalos atlyginimo mechanizmus, skirtus vartotojams, įsigijusiems prekes ir produktus, kurie nusidėvėjo anksčiau laiko.

7.7. Turėtų būti atliekama medžiagų, kurių naudojimo trukmė labai trumpa (pvz., vienkartinio plastiko) ⁽²²⁾, ir gaminių pakuočių naudojimo stebėseną ⁽²³⁾. Taip pat svarbu sugriežtinti cheminių medžiagų kontrolę taikant visapusišką metodą, kad būtų galima išvengti prieštaringos perdūrimo praktikos.

7.8. Vartotojai turėtų gauti prieinamą, suprantamą ir teisingą informaciją apie poveikį aplinkai. Reikėtų stebėti žalingą praktiką, susijusią su tvirtinimais nesant pakankamo empirinio pagrindo, ir apie ją informuoti.

7.9. Siūloma vykdyti vartotojams skirtas informavimo kampanijas – ypatingą dėmesį skiriant jaunimui, – susijusias su tvarios gamybos ir vartojimo ekonominiais modeliais, įtraukiant įvairias skatinimo strategijas ir atsižvelgiant į kultūrinius bei išskirtinius veiksnius ⁽²⁴⁾.

⁽²¹⁾ <https://unfccc.int/es/node/512>

⁽²²⁾ OL C 62, 2019 2 15, p. 207.

⁽²³⁾ Remiantis rinkodaros strategijomis naudojamos pakuotės daugeliu atvejų yra perteklinės ir netinkamos.

⁽²⁴⁾ Pavyzdžiui, Pietų Europoje dėžutė nesuvalgytam maistui išsinešti vertinama neigiamai.

- 7.10. Reikalingos švietimo (nuolatinio, pradedant vaikų lopšelyje) programos, skirtos kompleksiskai informuoti apie visus su gaminių gyvavimo ciklu susijusius metodus (gamyba iš atskirų dalių, moduliškumas, naudojimo trukmė, galimybė sutaisyti, pakartotinis naudojimas ir energijos vartojimo efektyvumas), kartu atsižvelgiant į svarbų praktinį komponentą.
- 7.11. Įgyvendinant bendrosios skaitmeninės rinkos strategiją ⁽²⁵⁾ būtų kuriamos darbo vietos, susijusios su pakartotinio naudojimo, remonto ir didelę pridėtinę vertę turinčio perdirbimo (kūrybinis perdirbimas) veikla.
- 7.12. Siekdamas užtikrinti atskirą atliekų surinkimą visose jų susidarymo vietose, kompetentingos valdžios institucijos savo atitinkamu kompetencijos lygmeniu turėtų užtikrinti infrastruktūrą ir pakankamus išteklius.
- 7.13. Pripažinimo turėtų sulaukti savivaldybės, švietimo įstaigos, universitetai ir kitos institucijos, kurie laikosi vartotojų dalyvavimo su žiedine ekonomika susijusioje veikloje protokolų, pasitelkdami principu „iš apačios į viršų“ grindžiamus modelius.
- 7.14. Reikėtų kaupti ir skleisti patirtį, susijusią su naujais ekonominiais modeliais, visų pirma susijusiais su bendradarbiaujamąja ir funkcionalumo ekonomika konkrečioje teritorijoje, šiuo tikslu naudojant saugomas kilmės vietos nuorodas ir suteikiant „žiedinės savivaldybės“ vardą.
- 7.15. Teikiant techninę paramą ir *ad hoc* išteklius būtų galima stiprinti vartotojų asociacijų vaidmenį žiedinės ekonomikos srityje.
- 7.16. Vartotojų organizacijoms kruopščiai įvertinus, turėtų būti skelbiama įmonių geriausia patirtis žiedinės ekonomikos srityje ir vykdoma jos sklaida.
- 7.17. Siūloma skatinti vietos vartojimo tinklų kūrimą, vartotojų vykdomą gamybą ir principu „pasidaryk pats“ grindžiamą praktiką.

Briuselis, 2019 m. liepos 17 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER

⁽²⁵⁾ Žr. galutinę ataskaitą „ICT for Work: Digital Skills in the Workplace“.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Skaitmeninės ekonomikos apmokestinimas“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/04)

Pranešėjas **Krister ANDERSSON**

Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2018 2 15
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 2
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	167 / 7 / 7

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK mano, kad ekonomikos skaitmeninimas suteikia puikią galimybę, o ES skaitmeninė darbotvarkė taps viena pagrindinių Europos Sąjungos politikos priemonių. Kadangi skaitmeninimas išlieka svarbia pasaulio ekonomikos augimo varomąja jėga, EESRK mano, kad įgyvendinant su skaitmeninės ekonomikos apmokestinimu susijusią politiką reikėtų siekti skatinti ekonomikos augimą, taip pat tarpvalstybinę prekybą ir investicijas, o ne trukdyti jiems.

1.2. EESRK pabrėžia, kad taikant mokesčių sistemas reikia deramai atsižvelgti į naujus verslo modelius. Teisingos apmokestinimo sistemos principai – nuoseklumas, nuspėjamumas ir neutralumas – yra kaip niekada svarbūs valdžios institucijoms, įmonėms ir vartotojams.

1.3. Todėl Komitetas pritaria Komisijos užmojiui ir toliau dėti pastangas, kad būtų užkirstas kelias įmonių vykdomam agresyviai mokesčių planavimui ir valstybių narių neskaidrumui, siekiant užtikrinti vienodas sąlygas įmonėms ir skatinti Europos konkurencingumą.

1.4. EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad, atsižvelgiant į ekonomikos skaitmeninimą ir siekiant geriau išnaudoti globalizacijos teikiamą naudą, esant tinkamam pasauliniam valdymui ir pasaulinėms taisyklėms, bet kokie pelno apmokestinimo teisių paskirstymo šalims taisyklių pakeitimai turi būti derinami visuotinai. Todėl EESRK palankiai vertina glaudų Komisijos, valstybių narių ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) (Didžiojo dvidešimtuko (G 20)) bendradarbiavimą siekiant paremti tarptautinio sprendimo, kuris sumažins dvigubo tarptautinio apmokestinimo riziką, parengimą. Tačiau, jei nepavyks rasti tarptautinio sprendimo, ES turi apsvarstyti galimybę imtis savarankiškų veiksmų.

1.5. EESRK norėtų pasiūlyti valstybėms narėms, kurios kuria specialias nacionalines sistemas, atidžiai ieškoti veiksmingiausių sprendimų siekiant išvengti papildomų sunkumų ir sąnaudų tiek mokesčių administratoriams, tiek įmonėms.

1.6. EESRK ragina Komisiją ir valstybes nares atidžiai apsvarstyti visas galimybes, neatsižvelgiant į tai, kur įsteigta bendrovė, panaiškinti bet kokią nepakankamą skaitmeninių paslaugų apmokestinimą, kai šios parduodamos paslaugos galiausiai atsiduria kurioje nors valstybėje narėje. Per platformas teikiamos paslaugos, kuriomis naudojasi Europos vartotojai, turėtų būti visapusiškai įtrauktos į PVM sistemą, nes tai viena svarbiausių sudedamųjų dalių sprendžiant mokesčių klausimą. Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad skaitmeninės komunikacijos vartotojai, pavyzdžiui, „Facebook“ ir kt., šiomis paslaugomis gali naudotis nemokamai, dėl to kyla klausimų, kaip būtų galima pagrįstai taikyti PVM.

1.7. Paskirstant likutinį pelną galėtų būti naudojamas ir taikomas kaip atskaitos taškas pasiūlytas bendros konsoliduotosios pelno mokesčio bazės (BKPMB) įnašo raktas kartu su trimis su juo susijusiais veiksniais, jei dėl šio metodo bus susitarta EBPO. EESRK tokiam požiūriui pritaria.

1.8. Vis tik EESRK mano, kad moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai (MTTP) išleidžiamos lėšos yra svarbios plėtojant nematerialųjį turtą ir kad šaliai, kurioje vykdoma tokia veikla, turėtų būti už tai atlyginama. Todėl EESRK siūlo taikyti formulę, kurią sudarytų keturi veiksniai likutiniam pelnui paskirstyti, o ne trys į BKPMB formulę įtraukti veiksniai. EESRK visiškai pripažįsta, kad sudėtinga apskaičiuoti tarptautines apmokestinimo teises. Kartu būtinas priimtinas ir teisingas apmokestinimo teisių paskirstymas tarp šalių.

1.9. Kadangi tarptautinės apmokestinimo teisės negali būti perskirstomos pagal galiojančią sandorių kainodaros sistemą, EESRK pritaria tam, kad likutinis pelnas, gautas iš rinkos nematerialiojo turto, būtų paskirstytas taikant keturių veiksmų formulę.

1.10. Atsižvelgiant į augančias rinkas už Europos ribų, visų pirma tokiose šalyse kaip Kinija, Indija ir Brazilija, paskirstant visos pelno mokesčio bazės ar net viso likutinio pelno apmokestinimo teises daugelyje valstybių narių būtų prarandama daug pajamų, o siekiant Europos šalyse įgyvendinti socialinius tikslus gali kilti sunkumų.

1.11. EESRK mano, kad reikia rasti tinkamą pusiausvyrą tarp įmonių pelno mokesčių perskirstymo daugiausia eksportuojančioms ir daugiausia importuojančioms šalims, nemažinant šalių galimybes įgyvendinti socialinius ir aplinkosauginius tikslus.

1.12. Suderinti tarptautinių taisyklių dėl apmokestinimo teisių paskirstymo tarp šalių pakeitimai turėtų būti naudingi visoms valstybėms narėms ir bendrajai rinkai.

2. Bendroji informacija

2.1. Šiuo metu pasaulyje taikomos įmonių pelno mokesčio sistemos ir siekis kovoti su mokesčių bazės erozija ir pelno perkėlimu (BEPS) grindžiami įmonių pelno vertinimu, kai ekonominė veikla duoda pelno ir kuriama vertė. Tačiau skaitmeninant šalių ekonomiką iškilo klausimas, kur pelnas yra kuriamas ir kaip jis paskirstomas. Kalbant plačiau, skaitmeninės paslaugos gali būti teikiamos per atstumą vartojimo vietoje fiziškai visai nedalyvaujant.

2.2. Įgyvendinus BEPS projektą jau vyksta svarbios su tarptautine mokesčių sistema susijusios permainos, todėl atsiranda daug su bendrovių apmokestinimu susijusių pokyčių⁽¹⁾. BEPS projektas buvo pradėtas vykdyti siekiant kovoti su mokesčių bazės erozija ir pelno perkėlimu, o ne pakeisti galiojančius tarptautinius tarpvalstybinių pajamų apmokestinimo teisių paskirstymo šalims standartus⁽²⁾.

2.3. Pirmuoju BEPS veiksmu siekta spręsti su skaitmenine ekonomika susijusius uždavinius⁽³⁾. Kadangi nebuvo susitarta, kaip reikėtų apmokestinti šiuos naujus verslo modelius, 2018 m. buvo parengta EBPO ir (arba) G 20 tarpinė BEPS įtraukios sistemos ataskaita⁽⁴⁾. Šioje ataskaitoje nurodyta su skaitmeninimu ir tarptautinėmis mokesčių taisyklėmis susijusios veiklos iki 2020 m. kryptis, dėl kurios susitarta rengiant įtraukią sistemą. Joje taip pat nurodyta, kokį poveikį skaitmeninimas turi kitoms mokesčių sistemos sritims, suteikiant mokesčių administratoriams naujų priemonių, kurias taikant gerinamos mokesčių mokėtojams teikiamos paslaugos, didinamas mokesčių surinkimo veiksmingumas ir nustatomi mokesčių slėpimo atvejai.

2.4. 2019 m. vasario 13 d. EBPO paskelbė viešų konsultacijų dokumentą „Addressing the Tax Challenges of the Digitalisation of the Economy“ („Dėl ekonomikos skaitmeninimo kilusių mokesčių problemų sprendimas“)⁽⁵⁾. Jame išdėstomos peržiūrėtos pelno paskirstymo ir sąsajų taisyklės, taip pat visuotinis kovos su mokesčių bazės erozija pasiūlymas.

⁽¹⁾ EBPO. BEPS 2015 m. galutinės ataskaitos.

⁽²⁾ Komisijos duomenimis, Europos Sąjungoje įmonių pelno perkėlimas ir mokesčių bazės erozija sudaro 50–70 mlrd. EUR, t. y. mažiau kaip 0,4 % ES BVP. SWD(2018) 81 final.

⁽³⁾ EBPO. BEPS Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1: 2014 Deliverable.

⁽⁴⁾ EBPO. Tax Challenges Arising from Digitalisation: Interim Report 2018 – Inclusive Framework on BEPS, OECD/G20 BEPS Project (OECD Publishing 16 Mar. 2018); EBPO.

⁽⁵⁾ Public Consultation Document Addressing the Tax Challenges of the Digitalisation of the Economy, EBPO.

2.5. Tikimasi, kad galutinė EBPO įtraukios sistemos ataskaita bus parengta 2020 m. Tačiau Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) ir Prancūzijos finansų ministrai teigė norintys paspartinti EBPO derybas, kad sprendimas būtų rastas dar 2019 m. ⁽⁶⁾ JAV pateikė pasiūlymą, kuriame daugiausia dėmesio skiriama tam, kad jurisdikciją atitinkamoje rinkoje turinčiai valstybei būtų galima apmokestinti toje šalyje naudojamą su rinkodara susijusį nematerialųjį turtą, net jei į šio su rinkodara susijusio nematerialiojo turto plėtojimą investuojama kitoje šalyje. Vokietija ir Prancūzija taip pat pateikė pasiūlymą dėl minimalaus įmonių pelno mokesčio tarifo. Galėtų būti laikoma, kad šia EESRK nuomone prisidedama prie vykstančių diskusijų.

2.6. ES Komisija dar 2014 m. paskelbė ataskaitą dėl skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo ⁽⁷⁾. Aukšto lygio ekspertų grupė skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo klausimais padarė išvadą, kad diegiant skaitmenines technologijas Europai atsivėrė daug galimybių. Europa gali pagerinti ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo perspektyvas, jeigu įgyvendins bendrąją skaitmeninę rinką ir pasinaudos skaitmeninėmis bendrosios Europos rinkos galimybėmis. Ekspertų grupė išsamiai aptarė principus, kuriais reikėtų vadovautis tarptautinio apmokestinimo srityje.

2.7. Šie principai yra svarbūs ir šiai nuomonei. Ekspertų grupė padarė išvadą, kad skaitmeninėms bendrovėms nereikėtų taikyti specialios apmokestinimo tvarkos. Verčiau reikėtų taikyti arba pritaikyti bendrąsias taisykles, kad skaitmeninėms bendrovėms būtų sudaromos tokios pat sąlygos kaip ir kitoms bendrovėms.

2.8. 2018 m. kovo 21 d. paskelbtame komunikate „Laikas nustatyti šiuolaikiškų, sąžiningų ir veiksmingų skaitmeninės ekonomikos mokesčių standartą“ Komisija pateikė teisės aktų rinkinį dėl suderintos ES pelno mokesčio taisyklių, skirtų skaitmeninei veiklai, reformos. Rinkinį sudaro dvi Tarybos direktyvos, prie kurių pridedama neprivaloma rekomendacija dėl įmonių reikšmingos skaitmeninės veiklavietės apmokestinimo.

2.9. 2018 m. liepos mėn. EESRK priėmė nuomonę dėl Komisijos pasiūlymų „Tarptautinių įmonių pelno apmokestinimas skaitmeninėje ekonomikoje“ ⁽⁸⁾. Komiteto nuomonėje buvo pabrėžtas neigiamas apyvartos mokesčių poveikis, taip pat būtinybė parengti tarptautinį sutarimą.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK mano, kad ekonomikos skaitmeninimas suteikia puikią galimybę, o ES skaitmeninė darbotvarkė taps viena pagrindinių Europos Sąjungos politikos priemonių. Kadangi skaitmeninimas ir toliau yra svarbi pasaulio ekonomikos augimo varomoji jėga, EESRK mano, kad įgyvendinant su skaitmeninės ekonomikos apmokestinimu susijusią politiką reikėtų siekti skatinti ekonomikos augimą, taip pat tarpvalstybinę prekybą ir investicijas, o ne trukdyti jiems.

3.2. Internetu bendrovės gali plėsti veiklą visose pasaulio rinkose fiziškai jose daug nedalyvaudamos – šis ypatumas akivaizdžiai padeda mažosioms įmonėms eksportuoti precedento neturinčiu mastu. Skaitmeninanant ekonomiką taip pat dažnai vis svarbesnis tampa nematerialusis turtas, pavyzdžiui, intelektinė nuosavybė ir duomenys.

3.3. EESRK pabrėžia, kad taikant mokesčių sistemas reikia deramai atsižvelgti į naujus verslo modelius. Teisingos apmokestinimo sistemos principai – nuoseklumas, nuspėjamumas ir neutralumas – yra kaip niekada svarbūs valdžios institucijoms, įmonėms ir vartotojams.

3.4. EESRK mano, kad įmonių pelno apmokestinimo srityje labai svarbu užtikrinti vienodas sąlygas. Pastarųjų metų patirtis parodė, kad kai kuriose valstybėse narėse pavienės bendrovės galėjo pasinaudoti specialiomis mokesčių taisyklėmis, sumažinančiomis jų faktinį mokesčio tarifą beveik iki nulio. Prie to prisidėjo skaidrumo trūkumas. Kai kuriais atvejais tuo pasinaudojo tarptautinės įmonės, veikiančios skaitmeninių paslaugų srityje.

3.5. Todėl Komitetas pritaria Komisijos užmojiui toliau dėti pastangas, kad būtų užkirstas kelias skaitmeninių ar tradicinių įmonių vykdomam agresyviai mokesčių planavimui ir valstybių narių neskaidrumui siekiant užtikrinti vienodas sąlygas bendrovėms ir skatinti Europos konkurencingumą.

⁽⁶⁾ *US and France accelerate plans to make global tech groups pay tax. Finance ministers agree on need for international minimum corporation tax level*, Financial Times, February 28, 2019.

⁽⁷⁾ Komisijos ekspertų grupė skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo klausimais, 2014 m. gegužės 28 d. Šiai grupei pirmininkavo buvęs Portugalijos finansų ministras Vítor Gaspar, ją sudarė šeši ekspertai iš visos Europos, turintys įvairios atitinkamos srities patirties ir ekspertinių žinių.

⁽⁸⁾ Žr. EESRK nuomonę „Tarptautinių įmonių pelno apmokestinimas skaitmeninėje ekonomikoje“ (OL C 367, 2018 10 10, p. 73).

3.6. EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad, siekiant geriau išnaudoti globalizacijos teikiamą naudą, esant tinkamam pasauliniam valdymui ir pasaulinėms taisyklėms, bet kokie pelno apmokestinimo teisių paskirstymo šalims taisyklių pakeitimai turi būti visuotiniai. Todėl EESRK palankiai vertina glaudų Komisijos, valstybių narių ir EBPO (G 20) bendradarbiavimą siekiant paremti tarptautinio sprendimo parengimą. Tačiau, jei nepavyks rasti tarptautinio sprendimo, ES turi apsvarstyti galimybę imtis savarankiškų veiksmų.

3.7. EESRK norėtų pasiūlyti valstybėms narėms, kurios kuria specialias nacionalines sistemas, atidžiai ieškoti veiksmingiausių sprendimų siekiant išvengti papildomų sunkumų ir sąnaudų tiek mokesčių administratoriams, tiek įmonėms.

3.8. EESRK pažymi, kad diegiant skaitmenines technologijas taip pat galima iš esmės pakeisti reikalavimų vykdymo užtikrinimą ir tyrimų vykdymą. Savo 2018 m. ataskaitoje ⁽⁹⁾ EBPO parodė, kokį trejopą teigiamą poveikį mokesčių administravimo srityje skaitmeninimas jau turėjo: padidėjo mokesčių prievolių vykdymo veiksmingumas, pagerėjo mokesčių mokėtojams teikiamos paslaugos ir sumažėjo su mokesčių prievolių vykdymu susijusi našta.

3.9. Mokesčių administratoriai turi daugiau trečiųjų šalių duomenų, todėl galima automatizuoti didesnę ataskaitų teikimo dalį, o tai padeda abiem pusėms sutaupyti laiko ir pinigų; be to, šiais duomenimis taip pat galima naudotis siekiant kovoti su tuo, kad pranešama ne apie visus pažeidimo atvejus, taip pat su mokesčių slėpimu ar sukčiavimu. Duomenų įrašymo programinė įranga, kuria naudojami keletas mokesčių administratorių ir kuria pardavimo duomenys įrašomi sudarant sandorį ir gali būti tiesiogiai pateikiami mokesčių administratoriams, jau padėjo gerokai padidinti kai kurių šalių PVM pajamas.

3.10. Vertinant faktinį skaitmeninio sektoriaus apmokestinimo lygį, EESRK pabrėžia, kad reikia atsižvelgti į mokesčių kodeksų pokyčius, vykstančius įgyvendinant BEPS taisykles, nes dėl to ES iš esmės gali būti apmokestinama daugiau pajamų.

4. Kokie galimi tolesni veiksmai?

4.1. PVM taikomas ne visose pasaulio šalyse. Tačiau Europos Sąjungoje jis taikomas visose šalyse. Iš esmės visas paslaugų naudojimas ir prekių vartojimas turėtų būti apmokestinamas PVM, išskyrus atvejus, kai paslaugų naudojimas ir prekių vartojimas aiškiai neįtraukiamas į mokesčio bazę. PVM pajamos yra ES biudžeto nuosavi ištekliai, todėl EESRK mano, kad skaitmenines paslaugas svarbu įtraukti į mokesčio bazę.

4.2. EESRK ragina Komisiją ir valstybes nares atidžiai apsvarstyti visas galimybes, neatsižvelgiant į tai, kur įsteigta bendrovė, panaikinti bet kokį nepakankamą skaitmeninių paslaugų apmokestinimą, kai šios parduodamos paslaugos galiausiai atsiduria kurioje nors valstybėje narėje. Per platformas teikiamos paslaugos, kuriomis naudojasi Europos vartotojai, turėtų būti visapusiškai įtrauktos į PVM sistemą. Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad skaitmeninės komunikacijos vartotojai, pavyzdžiui, „Facebook“ ir kt., šiomis paslaugomis gali naudotis nemokamai, dėl to kyla klausimų, kaip būtų galima pagrįstai taikyti PVM.

4.3. EESRK pažymi, kad dabartinės pasaulyje taikomos įmonių pelno mokesčio sistemos yra grindžiamos įmonių pelno, priskirtino kiekvienai atitinkamai jurisdikcijai, vertinimu. Apmokestinama turėtų būti ten, kur sukuriama vertė. Kadangi sunku nustatyti, kurioje vertės grandinės dalyje atsiranda pelnas, būtina parengti visuotinius principus, kaip įvertinti, kur sukuriama vertė. Tokios taisyklės buvo sukurtos EBPO atlikus išsamų darbą rengiant apmokestinimo principus ir apibrėžtis, kaip nustatyti prekių ir paslaugų kainas (sandorių kainodaros taisyklės) įmonių grupei priklausantioms bendrovėms.

4.4. EESRK mano, kad keičiantis verslo modeliams reikia reguliariai peržiūrėti tarptautines mokesčių taisykles. Šiuo metu galiojančios taisyklės visai neseniai buvo peržiūretos įgyvendinant susitarimą dėl mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo (BEPS) ⁽¹⁰⁾. Šiuo metu įvedamos naujos taisyklės ir apibrėžtys. Tikimasi, kad jos iš esmės sumažins agresyvaus mokesčių planavimo ir mokesčių bazės erozijos galimybes.

4.5. Likutinio pelno (arba nuostolių) gali būti gaunama (patiriama) visų pirma tada, kai iš su rinkodara susijusio nematerialiojo turto produktų gaunama neplanuoto pelno. Pavyzdžiui, likutinio pelno gali būti gaunama naudojant vartotojų sąrašus ar surinktus duomenis. Ši sąvoka anaipol nėra nauja, ji galėtų būti vartojama kalbant ne tik apie pelno padalijimą susijusioms šalims, bet ir apmokestinimo teisių paskirstymą šalims. Tačiau būtų reikalingas tam tikras naujoviškas mąstymas, taip pat reikėtų išnagrinėti galimybę paskirstyti apmokestinimo teises atsižvelgiant į vertės kūrimą, net jei susijusioje šalyje fizinės nuolatinės buveinės nėra. Apie tai, be kita ko, diskutuojama EBPO.

4.6. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad diskusijos dėl vadinamųjų skaitmeninių bendrovių apmokestinimo visų pirma yra susijusios su apmokestinimo teisių paskirstymu šalims, o ne su bendrovių mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo veiksmais.

⁽⁹⁾ Tax Challenges Arising from Digitalisation – Interim Report 2018.

⁽¹⁰⁾ EBPO, 2015 m.

4.7. Likutinį pelną (arba nuostolius) būtų galima apibūdinti kaip pelną (arba nuostolius), kuris (-ie) fiksuojamas (-i) po to, kai kiekvienai šaliai atlyginama už įprastines jos įmokas vadovaujantis ištiesiosios rankos principu ⁽¹¹⁾. Visų pirma būtų tinkamai įvertinama rinka atsižvelgiant į riziką, su kuria susiduriama, dėl gamybos veiksnių sukuriama vertė ir atliekamos funkcijos.

4.8. Pardavimas paprastai nebūtų lemiamas veiksnys paskirstant pelną sandorių dalyvaujančioms bendrovėms. Vis dėlto, jei yra taikomos galiojančios tarptautinės taisyklės, pagal kurias pelnas paskirstomas kiekvienai bendrovei remiantis EBPO sandorių kainodaros gairėmis, likutinis pelnas galėtų būti paskirstomas šalims, kuriose buvo atliktos funkcijos. Viena iš tokių funkcijų galėtų būti pardavimas.

4.9. Paskirstant likutinį pelną galėtų būti naudojamas ir taikomas pasiūlytas BKPMB įnašo raktas ⁽¹²⁾ kartu su trimis su juo susijusiais svertiniais veiksniais ⁽¹³⁾.

4.10. Tačiau galima teigti, kad moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai (MTTP) išleidžiamos lėšos yra svarbios plėtojant nematerialųjį turtą ir kad šaliai, kurioje vykdoma tokia veikla, turėtų būti už tai atlyginama ⁽¹⁴⁾. Todėl reikėtų kurti formulę, kurią sudarytų keturi veiksniai, o ne trys, kaip yra dabar BKPMB formulės atveju.

4.11. Kadangi tarptautinės apmokestinimo teisės negali būti perskirstomos pagal galiojančią sandorių kainodaros sistemą, EESRK pritaria tam, kad likutinis pelnas, gautas iš rinkos nematerialiojo turto, būtų paskirstytas taikant keturių veiksnių formulę.

4.12. Jei likutinis pelnas yra lygus 30 (palyginti su visu grupės pelnu, kuris yra lygus 100) ir jei gamyba vertės kūrimo atžvilgiu A ir B šalyse padalijama po lygiai, šios šalys prekes ir (arba) paslaugas turėtų apmokestinti taikydamos po 35 ⁽¹⁵⁾. Kadangi gaminys už tokią pat sumą parduodamas ir C šalyje, likutinis pelnas būtų padalijamas A, B ir C šalims. A ir B šalims būtų skiriama papildoma 13 3/4 lygi mokesčio bazė, o C šalis turėtų teisę į 2 1/2 lygią mokesčio bazę ⁽¹⁶⁾.

4.13. EESRK visiškai sutinka, kad sudėtinga apskaičiuoti tarptautines šalių apmokestinimo teises. Šiuo tikslu reikėtų apskaičiuoti likutinio pelno dydį ir dėl jo šalys turėtų susitarti. Taip pat reikėtų žinoti kiekvieno iš keturių įnašo raktų veiksnių dydį. Pakoreguotos BKPMB formulės taikymas galėtų būti laikomas žingsniu siekiant gauti sutikimą dėl BKPMB.

4.14. Taikant BKPMB formulę įmonių apmokestinimo teisės būtų paskirstomos šalims, kuriose nediegiamos naujovės, nevykdoma gamyba, nėra rizikos ir neatliekamos funkcijos. Mokesčio bazė būtų nustatoma vien dėl to, kad šalyje vykdomas pardavimas, nors jokia kita veikla nevykdoma. Tai yra labai didelis pokytis, palyginti su galiojančiomis taisyklėmis. Vis dėlto, jei BKPMB formulė būtų taikoma tik likutiniam, o ne visam pelnui, būtų pripažįstama teisėta eksportuojančių šalių teisė išlaikyti apmokestinimo teisės dalį. Dėl verslumo ir inovacijų sukurtos vertės patyrus su MTTP susijusių sąnaudų galėjo būti suteikta mokesčių lengvatų, todėl bendrovei tapus pelninga, ta pati šalis gautų mokesčių pajamų.

4.15. Rekomenduojame Komisijai apmokestinti šių įmonių apyvartą Europos Sąjungoje remiantis jų turimais duomenimis, pavyzdžiui, pagal bendrą reklamos laiką vartotojų prisijungimo metu.

⁽¹¹⁾ Dėl apibrėžties žr. Transfer pricing in the EU context.

⁽¹²⁾ Tarybos direktyva dėl bendros pelno mokesčio bazės (BPMB) (COM(2016) 685 final – C8–0472/2016–2016/0337(CNS)). Trijų veiksnių pasirinkimas grindžiamas būtinybe tiek atsižvelgti į gamybos (vertinant pasiūlą pagal turtą ir (arba) darbo užmokestį), tiek į paklausos padėtį (pardavimą pagal paskirties vietą), kad būtų tinkamai apibūdinta ekonominė veikla. Pardavimas sudaro trečdalį visos sumos, darbo užmokestis – šeštadalį, darbuotojų skaičius – šeštadalį, o turtas – trečdalį. Sudėjus šiuos koeficientus gaunamas vienetas, todėl 100 % BKPMB proporcingai paskirstoma visoms valstybėms narėms. Tada valstybės narės atitinkamoms mokesčio bazės dalims gali taikyti nacionalinius įmonių pelno mokesčio tarifus. SWD(2016) 341 final.

⁽¹³⁾ Galima pažymėti, kad įmonės, siekiančios socialinių tikslų, kaip ir tam tikri kooperatyvai, susiję su vietos bendruomene, paskirsto sukurtą vertę labiau tiesioginiu būdu ir todėl jiems negali būti tiesiogiai taikomas įnašo raktas.

⁽¹⁴⁾ Jei šalys, kurios užtikrina tinkamą infrastruktūrą ir teikia dideles MTTP paskatas, negauna teisingos pelno mokesčio pajamų dalies, jų paskatos sukurti investicijoms palankią aplinką tampa menkesnės arba iš viso panaikinamos.

⁽¹⁵⁾ „Įprastas“ pelnas būtų lygus 70.

⁽¹⁶⁾ Atlyginus laikantis ištiesiosios rankos principu grindžiamos kainodaros, likutinis pelnas yra lygus 30. Į pasiūlymą dėl BKPMB veiksnio įtraukus mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros veiksni (R), įnašo rakte būtų tokie veiksniai: kapitalas, K, darbo jėga, L, pardavimai, S, ir R. Visų jų svoris vienodas (po 1/4). Trijų šalių atveju reikia atsižvelgti į dvylika sudedamųjų dalių. Tačiau C šalyje yra tik viena sudedamoji dalis, t. y. pardavimas. Likusios vienuolika sudedamųjų dalių A ir B šalyse paskirstomos po lygiai, t. y. po penkias su puse sudedamąsias dalis kiekvienai šaliai $(5,5/12 * 30) = 13 \frac{3}{4}$. C šalies mokesčio bazė yra lygi $(1/12 * 30) = 2 \frac{1}{2}$. Papildomą $13 \frac{3}{4}$ lygią A ir B šalių mokesčio bazę sudaro $3 \frac{3}{4}$ K, $3 \frac{3}{4}$ L ir $3 \frac{3}{4}$ R (iš viso $7 \frac{1}{2}$ K, $7 \frac{1}{2}$ L ir $7 \frac{1}{2}$ R) ir $2 \frac{1}{2}$ S kiekvienai šaliai. S taip pat iš viso skirta $7 \frac{1}{2}$.

4.16. Atsižvelgiant į augančias rinkas už Europos ribų, visų pirma tokiose šalyse kaip Kinija, Indija ir Brazilija, paskirstant visos pelno mokesčio bazės ar net viso likutinio pelno apmokestinimo teises ⁽¹⁷⁾ daugelyje valstybių narių būtų prarandama daug pajamų, o siekiant Europos šalyse įgyvendinti socialinius tikslus gali kilti sunkumų.

4.17. Pagal bendrovės „Copenhagen Economics“ tyrimą daugiausia eksportuojančios šalys galėtų prarasti nemažai įmonių pelno mokesčio pajamų, jei pelno dalis būtų apmokestinama šalyje, kurioje prekės ir paslaugos yra parduodamos ⁽¹⁸⁾. Atlikus nuosaikų vertinimą matyti, kad 18–21 % dabartinės Šiaurės šalių pelno mokesčio bazės lėmė 2017 m. iš užsienio gautas likutinis pelnas. Nustatyta, kad Vokietijoje ši dalis siekia 17 %. Jei būtų laikomasi su rinkodara susijusio nematerialiojo turto požiūriu, didžioji šių įmonių pelno mokesčio pajamų dalis būtų paskirstyta kitoms šalims.

4.18. EESRK mano, kad reikia rasti tinkamą pusiausvyrą tarp įmonių pelno mokesčių perskirstymo daugiausia eksportuojančioms ir daugiausia importuojančioms šalims.

4.19. Jei Europos bendrovės būtų apmokestinamos pirmiausia atsižvelgiant į tai, kur jos parduoda gaminius, jos galėtų taip organizuoti savo veiklą, kad išlaidos būtų patiriamos toje pačioje šalyje, kurioje vykdomas pardavimas. Dėl šio proceso investicijos ir darbo vietos galėtų būti perkeliamos į dideles vartojimo šalis, pavyzdžiui, Kiniją ir Indiją, todėl valstybėse narėse būtų prarandama dar daugiau pajamų. Tokių pokyčių reikia vengti, užtikrinant Europos konkurencumą.

4.20. EESRK pabrėžia, kad būtinas visuotinis susitarimas ir bet kokios naujos apmokestinimo teisių paskirstymo šalims tvarkos ar taisyklių įgyvendinimas. Jei tokių sąlygų nebus, bus taikomas dvigubas apmokestinimas, dėl to sumažės investicijų ir darbo vietų.

Briuselis, 2019 m. liepos 17 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

⁽¹⁷⁾ Jei visa mokesčio bazė būtų grindžiama tik pardavimo mastu, C šaliai pirmiau pateiktame pavyzdyje būtų paskirta 25 lygi mokesčio bazė. Jei tik likutinis pelnas būtų paskirstomas remiantis pardavimo sudedamąja dalimi, lygiavertė C šalies mokesčio bazė būtų lygi 7,5.

⁽¹⁸⁾ Future Taxation of Company profits – What to do with Intangibles? by Sigurd Næss-Schmidt, Palle Sørensen, Benjamin Barner Christiansen, Vincenzo Zurzolo, Charlotta Zienau, Jonas Juul Henriksen and Joshua Brown, Copenhagen Economics, 19 February 2019.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Atsparesnės ir tvaresnės Europos ekonomikos kūrimas“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/05)

Pranešėjas **Javier DOZ ORRIT**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 1 24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 2
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	169/4/6

Preambulė

Toliau pateikta nuomonė „Atsparesnės ir tvaresnės Europos ekonomikos kūrimas“ kartu su nuomone „Nauja ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimo vizija“ priklauso dviejų vienu metu rengiamų EESRK nuomonių savo iniciatyva rinkiniui, kuriuo siekiama tiesiogiai prisidėti prie naujos sudėties Europos Parlamento ir Europos Komisijos, pradėsiančių veiklą 2019 m., ekonominės darbotvarkės. Akivaizdu, kad reikia naujos Europos ekonominės strategijos: pozityvaus naratyvo apie būsimą ES ekonomikos plėtrą visame pasaulyje, kuri padėtų didinti ES atsparumą ekonominiams sukrėtimams ir jos modelio – ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį – tvarumą, taip atkuriant pasitikėjimą, stabilumą ir bendrą gerovę visiems europiečiams. Remiantis pastaraisiais metais pasiekta pažanga, ši strategija galėtų būti pagrindas tolesnei ekonominei, fiskalinei, finansinei, socialinei ir politinei integracijai, kuri yra būtina siekiant Europos ekonomikos ir pinigų sąjungos tikslų.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos integracija yra kryžkelėje. Iš pastarosios ilgalaikės ekonomikos krizės ir gilių socialinių randų, kuriuos ji paliko kelete valstybių narių, išmokome vieno dalyko – tai, kad nėra valstybių narių ir regionų ekonominės ir socialinės konvergencijos, todėl kyla grėsmė Europos projekto politiniam tvarumui ir visai Europos piliečių iš jo gautai naudai.

1.2. Atsižvelgiant į antropogeninę klimato kaitą ir įvairių planetos galimybių peržengimą, reikia pertvarkyti mūsų gamybos ir vartojimo modelį. Laikydamosi COP 21 Paryžiaus susitarimo ir JT darnaus vystymosi tikslų, ES iškelė tikslą, kad iki 2050 m. ekonomika neutralizuotų savo poveikį klimatui. Kad tai įvyktų, reikės visapusiškos ir nuoseklios politikos programos.

1.3. Ekonomikos ir darbo rinkos atsparumo plėtojimas užtikrinant ekonominį, socialinį, aplinkos ir institucinį tvarumą turėtų būti pagrindinė politikos kryptis, kuria bus skatinama didėjanti konvergencija ir teisingumas pereinant prie poveikį klimatui neutralizuojančios ekonomikos (t. y. ekonomikos, kurioje išmetamas ir sugeriamas vienodas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis), kartu sprendžiant skaitmeninio ir demografinių pokyčių keliamas problemas.

1.4. Kad būtų vykdoma ekonomikos politika, kuria didinamas ekonomikos, darbo rinkos ir socialinis atsparumas, reikėtų išsaugoti ir stiprinti EPS institucinę struktūrą. Reikėtų toliau, nors ir laipsniškai, vykdyti fiskalinio pajėgumo nustatymą euro zonos lygmeniu, reformuoti dabartines fiskalines taisykles, kad per nuosmukius būtų išsaugotos viešosios investicijos, sukurti bendrą saugų turtą ir baigti kurti bankų ir kapitalo rinkų sąjungas. Be to, reikėtų skatinti priemones, kuriomis būtų išvengta nesąžiningos valstybių narių konkurencijos mokesčių srityje.

1.5. Siekiant sumažinti socialinį pažeidžiamumą ir taip didinti atsparumą, reikia patvirtinti veiksmingas Europos ir nacionalines priemones, kad būtų panaikinta dabartinė tendencija, kai didėja nelygybė tiek galimybių, tiek rezultatų atžvilgiu.

1.6. Reikia parengti teisingo perėjimo sąvoką ir ją taikyti siekiant įgyvendinti tikslą, kad iki 2050 m. ekonomika taptų neutralizuojančia anglies dioksido poveikį. Tam reikia užtikrinti, kad klimato politikos poveikis būtų po lygiai padalytas, ir toliaregiškai valdyti darbo rinkos pokyčius, visapusiškai dalyvaujant socialiniams partneriams. Tvari ekonomika turėtų apimti visus tris tvarumo aspektus: ekonominį, socialinį ir aplinkos.

1.7. Valstybės narės turėtų imtis iniciatyvų, kad, vykdydamos nacionalinio lygmens teisėkūros iniciatyvas ir užtikrindamos reikiamą finansavimą, įgyvendintų Europos socialinių teisių ramstį. ES turėtų pagal kitą 2021–2027 m. daugiametę finansinę programą (DFP) teikti finansinę paramą šioms veiksmams.

1.8. Europos ekonomikos konkurencingumo, t. y. jos pajėgumo tvariai didinti savo produktyvumą ir gyvenimo lygį, stiprinimas kartu siekiant neutralizuoti poveikį klimatui, ypač vykdant mokslinius tyrimus, plėtrą ir užtikrinant gausesnius bei geresnius darbuotojų įgūdžius, turėtų būti vykdomas kartu su šiomis iniciatyvomis.

1.9. Susitarime dėl būsimos DFP masto ir formos turėtų atsispindėti būtinybė kurti atsparią ir tvarią ekonomiką.

1.10. Atsižvelgiant į skirtingų atsparios ir tvarios ekonomikos aspektų tarpusavio sąsajas, reikėtų oficialiai įtvirtinti ir, kai reikia, stiprinti socialiniams partneriams ir pilietinei visuomenei atstovaujančių organizacijų dalyvavimą politikos rengimo ir įgyvendinimo cikluose nacionaliniu ir Europos lygmenimis.

1.11. Europos institucijos ir valstybės narės, pasitelkdamos Europos semestrą, 2021–2027 m. DFP ir kitas teises ir Vyriausybės priemones, turėtų priimti nuoseklią veiksmų programą, kad būtų skatinami ir stiprinami svarbūs veiksniai, kuriais visoje ES būtų didinamas ekonomikos atsparumas, ir su šiais veiksniais susijusi valstybių narių konvergencija.

2. Atsparesnė ir tvaresnė Europos ekonomika

2.1. Diskusijose dėl (ekonominės) politikos ES ir ypač euro zonoje vis didesnė svarba teikiama tikslui kurti didesnę atsparumą (ekonominiams) sukrėtimams. Tai visų pirma paskatino ilgalaikiai pastarojo meto ekonomikos ir finansų krizės padariniai keleto ES valstybių narių ekonomikai, socialinei sričiai ir politikai, taip pat numatomas itin ardomasis ketvirtosios pramonės revoliucijos poveikis Europos ekonomikai bei visuomenei ir būtinybė kovoti su klimato kaita ir neviršyti planetos išteklių ribų.

2.1.1. Ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) srityje Europos Komisijos siūloma ekonomikos atsparumo apibrėžtis – valstybės gebėjimas atlaikyti sukrėtimą ir po nuosmukio greitai atkurti savo pajėgumus [augimą] ⁽¹⁾.

2.1.2. Penkių pirmininkų pranešime ir Komisijos baltojoje knygoje dėl EPS stiprinimo teigiama, kad euro zonos valstybės narės turėtų kartu pereiti prie atsparesnių ekonomikos ir socialinių struktūrų, kuriomis turėtų būti „užkirstas kelias ekonominiams sukrėtimams, kurie daro didelę arba nuolatinę įtaką pajamų ar užimtumo lygiui“, kad jos galėtų sumažinti ekonominius svyravimus, visų pirma didelius ir užsitęsčius nuosmukius.

2.1.3. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad, nors atsparus ekonomikos atgaivinimas reiškia veiksmingą ilgalaikio ir neigiamo sukrėtimo poveikio panaikinimą, atsižvelgiant tiek į ciklinį, tiek į struktūrinį pokyčių pobūdį, ekonomika ne visada grįžta į prieš sukrėtimą buvusį lygį (arba augimo kelią). Pavyzdžiui, ketvirtosios pramonės revoliucijos pradžia ir perėjimas prie poveikį klimatui neutralizuojančios ekonomikos turėtų lemti skirtingus ekonominius modelius. Svarbu, kad politinės institucijos ir socialiniai veikėjai būtų pasirengę reaguoti į šiuos pokyčius, numatyti jų padarinius ir nukreipti transformavimo procesus.

(1) Europos Komisija, Pranešimas euro grupei „Ekonomikos atsparumas EPS“, 2017 9 13.

2.1.4. Ekonominiu požiūriu atspari ekonomika gali turėti skirtingų ypatybių. Jai gali būti būdingas mažas pažeidžiamumo lygis tam tikriems sukrėtimams (pvz., makroekonominiams ar finansiniams sukrėtimams). Kai sukrėtimai išties įvyksta, atsparios ekonomikos šalys gali sušvelninti jų poveikį iki minimumo sumažindamos jų padarinius produkcijos ir užimtumo lygiui ir (arba) gebėdamos nuo jų greitai atsigausti atitinkamai prisitaikydamos. Atsparumui didinti galima naudoti įvairias politines intervencines priemones – būtent parengties, prevencijos, apsaugos, (pokyčių) skatinimo ir transformavimo politikos – ir įvairiai šias priemones derinti. Su atsparumu susijusių sunkumų gali sukelti aukštas valstybės skolas, išreikštos kaip BVP dalies, lygis. Pirma, tai gali būti pažeidžiamumo sukrėtimų atvejais priežastis, o antra, tai gali apriboti valstybių narių galimybes reaguoti į nepalankius sukrėtimus.

2.1.5. Ekonomikos atsparumą galima pasiekti įvairiais būdais, darančiais labai nevienodą poveikį skirtingų visuomenės grupių gerovei. Darbuotojų gerovė labai priklauso nuo pajamų ir užimtumo galimybių stabilumo, saugumo ir vienodo paskirstymo. Todėl pirmenybę reikėtų teikti politikai, kuria skatinamas ekonomikos ir darbo rinkos atsparumas, darbo rinkos atsparumą apibrėžiant kaip darbo rinkos pajėgumą atlaikyti ekonominį sukrėtimą kuo mažiau nukenčiant darbuotojų gerovei. Vis dėlto didėjanti nestandartinio, mažų garantijų darbo dalis bendrame sukurtų darbo vietų skaičiuje – aiškus priminimas, kad ekonomikos ir darbo rinkos atsparumas nebūtinai sutampa. Užimtumo kokybė yra atsparumo veiksnys – tiek pažeidžiamumo, tiek atsparumo ir atsigavimo požiūriu.

2.2. ES politikos tikslas – sukurti tvaresnę Europos ekonomiką. Atsižvelgiant į J.-C. Junckerio vadovaujamos Komisijos strateginę „klestinčios, modernios ir konkurencingos, poveikį klimatui neutralizuojančios Europos ekonomikos“ ateities viziją iki 2050 m., pagrįstą, be kita ko, JT darnaus vystymosi tikslais (DVT), *tvari ekonomika* turėtų apimti visus tris tvarumo aspektus ekonomikos, socialiniu ir aplinkos atžvilgiais.

2.2.1. Bendra ekonomikos stabilumo apibrėžtis – tai ekonomikos pajėgumas neribotai išlaikyti nustatytą ekonominės gamybos lygį. Tai susiję su didelio makroekonominio disbalanso vengimu. Neretai painiojant dvi skirtingas – tvarios ekonomikos ir ekonominio tvarumo – sąvokas, per ES ekonominės politikos koordinavimo procesą, visų pirma Europos semestrą, iš esmės siekiama antrojo iš šių aspektų, o į platesnę tvarios ekonomikos sąvoką nėra visapusiškai atsižvelgiama. Pavyzdžiui, Komisijos diskusijoms skirtame dokumente „Darni Europa – iki 2030 m.“ nurodyta, kad „ypač svarbu, kad biudžetas būtų geros būklės, o ekonomika – šiuolaikiška; pažengus patikimos fiskalinės politikos link ir ėmusis struktūrinių reformų, sumažėjo skolos lygis ir sukurta daugiau darbo vietų“⁽²⁾.

2.2.2. Krizė ir jos politinis valdymas labai pablogino socialinę sanglaudą ir turėjo neigiamų politinių padarinių. Socialiniam tvarumui gresia pavojus dėl didėjančios galimybių ir rezultatų nelygybės, kurią galima pastebėti ne tik daugelyje Europos valstybių ir kitose išsivysčiusiose šalyse, bet ir pasauliniu mastu, kai visuomenės grupės lieka nuošalyje. Didesnė nelygybė taip pat reiškia didesnę pažeidžiamumą sukrėtimams, kuris neatitinka didesnio atsparumo principo. Turtinė nelygybė taip pat prieštarauja ekonominio tvarumo principui, nes dėl jos mažėja turto reinvestavimo produktyvumas ir visuomenės veiksmingumas. Nesugebėjimas panaikinti šios nelygybės veiksnių dažnai siejamas su daugelyje šalių pastebima neigiama politine reakcija į tradicines politines partijas ir jų vykdomą ES palankią darbotvarkę.

2.2.3. Socialinis tvarumas patirs dar didesnę spaudimą dėl ketvirtosios pramonės revoliucijos ir su ja susijusių pokyčių darbo ir gerovės srityje Europoje ir už jos ribų.

2.2.4. Dėl neatsakingo gamtos ir aplinkos išteklių eikvojimo dabartinis gamybos ir vartojimo modelis peržengia keletą planetos galimybių aspektų (klimato kaitos, biologinės įvairovės, vandenynų, taršos ir t. t.) ir ateities kartoms kelia egzistencinę grėsmę.

2.2.5. Todėl socialiniu ir aplinkos atžvilgiu darnus vystymasis reikštų buvimą „žmonijai saugioje ir tinkamoje erdvėje“⁽³⁾, visiems visuomenės nariams suteikiant tinkamą socialinį pagrindą ir kartu neviršijant planetos galimybių. Kad tai įvyktų, reikia iš esmės peržiūrėti dabartinį gamybos ir vartojimo modelį („augimo modelį“), pagrįstą „tvairiu augimu“⁽⁴⁾. Šia vizija sudaromos sąlygos struktūriniam Europos ekonomikos pokyčiui, kuriuo skatinamas tvarus augimas ir užimtumas.

⁽²⁾ Diskusijoms skirtas dokumentas „Darni Europa – iki 2030 m.“, Europos Komisija (2019 m.).

⁽³⁾ K. Raworth (2017).

⁽⁴⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 37.

2.2.6. Atsižvelgiant į pirmiau pateiktą informaciją, taip pat remiantis ESSRK nuomone NAT/542 ⁽⁹⁾, tvarus augimas reiškia, kad augimas turėtų būti pagrįstas ne tik kiekiu, bet ir – išties net labiau – kokybe, o tai reiškia augimą: i) kuris pagrįstas švaria energija ir atsakingu medžiagų naudojimu nealinant aplinkos ir neišnaudojant darbuotojų, ii) kuris pagrįstas uždaru namų ūkių, įmonių, bankų, Vyriausybės ir prekybos pajamų srautu, įveikiant dabartines kliūtis, kylančias dėl finansų rinkų susiskaidymo, veikloje laikantis socialinio ir ekologinio požiūrio, iii) kuriuo užtikrinamos teisingos gyvenimo sąlygos, patenkinant visų asmenų poreikius neviršijant planetos ribų, iv) kuriuo taip pat atsižvelgiama į nemokamą slaugytojų – daugiausia moterų – darbą ir v) kuriuo užtikrinama, kad ekonomikos augimas būtų vertinamas ne tik pagal metinį srautą, bet ir pagal bendrą turtą ir jo paskirstymą.

Visi šie aspektai iš esmės neįtraukti į dabartinį modelį.

2.3. Tvari ekonomika turi savybių, kuriomis skatinamas atsparumas, nes dėl ekonominio tvarumo mažėja rizika, susijusi su makroekonominio ir finansinio disbalansu.

2.4. Vis dėlto perėjimui prie tvarios ekonomikos, integruojant ekonominę, socialinę ir aplinkos tvarumą, neabejotinai reikės plataus užmojo pokyčių, kuriems gali būti būdingas intensyvus ir ilgalaikis, tačiau taip pat prognozuojamas sukrėtimas. Kad būtų pasiektas atsparumas, vykdant šį perėjimą reikės patvirtinti priemones, kuriomis būtų supaprastintas ir skatinamas ekonomikos, visuomenės ir asmenų prisitaikymas prie naujo modelio. Tuo atžvilgiu atsparumas padės teisingai pereiti prie tvarios ekonomikos.

2.5. Integruota ir holistinė sąvoka ir tvarumo politikos programa taip pat reikia atsižvelgti į kitas dvi milžiniškas tendencijas, pagal kurias bus formuojama Europos ekonomikos ir darbo rinkos ateitis: visuomenės senėjimas bei demografiniai pokyčiai ir besikeičiantys globalizacijos modeliai, kurie be daugiašališkumo mažėjimo apima ir didesnius migracijos srautus.

2.6. Europos šalių rezultatai atsparumo koncepcijos požiūriu per ankstesnę krizę buvo labai įvairūs. Ekonominis ir socialinis krizės poveikis valstybėse narėse nebuvo vienodas. Beveik visose valstybėse narėse labai sumažėjo BVP; keletas jų patyrė nuosmukį, dėl kurio įvairios trukmės laikotarpiais sumažėjo darbo vietų. Siekiant pasimokyti iš didžiojo nuosmukio metu įgytos patirties, kuri padės sustiprinti Europos ekonomikos ir visuomenės atsparumą ir tvarumą, būtina išanalizuoti struktūrinius pažeidžiamumo ir atsigavimo pajėgumų veiksnius, taip pat taikytą politiką (griežto taupymo priemones, taikytas nuo 2010 m., ir selektyvų lankstumą – nuo 2014 m.). Tai turi būti daroma taikant ne tik pagrindinius ekonominius kintamuosius, bet ir socialinius bei aplinkos apsaugos rodiklius.

3. Dvi didžiosios pertvarkos

3.1. Žaliosios ir poveikį klimatui neutralizuojančios ekonomikos kūrimas

3.1.1. Perėjimas prie žaliosios ir nuo iškastinio kuro nepriklausomos ekonomikos Europoje derinamas su dviem tarptautinėmis programomis: Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslais (DVT) ir COP 21 Paryžiaus susitarimu. DVT – tai išsami pasaulinė darbotvarkė. ES valstybės narės ėmėsi tarptautinių DVT perkėlimo į nacionalines tvarumo strategijas ir tikslus. Pažymėtina, kad 7 DVT (visiems užtikrinti prieigą prie įperkamos, patikimos, tvarios ir modernios energijos), 12 DVT (tausus vartojimas ir gamyba) bei 13 DVT (kova su klimato kaita) apibrėžiami strateginiai tikslai, pagrįsti bendros atsakomybės principu.

3.1.2. Nacionaliniu lygmeniu nustatytais Paryžiaus susitarimą pasirašiusių šalių įpareigojančiais veiksmais šalies lygmeniu nustatomi strateginiai tikslai. Katovicuose vykusioje COP 24 atliktoje pirmojoje pasaulinėje apžvalgoje nurodyta, kad akivaizdžiai reikia dar padidinti klimato politikos užmojus.

3.1.3. 2018 m. lapkričio mėn. Europos Komisija patvirtino ilgalaikę viziją „Švari mūsų visų planeta. Strateginė klestinčios, modernios ir konkurencingos neutralizuoto poveikio klimatui Europos ekonomikos ateities vizija“. Remdamasi tuo, ES ne vėliau kaip 2020 m. pradžioje priims ir pateiks savo klimato politikos išsipareigojimus Jungtinių Tautų bendrajai klimato kaitos konvencijai (UNFCCC), kaip reikalaujama Paryžiaus susitarime, ir turėtų atsižvelgti į toliau nurodytus aspektus.

3.1.4. Vykdant ekonomikos žalinimą reikia taikyti nuoseklų konkrečioms šalims pritaikytą makroekonomikos, pramonės, socialinės ir darbo politikos derinį. Taip siekiama visoje tiekimo grandinėje kurti deramas darbo vietas, kad būtų plačiu mastu kuriamos užimtumo galimybės.

3.1.5. Visose politikos srityse reikia nuosekliai spręsti darnaus vystymosi poreikių klausimą. Vykdant tokią politikos programą reikia įgyvendinti institucinius susitarimus, kad būtų užtikrintas visų susijusių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas visais lygmenimis, iš dalies remiantis suderinta nuosavybės formų (viešosios, privačiosios, bendruomeninės ir bendros nuosavybės) įvairove. Taip pat reikia Europos mastu suderinti nacionalinę politiką, kad būtų užtikrinta aukšto lygio valstybių narių konvergencija. Reikėtų atsižvelgti į su ekonominiu modelio pokyčiu susijusį poveikį užimtumui, remiantis teisingu perėjimu, kuris tapo apčiuopiamas vykdant socialinį ir pilietinės visuomenės dialogą, apjungiantį nacionalinį ir Europos lygmenis.

⁽⁹⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 39.

3.2. **Skaitmeninės ekonomikos kūrimas**

3.2.1. Tikėtina, kad skaitmeninimas ir automatizavimas turės ir teigiamo, ir neigiamo poveikio ekonomikai ir visuomenei. Viena vertus, jais suteikiamos didelės galimybės didinti našumą, visų pirma paslaugų sektoriuose, kuriuose jis paprastai mažas, ir decentralizuoti inovacijų veiklą perkeltiant ją į atokesnes vietas.

3.2.2. Kita vertus, dėl jų gali būti atleisti darbuotojai, ypač atliekantys rutinines nekognityvines užduotis. Nors dėl ankstesnių technologinių revoliucijų niekada nekilo ilgalaikis masinis nedarbas, nes panaikintos senos darbo vietos pakeistos naujomis, mažai tikėtina, kad ši pertvarka įvyks nepastebimai ar neskausmingai, jeigu nebus dedamos prisitaikymo pastangos.

3.2.3. Vykdamas viešąją politiką švietimo srityje galima reformuoti švietimo sistemas taip, kad absolventai įgytų įgūdžių, kuriais didinamas jų atsparumas darbuotojų pakeitimui technologijomis, ir gebėtų lengviau prisitaikyti savo profesinio gyvenimo metu, kad galėtų sau naudingu būdu dalyvauti darbo rinkoje.

3.2.4. Vykdamas viešąją politiką taip pat galima taip pakreipti technologinę pažangą, kad būtų kuo labiau sumažintas jos neigiamas poveikis užimtumui.

4. **Tam tikri atsparaus ir tvaraus ekonomikos modelio pagrindai ir jo įgyvendinimo politinė strategija**

4.1. Kurdami ekonomikos atsparumą, suderinamą su darbo rinka ir socialiniu atsparumu, turėsime parengti įvairias parengties, prevencijos, apsaugos, (pokyčių) skatinimo ir transformavimo priemones, kurias reikės atitinkamai įgyvendinti, atsižvelgiant į sunkumų, su kuriais susiduria ekonomika, stiprumą ir trukmę.

4.2. EPS atveju reikėtų vengti rizikos susikaupimo, dėl kurio, kaip paaiškėjo per paskutinę krizę, gali kilti didelių trikdžių. Dėl to „makroekonominio disbalanso procedūra“ – žingsnis teisinga linkme. Vis dėlto kovojant su įvairaus pobūdžio disbalansu (pvz., dabartiniu einamosios sąskaitos deficito ir pertekliaus disbalansu), vis dar gausu asimetrijų, ir EPS nerengia privalomų rekomendacijų dėl prisitaikymo, ypač valstybėms narėms, kurių dabartinis einamosios sąskaitos perteklius pernelyg didelis. Todėl tai reikia pakoreguoti.

4.2.1. Panašiai reikėtų vengti didelių infliacijos ir nominalaus darbo užmokesčio dydžio skirtumų. Naudinga pagrindinė euro zonoje vykdomo koordinavimo taisyklė turėtų būti tokia: nominalus darbo užmokestis turėtų didėti atsižvelgiant į ECB tikslinį infliacijos lygį ir našumo augimo tempą sektorių lygmeniu. Pramonės politika turėtų skatinti, kad, siekiant didesnės konvergencijos, produktyvumas sparčiau didėtų neturtingesnėse valstybėse narėse. Dėl tokių pokyčių taip pat gali būti panaikintas nominalus valstybių narių skirtumas euro zonoje ir taip didinamas pinigų politikos veiksmingumas.

4.3. Užtuot visą prisitaikymo prie sukrėtimų našta uždėjus darbo rinkoms, ekonomikos atsparumui, kuris suderintas su darbo rinkos atsparumu, taip pat reikėtų, kad makroekonominė politika, ypač pinigų politika, turėtų galimybę būti pakankamai aktyvi, kad ja būtų kovojama su sukrėtimų, ypač nuosmukių, kurie tam tikroms valstybėms narėms daro didesnę poveikį nei kitoms, padariniais. Fiskalinio pajėgumo nustatymas euro zonos lygmeniu būtų veiksmingiausias būdas tai padaryti, nors taip pat būtų galima nacionalinei fiskalinei politikai nustatyti platesnę taikymo sritį. Priėmus fiskalinę politiką, turinčią didesnes galimybes stabilizuoti nacionalinę ekonomiką jai veikiant visiško užimtumo lygmeniu, taip pat būtų paprasčiau kaupti tvarius fiskalinius rezervus.

4.4. Tinkamas automatinų stabilizavimo priemonių ir socialinės apsaugos sistemų veikimas – tai ekonomikos atsparumą didinantys veiksniai. Kad valstybių narių veiksmai būtų suderinami su tvariais viešaisiais finansais, jų mokesčių sistema turi skirti pakankamą išteklių. Patikimas apmokestinimas – taip pat svarbus atsparumo veiksnys.

4.5. Investicijoms ir inovacijoms palanki verslo aplinka, tinkamas finansų rinkų veikimas ir gebėjimo pasidalyti finansinę riziką didinimas – tai veiksniai, kuriais stiprinamas ekonomikos atsparumas. Remdamasis savo ankstesne nuomone „Inovatyvių ir sparčiai augančių įmonių skatinimas“⁽⁶⁾, EESRK mano, kad būtina skatinti politiką, kuria šie veiksniai būtų stiprinami. Dėl to jis remia Komisijos iniciatyvas dėl bankų sąjungos ir kapitalo rinkų sąjungos. Tačiau EESRK tuo neapsiriboja ir mano, kad finansų sistemoje taip pat reikėtų atsižvelgti į tvarumo sąvoką, kaip nurodyta jo nuomonėje dėl Komisijos tvaraus augimo finansavimo veiksmų plano⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ OL C 75, 2017 3 10, p. 6.

⁽⁷⁾ OL C 62, 2019 2 15, p. 73.

4.6. Politika, kuria supaprastinamas perėjimas prie skaitmeninės ekonomikos ir poveikį klimatui neutralizuojančio bei aplinkos požiūriu tvaraus modelio, taip pat turėtų būti užtikrinama, kad šis perėjimas būtų teisingas. Teisingas perėjimas turėtų būti ne tik klimato ar skaitmeninio politikos „priedas“ – jis turi būti įtrauktas į darnaus vystymosi politikos programą. Teisingo perėjimo politika turėtų būti sutelkta į neigiamo klimato politikos priemonių pasiskirstymo poveikio (kuris proporcingai mažėja) panaikinimą (kol atrodys, kad didesnė santykinė našta tenka mažesnes pajamas gaunančioms grupėms), sutelkta į aktyvų darbo rinkos pokyčių valdymą ir ja taip pat turėtų būti sprendžiami regioninės plėtros klausimai (pvz., dėl ekonominiu požiūriu pažeidžiamų regionų, kurie labai priklauso nuo daug energijos suvartojančių pramonės sektorių).

4.6.1. Teisingas perėjimas turi du pagrindinius aspektus: „rezultatų“ atžvilgiu (naujos užimtumo ir socialinės aplinkos nuo iškastinio kuro nepriklausomoje ekonomikoje) ir „proceso“ atžvilgiu (kaip tai pasiekti). „Rezultatas“ turėtų būti deramas darbas visiems įtraukioje visuomenėje ir skurdo panaikinimas. Procesas, kaip tą pasieksime, turėtų būti grindžiamas valdoma pertvarka, vykdančiomis prasmingą socialinį dialogą visais lygmenimis, kad būtų užtikrintas teisingas naštos pasidalijimas ir nė vienas nebūtų paliktas nuošalyje.

4.7. Į atsparumo didinimo strategijas, kuriomis būtų skatinamas teisingas mūsų ekonomikos modelio pakeitimas, atsižvelgiant į neišvengiamus iššūkius, reikia įtraukti investavimo, įskaitant viešąjį investavimą, strategijas: į igūdžius ir švietimo sistemas arba, apskritai kalbant, socialines investicijas, ir investicijų į technologijas, kuriomis skatinamas aplinkos tvarumas.

4.7.1. Kad būtų atlaikytas skaitmeninio poveikis, reikės išugdyti igūdžius ir išplėtoti pajėgumus, kurie asmenims suteiks galimybę atlikti nerutinines kognityvines užduotis, taip pat gebėjimą visą gyvenimą atnaujinti igūdžius. Atsižvelgiant į tai, kad nustatyta, jog dabartinė (ir didėjanti) nelygybė dideliu mastu lemia studentų akademinį rezultatą, svarbu įgyvendinti socialinių investicijų strategijas tam, kad nė vienas nebūtų paliktas nuošalyje.

4.7.2. Būtina tiek viešajam, tiek privačiam sektoriui daugiau investuoti į poveikį klimatui neutralizuojančią ateities ekonomiką, kad būtų pasiekti padidinti ES 2030 m. išmetamųjų teršalų mažinimo tikslai, ir reikės radikalių pokyčių, kad iki 2050 m. būtų pasiektas anglies dioksido poveikio neutralizavimas, atitinkantis Paryžiaus susitarimo tikslus, kaip pripažįstama Komisijos komunikate (COM(2018) 773 final). 2017 m. ES 27 investicijos į atsinaujinančiųjų išteklių energiją sudarė tik 50 % 2011 m. pasiektą lygį ir buvo 30 % mažesnės nei 2016 m. (*) Ilgalais investavimo į atsinaujinančiųjų išteklių energiją veiklos silpnumas Europoje tik dar labiau paryškina faktą, kad valstybėse narėse iškastiniam kurui vis dar skiriama didelių subsidijų. Problemų kyla ne tik dėl nepakankamų investicijų – esamų išteklių paskirstymas taip pat neveiksmingas. Reikia aiškių politikos tikslų ir nuoseklesnės politikos programos, kad būtų pakeistos šios neigiamos tendencijos. Bet kuriuo atveju iškastinio kuro eros pabaigai Europoje turi būti skirta reikiamų investicijų, kuriomis užtikrinama jos darbuotojų apsauga, naujų darbo vietų kūrimas ir parama vietos plėtrai. Dėl pertvarkos procesų reikia derėtis su socialiniais partneriais ir pilietinės visuomenės organizacijomis ir jie turi būti siejami su skaidrumu ir veiksminga ryšių politika.

4.8. Dabartinis konkurencingumo aiškinimas sutelktas į išlaidomis grindžiamą aiškinimą, visų pirma į darbo sąnaudas, tačiau pagal šį aiškinimą energijos kaina taip pat laikoma veiksniumi. Išsaugant konkurencingumą, paprastai dėmesys skiriamas vienetui tenkančių darbo sąnaudų pokyčiams. Svarbesni turėtų tapti kokybiniai konkurencingumo elementai darbo našumo, išteklių našumo ir energijos vartojimo efektyvumo požiūriu ir į juos taip pat turėtų atsižvelgti nacionalinės produktyvumo tarybos.

4.9. Todėl vienas svarbus tikslas turėtų būti integruoti Europos makroekonominio valdymo mechanizmą taikant visapusišką ir kompleksinį požiūrį į „tvarios ekonomikos“ sąvoką, kuri apima socialinius ir aplinkosauginius rodiklius Semestro procese ir kuria tokiu būdu stiprinamas ir atsparumas, ir tvarumas.

5. ES ir valstybių narių valdymo ir ekonominės politikos priemonės, kuriomis kuriama atsparesnė ir tvaresnė ekonomika

5.1. Investicijų, visų pirma viešųjų investicijų, svarba skatinant prisitaikymą prie neišvengiamų pertvarkos procesų, taip pat fiskalinės politikos svarba didinant atsparumą sukrėtimams reiškia, kad dėl to ES ir nacionaliniu lygmenimis būtina kurti erdvę fiskalinei politikai. ES turėtų užsibrėžti tikslą per trumpą laiką pasiekti investicijų lygį, kuris buvo pasiektas prieš krizę. Tai reikėtų ES 28 investicijų trūkumo panaikinimą ir kartu investicijų didinimą 2–3 BVP procentiniais punktais arba maždaug 300 mlrd. EUR kasmet (**).

(*) Frankfurt School-UNEP-BNEF (2018).

(**) How to close the European investment gap?, Michael Dauderstädt, Friedrich Ebert Stiftung.

5.2. Kad būtų padidintos pajamos ir užtikrinti pakankami fiskaliniai ištekliai ES ir valstybėse narėse, reikia stiprinti pastangas kovojant su mokesčiniu sukčiavimu, mokesčių vengimu, pinigų plovimu, mokesčių rojais ir nesąžininga valstybių narių mokesčių konkurencija. Nepažeidžiant inovacijoms teikiamos paramos, valstybės narės turėtų sutikti derinti veiksmus ES lygmeniu, kad skaitmeniniai gigantai kiekvienoje valstybėje narėje, kurioje jie gauna pelną, mokėtų sąžiningą mokesčių dalį.

5.3. Reikia patobulinti ES ekonomikos valdymo sistemą, įskaitant EPS struktūrą, kad būtų išvengta ekonomikos augimo sustabdymo, ir nereikia apkrauti nacionalinės fiskalinės politikos užduotimis, kurių ji negali ar jai nereikėtų vykdyti.

5.4. Pakankamai didelių fiskalinių pajėgumų kūrimas euro zonos lygmeniu, siekiant užtikrinti stabilizavimą sukurtimui atveju, būtų labiausiai pageidautinas pasirinkimas, tačiau, regis, šiuo metu šis procesas sustojo.

5.5. Didelė pirmenybė taip pat turėtų būti teikiama viešųjų investicijų aprėpties išsaugojimui nacionaliniu lygmeniu, ypač kilus nuosmukiui. Nekenkiant viešųjų finansų tvarumui išsaugojimui, dabartinės ES fiskalines taisykles būtų galima pakeisti arba aiškinti taip, kad apskaičiuojant deficitą nebūtų įtrauktos viešosios investicijos, ypač socialinės investicijos ir investicijos į aplinkos apsaugos projektus⁽¹⁰⁾.

5.6. Reikia baigti kurti bankų sąjungą priėmus Europos indėlių garantijų sistemą ir bendro pertvarkymo mechanizmo bendrą finansinio stabilumo stiprinimo priemonę. EESRK dar kartą reiškia susirūpinimą dėl keleto Vyriausybių sudaromų kliūčių įgyvendinant šiuos du projektus, kurie būtini užtikrinant finansinį stabilumą ir galiausiai privačias investicijas euro zonoje ir kurie glaudžiai susiję su atsparumo didinimu.

5.7. Reikia sukurti bendrą saugų turtą, skatinti kapitalo rinkų sąjungą mažinant finansų rinkų susiskaidymą, remti pinigų politikos potencialą ir nutraukti bankų ir valstybių ryšiai, bankų balansuose pakeičiant nacionalinių Vyriausybių obligacijas. Pastaroji priemonė taip pat sudarytų galimybę vykdyti reikiamas, bet iki šiol politiniu požiūriu sudėtingas reformas, kuriomis būtų gerokai sustiprinta EPS. euro zonai nepriklausančios šalys galėtų dalyvauti bendroje saugaus turto programoje. Pinigų institucijos ir už Europos ekonominę politiką atsakingos institucijos turėtų atsižvelgti į jų padėtį, kad užtikrintų visos Europos finansų sistemos atsparumą.

5.8. Į Europos semestrą reikėtų akivaizdžiau ir nuosekliau įtraukti atsparumo didinimą siekiant didėjančios konvergencijos ir tvarumo visais etapais – nuo metinės augimo apžvalgos (kuri galėtų tapti metine augimo ir tvarumo apžvalga) iki nacionalinių reformų programų ir konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų.

5.9. Yra daugybė veiksmų, kurie daro įtaką ekonomikos atsparumui ir kurie labai svarbūs EPS veikimui. Europos institucijos ir valstybės narės, pasitelkdamos Europos semestrą, 2021–2027 m. DFP ir kitas teises ir Vyriausybines priemones, turėtų priimti nuoseklią veiksmų programą, kad būtų skatinami ir stiprinami svarbūs veiksniai, kuriais visoje ES būtų didinamas ekonomikos atsparumas ir su šiais veiksniais susijusi valstybių narių konvergencija.

5.10. Apibendrinant, EESRK mano, kad į veiksmų programą reikėtų įtraukti šiuos svarbius atsparumo veiksmus:

- a) stiprinti finansinį stabilumą: didinti Europos stabilumo mechanizmo (ESM) finansinį pajėgumą, skatinti Europos mokesčių politiką, į kurią įtrauktas mokesčių sistemos suderinimas, sudaryti sąlygas valstybių narių fiskaliniam pakankamumui ir sukurti veiksmingus kovos su mokesčiniu sukčiavimu mechanizmus;
- b) baigti kurti pinigų sąjungą išplečiant ECB tikslus, kuriant bendrą Europos išdą, iš kurio būtų galima išleisti skolos vertybinius popierius, gerinant euro zonos valdymą, kad jis taptų demokratiškesnis;
- c) didinti Europos ekonomikos produktyvumą sutelkiant dėmesį į svarbius veiksmus, kaip antai investicijos (viešojo ir privačiojo sektorių), moksliniai tyrimai, plėtra, švietimas ir profesinis mokymas, įmonių valdymo gerinimas ir darbuotojų dalyvavimas;

⁽¹⁰⁾ OL C 262, 2018 7 25, p. 28 ir EESRK nuomonė „euro zonos ekonominė politika“, OL C 159, 2019 5 10, p. 49.

- d) darbo rinkos ir užimtumo kokybė: stiprinti kolektyvines derybas ir socialinį dialogą, užtikrinti, kad automatinės stabilizavimo priemonės būtų veiksmingos ir parengti daugiau ir geresnių aktyvaus užimtumo politikos priemonių. Europos nedarbo draudimo (kuris papildytų nacionalines sistemas) sukūrimas galėtų būti Europos masto ekonominio atsparumo priemonė, kuri taip pat sustiprintų Sąjungos politinę sanglaudą. Prašome Europos institucijų išnagrinėti savo finansavimo galimybes pagal 2021–2027 m. daugiamečių finansinę programą;
- e) skatinti socialinę sanglaudą ir pažangą kuriant įtraukesnę visuomenę, šiuo tikslu taikant Europos socialinių teisių ramstį, skiriant jam reikiamą finansavimą ir
- f) skatinti verslo investicijoms palankios aplinkos kūrimą ir gerinti įmonių finansavimą, kuo skubiau baigti kurti kapitalo rinkų sąjungą ir bankų sąjungą, įskaitant Europos indėlių garantijų sistemą (EIGS).

5.11. ECB kartu su daugeliu kitų pasaulio didžiųjų centrinių bankų tikriausiai turės toliau vykdyti savo „netradicinę“ pinigų politiką tol, kol infliacijos lūkesčiai išliks mažesni nei planuojama. Taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę tiesiogiai finansuoti investicijas į žaliuosius ir skaitmeninės pertvarkos projektus.

5.12. Būsimoje daugiamečioje finansinėje programoje (DFP) turėtų atsispindėti užmojis plėtoti atsparią ir tvarią ekonomiką. Komisijos pasiūlymu dėl 2021–2027 m. DFP nebus skiriama pakankamai išteklių šiems atsparumo veiksniams stiprinti: investicijoms ir naujai investicijų stabilizavimo priemonei; sanglaudos politikai, kuria teikiama pirmenybė ekonomikos ir socialinei valstybių narių konvergencijai; vidaus socialinės sanglaudos politikai, įtrauktai į Europos socialinių teisių ramstį ir teisingam perėjimui, kuri skatinama vykdyti šioje nuomonėje. EESRK pakartoja prašymą, kuris įtrauktas į jo nuomonę dėl daugiamečios finansinės programos po 2020 m. ⁽¹⁾, kad kitai DFP skiriamos finansinės lėšos sudarytų 1,3 % ES 27 BNP. Europos Komisijos pasiūlyme dėl DFP numatytas sanglaudos politikos finansavimo sumažinimas 10 %, palyginti su dabartine DFP, yra visiškai nepriimtinas, atsižvelgiant į būtinybę stiprinti svarbias politikos kryptis, kuriomis didinamas atsparumas ir tvarumas.

5.12.1. Turėtų būti numatyti specialūs finansiniai ištekliai perėjimui prie tvarios ekonomikos (pvz., „teisingo perėjimo fondas“) supaprastinti, laikantis 2018 m. Europos Parlamento pasiūlymo sukurti tokį fondą skiriant 4,8 mlrd. EUR.

5.12.2. ES struktūrinė ir sanglaudos politika turėtų būti įtraukta į „tvarios ekonomikos“ paradigmą. Nors skiriant Europos struktūrinių ir investicijų fondų (ESI fondų) finansavimą pirmenybė teikiama klimato kaitos švelninimui (ir prisitaikymui prie jos), šis tikslas daugiausia pagrįstas parama atsinaujinančių išteklių energijai ir energijos vartojimo efektyvumui. Iš esmės ji vis dar neįtraukta remiant perėjimą prie poveikį klimatui neutralizuojančios ekonomikos ir neatvirtinti *teisingam perėjimui* skirti prioritetai.

5.12.3. EESRK reiškia susirūpinimą, kad EIB ir Europos strateginių investicijų fondas (EIB) didesnę finansavimą skiria ne švarios energijos, o iškastinio kuro energijos projektams. Nors dujų infrastruktūrai teikiamas finansavimas skirtas „tarpinei energijai“, reikia nustatyti griežtesnius teršalų išmetimo tikslus.

5.12.4. ES ir valstybių narių subsidijų politika turi atitikti tikslą iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralizavimo tikslą. Visos subsidijos ekonominei veiklai, kuri trukdo siekti šio tikslo arba kitaip daro žalą aplinkai, turėtų būti kuo greičiau panaikintos.

5.13. Atsižvelgiant į priemonių rūšį ir pastangų, reikalingų kuriant atsparesnę ir tvaresnę ekonomiką, mastą, būtinas aktyvus socialinių partnerių ir kitų atstovaujiamųjų pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas formuojant teisingo perėjimo kelius ir atsparumo didinimo būdus. Darbuotojų dalyvavimo ir demokratiškų darbo santykių stiprinimas galėtų prisidėti prie didesnio prisitaikumo ir atsparumo pramonės lygmeniu. Tai atsparumo veiksnys, kuris, savo ruožtu, stiprina kitus veiksnys, su kuriais ji sieja teigiama koreliacija įmonių veikloje ir ekonomikoje: našumas, inovacijų diegimo pajėgumai, užimtumo kokybė ir kt. Darbuotojų kooperatyvai taip pat gali užtikrinti galingą darbo santykių demokratijos modelį, grindžiamą bendrais interesais bei solidarumu ir įsitvirtinusių vietovėje.

⁽¹⁾ OL C 440, 2018 12 6, p. 106.

5.1.3.1. Kita vertus, darbuotojų dalyvavimas būtinas siekiant užtikrinti sėkmingą žaliąją ir skaitmeninę pertvarką. Turi būti naudojamos esamos priemonės darbuotojų dalyvavimui ir demokratijai įmonėse užtikrinti. Socialiniai partneriai ir Europos institucijos turi užtikrinti, kad tokios priemonės būtų taikomos visose ES šalyse ir kad jos būtų susietos su socialinio dialogo procedūromis, skatinančiomis teisingą perėjimą. 2015 m. TDO gairėse dėl teisingo perėjimo ⁽¹²⁾ Vyriausybėms ir socialiniams partneriams pateiktas praktinių priemonių rinkinys, skirtas transformavimo procesui valdyti.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

⁽¹²⁾ Gairės dėl teisingo perėjimo prie aplinkosaugos požiūriu tvarios ekonomikos ir visuomenės visiems, Tarptautinė darbo organizacija (TDO).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Naujos ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimo vizijos“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/06)

Pranešėja **Judith VORBACH**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019.1.24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2019.7.2
Priimta plenarinėje sesijoje	2019.7.17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už/prieš/susilaikė)	159/2/9

Preambulė

Toliau pateikta nuomonė „Nauja ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimo vizija“ kartu su nuomone „Atsparesnės ir tvaresnės Europos ekonomikos kūrimas“ priklauso dviejų vienu metu rengiamų EESRK nuomonių savo iniciatyva rinkiniui, kuriuo siekiama tiesiogiai prisidėti prie naujos sudėties Europos Parlamento ir Europos Komisijos, pradėsiančių veiklą 2019 m., ekonominės darbotvarkės. Akivaizdu, kad reikia naujos Europos ekonominės strategijos: teigiamo naratyvo dėl būsimos ES ekonomikos plėtros pasaulyje, kuris padėtų didinti ES ekonomikos atsparumą ekonominiams sukrėtimams ir jos ekonominio modelio tvarumą (ekonominiu, socialiniu ir aplinkos požiūriu), taip sugrąžinant pasitikėjimą, stabilumą ir bendrą gerovę visiems europiečiams. Remiantis pastaraisiais metais pasiekta pažanga, ši strategija galėtų padėti pagrindą tolesnei ekonominei, fiskalinei, finansinei, socialinei ir politinei integracijai, būtinaai Europos ekonominės ir pinigų sąjungos tikslams pasiekti.

Dar 2014 m. EESRK buvo parengęs nuomonę apie EPS sukūrimą. Joje buvo pateiktas skirstymas į pinigų ir finansinį ramstį, ekonominį ramstį, socialinį ramstį ir politinį ramstį. Dėl kiekvieno atskiro ramsčio buvo priimtos papildomos nuomonės. Šiuo atveju taip pat išlaikoma ši keturių ramsčių struktūra, kad būtų galima apžvelgti EPS pažangą ir trūkumus bei galiausiai parengti rekomendacijų sąrašą, kuris bus pateiktas naujai Komisijai ir Europos Parlamentui, siekiant sukurti stiprią, įtraukią ir atsparią pinigų sąjungą. Apskritai EESRK ragina ES institucijas ir nacionalines Vyriausybes daug ryžtingiau imtis veiksmų reformuojant EPS, kad būtų galima sukurti geriau integruotą, demokratiškesnę ir socialiniu požiūriu labiau išsivysčiusią Sąjungą.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Kuriant EPS jau nemažai padaryta, tačiau visuose jos ramsčiuose vis dar reikia reikšmingai pasistūmėti į priekį. Tačiau būtina rūpestingai išlaikyti pusiausvyrą, nes pamiršus vieną ar kelis ramsčius galima pavojingai iškreipti padėtį. Visada reikia atsižvelgti ir į klimato kaitos sukeltus iššūkius. Be to, ramsčiai sąveikauja tarpusavyje. Pavyzdžiui, suteikus ekonominiam ramsčiui socialinę formą, išauga ir socialinis ramstis, ir atvirkščiai. Kai kurias konkrečias priemones galima priskirti skirtingiems ramsčiams.

1.2. Nors EPS sukurti būtina, vis dėlto tolesnę pažangą stabdo valstybių narių ginčas dėl tinkamos krypties. Prie niūrių ekonominių prognozių prisideda geopolitinis netikrumas ir planuojamas Jungtinės Karalystės išstojimas iš ES. Be to, milžiniškus iššūkius kelia skirtumai tarp valstybių narių, netolygus pajamų ir turto pasiskirstymas, klimato krizė ir numatomi demografiniai pokyčiai.

1.3. Įgyvendinant EPS būtinoji, tačiau ne vienintelė sąlyga yra atsparumas krizėms: šiuo atveju taip pat reikia teigiamos vizijos, kokia pateikta ES sutarties 3 straipsnyje. Atsižvelgdamas į dabartinę padėtį EESRK rekomenduoja laikytis šių prioritetų: tvarus ir integracinis augimas, nelygybės mažinimas, konvergencijos didinimas, našumo augimo ir konkurencingumo užtikrinimas remiantis strategijos „Europa 2020“ tikslais, geros sąlygos įmonėms ir investicijoms, kokybiniu požiūriu geros darbo vietos ir tinkamas darbo užmokestis, kova su skurdu ir socialine atskirtimi, stabilūs ir tvarumą užtikrinantys viešieji finansai, stabilus finansų sektorius ir 2030 m. darnaus vystymosi tikslų (TVT) bei Paryžiaus susitarimo dėl klimato kaitos tikslų įgyvendinimas.

1.4. Toliau pateikiama EESRK rekomendacijų dėl konkrečių EPS ramsčių apžvalga:

1.4.1. Stabilus pinigų ir finansinis ramstis kaip visos ekonominės plėtros pagrindas

— ECB: jo stabilizuojamojo vaidmens įtvirtinimas ir nepriklausomumo išsaugojimas.

— Ryžtingi žingsniai baigiant kurti bankų sąjungą ir kapitalo rinkų sąjungą laikantis šių prioritetų: stabilumo užtikrinimas pasitikėjimui sustiprinti, veiksmingas reguliavimas, rizikos pasidalijimo ir mažinimo pusiausvyra siekiant išvengti naujos naštos valdžios sektoriaus biudžetui krizės atveju, atsižvelgimas į socialines reguliavimo pasekmes, klimato srities tikslų įtraukimas, vartotojų apsauga.

— Bankų sąjunga: bendro pertvarkymo mechanizmo išsaugojimas ir Europos indėlių garantijų sistemos įgyvendinimas, diskusijų dėl struktūrinės reformos ir šešėlinio bankų sektoriaus atgaivinimas.

— Kapitalo rinkų sąjunga: prioritetų nustatymas, būtent priežiūros gerinimas, ES kredito reitingų agentūros sukūrimas, saugus turtas, suderinimo priemonės bankroto taisyklių srityje.

— Tarptautinės euro reikšmės stiprinimas remiantis stabilia, ekonomiškai stipria ir socialiai subalansuota EPS.

1.4.2. Stiprus ekonominis ramstis kaip gerovės ir socialinės pažangos pagrindas

— Ekonominio ramsčio stiprinimas siekiant sumažinti skirtumus tarp valstybių ir skatinant augimą, našumą ir konkurencingumą.

— Su pasiūla ir paklausa susijusių priemonių pusiausvyra, o tai šiuo metu reiškia paklausos didinimą, kai Europos semestre labiau atsižvelgiama į socialinių rodiklių suvestinę, stiprinamos tarifų sistemos ir socialinių partnerių autonomija, greitas Europos darbo institucijos įgyvendinimas ir auksinės investavimo taisyklės taikymas taip, kad nenukentėtų vidutinės trukmės finansinis ir fiskalinis stabilumas.

— euro zonos fiskalinių pajėgumų kūrimas, finansuojamas iš bendrų skolos vertybinių popierių, ir mokėjimų susiejimas su ekonominės ir socialinės struktūros stiprinimu. Šie pasiūlymai yra tik pirmieji žingsniai.

— Priemonės nesąžiningai konkurencijai mokesčių srityje švelninti ir užkirsti kelią mokesčių slėpimui bei vengimui.

1.4.3. Socialinio ramsčio kaip socialinės ir visuomeninės pažangos pagrindo taikymas.

— Aukšto apsaugos lygio būtiniausi socialiniai standartai valstybėse narėse.

— Pastangos rasti patikimo ekonomikos pagrindo ir tvirto socialinio matmens pusiausvyrą.

— Diskusijų apie ES finansų ministrą išplėtimas, atitinkamai į jas įtraukiant ES socialinių reikalų ir darbo ministrą.

1.4.4. Politinis ramstis kaip demokratijos, solidarumo ir vienybės pagrindas

— Didesnis Europos Parlamento ir socialinių partnerių bei kitų pilietinės visuomenės organizacijų įsitraukimas priimant pagrindinius sprendimus socialinės ir ekonominės politikos srityse.

- Solidarūs ir vieningi veiksmai, suteikiantys pagrindą ES gerovei bei taikai ir pagrindžiantys ES politinę ir ekonominę reikšmę tarptautiniame kontekste.
- Spartus ES valstybių narių, dar nepriklausančių euro zonai, prisijungimas prie euro zonos.

2. EPS įgyvendinimas – pasiekimai, iššūkiai ir tikslai

2.1. Įgyvendinant EPS jau nemažai nuveikta, todėl ji šiuo metu yra pagrįsta reikšmingu bendru teisyne. 2015 m. penkių pirmininkų pranešime pristatyti plataus užmojo planai sukurti EPS. 2019 m. Komisija paskelbė dokumentą „Europos ekonominės ir pinigų sąjungos stiprinimas: per ketverius metus nuo penkių pirmininkų pranešimo padaryta pažanga“⁽¹⁾, kuriame ji įvertino per tą laiką padarytą pažangą ir paragino valstybes nares imtis papildomų priemonių. EESRK pritaria šiam pasiūlymui. Tiek finansinio ir ekonominio ramsčių srityje, tiek socialinio ir demokratinio ramsčių srityje dar reikia daug nuveikti. EESRK ypač atkreipia dėmesį į tai, kad būtina užtikrinti pusiausvyrą tarp visų sričių, kurios įvairiai sąveikauja tarpusavyje.

2.2. Nors valstybės narės suinteresuotos, kad euras būtų išsaugotas, tolesnę integraciją stabdo valstybių narių ginčas dėl pageidaujamos krypties. Jis pasireiškia nesutarimais dėl rizikos pasidalijimo, kai ši rizika atsiranda dėl tarpvalstybinio lėšų pervedimo arba bendros atsakomybės. Kita vertus, jam priešpastatoma rizikos mažinimo strategija, kai kiekviena valstybė prisiima atsakomybę už prisitaikymą ir struktūrinius reformomis stengiasi užtikrinti ekonominį atsparumą. Tačiau nepakanka vien pabrėžti šią skirtį, nes dar atsiveria skirtingos partijų politikos ir pilietinės visuomenės perspektyvos. Vis dėlto, norint sukurti EPS, reikia suprasti, kad būtina pagrindą tinkamai bendrai atėičiai Europoje užtikrins solidarumas ir pasirengimas siekti kompromisų, nepaisant įvairių interesų ir požiūrių.

2.3. Dabartinės bendrosios ekonominės sąlygos yra sudėtingos. Po ilgai užsitęsiosios krizės EPS ekonomika nuo 2014 m. vėl įsibėgėjo, tačiau 2018 m. antrąjį pusmetį vėl ėmė lėtėti. Tai paskatino tokie veiksniai kaip prekybos ir ekonomikos vystymosi susilpnėjimas pasaulyje, neišspręsti prekybos konfliktai, taip pat vidiniai netikrumo veiksniai, pavyzdžiui, „Brexit“ as“. euro zonoje ekonomikos dinamika dar labiau susilpnėjo dėl išorės paklausos ir su konkrečiomis šalimis ir sektoriais susijusių veiksmų. Atrodo, kad santūrus ES ekonominis vystymasis tęsis toliau⁽²⁾. Būsimiems iššūkiams būtų galima priskirti klimato krizę, technologinius pokyčius, protekcionizmą ir kibernetinius išpuolius, taip pat skaitmenines ir kriptovaliutas. Neseniai paskelbtame Europos strategijos ir politikos analizės sistemos (ESPAS) pranešime daroma išvada, kad pasaulio temperatūros kilimas, dėl kurio, be kita ko, gerokai sumažės našumas, yra pati opiausia šių dienų politinė problema, daranti didelį ekonominį ir finansinį poveikį⁽³⁾.

2.4. Nors apskritai ES, palyginti su kitomis pasaulio šalimis, yra turtinga, nes jos bendrasis vidaus produktas (susumuotas ir skaičiuojamas vienam gyventojui) yra palyginti didelis, o užimtumo lygis pastaraisiais metais augo, vis dėlto socialinė nelygybė tarp regionų ir valstybių daro neigiamą poveikį visuomenės sanglaudai⁽⁴⁾. 22 % ES piliečių gresia skurdas ir socialinė atskirtis. Daugelyje Pietų Europos šalių 2019 m. mokamas vidutinis realus darbo užmokestis yra mažesnis už 2009 m. realų darbo užmokestį, todėl socialiniais ir ekonominiais rodikliais pagrįstas gerovės lygis faktiškai vis labiau skiriasi⁽⁵⁾. Taip pat daugelyje vietų vis dar smarkiai skiriasi moterų ir vyrų gaunamas darbo užmokestis, o didelė darbingų žmonių dalis patiria dirbančiųjų skurdą arba neturi darbo. Kalbant apie namų ūkių grynojo turto pasiskirstymą, ECB daro išvadą, kad euro zonoje yra iškreipta pusiausvyra⁽⁶⁾. Todėl susidaro palankios sąlygos socialinei įtampai ir skaldančioms jėgoms veikti.

2.5. Būtina užtikrinti didesnę atsparumą krizėms, tačiau vien to nepakanka. Siekiant sukurti EPS reikia teigiamos vizijos, kokia pateikta ES sutarties 3 straipsnyje. Jame, be kita ko, kalbama apie konkurencingos socialinės rinkos ekonomikos, kuria siekiama visiško užimtumo ir socialinės pažangos, skatinimą ir apie aplinkos apsaugą. Atsižvelgdamas į dabartinę perspektyvą EESRK rekomenduoja užsibrėžti šiuos tikslus: tvarus ir integracinis augimas, socialinės ir ekonominės nelygybės mažinimas, konvergencijos didinimas, našumo augimo užtikrinimas ir konkurencingumo išsaugojimas remiantis strategijos „Europa 2020“ tikslais, kurie apima ir „ne vien tik BVP“ tikslus⁽⁷⁾, tinkamos sąlygos įmonėms ir investicijoms, kokybiniu požiūriu geros darbo vietos ir tinkamas darbo užmokestis, kova su skurdu ir socialine atskirtimi, stabilūs ir tvarumą užtikrinantys viešieji finansai, stabilus finansų sektorius ir 2030 m. darnaus vystymosi tikslų (DVT) bei Paryžiaus susitarimo dėl klimato kaitos tikslų įgyvendinimas. EESRK taip pat atkreipia dėmesį į savo parengtą nuomonę savo iniciatyva „Atsparesnės ir tvaresnės Europos ekonomikos kūrimas“.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/info/publications/deepening-emu-taking-stock-four-years-after-five-presidents-report_en

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/info/publications/european-economic-forecast-spring-2019_en

⁽³⁾ ESPAS, *Global Trends to 2030, Challenges and Choices for Europe*, 2019 m. balandžio mėn., <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/node/1362>

⁽⁴⁾ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_addressing-inequalities_lt.pdf

⁽⁵⁾ ETUC, *Benchmarking Working Europe 2019*.

⁽⁶⁾ Europos Centrinis Bankas, *The Household Finance and Consumption Survey: results from the Second wave*, Nr. 18 / 2016 m. gruodžio mėn.

⁽⁷⁾ EESRK nuomonė OL C 177, 2016 5 18, p. 35.

3. Pinigų ir finansinis ramstis – ekonominės plėtros pagrindas

3.1. EESRK pabrėžia reikšmingą stabilizuojamąjį ECB vaidmenį krizės atveju. Vien Europos Centrinio Banko pirmininkui paskelbus, kad prireikus bus superkamos valstybių obligacijos (vienakrypčių pinigų politikos sandorių programa), rinkos nusiramino. Infliacijos tikslui pasiekti nustatyta kiekybinio skatinimo programa nuo 2015 m. prisidėjo prie tolesnio palūkanų mažinimo, todėl išaugo galimybės pasinaudoti likvidžiuoju turtu. Tai, kad bankai šiuo metu laiko lėšas ECB, net jei palūkanos yra neigiamos, rodo, kad būtina stiprinti EPS ekonominį ramstį. Be to, EESRK ragina įtvirtinti ECB, kaip paskutinio skolintojo, vaidmenį. Reikia išsaugoti ECB nepriklausomumą.

3.2. Kaip matyti iš ECB tyrimo, EPS finansų sektorius patenkinamai atlieka MVĮ finansavimo funkciją⁽⁸⁾. Šiuo metu MVĮ nurodoma pagrindinė problema yra kvalifikuotų darbuotojų ir patyrusių vadovų trūkumas, taip pat sunkumai, susiję su klientų paieška, o menkos galimybės gauti finansavimą laikomos nedidele problema. Kai kurių valstybių narių įmonės su šia problema susiduria dažniau, tačiau ir šiose šalyse jaučiama sumažėjusi įtampa. Tyrimas pagrįstas 11020 euro zonos įmonių apklausa, iš kurių 91 % turi mažiau kaip 250 darbuotojų. EESRK pabrėžia stabilus finansavimo pagrindo reikšmę ir didžiosioms įmonėms.

3.3. EESRK primygtinai ragina ES institucijas nuosekliai kurti bankų sąjungą ir kapitalo rinkų sąjungą, taip sudarant sąlygas visiškai įveikti finansų krizę ir sukurti atsparią EPS, kurioje būtų visiškai atkurtas pasitikėjimas. Tokiu atveju reikia užtikrinti rizikos pasidalijimo ir mažinimo pusiausvyrą, kad būtų užkirstas kelias valdžios sektoriaus biudžeto išnaudojimui krizės atveju, nesvarbu, ar nacionaliniu, ar Bendrijos lygmeniu. Reguluojant finansų rinkas prioritetas turi būti teikiamas veiksmingumui, o ne sudėtingumui. Be to, reikia atsižvelgti į socialines reguliavimo pasekmes ir didesnę svarbą teikti vartotojų apsaugai.

3.3.1. Europos Sąjungoje, palyginti su JAV, daug dažnesnis finansavimas banko paskolomis nei nuosavo kapitalo finansavimas. EESRK pasisako už finansavimo šaltinių diversifikavimą ir už didesnę rizikos paskirstymą, o tai reiškia, kad ES reikės skirti daugiau dėmesio nuosavo kapitalo finansavimui.

3.4. EESRK atkreipia dėmesį į bankų sąjungos srityje padarytą pažangą ir pabrėžia teigiamą Komisijos vaidmenį. Tačiau, nors tvirtinama priešingai, vis dar nėra bendro valstybių narių sprendimo, kaip Europos stabilumo mechanizmą (ESM) panaudoti kaip bendro pertvarkymo mechanizmo (bendro pertvarkymo fondo) apsidraudžiamąją priemonę. Be to, valstybės narės dar kartą atmetė neatidėliotinus papildomus veiksmus, skirtus bendrai indėlių garantijų sistemai (IGS) įgyvendinti.

3.4.1. EESRK mano, kad jau seniai reikėjo priimti konkretų IGS tvarkaraštį⁽⁹⁾. Norint ESM panaudoti kaip bendro pertvarkymo fondo apsidraudžiamąją priemonę, EESRK dar rekomenduoja sustiprinti bendro pertvarkymo fondą, socialiniu požiūriu priimtiniu būdu sumažinti neveiksnių paskolų kiekį ir priimti griežtą minimalių nuosavų lėšų ir išpareigojimų reikalavimą (MREL)⁽¹⁰⁾. Be to, kuriant bankų sąjungą būtina toliau nuosekliai taikyti priemones prieš pinigų plovimą⁽¹¹⁾. Būtina vėl atgaivinti diskusijas apie struktūrinę bankų reformą, kad rizika būtų sumažinta iki priimtino dydžio. EESRK tai pat rekomenduoja daugiau dėmesio skirti būtinybei reguliuoti šešėlinių bankų sektorių.

3.4.2. EESRK pabrėžia ankstesnį reikalavimą, kad bankų sąjungos ramsčių stiprinimas ir konsolidacija turi būti derinami su darnaus vystymosi tikslų (DVT) ir Paryžiaus susitarimo dėl klimato kaitos įgyvendinimu. Atsižvelgiant į kapitalo reikalavimus reikia numatyti palankesnes sąlygas ekologinėms investicijoms ir įvairioms nesudėtingoms, įtraukioms ilgalaikėms paskoloms, pirmiausia tuomet, kai jos susijusios su efektyviu energijos vartojimu, atsinaujinančiųjų išteklių energija ir pan.

3.5. Sukūrus kapitalo rinkų sąjungą bus sušvelnintos sukurtų pasekmės ir skatinamos įmonių investicijos bei didinamas konkurencingumas⁽¹²⁾. Kitaip nei bankų sąjunga, kuri grindžiama aiškiai apibrėžtais ramsčiais, kapitalo rinkų sąjunga apima labai daug skirtingų iniciatyvų, pavyzdžiui, Finansinių priemonių rinkų direktyvą (FPRD), Mokėjimo paslaugų direktyvą ar visos Europos asmeninės pensijos produktą (PEPP). Sunku pateikti galutinį bendrą vertinimą, tačiau EESRK rekomenduoja šiuos formavimo principus: pirma, reikia sutelkti dėmesį į pagrindinius projektus. Prioritetas turėtų būti teikiamas priežiūros gerinimui. Be to, Komisija turėtų vėl paskatinti diskusijas dėl ES reitingų agentūros sukūrimo. Saugaus turto klausimu EESRK susidomėjęs laukia Komisijos pasiūlymo. Antra, reikia siekti suvienodinti bankroto taisykles ir įmonių mokesčius. Šiuo požiūriu EESRK palankiai vertina veiksmus kuriant bendrą įmonių pelno mokesčio bazę, be to, reikia sparčiau įgyvendinti atitinkamas kovos su nesąžininga konkurencija mokesčių srityje priemones.

⁽⁸⁾ Europos Centrinis Bankas, Survey on the Access to Finance of Enterprises in the euro area, 2018 m. balandžio–rugsėjo mėn., 2018 m. lapkričio mėn.

⁽⁹⁾ EESRK nuomonė OL C 237, 2018 7 6, p. 46.

⁽¹⁰⁾ Europos stabilumo mechanizmo reformos sąlygų dokumentas, 2018 12 04.

⁽¹¹⁾ Euro grupės ataskaita vadovams dėl EPS stiprinimo, 2018 12 04.

⁽¹²⁾ Capital Markets Union. Commission contribution to the European Council CMU (21/22 March 2019).

3.6. EESRK palankiai vertina iniciatyvą, kuria siekiama sustiprinti tarptautinį euro, kuris šiuo metu po JAV dolerio yra antra pagal svarbą valiuta, vaidmenį. Europos Komisija rekomenduoja sukurti EPS ir bankų sąjungą bei kapitalo rinkų sąjungą, taip pat imtis papildomų iniciatyvų finansų sektoriuje ir labiau naudoti eurą energijos, žaliavų ir transporto srityse ir užtikrinti, kad strateginiais ir ekonominiais klausimais ES kalbėtų vienu balsu. Tačiau EESRK atrodo, kad šių priemonių nepakanka. Socialinė sanglauda, stipresnė ekonominė konvergencija ir galia bei konkurencingumo ir inovacijų skatinimas taip pat sudaro būtina pagrindą tinkamai plėtrai, vadinasi, ir svarbesniam euro vaidmeniui pasaulyje. EESRK atkreipia dėmesį į savo nuomonę „Tarptautinio euro vaidmens stiprinimas“.

4. Ekonominis ramsis – gerovės ir socialinės pažangos pagrindas

4.1. ECB pinigų politika vienodai taikoma visoms euro zonos šalims, tačiau gali išsivyrta disbalansas užsienio prekyboje, valstybės išgyvena skirtingus ekonominio ciklo laikotarpius ir yra nevienodai pasirodę sukrėtimams. Tačiau kartu euro zonos valstybės negali pasinaudoti pavienės valstybės narės pinigų ir valiutos kurso politika. Todėl reikia išplėsti ekonominį ramsį, kad būtų galima remti investicijas į tvarų augimą, privatų vartojimą, taip pat našumą ir konkurencingumą. Tokiu atveju būtina subalansuoti su pasiūla ir su paklausa susijusias priemones. Dėl privataus vartojimo ir investicijų Komisija 2019 m. ir vėliau tikisi teigiamo ekonomikos augimo⁽¹³⁾. EESRK rekomenduoja sustiprinti šiuos impulsus.

4.2. Europos semestras atlieka reikšmingą vaidmenį skatinant makroekonominį suvienodinimą. EESRK palankiai vertina Komisijos ketinimą labiau atkreipti dėmesį į Europos socialinių teisių ramstyje numatytą socialinių rodiklių suvestinę. Socialinė apsauga didina pasitikėjimą finansiškai užtikrinta ateitimi ir daro teigiamą poveikį bendrajai paklausai. EESRK taip pat ragina pasinaudoti Europos semestru teikiant pasiūlymus dėl papildomų atsparumo kriterijų, skirtų socialinės nelygybės šalinimui ir klimato apsaugai, taikymo.

4.3. Pakankama perkamoji galia atsiranda tuomet, kai yra darbo vietų su tinkamu darbo užmokesčiu. Tačiau tam kliudo tai, jog vidutinis realusis darbo užmokestis linkęs augti lėčiau už našumą⁽¹⁴⁾. Todėl EESRK rekomenduoja stiprinti tarifų sistemas ir socialinių partnerių autonomiją. Sąžiningai konkurencijai užtikrinti turi būti vykdomas galiojančių būtiniausių standartų taikymas visiems darbuotojams. Be to, turėtų būti apsvaistyta galimybė nustatyti ES lygmeniu turimas priemones ir sistemą, pagal kurias būtų teikiama parama ir gairės valstybėms narėms, kuriančioms minimalių pajamų sistemas. Greitai įsteigus planuojamą Europos darbo instituciją būtų padarytas reikšmingas žingsnis kovoje su nesąžininga konkurencija.

4.4. Investicijos į socialinius būstus, švietimą, mokslinius tyrimus, skaitmeninimą, klimato apsaugą, tvarų judumą ir atsinaujinančiąją energiją ne tik skatina ekonomikos augimą ir yra svarbi ekonominės politikos priemonė, bet ir užtikrina gamybos pajėgumus būsimai gerovei ir konkurencingumui⁽¹⁵⁾. Nors Europos strateginių investicijų fondas (ESIF) yra žingsnis teisinga kryptimi, tačiau vis dar labai reikia imtis veiksmų. Pavyzdžiui, viešosios grynosios investicijos, apskaičiuotos procentine išraiška nuo BVP, euro zonoje išlieka apie nulį. Svarbus žingsnis būtų pagerinti fiskalinės politikos valdymą.

4.5. Šiuo atveju pakanka galimybių imtis priemonių nekeičiant pirminės teisės. SESV nurodoma, kad pagrindinis ES ekonominės politikos tikslas yra išlaikyti stabilias kainas. Tačiau šio tikslo reikia pasiekti remiantis subalansuotu ekonomikos augimu, konkurencinga socialine rinkos ekonomika, kuria siekiama visiško užimtumo ir socialinės pažangos, taip pat griežtai saugant aplinką ir gerinant aplinkos kokybę. Tokiu būdu išreikšta ekonominės politikos strategija galima atsižvelgti tiek į su pasiūla, tiek į su paklausa susijusius komponentus, todėl stabilumo paktą galima laikyti ir augimo paktu. Tačiau užtikrinant, kad valstybės narės negalėtų išvengti atsakomybės viena kitos atžvilgiu, visa struktūra buvo dar labiau sugriežtinta fiskaliniu susitarimu ir vadinamaisiais dviejų bei šešių dokumentų rinkiniais. Į tai atsižvelgdamas EESRK rekomenduoja viešųjų investicijų atveju taikyti aukštinę taisyklę taip, kad nenukentėtų vidutinės trukmės finansinis ir fiskalinis stabilumas⁽¹⁶⁾. Ji padėtų užtikrinti, kad būsimos viešosios investicijos išliktų reikalaujamame lygyje (laikantis taisyklių dėl deficito).

⁽¹³⁾ https://ec.europa.eu/info/publications/european-economic-forecast-spring-2019_en

⁽¹⁴⁾ Europos Komisija, 2019 m. metinė augimo apžvalga.

⁽¹⁵⁾ IMF *direct*, 2014 m.; OECD Economic Outlook, 2016 m. birželio mėn.

⁽¹⁶⁾ Truger, Achim (2018): Fiskalpolitik in der EWU. Reform des Stabilitäts- und Wachstumspakts nicht vergessen! [Fiskalinė politika EPS. Nepamirškime reformuoti Stabilumo ir augimo paktą!] WISO direkt, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bona.

4.6. Igyvendinant EPS būtina turėti bendrus fiskalinius pajėgumus euro zonoje. EESRK pasisako už bendrą ES euro zonos biudžetą, kurį būtų galima finansuoti iš bendrų skolos vertybinių popierių. Be to, reikėtų atgaivinti diskusijas apie Europos finansų ir ekonomikos ministrą⁽¹⁷⁾, kuris būtų atskaitingas Europos Parlamentui. EESRK pabrėžia, kad mokėjimai turi būti susieti su ekonominės ir socialinės struktūros stiprinimu. Šia prasme būtina apibrėžti sąvoką „struktūrinės reformos“. Taikant priemones, susijusias su 2021–2027 m. daugiamečiu finansine programa (DFP)⁽¹⁸⁾, būtina išsiaiškinti santykį su struktūriniais ir investicijų fondais.

4.6.1. 2021–2027 m. daugiamečiu finansinėje programoje Komisija siūlo sukurti Europos investicijų stabilizavimo priemonę, kuri būtų taikoma reaguojant į sukrėtimus konkrečioje šalyje. Tačiau numatytų 30 mlrd. EUR toli gražu nepakanka, kad būtų padarytas stabilizuojamasis poveikis. Be to, EESRK labai apgailestauja, kad 2018 m. gruodžio mėn. euro zonos aukščiausiojo lygio susitikime nebuvo kalbama apie tokio pobūdžio stabilizavimo komponentą. Tačiau buvo paskelbta, kad bus suderinti konvergencijos ir konkurencingumo biudžetinei priemonei skirti rodikliai⁽¹⁹⁾. Komisija ragino tai padaryti iki 2019 m. birželio mėn. euro zonos aukščiausiojo lygio susitikimo ir pareiškė esanti pasirengusi pateikti naują pasiūlymą dėl reguliavimo⁽²⁰⁾. EESRK mano, kad tai galėtų būti galimo euro zonos biudžeto kontūrai, ir apsvarstys šios planuojamos priemonės ekonominį ir socialinį poveikį.

4.6.2. Kaip kita EPS fiskalinių pajėgumų forma galėtų būti nurodomas nedarbo (per)draudimas, kurio ilgalaikį finansavimą būtų galima užtikrinti remiantis kriterijais, kurie dar turi būti nustatyti. Ekonominio sukrėtimo atveju būtų galima sušvelninti neigiamas krizės pasekmes. Be to, reikia stiprinti nacionalines automatines stabilizavimo priemones, pavyzdžiui, taikomas nacionalinėms draudimo sistemoms. EESRK mano, kad būtina toliau plėtoti idėją apie tinkamų principų nustatymą nacionaliniam nedarbo draudimui. Tokiu būdu būtų faktiškai pagerintas gyvenimo ir darbo sąlygos, be to, būtų sustiprintos nacionalinės automatines stabilizavimo priemonės.

4.6.3. Be to, planuojama iš dalies pakeisti Europos stabilumo mechanizmo sutartį, ir Komisija ragina tai padaryti valstybių ir Vyriausybių vadovus. Be bendros Bendro pertvarkymo fondo finansinio stabilumo stiprinimo priemonės, turėtų būti, be kita ko, imamasi derinimo prevenciškai suteiktos finansinės pagalbos srityje ir užtikrinamas tinkamas sąlygų lygis. Taip pat numatytos naujos Europos stabilumo mechanizmo ir Komisijos bendradarbiavimo sąlygos⁽²¹⁾. EESRK išpėja dėl griežtesnio prevenciškai suteiktos finansinės pagalbos susaistymo *ex ante* sąlygų, kurios sumažintų šios priemonės stabilizuojamąjį poveikį.

4.7. Kuriant EPS taip pat negalima pamiršti mokesčių politikos. ES lygmeniu kasmet gali susidaryti 825 mlrd. EUR nuostolis dėl nesurinktų mokesčių⁽²²⁾. Pavyzdžiui, apskaičiuota, kad prieš priimant išsamias kovos su mokesčių vengimu priemones Europos Sąjungoje su tarptautinėmis įmonėmis siejama mokesčių bazės erozija (BEPS) ir pelno perkėlimas galėjo siekti 50–70 mlrd. EUR, arba 0,3 % ES BVP⁽²³⁾. Vis dėlto mokesčių vengimas vis dar išlieka didelė problema, kurią reikia spręsti. Be to, Europoje darbu tenkanti mokesčių našta ir socialinės įmokos yra didžiausios pasaulyje. Šių nuostolių būtų galima išvengti kovojant su agresyviu mokesčių vengimu ir mokestiniu sukčiavimu ir naikinant specialias Vyriausybių ir mokesčių institucijų priemones⁽²⁴⁾, kurias būtų galima laikyti mokesčių rojų ypatybėmis, taip pat būtų galima sukurti platesnį pagrindą viešosioms investicijoms ir socialinės infrastruktūros plėtrą ir klimato kaitos pasekmių švelninimą bei tvariam realiosios ekonomikos ir finansų sektoriaus stabilizavimui.

4.7.1. EESRK labai susidomėjęs atkreipia dėmesį į Komisijos komunikatą dėl nuostatos dėl pereinamojo laikotarpio pagal ES sutarties 48 straipsnio 7 dalį, be kita ko, mokesčių politikoje. Ja būtų galima paskatinti reformą, pagal kurią būtų galima priimti sprendimus kvalifikuota balsų dauguma. Be to, būtina toliau nuosekliai skatinti iniciatyvas, skirtas mokestinio sukčiavimo ribojimui ir nesąžiningos konkurencijos panaikinimui pelno mokesčio srityje. EESRK atkreipia dėmesį į savo nuomonę „Bendrajai rinkai kylantys pavojai ir kliūtys“⁽²⁵⁾. EESRK palankiai vertina pasiūlymą, kad taikant DFP tam tikri mokesčiai turi būti renkami tiesiogiai į ES biudžetą, kad padidėtų jos nuosavi ištekliai.

5. Socialinis ramstis – socialinės ir visuomeninės pažangos pagrindas

5.1. Tvarus pinigų ir finansų politikos ramsčio bei ekonominio ramsčio formavimas taip pat stiprina socialinį EPS pamatą. Ligšioliniuose argumentuose buvo minimi keli komponentai, kurie sustiprintų socialinį ramstį. Pavyzdžiui, įtraukus socialinių rodiklių suvestines į Europos semestrą, toliau būtų stiprinami tokie kriterijai kaip konvergencijos didinimas minimalių pajamų arba minimalaus darbo užmokesčio srityje ir (jaunimo) nedarbo mažinimas.

⁽¹⁷⁾ COM(2017) 823 final.

⁽¹⁸⁾ COM(2018) 321 final.

⁽¹⁹⁾ Euro zonos aukščiausiojo lygio susitikimo pareiškimas, 2018 m. gruodžio 14 d.

⁽²⁰⁾ https://ec.europa.eu/info/publications/deepening-emu-taking-stock-four-years-after-five-presidents-report_en

⁽²¹⁾ Europos stabilumo mechanizmo reformos sąlygų dokumentas, 2018 12 04.

⁽²²⁾ Europos Parlamento socialistų ir demokratų frakcijai skirtas Richard Murphy pranešimas <http://www.taxresearch.org.uk/Documents/EUTaxGap-Jan19.pdf>

⁽²³⁾ EESRK nuomonė ECO/491 „Apmokestinimas – balsavimas kvalifikuota balsų dauguma“, dar nepaskelbta OL.

⁽²⁴⁾ Komisijos sprendimas dėl valstybės pagalbos SA.38375, kurią Liuksemburgas suteikė bendrovei „Fiat Finance“, SA.38374, kurią Nyderlandai suteikė bendrovei „Starbucks“, SA.38373, kurią Airija suteikė bendrovei „Apple“, SA.38944, kurią Liuksemburgas suteikė bendrovei „Amazon“.

⁽²⁵⁾ OL C 125, 2017 4 21, p. 8 (3.6 punktas apie mokesčių politiką).

5.2. EESRK mano, kad valstybėse narėse pagerinus ir įgyvendinus socialinius būtiniausius standartus remiantis bendra Europos sistema su aukšto lygio apsauga būtų reikšmingai prisidėta prie socialinės konvergencijos didinimo. EESRK norėtų atkreipti dėmesį, kad toks socialinės konvergencijos didinimas siekiant geresnių gyvenimo ir darbo sąlygų turėtų būti grindžiamas tvariu augimu, kokybiniu požiūriu geromis darbo vietomis ir konkurencinga verslo aplinka ir galėtų būti gerinamas ieškant patikimo ekonomikos pagrindo ir stipraus socialinio matmens pusiausvyros.

5.3. Reikia užtikrinti socialinių ir finansinių klausimų pusiausvyrą. Todėl diskusijas dėl Europos ekonomikos ir finansų ministro reikėtų papildyti diskusija dėl pakankamų išteklių turinčio už darbo ir socialinius reikalus atsakingo Komisijos nario, kuris, be kita ko, būtų atsakingas už Europos socialinių teisių ramsčio stebėseną.

6. Politinis ramstis – demokratijos, solidarumo ir vienybės pagrindas

6.1. Didėjanti ekonominė nelygybė, sumažėjusi gerovė ir neigiamos perspektyvos ateityje gali svariai lemti tai, kaip pilietinė visuomenė apskritai vertins ES. EESRK mano, kad kitų trijų ramsčių stiprinimas pagal pirmiau aprašytus pasiūlymus yra svarbi ir būtina sąlyga informuotumui apie politinius ramsčius didinti. Tai yra labai svarbu, norint stiprinti piliečių pasitikėjimą ES.

6.2. Deja, Europos Parlamentas ir Europos semestre dalyvaujantys socialiniai partneriai nėra pakankamai įtraukti į perviršinio deficito procedūras arba į ESM priemonių taikymą. Tai taip pat sustiprina išcentrines jėgas, nes vertinimas, ar, pavyzdžiui, valstybė nesilaiko deficitui keliamų kriterijų arba kokias struktūrines reformas būtina įgyvendinti, turi visuomeninių ir su turto paskirstymu susijusių pasekmių. EESRK primygtinai ragina į pagrindinių ekonominės ir socialinės politikos sprendimų priėmimą visapusiškai įtraukti ne tik Europos Parlamentą, bet ir nacionalinius parlamentus, socialinius partnerius ir kitas pilietinės visuomenės organizacijas. Tik šitaip užtikrinama, kad bus atitinkamai apibrėžti ne tik nacionaliniai interesai, bet ir įvairios partijų bei pilietinės visuomenės perspektyvos.

6.3. Šiuo metu iš 28 ES valstybių narių tik 19 yra euro zonos narės. Tačiau norint sukurti pinigų sąjungą reikia į euro zoną priimti tas valstybes, kurios iki šiol jai nepriklauso. Tai reikia padaryti kiek galima greičiau, tačiau ir pačios valstybės turėtų imtis ryžtingų priemonių. Dauguma euro zonai nepriklausančių ES valstybių narių piliečių taip pat mano, kad bendri pinigai daro teigiamą ekonominį poveikį ⁽²⁶⁾.

6.4. EESRK primena, kokią reikšmingą vaidmenį atlieka bendri ES valstybių narių veiksmai ir jų vienybė geopolitiniame kontekste. Solidarumas, gebėjimas siekti kompromisų ir vieninga pozicija sudaro ES gerovės bei taikos ir šiais principais pagrįstos ES tarptautinės reikšmės bei konkurencingumo pagrindą. Pirmiausia tai pasakytina apie socialinės ir ekonominės politikos struktūrą. Todėl EESRK ragina Tarybą ir Komisiją pateikti ryžtingą veiksmų planą ekonominei ir pinigų sąjungai stiprinti. Toks planas užtikrintų saugumą ir pasitikėjimą bei paklotų pamatus teigiamai ES ekonominės ir socialinės ateities perspektyvai.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų
komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

⁽²⁶⁾ <https://agenceurope.eu/en/bulletin/article/12271/23>

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Europos semestras ir sanglaudos politika. Naujos Europos strategijos po 2020 m. kūrimas“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/07)

Pranešėjas **Etele BARÁTH**

Bendrapranešėjis **Petr ZAHRADNÍK**

Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 2 20
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 2
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	154/1/5

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Dėl artėjančio naujo politinio ir finansinio laikotarpio Europos Sąjungoje suteikiama galimybė stiprinti ryžtą, gerinti rezultatus ir kuo labiau išnaudoti naujas galimybes. Reikalinga atnaujinta, platesnio užmojo ir dinamiškesnė 2030 m. tvarios, konkurencingos, ginančios ir sąžiningos Europos strategija.

1.1.1. Viena didžiausių pamokų, taip pat laimėjimų, pasiektų pastaruoju metu po krizės valdant ES ekonominę politiką, buvo Europos semestro sukūrimas ir praktinis įgyvendinimas. Šios naujos formos ekonominės politikos koordinavimas apima išsamią stebėseną ir analizę, praktinį koordinuotą valdymą, taip pat keletą su valstybių narių ekonominės veiklos rezultatais glaudžiai susijusių apribojimų ir sankcijų⁽¹⁾. Šio koordinavimo rezultatai turėtų būti matomi užtikrinant griežtesnę drausmę ir didesnę atsakomybę, taip pat aiškiau sutelkiant dėmesį į pagrindinius strateginius klausimus. Todėl jis galėtų būti patikima naujųjų sanglaudos politikos intervencinių priemonių platforma.

1.2. Semestro procesu papildoma dešimtmečius veikianti sanglaudos politikos priemonių sistema. Europos semestro ir ES sanglaudos politikos (o galbūt daugumos DFP programų) sąsajų potencialas pagerinti ES ekonominės politikos koordinavimą ir valdymą yra milžiniškas. Tai geresnio valdymo ir veiklos rezultatais grindžiamo požiūrio ženklas. Šis klausimas yra pagrįstas racionaliu, technokratišku ir politiniu požiūriu (atsižvelgiant į Europos Parlamento rinkimus, kompetenciją nacionaliniu ir ES lygmeniu, principų „iš apačios į viršų“ ir „iš viršaus į apačią“ valdymu bei pusiausvyrą tarp jų). Dėl koordinuojamojo jo pobūdžio sujungiamas strateginių ekonominių, socialinių ir aplinkos apsaugos tikslų įgyvendinimas, politiniai prioritetai, taip pat trumpalaikių ir ilgalaikių užduočių sąveika.

⁽¹⁾ 2021–2027 m. Bendrųjų nuostatų reglamentas, COM(2018) 375 final.

1.3. Semestro praktika ir savireguliuojamą grindžiamas požiūris taikomi vis plačiau, todėl semestras iš tikrųjų yra vienintelė darbo struktūra, turinti daugiatikslių mechanizmą, kurį taikant, pasitelkiant konkrečiai šaliai skirtas rekomendacijas, galima nustatyti labai įvairių procedūrų sąveiką ir įvertinti, kaip taikomos maždaug trisdešimt dvi Europos politikos kryptys. EESRK tiki semestro procesu ir siūlo suteikti galimybę labiau suderintai taikyti paskatas ir diferencijuotas, tinkamai pagrįstas ir kruopščiai apsvaistytas sankcijas⁽²⁾, kuriomis koordinuojamas ekonominių, socialinių ir aplinkos apsaugos tikslų įgyvendinimas, jei įmanoma, nustatant trumpalaikę pažangą siekiant ilgalaikių tikslų.

1.4. EESRK apgailestauja, kad, nepaisant tinkamai nustatytos daugiapakopės procedūros (metinių augimo apžvalgų, konkrečiai šaliai skirtų rekomendacijų, nacionalinių reformų programų ir partnerystės sutarties), susitarimų vykdymo lygis labai skiriasi priklausomai nuo makroekonominės plėtros padėties kiekvienoje šalyje. Daugiametės politikos įgyvendinimo lygis paprastai būna žemas (40–50 %). Pažymėtina, kad socialinės politikos tikslai yra vieni mažiausiai įvykdytų įsipareigojimų, įskaitant su darbo užmokesčiu ir darbo užmokesčio nustatymu, sveikatos ir ilgalaikę priežiūrą, švietimu, mokymu, mokymusi visą gyvenimą ir kokybiškais darbo vietomis (visų pirma jaunimui) susijusius tikslus.

1.5. EESRK pažymi, kad sustiprintas semestro procesas, nepamirštant pirminių jo tikslų, turėtų būti svarbiausias ekonominės politikos koordinavimo aspektas, leidžiantis užbaigti stabilumo ir konvergencijos programas ir galbūt tampa svarbiausiu tikslingos investavimo procedūros koordinavimo aspektu, padedančiu skatinti įgyvendinti reformas, nustatyti ekonominės veiklos rezultatų ir sanglaudos politikos pusiausvyrą, taip pat įgyvendinti socialinius tikslus. Pagrindiniai klausimai apima Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimą, tvarų užimtumą, būtiniausių socialinių standartų nustatymą valstybėse narėse remiantis Europos semestro nustatyta bendra Europos sistema, taip pat platesnio užmojo klimato politikos tikslus ir geresnę biologinės įvairovės apsaugą.

1.6. EESRK nuomone, jei Europa siekia tvaraus augimo, t. y. socialiniu ir aplinkos apsaugos požiūriu perspektyvaus augimo, ji turės išsamiau išnagrinėti vietos išteklius ir veiksmingai juos panaudoti. Įgyvendinant naująją strategiją „Europa 2030“ reikia kurti pagrįstą vietos, regioninių bei nacionalinių tikslų ir su geriau sujungta Europa susijusių siekių sąsają.

1.7. EESRK nuomone, glaudesnis Europos fondų (sanglaudos fondų, programos „InvestEU“ ir kt.) koordinavimas galėtų padėti lengviau skatinti privatųjį sektorių dalyvauti ir pritraukti investicijų. Siekiant padidinti našumą ir privačias investicijas, reikia gerinti investavimo aplinką, savaime suprantama, atsižvelgiant į atitinkamose valstybėse narėse taikomas fiskalines priemones. Geriausiai atveju geresnė investavimo aplinka galėtų padėti užtikrinti geresnį Europos valdymo ir įvairių rūšių atsakomybės ryšį.

1.8. EESRK siūlo diegiant atnaujintą Europos valdymo sistemą, grindžiamą strategija „Europa 2030“, daugiau dėmesio skirti rezultatams ir nustatyti mažiau prioritetų, sudarant palankesnes galimybes pasinaudoti administracinėmis procedūromis ir labiau remiantis šioje sistemoje įtvirtintu pilietinės visuomenės suvokimu ir bendradarbiavimu su ja. Visa tai turi būti daroma kartu kuriant stebėsenos ir vertinimo sistemas. Vienas iš svarbių būdų stiprinti Europos valdymą yra stiprinti daugiapakopį viešąjį administravimą ir suteikti daugiau galimybių dalyvauti.

1.9. EESRK turi rasti naujai apibrėžtą vietą Europos politikos ir strategijos rengimo ir įgyvendinimo srityje, užimdama naują ir tvirtesnę poziciją dėl Europos valdymo, kad būtų užtikrintas ypatingas tarpininkavimas tarp pilietinės visuomenės tikrovės suvokimo ir būsimų jos ketinimų vaidmuo. Stiprindamas nuolatinį ir struktūruotą dialogą su socialiniais partneriais ir pilietine visuomene EESRK siekia geresnio supratimo.

1.10. EESRK turi daugiau sužinoti apie naujas informacines sistemas, įskaitant skaitmeninius ir socialinius tinklus, susijusius su pilietine visuomene, ir skatinti jomis naudotis. Komitetas galėtų pasiekti šį tikslą, jei dalyvautų semestro procese ir gerai išmoktų apdoroti gaunamą informaciją.

1.11. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad šiuo metu viena svarbiausių kliūčių, trukdančių išnaudoti Europos vystymosi pajėgumus, yra žemas tikros nuolatinės ekonominių ir socialinių partnerių komunikacijos, taip pat Europos valdymo lygis. Šiuo atžvilgiu taip pat turime suprasti EESRK santykių sistemą.

1.12. EESRK mano, jog nuolat vertinant sudėtingus tikslus, naudojant visapusiškas partnerystės sutartis, užtikrinant tvirtą pilietinę paramą ir vertinant bendrą Europos Sąjungos aplinką paaiškės, kad įgyvendinant semestrą daugiau dėmesio galima skirti pastangoms mažinti krizių riziką ateityje, taip pat kurti tvarią, prasmingą ir lanksčią ekonominę ir socialinę aplinką.

⁽²⁾ Europos Komisijos ir atskirų ES šalių susitarimai. Juose nurodomi nacionalinių valdžios institucijų planai, kaip naudoti Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšas.

2. Bendrosios ir konkrečios pastabos

2.1. Europa pasiekė posūkio tašką

2.1.1. Europa pasiekė naują posūkio tašką. Praėjus dešimtmečiui po gilios ekonomikos krizės, po kurios ekonomika Europoje iš esmės buvo atkurta, gyvename politinės ir socialinės sumaišties būsenoje, o pasaulyje atsiranda naujų netikrumo ženklų. Viena didžiausių pamokų, taip pat laimėjimų, pasiektų pastaruoju metu po krizės valdant ES ekonominę politiką, buvo Europos semestro sukūrimas ir praktinis įgyvendinimas. Šios naujos formos ekonominės politikos koordinavimas apima išsamią stebėseną ir analizę, praktinį koordinuotą valdymą, taip pat keletą su valstybių narių ekonominės veiklos rezultatais glaudžiai susijusių apribojimų ir sankcijų. Šio koordinavimo rezultatai turėtų būti matomi užtikrinant griežtesnę drausmę ir didesnę atsakomybę, taip pat aiškiau sutelkiant dėmesį į pagrindinius strateginius klausimus. Todėl jis galėtų būti patikima naujųjų sanglaudos politikos intervencinių priemonių platforma.

2.1.2. Šiuo laikotarpiu, kai kuriamas naujas penkerių metų politinis Europos valdymo ciklas ir netrukus prasidės naujas septynerių metų finansinis laikotarpis, skirtas koordinuotam Europos vystymuisi, taip pat sparčiai artėjant Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ pabaigai, ES turės persvarstyti valdymo sistemas: jos turi būti grindžiamos nauja, visapusiška ateinančiam dešimtmečiui skirta įgyvendinimo strategija kaip tvarios ateities kelrodžiu.

2.1.3. Plačiai pritariama minčiai, kad viena svarbiausių daugiapakopio ir daugiasubjekčio valdymo sėkmingo įgyvendinimo sąlygų yra netrukdomas ekonominių ir socialinių partnerių dalyvavimas sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procese ⁽³⁾.

2.1.4. Jau žinodamas, kad tvirtas partnerystės principas sanglaudos politikoje sukuria pridėtinę vertę, EESRK dar kartą pabrėžia daugiapakopio valdymo svarbą, struktūrinio pilietinės visuomenės organizacijų ir kitų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo fondų programavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir panaudojimo stebėsenos procese stiprinimą; tas pats pasakytina ir apie valstybių narių makroekonominę programavimą.

2.1.5. Šiuo tikslu EESRK pabrėžia, kad būtina sukurti bendrą Europos Sąjungos sistemą, panašią į ES struktūrinių fondų partnerystės susitarimą, užtikrinant, kad socialiniai partneriai ir plačioji pilietinė visuomenė galėtų aktyviai ir prasmingai dalyvauti visuose ES semestro rengimo ir įgyvendinimo etapuose. Dėl to nacionalinės valdžios institucijos turės užtikrinti didesnę atskaitomybę, be to, reikės veiksmingiau ir prasmingiau naudoti politikos priemones ir rekomendacijas.

2.1.6. Europos atgimimas turi būti grindžiamas tais pačiais tęstinumo principais, kuriais grindžiamos tokios Europos vertybės kaip laisvė, saugumas, teisingumas, teisinė valstybė ir žmogaus teisės, o nuolatinis atsinaujinimas turi atitikti darnaus vystymosi kriterijus.

2.2. Semestras ir jo sudėtingumas

2.2.1. Per pastarąjį dešimtmetį Komisija įdėjo daug pastangų kurti daugiapakopę ekonomikos valdymo darbo sistemą – Europos semestrą; šios pastangos, regis, buvo sėkmingos. Semestras apima įvairių sričių politiką ir strategijas, apimančias su visais sektoriais susijusius ir horizontalius klausimus visose ekonomikos, socialinėse ir aplinkos apsaugos srityse. Šiuo nauju procesu Europos Komisija pranoko senąją „atviro koordinavimo metodo“ sistemą.

2.2.2. Per pastaruosius kelerius metus semestras buvo sustiprintas ir papildytas svarbiais socialiniais ir aplinkos apsaugos strategijos „Europa 2020“ aspektais, kurie yra tiesiogiai susiję su sanglaudos politikos rekomendacijomis ⁽⁴⁾. Galima išvelti tvirtą ekonomikos valdymo, sanglaudos politikos įgyvendinimo ir naujos Europos vystymosi sąvokos, t. y. Investicijų plano Europai ⁽⁵⁾, ryšį.

2.2.3. Kelete savo nuomonių EESRK gina struktūrines reformas, kuriomis didinamas našumas, augimas, gerinama darbo vietų kokybė ir užtikrinama darbo vietos garantija ir socialinė apsauga, kartu sudarant palankias sąlygas investuoti, taip pat stiprinant kolektyvines derybas, grindžiamas socialinių partnerių nepriklausomumu ir socialinį dialogu ⁽⁶⁾. EESRK taip pat „laikosi nuomonės, kad Reformų rėmimo programos ir Europos semestro sąsaja gali būti dar glaudesnė ir labiau tiesioginio pobūdžio, nei numatyta pasiūlyme dėl reglamento“ ⁽⁷⁾.

⁽³⁾ EESRK nuomonė dėl 2021–2027 m. Bendrųjų nuostatų reglamento, OL C 62, 2019 2 15, p. 83 ir EESRK nuomonė dėl Sanglaudos politikos ateities, OL C 228, 2019 7 5, p. 50.

⁽⁴⁾ 2019 m. Europos semestras. Komunikatas dėl šalių ataskaitų, COM(2019) 150 final.

⁽⁵⁾ Investicijų planas Europai ir programa „InvestEU“ (2021–2027 m.).

⁽⁶⁾ EESRK nuomonė dėl Daugiametės finansinės programos po 2020 m., OL C 440, 2018 12 6, p. 106.

⁽⁷⁾ EESRK nuomonė dėl Reformų rėmimo programos, OL C 62, 2019 2 15, p. 121.

2.3. **Tvari Europos ateitis**

2.3.1. Šių metų pradžioje Komisija paskelbė savo diskusijoms skirtą dokumentą dėl darnios Europos ateities padėdama kurti visapusišką įgyvendinimo strategiją laikotarpiui iki 2030 m. Šiame dokumente išdėstyta, kaip toliau plėtoti ES darnaus vystymosi viziją ir sektorių politikos kryptį po 2020 m., rengiantis ilgalaikiam darnaus vystymosi tikslų (DVT) įgyvendinimui. Komitetas ragina nustatyti platesnio užmojo klimato politikos tikslus ir įtraukti juos į Europos semestrą, nes įgyvendinant semestrą imamasi gana neryžtingų veiksmų siekiant kovoti su klimato kaitos keliamais pavojais ir skatinti ES pažangą įgyvendinant Paryžiaus tikslus⁽⁸⁾. Be to, atsižvelgdamas į pasaulyje vykstančią klimato kaitą, EESRK ne kartą rekomendavo gerinti biologinės įvairovės ir mūsų gyvavimui gyvybiškai svarbių išteklių apsaugą⁽⁹⁾.

2.3.2. Diskusijoms skirtame dokumente pateikiami trys diskusijų, kaip imtis tolesnių su darnaus vystymosi tikslais susijusių veiksmų Europos Sąjungoje, skatinimo scenarijai:

- 1 scenarijus. Visa apimanti ES darnaus vystymosi strategija, kuria vadovaujamosi vykdant ES ir jos valstybių narių veiksmus,
- 2 scenarijus. Komisijos vykdomas tolesnis strategijų integravimas į visas svarbias ES politikos sritis, neįpareigojant valstybių narių imtis veiksmų,
- 3 scenarijus. Daugiau dėmesio išorės veiksams kartu konsoliduojant dabartinius ES lygmens tvarumo užmojus.

2.3.3. Pažangiam pirmųjų dviejų scenarijų įtraukimui į Europos semestrą turėtų tekti lemiamas vaidmuo vykdant ES biudžetus ir įgyvendinant jų finansavimo sistemas (tokias kaip ES struktūrinius ir investicijų fondus), kuo daugiau išnaudojant naujosios daugiametės finansinės programos (DFP) lankstumo galimybę ir užtikrinant, kad sanglaudos ir kitų kryptių politika būtų glaudžiai susijusi.

2.3.4. Galėtų būti svarstoma galimybė leisti, kad semestro procesui kartu su dalyvavimu grindžiamu nauju modeliu tektų veiksmingesnis ir efektyvesnis vaidmuo plėtojant Sąjungą.

2.3.5. ES investicijų planas (jei jam būtų skirta pakankamai lėšų) ir jos sanglaudos politika šiuo atžvilgiu galėtų prisidėti, jei jie būtų derinami su konkrečioms šalims skirtomis rekomendacijomis. Tai reiškia, kad Stabilumo ir augimo pakte turėtų būti užtikrinamas atitinkamas lankstumas. Kaip buvo teigta ankstesnėje nuomonėje, tai taip pat reiškia, kad sanglaudos politikai ir toliau turėtų būti skiriamas atitinkamas ES biudžeto finansavimas⁽¹⁰⁾.

2.4. **Sanglaudos politika ir semestro procesas**

2.4.1. Pasiūlymų dėl 2021–2027 m. DFP reglamentų (dėl bendro reglamento ir sektorių reglamento) rinkinyje pateikta keletas naujų aspektų, kurie galėtų padėti pagerinti ES ekonominės politikos koordinavimą ir rezultatus, taip pat sanglaudos politikos intervencinių priemonių veiksmingumą⁽¹¹⁾. Vienas svarbiausių aspektų – aiškaus sanglaudos politikos ir Europos semestro ryšio, taip pat keleto susijusių veiksmų nustatymas⁽¹²⁾.

2.4.2. Kita vertus, pasiūlymai dėl reglamentų tebėra gana atviri, kad būtų galima išnaudoti pakankamą išradingumo ir kūrybiškumo erdvę siekiant praktiškai išspręsti šį klausimą. Šioje nuomonėje galėtų būti siūloma keletas sumanymų, kaip tai padaryti. Visų pirma, sanglaudos politika ir Europos semestras galėtų būti laikomi tarpusavyje susijusiais; jie yra glaudžiai susieti tarpusavyje ir turi didžiulį potencialą gerinti dabartinę padėtį.

2.4.3. Sanglaudos politikos investicijos ir intervencija galėjo būti iš esmės sutelktos į tas sritis, į kurias buvo atkreiptas dėmesys vykdant Europos semestro procesą, ypač tais atvejais, kai investicijų trūkumas buvo nustatytas pasitelkiant statistikos platformas, pavyzdžiui, socialinių rodiklių suvestinę. Būtina patikslinti terminą politikos tikslams įgyvendinti (paprastai septynerių metų laikotarpis sanglaudos politikai, palyginti su įprastai vienerių ar pusantūrų metų laikotarpiu konkrečiai šaliai skirtoms rekomendacijoms).

2.4.4. Konkrečiai valstybei narei jos galėtų būti nustatomos naudojant pagrindinių makroekonominių, fiskalinių ir struktūrinių rodiklių suvestinę, kuri kasmet skelbiama lapkričio mėn., kai prasideda naujas Europos semestro ciklas, ir ypač taikant nacionalinių reformų programų procedūrą, kuri vėliau pakeičiama konkrečiai šaliai skirtų rekomendacijų ataskaitomis.

⁽⁸⁾ EESRK nuomonė Europos piliečių išklausa darnios ateities labui (aukščiausio lygio susitikimas Sibiu ir tolesni veiksmai), OL C 228, 2019 7 5, p. 37.

⁽⁹⁾ EESRK nuomonė „ES ateitis. Nauda piliečiams ir pagarba Europos vertybėms“, OL C 228, 2019 7 5, p. 57.

⁽¹⁰⁾ EESRK nuomonė *Sanglaudos politikos ateitis*, OL C 228, 2019 7 5, p. 50.

⁽¹¹⁾ 2021–2027 m. daugiametė finansinė programa, COM(2018) 321 final ir 2021–2027 m. daugiametė finansinė programa, priedas.

⁽¹²⁾ EESRK nuomonė dėl Daugiametės finansinės programos po 2020 m., OL C 440, 2018 12 6, p. 106.

2.4.5. Naujasis 2021–2027 m. DFP pasiūlymas taip pat turi būti grindžiamas didesniu lankstumu ir paramos telkimu pagal temas. Todėl sanglaudos politikos priemonės galėtų būti lanksčiai pritaikytos tikriems konkrečios valstybės narės poreikiams.

2.4.6. Tačiau priešingos tarpusavio ryšio kryptys gali rodyti, kad Europos semestro veiklos rezultatai gali būti priemonė, kuria skatinami geri veiklos rezultatai arba taikomas aiškiai diferencijuotas, proporcingas požiūris į nuobaudas ⁽¹³⁾, jei veiklos rezultatai prasti ⁽¹⁴⁾. Geri Europos semestro vykdytojai, kurie laikosi makroekonominės drausmės ir atsakingai reaguoja į konkrečiai šaliai skirtas rekomendacijas, galėtų būti skatinami skiriant jiems tam tikrą premiją, nustatomą papildomai skirstant sanglaudos politikos fondų (Europos regioninės plėtros fondo (ERPF), „Europos socialinio fondo +“ (ESF+) arba Sanglaudos fondo) lėšas; prastų vykdytojų ir tų, kurie ignoruoja konkrečiai šaliai skirtų rekomendacijų ataskaitas, finansinė bazė galėtų būti atitinkamai sumažinta ⁽¹⁵⁾.

2.4.7. Naujajame 2021–2027 m. DFP pasiūlyme taip pat labai daug kalbama apie keleto DFP skyrių ir programų sąveiką. Įgyvendinant Europos semestrą nustatomi svarbiausi reformų poreikiai, atsižvelgiant į kiekvienos valstybės narės perspektyvą. Viename pasiūlyme net pristatoma nauja Reformų rėmimo programa; būtų išties būtina praktiškai patvirtinti bendrą sanglaudos politikos priemonių ir reformų rėmimo programų valdymo sistemą ⁽¹⁶⁾, geriausia konkrečios sanglaudos politikos veiksmų programos lygmeniu. Tokiu atveju galėtų būti taikomos tinkamiausios sąveikos sąlygos ⁽¹⁷⁾.

2.4.7.1. Tas pat pasakytina apie programą „InvestEU“ (taip pat iš dalies grindžiamą savanorišku valstybių narių sanglaudos finansavimo paskirstymu šiai centralizuotai finansinei priemonei).

2.4.8. Įgyvendinant 2021–2027 m. DFP galėtų būti susiduriama su strategine kliūtimi, nes strategija „Europa 2020“ nebebus tęsiama. Kyla rimtas klausimas, ar diskusijoms skirtame dokumente dėl darnios Europos ateities esama kokių nors tikrų užmojų atlikti šį vaidmenį. Neseniai jis svariai prisidėjo nustatant kitus konkrečioms šalims skirtus sanglaudos politikos investavimo prioritetus (2019 m. vasario mėn. paskelbtos šalių ataskaitos ⁽¹⁸⁾) ir investicijų poreikius (2019 m. gegužės mėn. pavasario prognozė ⁽¹⁹⁾).

2.4.8.1. Šiuo metu semestro procese ir kitose politikos priemonėse pagrindiniai ES strategijos tikslai apima pagrindinius pažangos vertinimo punktus ir yra naujos 2030 m. strategijos išeities taškas.

2.4.9. Jei naujoji 2030 m. strategija bus parengta vėliau, galėtų būti rekomenduojama pereinamuoju laikotarpiu pradėti taikyti vidutinės ir (arba) ilgalaikės trukmės strategijos rengimo praktiką įgyvendinant veiksmus, kuriais grindžiamas Europos semestras (pvz., tokios 2021 m. ir vėlesnio laikotarpio strategijos planas turėtų būti skelbiamas 2020 m., o kai kurios padėties ataskaitos apie tikrą veiklą ir rezultatus turėtų būti skelbiamos vėliau kas dvejus ar trejus metus).

2.4.10. Todėl EESRK svarsto galimybę taikyti naują strateginį požiūrį, dėl kurio sanglaudos politika būtų griežtai nukreipta į tikrus (rezultatais grindžiamus ir į rezultatus orientuotus) prioritetus, kuriuos taikant parama telkiama pagal temas, kurie būtų gerai suderinti ir integruoti, taip pat patikimi (grindžiami analize), profesionaliai įgyvendinami ir susiję su visų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų atsakomybe.

2.5. **Semestro vaidmuo įgyvendinant socialinę sanglaudą**

2.5.1. Socialinės sanglaudos stiprinimas ir Europos visuomenės pasitikėjimo atkūrimas – du neatsiejami aspektai.

2.5.2. Europos socialinių teisių ramstis daug prisideda prie abiejų aspektų, *inter alia*, remiant reformas vykdančias valstybes nares ir pateikiant joms gairių siekiant kurti tvarias, aukštos kokybės ir didelės pridėtinės vertės darbo vietas.

2.5.3. Atsižvelgiant į tai, socialinių rodiklių suvestinė ir jos rodikliai turėtų būti naudojami kaip pagrindinė priemonė ne tik siekiant įvertinti regiono ar valstybės narės rezultatus Europos socialinių teisių ramsčio apimamose srityse, bet ir nustatyti galimą investicijų deficitą ir kuo veiksmingiau skirti ESF+ finansavimą.

⁽¹³⁾ Žr. EESRK nuomonę Europos piliečių iš klausymas darnios ateities labui (aukščiausiojo lygio susitikimas Sibiu ir tolesni veiksmai), OL C 228, 2019 7 5, p. 37, 11.4 punktą.

⁽¹⁴⁾ 2021–2027 m. Bendrųjų nuostatų reglamentas, COM(2018) 375 final.

⁽¹⁵⁾ Teisinis konkrečiai šaliai skirtų rekomendacijų pobūdis, Europos Parlamentas, 2017 m. birželio mėn.

⁽¹⁶⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Reformų rėmimo programos, COM(2018) 391 final.

⁽¹⁷⁾ EESRK nuomonė dėl Reformų rėmimo programos, OL C 62, 2019 2 15, p. 121.

⁽¹⁸⁾ 2019 m. Europos semestras. Komunikatas dėl šalių ataskaitų, COM(2019) 150 final.

⁽¹⁹⁾ Europos ekonominė prognozė. 2019 m. pavasaris.

2.5.4. Statistinė nuoroda turėtų būti naudojama siekiant nustatyti investicijų deficitą kiekvienoje valstybėje narėje ir skirti investicijas bei politikos rekomendacijas, kai jos bus naudingiausios socialinės įtraukties požiūriu.

2.5.5. Didelių dėmesį reikėtų skirti neseniai atliktam darbui, lyčių nelygybei⁽²⁰⁾, kovai su nedarbu, ypač jaunimui ir labiausiai nuo darbo rinkos atskirtiems asmenims, pavyzdžiui, neįgaliesiems ir specialiųjų poreikių turintiems asmenims. Ypatingas dėmesys taip pat turėtų būti skiriamas kompiuterines ir skaitmenines technologijas menkai išmanantiems arba visai jų neišmanantiems žmonėms.

2.5.6. Socialinių teisių ramstis turėtų būti naudojamas kaip priemonė valstybėms narėms skirtoms rekomendacijoms vertinti. 20 ramsčio principų turėtų būti naudojami kaip rodikliai, pagal kuriuos vertinama šalių sėkmė integruojant su socialiniu ramsčiu susijusį išipareigojimą į savo ekonominę politiką.

2.5.7. Galėtų kilti klausimas, kaip įgyvendinant Europos semestrą reikėtų raginti įgyvendinti Europos socialinių teisių ramstį siekiant sustiprinti procesą, bet jo neperkrauti.

2.5.8. Teigiamas atsakymas nuolat pateikiamas: reikia kurti tinkamai apibrėžtą strategiją, pagal kurią pirmiau minėtos politikos sritys būtų horizontaliai ir universaliai tarpusavyje susijusios. Ši nauja visapusiška darnios Europos ateities strategija padėtų užtikrinti, kad Europos socialinių teisių ramstis būtų įgyvendinamas taikant tvirto koordinavimo semestro mechanizmą.

2.6. Turime užtikrinti, kad įvairovė būtų tvarkinga

2.6.1. Bendrųjų nuostatų reglamento (BNR) priede⁽²¹⁾ pateikiamas išsamus įvairių Europos politikos sričių rinkinys, iš kurio, atsižvelgiant į septyniolika DVT, matyti, kad užtikrinti šių politikos sričių koordinavimą beveik neįmanoma. Be to, yra dvidešimt Europos socialinių teisių ramsčio tikslų. Siekiant išaiškinti ir supaprastinti padėtį pažymėtina, kad rengiant regioninės plėtros ir sanglaudos politiką po 2020 m. daugiausia dėmesio aiškiai skirta penkiems investavimo prioritetams:

- pažangesnė Europa pasitelkiant inovacijas, skaitmeninimą, ekonomikos pertvarką ir paramą mažosioms ir vidutinėms įmonėms,
- ekologiškesnė, anglies dioksido neišskirianti Europa, įgyvendinanti Paryžiaus susitarimą ir investuojanti į energetikos pertvarką, atsinaujinančiuosius energijos išteklius ir kovą su klimato kaita,
- labiau susieta Europa su strateginiais transporto ir skaitmeniniais tinklais,
- socialesnė Europa, įgyvendinanti Europos socialinių teisių ramstį ir remianti kokybišką užimtumą, švietimą, igūdžius (EESRK nuomone, ypač svarbus yra profesinis mokymas ir mokymasis visą gyvenimą), socialinę įtrauktį ir vienodas galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis,
- prie savo piliečių priartėjusi Europa, remianti vietos lygmeniu inicijuotas plėtros strategijas ir tvarią miestų plėtrą visoje Europos Sąjungoje (EESRK norėtų pabrėžti periferinį ir kaimo plėtros aspektą).

2.6.2. Siekiant parodyti su nauja visapusiška 2030 m. Europos strategija susijusio darbo sudėtingumą, diskusijoms skirtame dokumente išdėstytos pagrindinės ES darnaus vystymosi vizijos temos:

- darnus vystymasis siekiant pagerinti žmonių gyvenimo sąlygas (šiuo atžvilgiu EESRK pabrėžia darbo sąlygų svarbą) – Europos konkurencinis pranašumas,
- ES ir pasauliniai iššūkiai,
- darni Europa – iki 2030 m.,
- ES – darnaus vystymosi pradininkė pasaulyje,
- scenarijai ateičiai⁽²²⁾.

⁽²⁰⁾ EESRK nuomonės „Lyčių lygybė Europos darbo rinkose“, OL C 110, 2019 3 22, p. 26, ir Lyčių lygybės klausimai, 1.4 punktą, OL C 240, 2019 7 16, p. 3.

⁽²¹⁾ Bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio ir migracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienų valdymo ir vizų priemonės finansinės taisyklės, COM(2018) 375 final.

⁽²²⁾ Diskusijoms skirtas dokumentas „Darni Europa – iki 2030 m.“, COM(2019) 22 final.

2.7. **Naujo valdymo koordinavimo poreikis**

2.7.1. Pasinaudojant būsima didele galimybe, kurią suteiks nauja Komisija, visapusiška strategija po 2020 m., kuriai bus suteiktas naujas postūmis ir pagal kurią daugiausia dėmesio bus skiriama darniam vystymuisi, iš tiesų bus veikimo priemonė, grindžiama semestre procesu ir nauja Komisijos valdymo struktūra.

2.7.2. Atsižvelgiant į dabartinę demokratijos trūkumą ir nepakankamą įgyvendinimą, kurie vis labiau pastebimi strategijos „Europa 2030“ atžvilgiu, vis daugiau suinteresuotųjų subjektų pareiškia didelį aktyvesnės dalyvaujamosios demokratijos, pramoninės demokratijos, geresnių darbo santykių (aktyvesnio darbuotojų dalyvavimo), demokratijos visuose ekonomikos sektoriuose ir veiksmingo strategijos tikslų įgyvendinimo poreikį. Atnaujintai ilgalaikei strategijai, jei įgyvendinant semestrą ji bus tinkamai koordinuojama, galėtų tekti vienas svarbiausių vaidmenų įgyvendinant Europos ekonomikos valdymą, skirtą konkurencingumui didinti ir vystymuisi skatinti.

2.7.3. Tai galima pasiekti tik imantis ryžtingų, kruopščiai parengtų priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti aktyvų organizuotos pilietinės visuomenės dalyvavimą šiame procese. Todėl galėtų būti įsteigtas EESRK pavaldis pagal vieno langelio principą veikiantis informacijos centras⁽²³⁾, platforma, skirta keistis informacija, ar tam tikras virtualus ir fizinis kompetencijos centras, neužkraunant administracinės ar finansinės naštos, kuris daugiausia dėmesio skirtų su strategijos „Europa 2030“ įgyvendinimu susijusioms problemoms (tokioms kaip nedidelė nacionalinė atsakomybė, neaiškios institucinės struktūros ir socialinio ramsčio priklausomumas) spręsti. Siekiant užtikrinti veiksmingą koordinavimą ir racionalizavimą, susijusios užduotys, procedūros ir tarpžinybinio bendradarbiavimo valdymas turėtų būti koordinuojami visos Europos ir nacionaliniu lygmenimis.

2.7.4. Vieno langelio principo modelis galėtų būti tinkamai taikomas bet kioje srityje, kurioje užtikrinamas bendras prieigos punktas kaip integruotos keitimosi informacija ir konsultacijų platformos, kuria sudaromos palankesnės sąlygos toliau formuoti politiką ir priimti sprendimus, pagrindas. Dėl EESRK priskirtų patarimo pobūdžio užduočių, įsitvirtinusio jo nacionalinių ekonomikos ir socialinių reikalų tarybų (ESRT) tinklo ir ryšių su kitomis institucijomis vieno langelio principo modelis galėtų būti išskirtinė priemonė konsultacijoms rengti ir palankesnėms sąlygoms įgyvendinti strategiją „Europa 2030“ sudaryti. Jis galėtų apimti pačius įvairiausias pilietinės visuomenės suinteresuotuosius subjektus renkanti informaciją ir dalijantis ja apie strategijos „Europa 2030“ prioritetų įgyvendinimą regioniniu ir (arba) nacionaliniu, taip pat visos Europos lygmenimis.

2.7.5. EESRK pagal vieno langelio principą veikiantis informacijos centras galėtų spręsti įgyvendinimo ir demokratijos trūkumo problemas, susijusias su ES veikimo būdu. Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyriui pavaldžios Europos semestro grupės sudarymas buvo pirmasis žingsnis siekiant steigti naujo pobūdžio informacijos centrą, kad būtų galima užtikrinti didesnę EESRK matomumą tarp kitų institucijų.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkas

Luca JAHIER

⁽²³⁾ EESRK nuomonė dėl Strategijos „Europa 2020“ įgyvendinimo pažangos. Kaip iki 2020 m. pasiekti jos tikslus?, OL C 251, 2015 7 31, p. 19.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Naujo valstybinių užimtumo tarnybų vaidmens įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/08)

Pranešėja **Vladimíra DRBALOVÁ**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019.2.20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius
Priimta skyriuje	2019.7.8
Priimta plenarinėje sesijoje	2019.7.17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	156/7/10

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK palankiai vertina Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklo (Europos VUT tinklo) indėlį modernizuojant ir stiprinant valstybines užimtumo tarnybas (VUT) ir ragina užtikrinti atnaujintos jo strategijos, kuri bus vykdoma po 2020 m., ir Europos socialinių teisių ramsčio principų sąveiką.

1.2. EESRK nustatė kai kurias sritis, kuriose reikia dėti daugiau pastangų remiantis partneryste su visais suinteresuotaisiais subjektais, socialiniais partneriais, pilietinės visuomenės organizacijomis, įmonėmis ir privačiomis užimtumo tarnybomis, kad būtų bendrai stengiamasi geriau integruoti darbo ieškančius asmenis į darbo rinką.

1.3. Inovatyvesnis VUT vaidmuo įgyvendinant nacionalinę užimtumo ir darbo rinkos sričių politiką ir užtikrinant veiksmingesnes paslaugas bendrovėms turi būti tinkamai remiamas nacionaliniu lygmeniu, suteikiant pakankamai pajėgumų, kvalifikuotų darbuotojų, informacinių technologijų ir techninės įrangos, reikalingų visuomenės skaitmeninimui, taip pat skiriant finansinę paramą.

1.4. EESRK ragina užtikrinti sistemingesnę ir struktūriškesnę VUT ir kitų paslaugų teikėjų bendradarbiavimą socialinėje ir užimtumo srityse siekiant šalinti įvairias kliūtis, su kuriomis susiduria darbo ieškantys asmenys, kai jie bando patekti į darbo rinką (sveikatos, būsto, transporto problemos). VUT modernizavimas yra sudėtingas procesas, o koordinavimo, programavimo, planavimo ir atsakomybės pasidalijimo trūkumas nacionaliniu ir (arba) regioniniu lygmeniu lemia susiskaidymą. Aktyvus ir reguliarus socialinių partnerių dalyvavimas VUT veikloje yra labai svarbus nustatant įsidarbinimo galimybes vietoje ir padedant šalinti neatitikimus darbo rinkoje.

1.5. EESRK ragina užtikrinti glaudesnę VUT paslaugų ir socialinės infrastruktūros bei išmokų sistemų sąveiką, siekiant suteikti didesnę paramą darbo ieškantiems bedarbiams ir išvengti, kad įsiliedami į darbo rinką darbo ieškantys asmenys finansiskai nenukentėtų.

1.6. EESRK ragina valstybėms narėms skirti didesnę finansinę paramą ir tikisi, kad „Europos socialinis fondas +“ (ESF+), kuris neseniai buvo įsteigtas pagal naująją 2021–2027 m. daugiamečę finansinę programą, taps tikra ES investavimo į žmones ir Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo priemone.

1.7. EESRK mano, kad reikėtų dėti daugiau pastangų stebint, vertinant ir lyginant VUT paslaugas, kad būtų įvertintas šių tarnybų veiksmingumas padedant darbo ieškantiems asmenims patekti į darbo rinką. Bendri Europos lygmens standartai ir gairės galėtų padėti didinti VUT veiksmingumą. Reikėtų labiau naudotis esamais duomenų šaltiniais, pavyzdžiui, darbo jėgos tyrimu, o tokios agentūros kaip EUROFOUND galėtų vykdyti šią stebėseną.

1.8. EESRK ragina persvarstyti esamas VUT darbo programų rezultatų vertinimo priemones siekiant užtikrinti, kad paslaugomis galėtų naudotis visų kategorijų gyventojai, ypač tie, kurie turi daug įvairių problemų.

2. Išanga

2.1. Europos socialinių teisių ramstis buvo sukurtas Europos Parlamentui, Tarybai ir Komisijai per 2017 m. lapkričio 17 d. Geteborge vykusį ES socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikimą paskelbus Tarpinstitucinę deklaraciją. Europos socialinių teisių ramsčiu turėtų būti skatinama daugiau dėmesio skirti užimtumui ir socialiniams aspektams, taip pat padėti užtikrinti, kad Europos socialinis modelis būtų tinkamas XXI a. uždaviniams spręsti ir valstybių narių konvergencijai skatinti.

2.2. 20 pagrindinių Europos socialinių teisių ramsčio principų suskirstyti pagal tris pagrindines antraštes: **lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti, tinkamos darbo sąlygos, socialinė apsauga ir įtrauktis**. Svarbiausias klausimas Europoje yra faktinis jų panaudojimas ir įgyvendinimas, atsižvelgiant į sparčius socialinės, teisinės ir ekonominės aplinkos pokyčius.

2.3. Pagal 2019 m. metinę augimo apžvalgą, dabar yra šeši nepertraukiamo Europos ekonomikos augimo metai. Nuolat augant ekonomikai taip pat buvo atgaivintos investicijos, padidėjo vartotojų paklausa, pagerėjo viešųjų finansų būklė ir buvo toliau kuriamos darbo vietos, nors šie reiškiniai skirtingose šalyse vyko nevienodu tempu. Šie pokyčiai padėjo gerokai pagerinti darbo rinkas ir socialines sąlygas. Antrąjį 2018 m. ketvirtį 20–64 m. amžiaus žmonių užimtumo lygis padidėjo iki 73,2 % Nedarbo lygis sumažėjo iki 6,8 %, o ilgalaikis ir jaunimo nedarbas taip pat mažėja. Tačiau, Komiteto nuomone, esama didelių skirtumų tarp valstybių narių, nes jose ekonomika ir užimtumas auga nevienodai. Ypatingą dėmesį reikia skirti sukurtų darbo vietų kokybės gerinimui, ypač siekiant kovoti su socialine nelygybe.

2.4. Pagerėjus sąlygoms darbo rinkoje, asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius (2017 m. – 113 mln. žmonių) kai kuriose šalyse pirmą kartą nukrito žemiau prieškrizinio lygio. Tačiau darbuotojų skurdas tebėra didelis, o kelete valstybių narių – didėja. Skurdo rizika tebėra problema, visų pirma vaikams, neįgaliesiems, migrantų kilmės asmenims ir bedarbiams.

2.5. Bendroje užimtumo ataskaitoje pažymima, kad aktyvi darbo rinkos politika ir VUT yra itin svarbios užtikrinant tinkamai veikiančias ir įtraukias darbo rinkas. Įgyvendinant aktyvią darbo rinkos politiką geriau patenkinami darbo rinkos poreikiai, o darbo ieškantiems asmenims suteikiama daugiau galimybių rasti naują darbą.

3. Valstybinės užimtumo tarnybos ir darbo ateitis

3.1. Darbo rinkos ir visuomenės sparčiai kinta, o globalizacija, skaitmeninė revoliucija, kintantys darbo modeliai ir visuomeniniai bei demografiniai pokyčiai sukuria ir naujų galimybių, ir naujų problemų. Valstybių narių patiriamos problemos dažnai yra panašios, kaip antai nuolatinė nelygybė, ilgalaikis ir jaunimo nedarbas ar kartų solidarumas, tačiau jų mastas skiriasi. Vykstanti technologinei revoliucijai visų pirma būdingas greitesnis pokyčių tempas.

3.2. Darbo jėga niekada nebuvo tokia įvairi ir išsilavinusi. XXI a. dirbantys gyventojai yra labai skirtingi, keičiasi ir asmenų požiūris į darbą. Jei ir kai žmonės ieško daugiau laisvės darbe ir pasirinkimo laisvės, taip pat tokių darbo vietų, kuriose darbo sąlygos būtų pritaikytos prie asmeninių poreikių, darbo sąlygos turėtų būti išaiškintos per socialinį dialogą ir kolektyvinę sutartį. Žmonės turi galėti išlaisvinti visą savo potencialą, panaudodami savo kvalifikaciją, įgūdžius ir kompetenciją, ir gauti kokybišką ir produktyvų darbą, užtikrinantį tinkamą socialinę apsaugą.

3.3. Svarbus vaidmuo tenka 2014 m. birželio 17 d. įsteigtam ir iki 2020 m. gruodžio 31 d. veikiančiam **Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklui**. Siekiant įvertinti sprendimo dėl VUT tinklo aktualumą, efektyvumą, veiksmingumą, nuoseklumą ir Europos pridėtinę vertę, 2018 m. buvo pradėtas vertinimas. Savo nuomonėje dėl VUT ⁽¹⁾ EESRK pritarė Komisijos pasiūlymui steigti Europos VUT tinklą.

(1) OL C 67, 2014 3 6, p. 116.

3.4. 2020 m. ir vėlesnio laikotarpio Europos VUT tinklo strategija atspindi naujausius darbo rinkų pokyčius, įskaitant atsirandančią platformų ekonomiką, naujas darbo formas, darbo jėgos trūkumą, darbo jėgos judumą, įvairesnį VUT klientų ratą, būtinybę naudotis naujomis skaitmeninėmis technologijomis ir rinkti gausesnius duomenų šaltinius.

3.5. Nacionaliniu lygmeniu ir derinant veiklą su Europos VUT tinklu jau pasiekta didelė pažanga. Nacionalinės VUT kai kuriose šalyse atliko puikų darbą **įgyvendindamos ES Jaunimo garantijų iniciatyvą**, padedančią jaunimui, visų pirma nesimokančiam ir nedirbančiam jaunimui, greičiau patekti į darbo rinką arba vėl mokytis. Taikydamos geresnę registravimo tvarką ir rengdamos integruotas darbo sutartis nacionalinės VUT taip pat įgyvendino ES iniciatyvos priemones, kuriomis siekiama **geriau integruoti ilgalaikius bedarbius**. Be to, nuo 2015 m. į nacionalinių VUT darbotvarkę įtraukta pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų integracija į darbo rinką.

3.6. Vis dėlto iš EESRK patirties matyti, kad VUT veiksmingumas ir jų gebėjimas veikti kintančiomis aplinkybėmis, spręsti naujas darbo rinkos problemas ir sėkmingai integruoti žmones į šias pereinamojo laikotarpio darbo rinkas valstybėse narėse skiriasi. Jų personalo, techniniai ir finansiniai pajėgumai daugeliu atvejų ir kai kuriose valstybėse narėse yra nepakankamai įvertinti.

3.7. Reikėtų labiau propaguoti specialią konsultantų darbo klausimais profesinę kategoriją ir kurti tinkamai integruotas duomenų bazes siekiant veiksmingai suderinti bendrovių ir darbuotojų poreikius. Kai kuriose šalyse VUT teikiamos paslaugos yra papildomos ir pakeičiamos privačių įdarbinimo agentūrų ar konsultantų darbo klausimais paslaugomis. Bendradarbiavimas su įmonėmis yra labai svarbus, kaip ir aktyvus socialinių partnerių dalyvavimas, taip pat ir vietos lygmeniu, siekiant nustatyti užimtumo galimybes nacionaliniu ir teritoriniu lygmeniu. VUT paslaugų sėkmės rodiklis taip pat turėtų būti vertinamas iš darbdavių perspektyvos.

4. Valstybinės užimtumo tarnybos ir Europos socialinių teisių ramstis

4.1. Nuo tada, kai buvo paskelbta deklaracija dėl Europos socialinių teisių ramsčio, nacionalinės VUT ir ES VUT tinklas turėtų inovatyviau remti Europos socialinių teisių ramsčio tikslą ir pagrindinių jo principų įgyvendinimą.

4.2. 2017 m. Europos VUT tinklas oficialiai prisidėjo prie Europos Komisijos konsultacijų dėl Europos socialinių teisių ramsčio. 2018 m. jis parengė dokumentą dėl darbo ateities. Vykdydamas šią veiklą tinklas galėjo apsvarstyti, kaip VUT 2020 m. strategija galėtų būti pritaikyta, kad išliktų aktuali, nes VUT siekia spręsti naujus sparčiai kintančios darbo rinkos uždavinius ir tapti tikromis karjeros orientavimo agentūromis. Siekiant užtikrinti, kad klientams būtų teikiamos atitinkamus kriterijus (t. y. gebėjimų, lankstumo, atskaitomybės) atitinkančios paslaugos, VUT ėmėsi modernizuoti savo struktūrą, nes tai padėtų kurti tvaresnę ir įtraukesnę darbo rinką.

5. Naujasis VUT vaidmuo EESRK požiūriu

5.1. EESRK palankiai vertina **ES VUT tinklo 2019 m. darbo programoje** nustatytus prioritetus ir **ragina labiau suderinti Europos socialinių teisių ramsčio principus ir tinklo siūlomas lyginamosios analizės bei tarpusavio mokymosi priemones**. Tai gali padėti geriau integruoti VUT paslaugas ir įgyvendinti Europos socialinių teisių ramstį.

5.2. 2018 m. lapkričio mėn. EESRK Darbo rinkos observatorija, **atsižvelgdama į tai, kaip įgyvendinamas Europos socialinių teisių ramstis**, surengė **konferenciją dėl VUT**. Pateiktuose pavyzdžiuose patvirtinta, kad reikia užtikrinti viešųjų ir privačiųjų įdarbinimo tarnybų tarpusavio papildomumą, taip pat nurodyta konkreti VUT ir socialinių partnerių tinkamo bendradarbiavimo nauda. Paaiškėjo, kad VUT iniciatyvumas, įmonėms skirtas „vieno langelio“ principo sukūrimas, bendri VUT ir įmonių mokymai yra labai svarbūs siekiant žmonėms suteikti tvarias darbo vietas.

5.2.1. EESRK ragina ieškoti geriausio būdo spręsti darbo paklausos ir pasiūlos klausimą, suteikti daugiau paskatų tiek darbdaviams, tiek ir darbuotojams (pavyzdžiui, sudarant galimybę minimalų darbo užmokestį gaunančiam darbuotojui išsaugoti su nedarbu susijusias socialines lengvatas), taip pat užtikrinti deramą pusiausvyrą tarp užimtumo lankstumo, kad būtų sudaromos stabilesnės sutartys. Europa toli gražu dar neišnaudoja viso esamos darbo jėgos potencialo. Europa turėtų remti tvarias įmones, kad jos galėtų kurti kokybiškesnes ir našesnes darbo vietas.

5.2.2. EESRK savo nuomonėje⁽²⁾ nurodo, kad galimybės naudotis socialinės apsaugos sistemomis yra svarbus sąžiningesnės visuomenės elementas ir esminis našios, sveikos ir aktyvios darbo jėgos veiksnys. **Siekdama palyginti pažangą, padarytą vykdyant reformas, ir pagerinti valstybių narių užimtumo politikos, taip pat nacionalinių socialinės apsaugos ir gerovės sistemų rezultatus**, ES turėtų užtikrinti, kad taikant esamą atvirąjį koordinavimo metodą valstybės narės būtų labiau remiamos. Reikia užtikrinti glaudesnę VUT paslaugų ir socialinės infrastruktūros bei išmokų sistemų sąveiką, siekiant suteikti didesnę paramą darbo ieškantiems bedarbiams ir išvengti, kad įsiliedami į darbo rinką darbo ieškantys asmenys finansiskai nenukentėtų.

5.2.3. **Judumas.** EESRK nuomone, laisvas darbuotojų judėjimas, pagrįstas nediskriminavimu ir vienodu požiūriu, ir likusių judumo kliūčių panaikinimas išlieka vienu iš ES prioritetų. Savo **nuomonėje dėl EURES**⁽³⁾ EESRK ragina **glaudžiai bendradarbiaujant su nacionalinėmis VUT** kurti tikrą priemonę, skirtą pasiūlai ir paklausai Europos darbo rinkoje derinti. Darbuotojų judumas visoje Europos Sąjungoje yra susijęs su nuolatinėmis pastangomis modernizuoti socialinės apsaugos koordinavimo sistemą ir padaryti ją teisingesnę visoms valstybėms narėms. Visų pirma tais atvejais, kai tarpvalstybiniais darbuotojams skiriamos bedarbio pašalpos, nustatant kompetentingą valstybę narę turėtų būti taikomas principas *lex loci laboris*, jei valstybės narės nėra susitarusios kitaip.

5.2.4. **Į darbo rinką nukreipti igūdžiai.** Socialinis švietimo aspektas pagal **pirmąjį Europos socialinių teisių ramsčio principą** reiškia, kad kiekvienas turi teisę į kokybišką ir įtraukų švietimą, mokymą ir **mokymąsi visą gyvenimą**. Be to, dėl didėjančio darbo jėgos trūkumo visos Europos darbo rinkoje ekonomikos augimui ateityje kyla pavojus. **VUT** turėtų glaudžiau bendradarbiauti **su socialiniais partneriais, įmonėmis, regioninėmis darbo ir igūdžių tarybomis bei kitomis šioje srityje kompetentingomis regioninėmis struktūromis** siekiant įveikti regioninius skirtumus ir pasiūlyti darbo ieškantiems asmenims ir žmonėms, kuriems gresia pavojus netekti darbo, atitinkamas profesinio orientavimo, **igūdžių tobulinimo ir kvalifikacijos kėlimo bei naujų profesinių igūdžių suteikimo galimybes, įvairiems dalyviams pasidalijant atsakomybę**. Tai turėtų būti taikoma ir savarankiškai dirbantiems asmenims, siekiant didesnio jų aktyvumo.

5.2.5. **Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais.** Rengiant ES socialinę politiką daugiau vietos reikia suteikti socialiniams partneriams, visapusiškai geriant jų savarankiškumą. Būdami vieni svarbiausių darbo rinkos subjektų ir bendradarbiaudami su nacionalinėmis VUT, jie gali labai padėti nustatyti darbo galimybes taip pat ir vietos lygmeniu, sudarant žmonėms palankesnes sąlygas patekti į darbo rinką arba keisti darbą, t. y. padėti darbo ieškantiems asmenims ieškoti darbo, bendrovėms – vykdyti žmogiškųjų išteklių paieškos procesus, o jaunimui ir suaugusiesiems – pasirinkti tinkamiausias igūdžių tobulinimo kryptis (Liuksemburge veikianti nacionalinė įdarbinimo agentūra (ADEM)).

5.2.6. **Pilietinė visuomenė.** EESRK atstovauja įvairioms pilietinės visuomenės organizacijoms teikdamas daug nuomonių, kuriose jau nagrinėjami kai kurie Europos socialinių teisių ramsčio principai. Pilietinės visuomenės organizacijų teikiama papildoma nauda yra ta, kad jos yra susipažinusios su vietos padėtimi ir geriau žino, kokie yra įvairių grupių – migrantų, neįgaliųjų, jaunimo, moterų teisių – poreikiai, todėl gali veiksmingai prisidėti prie tikslingesnės VUT veiklos (šiuo požiūriu būtų galima paminėti, pavyzdžiui, konsultantų darbo klausimais vaidmenį Italijoje).

5.2.7. **Bendradarbiavimas su privačiomis užimtumo tarnybomis.** Iš patirties matyti, kad vienodai įtraukiant ir integruojant valstybines ir privačias užimtumo tarnybas galima pasiekti veiksmingų ir naudingų rezultatų kuriant išties įtraukią ir tvarią darbo rinką. Šis papildomumas turi būti remiamas. Darbo rinkos prognozės ir spėjimai visada yra labai sudėtingi. Jos poreikiai labai sparčiai keičiasi. Patikimi duomenys yra būtini. Tačiau įtraukiose darbo rinkose, kurias raginame kurti, būtina įtraukti visus žmones.

6. Nuolatiniai su tiksline VUT teikiama pagalba susiję trūkumai

6.1. EESRK palankiai vertina tai, kad pagrindinės tikslinės grupės yra įtrauktos ir į Europos VUT tinklus, ir į nacionalines VUT darbo programas. Vis dėlto Komitetas pabrėžia, kad vis dar yra trūkumų ir kad VUT į savo kasdienę veiklą turi **labiau įtraukti įvairovės ir nediskriminavimo principą**. Reikia toliau dėti pastangas arba dėti jų daugiau, ypač atsižvelgiant į:

6.1.1. **jaunimą.** EESRK palankiai vertina tai, kad Jaunimo garantijų iniciatyvai įgyvendinti skirta finansinė parama padvigubėjo. VUT turėtų dėti pastangas formuojant ilgalaikį požiūrį į paslaugas jauniems darbo ieškantiems asmenims, geriau naudoti IRT ir interneto priemones, kad būtų gerinama pagalba pažeidžiamiausioms jaunimo grupėms; **VUT turėtų teikti didesnę individualią pagalbą jaunimui, bendradarbiauti su jaunuolių šeimomis ir tinkamai jas informuoti apie padėtį darbo rinkoje**;

⁽²⁾ OL C 440, 2018 12 6, p. 135.

⁽³⁾ OL C 424, 2014 11 26, p. 27.

6.1.2. **suaugusiuosius.** Visuomenės senėjimas Europoje, **ilgesnė gyventojų gyvenimo trukmė ir poreikis skatinti kartų bendradarbiavimą**, spartėjantys pokyčiai darbo rinkoje, naujai atsirandantis darbo formos ir skaitmeninių technologijų skverbtis į visas kasdienio gyvenimo sritis lemia didėjančią naujų įgūdžių ir aukštesnio lygio įgūdžių, **žinių ir kompetencijų** poreikį; dėl to būtina dar skubiau tobulinti visų žmonių, kurie dar neturi pagrindinių gebėjimų ar neįgijo kvalifikacijos, kad būtų užtikrintas jų įsidarbinamumas ir aktyvus pilietiškumas, įgūdžius ar vykdyti jų perkvalifikavimą;

6.1.3. **moteris.** EESRK palankiai vertina Direktyvą dėl profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros ⁽⁴⁾, nes ji padeda tėvams ir prižiūrintiems asmenims, visų pirma moterims, geriau organizuoti darbą ir kasdienes pareigas. Be to, dar reikėtų būtinų investicijų į socialinę infrastruktūrą, pavyzdžiui, vaikų ir vyresnio amžiaus žmonių priežiūros. Tai taip pat apima veiksmingą nacionalinių VUT pagalbą integruojant moteris į darbo rinką, deramai atsižvelgiant į profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros užtikrinimo metodus;

6.1.4. **neįgaliuosius.** Jie sudaro apie šeštadalį visų ES darbingo amžiaus gyventojų, bet jų užimtumo lygis yra palyginti žemas. Tai buvo pagrindinė 2017 m. surengto EESRK klausymo mintis. Ypač neįgalios moterys ir merginos ⁽⁵⁾ ir toliau susiduria su daugialype ir tarpsektorine diskriminacija dėl savo lyties ir negalios. Jos pernelyg dažnai neįtraukiamos, be kita ko, į įtraukaus švietimo ir mokymo, užimtumo ir skurdo mažinimo programas, jos taip pat pernelyg dažnai neturi teisės į tinkamą būstą ir galimybės dalyvauti politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Joms reikia specialios VUT pagalbos ir individualaus dėmesio.

6.1.5. **migraciją. Teisėtai migracijai tinkamai veikiančiose darbo rinkose gali tekti svarbus vaidmuo.** EESRK savo nuomonėje ⁽⁶⁾ pabrėžė nuoseklios migracijos politikos ir tinkamai parengtos reglamentavimo sistemos svarbą teigdamas, kad „be migrantų Europos ekonomikos ir socialiniam modeliui kyla grėsmė“. Ir toliau bus svarbu integruoti teisę gyventi Europoje turinčius pabėgėlius į mokymo, užimtumo programas ir į visuomenę apskritai. **Siekdamos prisidėti prieš šio tikslo, daugelyje šalių VUT jau pradėjo įgyvendinti keletą iniciatyvų.**

6.1.6. **romų mažumą.** EESRK labai aktyviai sprendžia klausimus, susijusius su romų bendruomenės gyvenimo ir darbo sąlygomis, daugiausia dėmesio skirdamas geresnei romų integracijai ⁽⁷⁾. EESRK išvelgia Europos socialinių teisių ramsčio *lygių galimybių principo* įgyvendinimo ir tolesnių sėkmingesnės romų integracijos veiksmų sąveiką. Visų pirma, VUT pirmenybę turėtų teikti pagalbai romų tautybės moterims.

6.1.7. **Neaktyvūs gyventojai** nėra tradicinė VUT tikslinė grupė, nors didelė neaktyvių gyventojų dalis nori dirbti. Europos VUT tinklas paskelbė tyrimą „VUT vaidmuo siekiant padėti neaktyviems gyventojams“ (angl. *The role of PES in outreach to the inactive population*), kuriame apžvelgiamos pagalbos neaktyviems gyventojams priemonės, ypač atsižvelgiant į VUT vaidmenį. EESRK ragina Komisiją ir valstybes nares pertvarkyti šiai gyventojų grupei skirtą aktyvinimo politiką.

7. Kompleksinė parama nacionalinėms VUT

7.1. 2019 m. Europos užimtumo gairėse (7 gairėje) valstybės narės skatinamos didinti aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumą. Valstybės narės turėtų siekti, kad viešosios užimtumo tarnybos dirbtų veiksmingiau, laiku teikdamos konkrečiai pritaikytą pagalbą darbo ieškantiems asmenims, remdamos darbo rinkos paklausą ir įgyvendindamos veiklos rezultatais grindžiamo valdymo principą.

7.2. Kad nacionalinės VUT galėtų veiksmingai prisidėti prie Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo, joms reikės didesnės paramos ir tinkamų sąlygų:

7.2.1. **pakankamų žmogiškųjų išteklių.** Sudėtingoms VUT paslaugoms (atleisti iš darbo asmenų paieška ir atranka, konsultacijos ir pagalba pateikus prašymą dėl pajamų rėmimo, mokymo stažuotės) teikti reikia kvalifikuotų darbuotojų, turinčių specialių įgūdžių, dirbančių tvariomis sąlygomis, taip pat bendradarbiaujančių su konsultantais darbo klausimais ir privačiomis darbo agentūromis;

7.2.2. **prisitaikymo prie technologijų raidos.** Skaitmeninant ekonomiką ir visuomenę atsiranda naujų priemonių, kurios, jei bus tinkamai valdomos, gali padėti VUT atlikti savo vaidmenį, įskaitant VUT darbuotojų mokymą, taip pat užtikrinti tikrą duomenų bazių įtraukimą siekiant veiksmingai suderinti bendrovių ir darbuotojų, dalyvaujančių plėtojant dėl naujojo skaitmeninio amžiaus atsirandančius įgūdžius ir užduotis, poreikius.

⁽⁴⁾ OL C 129, 2018 4 11, p. 44.

⁽⁵⁾ OL C 367, 2018 10 10, p. 20.

⁽⁶⁾ OL C 110, 2019 3 22, p. 1.

⁽⁷⁾ OL C 27, 2009 2 3, p. 88.

7.3. 2018 m. gegužės 2 d. Komisija priėmė pasiūlymą dėl 2021–2027 m. daugiametės finansinės programos. Jame atsižvelgiama į dabartines socialines ir ekonomines aplinkybes ir pateikiamas konkretus atsakas į Europos visuomenės raginimą siekti labiau socialiai orientuotos Europos ir daugiau investuoti į žmones Europos Sąjungoje. „Europos socialinis fondas +“ (ESF+) – viena svarbiausių ES investavimo į žmones ir Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo priemonių. VUT bus finansuojamos pagal ESF+ Užimtumo ir socialinių inovacijų („EaSI“) dalį.

7.4. Naujus VUT išpareigojimus, visų pirma aktyvios užimtumo politikos srityje, turi atspindėti tinkami pajėgumai ir finansinė parama.

7.5. EESRK ragina užtikrinti sistemingesnę ir struktūriškesnę VUT ir kitų paslaugų teikėjų bendradarbiavimą socialinėje ir užimtumo srityse siekiant spręsti įvairias kliūtis, su kuriomis susiduria darbo ieškantys asmenys, norintys patekti į darbo rinką (sveikatos, būsto, transporto problemos). VUT modernizavimas yra sudėtingas procesas, o koordinavimo, programavimo, planavimo ir atsakomybės pasidalijimo trūkumas nacionaliniu ir (arba) regioniniu lygmeniu lemia susiskaidymą.

7.6. EESRK mano, kad reikėtų dėti daugiau pastangų stebint, vertinant ir lyginant VUT paslaugas, kad būtų įvertintas šių tarnybų veiksmingumas padedant darbo ieškantiems asmenims patekti į darbo rinką. Bendri Europos lygmens standartai ir gairės galėtų padidinti VUT veiksmingumą ir šalių sąveiką. Reikėtų labiau naudotis esamais duomenų šaltiniais, pavyzdžiui, darbo jėgos tyrimu, o tokios agentūros kaip EUROFOUND galėtų padėti vykdyti šią stebėseną.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkas

Luca JAHIER

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Mokymas apie Europą. Mokykloms skirtų priemonių rinkinio rengimas“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/09)

Pranešėjas **Gerhard RIEMER**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 2 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius (SOC)
Priimta skyriuje	2019 7 8
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	191 / 4 / 6

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas 2015 m. **Paryžiaus deklaraciją** ⁽¹⁾ ir 2018 m. **Tarybos rekomendaciją** ⁽²⁾, **remiamas 2016 m. EP rezoliucijos** ⁽³⁾, laiko **aiškiu valstybių narių įgaliojimu** į politikos darbotvarkę įtraukti mokymą ir mokymąsi apie „Europos Sąjungą“. Tai naujas atspirties taškas propaguojant europinį mokymo aspektą ir teikiant reikiamą paramą švietimo darbuotojams.

1.2. EESRK mano, kad tam tikru mastu **švietimo sektoriuje trūksta informacijos** apie tai, kaip besimokantieji apskritai suvokia **ES vaidmenį** ir jos poveikį kasdieniam Europos piliečių gyvenimui. Nepaisant padidėjusio rinkėjų aktyvumo – nuo 42,61 % (2014 m.) iki 50,95 % (2019 m.) – neseniai įvykusių EP rinkimų rezultatai rodo, kad vis dar labai reikia nuo ankstyvo amžiaus informuoti ir šviesti žmones apie Europos Sąjungą.

1.3. EESRK ragina **suteikti naują postūmį švietimo apie ES veiksams**. Jis nori pasinaudoti puikia galimybe, kurią suteikia naujos sudėties Komisija, EP ir ypač naujas už švietimą, kultūrą, jaunimo reikalus ir sportą atsakingas Komisijos narys. EESRK yra įsitikinęs, kad ypatingas dėmesys jaunimo švietimui apie ES turi būti laikomas būtinu siekiant palaipsniui plėtoti tikrą Europos pilietybę, kurios reikia kuriant tvirtą Europos Sąjungą.

1.4. EESRK, **pateikdamas dvi naujas nuomones** ⁽⁴⁾, siekia **kuo daugiau dėmesio skirti švietimui apie ES (SOC/612) ir mokymui apie Europą mokyklose**. Svarbu dar kartą apgalvoti, kaip skatinti geresnį piliečių ir ES ryšį ir didinti piliečių sąmoningumą apie ES veiksmus, tikslus ir vertybes. Siekiant šio tikslo reikėtų imtis papildomų priemonių, kuriomis žmonės būtų geriau informuojami apie ES, visų pirma pradinio lavinimo mokykloje metu, taip pat profesinio rengimo ir mokymo sistemose ir aukštojo mokslo įstaigose bei mokantis visą gyvenimą.

⁽¹⁾ Paryžiaus deklaracija, 2015 3 17.

⁽²⁾ Tarybos rekomendacija (2018 m.), ST/9010/2018/INIT.

⁽³⁾ EP rezoliucija (2016 m.) (2015/2138(INI)).

⁽⁴⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 68.

1.5. **ES lygmeniu ir valstybėse narėse buvo imtasi daug priemonių** padėčiai gerinti ir nacionaliniu bei ES lygmeniu parengta įvairios puikios medžiagos ir priemonių rinkinių, kurie galėtų būti įkvėpimo šaltinis tolesnėms iniciatyvoms kurti. Tačiau reikėtų pagerinti aiškumą, prieinamumą ir bendro pobūdžio informaciją apie turimą medžiagą. 2013 m. atlikto Europos Komisijos tyrimo rezultatai ⁽⁵⁾ rodo akivaizdžią valstybių narių politinę valią gerinti tokios informacijos kokybę, tačiau dar reikia daug nuveikti.

1.6. EESRK mano, kad reikėtų **atlikti naują tyrimą ir kritiškai išanalizuoti** valstybių narių tikrąją padėtį, susijusią su švietimu apie ES mokyklose ir mokytojų rengimu bei tęstiniu profesiniu tobulinimu. Būtų naudinga atlikti dabartinių iniciatyvų ir mokymo programų, ypač pradinėse ir vidurinėse mokyklose, ir pilietinės visuomenės organizacijų bei socialinių partnerių dedamų pastangų analizę. Tyrimas galėtų būti grindžiamas 2013 m. tyrimu „Mokymasis apie Europą mokyklose“.

1.7. Be to, būtų labai naudinga parengti **mokymo ir mokymosi medžiagos / išteklių**, parengtų įgyvendinus atitinkamus ES finansuojamus projektus, **aprašą**. Platforma, kurioje būtų surinktos visos šios skirtingos priemonės, suskirstytos pagal kalbą, amžiaus grupę ir temą – galbūt panaši į interneto svetainę „Ką mano labui daro Europa“ – galėtų būti naudojama mokymo ir mokymosi tikslais.

1.8. EESRK mano, kad **mokymo programos sąvoka turėtų būti platesnė**, kad būtų įtraukta mokymo programa, kurioje pripažįstama vertinga švietimo veikla, padedanti mokytis ne tik klasėse ir ne tik mokymo programose esančius dalykus siekiant jaunimui ir visuomenei teisingai pristatyti ES.

1.9. EESRK mano, kad kiekvienai mokyklai (besimokančiajam ir mokytojui) **galėtų būti parengtas nedidelis priemonių rinkinys (pagrindinis „paketas“)**, kuris padėtų veiksmingiau šviesti piliečius apie ES. Tokio priemonių rinkinio turinys galėtų būti skirtin gas ir pritaikytas ne tik prie nacionalinių ir regioninių aplinkybių, bet ir specialiųjų poreikių turintiems asmenims.

1.10. Europos lygmeniu reikėtų sukurti iš valstybių narių atstovų ir pripažintų ekspertų susidedančią **aukšto lygio „Mokymo apie Europą“ ekspertų grupę**, siekiant skatinti tolesnę politinę paramą mokymui apie ES. Ši grupė galėtų teikti politikos pasiūlymus ir diskusijoms skirtas švietimo ministrų rekomendacijas, kurios vėliau galėtų būti įtrauktos į Tarybos išvadas.

1.11. **Mokytojai atlieka labai svarbų ateities formuotojų vaidmenį**. Mokytojai turi būti geriau informuoti apie Europą ir būti pasirengę visų amžiaus grupių mokinius mokyti Europos klausimais. Stinga žinių apie ES ir kai kurie mokytojai neturi pakankamai patirties arba nepakankamai pasitiki savo žiniomis, kad apie tai mokytų per pamokas. Todėl EESRK prašo daugiau dėmesio skirti mokytojų rengimui ES ir valstybių narių lygmenimis ir padėti mokytojams naudotis esama medžiaga ir visapusiškai išnaudoti naujų skaitmeninių technologijų teikiamas galimybes.

1.12. **EESRK yra įsitikinęs**, kad kiekvienas mokyklą baigęs jaunuolis turi turėti pagrindines žinias apie ES, t. y. **tam tikrą raštingumą ES srityje**. EESRK žino, kad mokyti maždaug 72 mln. moksleivių, besimokančių ES pradinėse ir pagrindinio bei vidurinio ugdymo mokyklose yra gana sudėtinga, tačiau kartu tai suteikia galimybių, kuriomis verta pasinaudoti. Tai reiškia ir tai, kad moksleiviams reikėtų sudaryti sąlygas apsilankyti Europos institucijose. Mokytojams taip pat turėtų būti suteikta tokia galimybė, kad jie įgytų specialios patirties, dalyvautų diskusijoje su įvairiomis organizacijomis ir institucijomis (pvz., EESRK) ir grįžtų namo turėdami daugiau žinių apie Europą, jos vaidmenį, vertybes ir jos veiklos organizavimą.

2. Puiki proga – nauja iniciatyva tinkamu laiku

2.1. EESRK nori pasinaudoti puikia galimybe, kurią suteikia naujos sudėties Komisija, EP ir ypač naujas už švietimą, kultūrą, jaunimą ir sportą atsakingas Komisijos narys ir atkreipti dėmesį į mokymą apie Europą mokyklose.

2.2. EESRK ankstesnėse nuomonėse pabrėžė mokymo apie ES istoriją, jos vertybes, demokratiją ir laimėjimus svarbą, siekiant, kad ES daugiau reikštų savo piliečiams. Formaliojo švietimo sistema daro didelę įtaką jaunų piliečių pasaulio suvokimui ir yra labai svarbi plėtojant jų supratimą apie ES.

2.3. Šia nuomone papildoma nuomonė SOC/612 „Švietimas ES klausimais“ ⁽⁶⁾ siekiant remti, stiprinti ir intensyvinti raginimą imtis veiksmų švietimo apie ES srityje. Šioje nuomonėje EESRK nori atkreipti didesnę dėmesį į Europą ir švietimą apie ES apskritai, o ypač į mokymą apie Europą mokyklose.

⁽⁵⁾ „Mokymasis apie Europą mokyklose“, EK tyrimas, 2013 m.

⁽⁶⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 68.

2.4. Europos ir ES ateitį formuos ir kurs mūsų jaunimas, šiandien mokyklos suoluose sėdintys mokiniai, kuriems daro įtaką jų aplinka, šeima ir draugai. Todėl svarbu mūsų jaunimą įtraukti sprendžiant ES klausimus ir užtikrinti, kad mokyklose būtų teikiama informacija, būtų rengiamos kritiškos ir konstruktyvios diskusijos ES klausimais.

2.5. Valstybių narių lygmeniu piliečiams stinga informacijos apie ES, jos veikimą ir vykdomą veiklą. Tai apima ES institucijų vaidmenį ir ES politikos poveikį Europos piliečių gyvenimui. Švietimas apie Europą galėtų būti konkretus dėstomas dalykas arba modulis, arba galėtų būti įvairiais švietimo lygmenimis integruotas į skirtingus dėstomus dalykus atitinkamai suteikiant veiksmų laisvę nacionalinėms švietimo įstaigoms ir mokykloms.

2.6. Todėl mokyklų ir mokytojų vaidmuo ir moksleivių mokymo apie ES apimtis ir būdas tampa vis svarbesniu, ypač atsižvelgiant į didėjantį euroskeptiškumą kai kuriose valstybėse narėse.

2.7. Visuomenė vis daugiau tikisi iš formaliojo švietimo mokykloje. Tokiu švietimu, bent pradinio ir vidurinio ugdymo lygmenimis, reikėtų siekti moksleiviams suteikti įgūdžių ir kompetencijų, kurių jiems reikia kritiniam mąstymui, norint išmokti aiškinti ir analizuoti informaciją ir susidaryti savo nuomonę, ir vengti vien faktais grindžiamo mokymosi proceso. Tai apima informaciją pagrįstos nuomonės apie ES susidarymą. Mokyklos negali padaryti visko, taigi geresnis įvairių formaliojo, neformaliojo švietimo ir savaiminio mokymosi struktūrų koordinavimas prisidėtų prie sėkmingo Europos projekto įgyvendinimo. Taip pat derėtų pažymėti, kad kuo anksčiau jaunuoliai susipažins su Europos aspektais ir norės pažinti Europą, tuo labiau jie jausis „europiečiais“.

2.8. Kartu tai sukuria tam tikrus lūkesčius mokytojams, kurių atsakomybė didėja. Todėl svarbu teikti papildomą paramą mokytojams parengiant praktinius mokymo apie ES priemonių rinkinius, į kuriuos būtų įtraukta didelė naudoti parengtos su įvairiomis temomis susijusios medžiagos įvairovė, tinkama įvairaus amžiaus moksleiviams ir prieinama visomis ES kalbomis, o rengiant šiuos rinkinius taip pat turi būti atsižvelgiama į konkrečią padėtį valstybėse narėse.

3. ES ir valstybių narių atsakomybė

3.1. Neabejojama, kad didžiausia atsakomybė už švietimą ir mokymą tenka valstybėms narėms, tačiau atsižvelgiant į jos papildomą funkciją Europos Sąjunga galėtų atlikti didesnę vaidmenį siūlydama specialiąsias priemones ir veiksmus, kuriais būtų gerinamos bendros žinios apie ES. EESRK mano, kad atėjo tinkamas metas veikti.

3.2. Atsižvelgdamas į 2015 m. kovo mėn. ES vadovų pasirašytą Paryžiaus deklaraciją⁽⁷⁾, EESRK 2018 m. Tarybos rekomendaciją⁽⁸⁾ supranta kaip aiškų valstybių narių įgaliojimą į politikos darbotvarkę įtraukti mokymą ir mokymąsi apie „Europos Sąjungą“. Tai naujas atspirties taškas propaguojant europinį mokymo aspektą ir teikiant reikiamą paramą švietimo specialistams.

3.3. Pastaraisiais metais ES labai aktyviai sprendė švietimo ir mokymo klausimus, o pastaruoju metu dėmesį skiria ir mokymosi apie ES mokyklose klausimui.

3.3.1. 2011–2013 m. Komisija EP prašymu įgyvendino iniciatyvą „Mokymasis apie ES mokyklose“. Po to, 2016 m. EP priėmė rezoliuciją „Mokymasis apie ES mokyklose“⁽⁹⁾, kurioje aiškiai nurodyta, kokia svarbi ši tema, ir pateiktos konkrečios rekomendacijos ES ir valstybių narių lygmenimis, kurios, mūsų nuomone, savo aktualumo neprarado ir kurios turėtų tapti naujų iniciatyvų pagrindu. EESRK atkreipia dėmesį į EP ir Komisijos iniciatyvas ir joms pritaria, taip pat labai viliasi, kad šia EESRK iniciatyva bus suteiktas naujas ir stiprus postūmis ateičiai.

3.3.2. 2018 m. atnaujinta Bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų sistema⁽¹⁰⁾, ir joje apibrėžtos kiekvieno Europos piliečio savirealizacijai ir tobulėjimui, užimtumui, socialinei įtraukčiai ir aktyviam pilietiškumui reikalingos kompetencijos. Į peržiūrėtą programą įtrauktas skirsnis apie kultūrinį sąmoningumą ir raišką. Tam reikia plėtoti žinias apie vietos, nacionalinę, regiono, Europos ir pasaulio kultūrą ir raišką, įskaitant jų kalbas, paveldą, tradicijas ir kultūros produktus, taip pat suprasti, kaip tos raiškos formos gali turėti įtakos viena kitai ir pavienių asmenų idėjoms. Tuo būtų galima remtis atnaujinant mokyklų mokymo programas, taip pat neformaliojo mokymosi ir savaiminio mokymosi programas, kad žmonės būtų mokomi apie ES.

⁽⁷⁾ Paryžiaus deklaracija, 2015 3 17.

⁽⁸⁾ Tarybos rekomendacija (2018 m.), ST/9010/2018/INIT.

⁽⁹⁾ EP rezoliucija (2016 m.) (2015/2138(INI)).

⁽¹⁰⁾ Tarybos rekomendacija (2018 m.) (2018/C 189/01).

3.3.3. Neįtikėtina sėkminga programa „Erasmus“ turėtų ir ateityje išlikti galimybe sužinoti apie ES. Per pastaruosius 32 metus programa „Erasmus“ pasinaudojo daugiau kaip 10 mln. žmonių ⁽¹¹⁾. Komisijos pasiūlyme dėl naujosios 2021–2027 m. programos „Erasmus+“ numatytas du kartus didesnis biudžetas, palyginti su ankstesnėmis programomis, – nuo beveik 15 mlrd. EUR iki 30 mlrd. EUR ir numatoma parama veikai, kuria mokoma ir aiškinama apie ES. Reikėtų numatyti galimybę, pvz., „Jean Monnet“ iniciatyvomis remti veiksmus kituose sektoriuose nei aukštasis mokslas kitose švietimo ir mokymo srityse.

3.3.4. Yra ir kitų jaunimui svarbių ir sėkmingai įgyvendinamų ES programų. Programa „DiscoverEU“ ⁽¹²⁾ mūsų jaunimui suteikia galimybę nemokamai keliauti traukiniais visoje Europoje ir atrasti ne tik nuostabius Europos kraštovaizdžius ir susitikti su panašiai mėstančiais keliautojais, bet ir didinti savo nepriklausomybę ir pasitikėjimą bei atrasti savo ES tapatybę. Europos solidarumo korpusas ⁽¹³⁾ yra dar viena ES iniciatyva, suteikianti jaunimui galimybę savanoriauti arba dirbti savo šalies ar užsienio projektuose, teikiančiuose naudos visos Europos bendruomenėms ir piliečiams.

3.4. Valstybės narės atlieka pagrindinį vaidmenį švietimo srityje. 2013 m. atlikto Europos Komisijos tyrimo rezultatai ⁽¹⁴⁾ rodo akivaizdžią valstybių narių politinę valią gerinti tokios informacijos kokybę, tačiau dar reikia daug nuveikti. Tyrime nustatyta, kas padeda ugdyti mokinių supratimą apie ES, ir pateikiamos rekomendacijos Komisijai bei įvairiems susijusiems partneriams, visų pirma mokytojams. Kai kurios valstybės narės į savo mokymo programas ir mokytojų rengimo programas yra įtraukusios mokymąsi apie ES. Tačiau surinkta labai nedaug įrodymų, kad medžiaga, naudojama mokant apie Europą, parengta pažangiai, kad mokiniai, gavę pagrindinius faktus, vėliau įgytų visapusiškesnę suvokimą. Taip pat, palyginti su kitais pagrindiniais faktais, gana nedaug dėmesio skiriama ES institucijų veikimo ir sprendimų priėmimo procesui, kuris yra pilietinio dalyvavimo pagrindas, klausimui. Be to, šis svarbus tyrimas pagrįstas daugiau kaip 10-ies metų senumo duomenimis.

3.5. Visose valstybėse narėse vykdoma tam tikra veikla, viršijanti nacionalinius reikalavimus dėl mokymosi apie Europą. Su mokyklomis ir mokytojais bendradarbiaujanti mokykla, NVO, fondai ar universitetai siekia pagerinti mokymosi apie Europą metodus mokyklose. Visoje ES su šiuo klausimu susijusią veiklą vykdo kvalifikuotos ir šią veiklą vykdyti išpareigojusios organizacijos. Daugelis iniciatyvų, bet ne visos, yra finansuojamos ES lėšomis. Tai, kad tokia veikla vykdoma, rodo, kad yra paklausa ir poreikis toliau plėtoti priemones, kuriomis remiamas mokymasis apie Europą.

3.6. Šiuo metu vykdoma nemažai iniciatyvų, susijusių su informacija, ir pilietinės visuomenės programų, įskaitant socialinių partnerių iniciatyvas, tačiau 2013 m. Komisijos tyrimas ⁽¹⁵⁾ rodo, kad informacija ir mokyklų programos galėtų būti struktūrizuotos geriau.

3.7. EESRK iniciatyva „Tavo Europa, tavo balsas“ ⁽¹⁶⁾ taip pat yra paminėtinas gerosios patirties pavyzdys.

4. Politiniai pasiūlymai ir įgyvendinimo paskatos

4.1. ES, visų pirma naujos sudėties Komisija ir naujas už švietimą, kultūrą, jaunimą ir sportą atsakingas Komisijos narys, turėtų apsvaistinti, kaip sukurti naują postūmį valstybėse narėse, kad būtų skatinama aktyvi bendro pobūdžio diskusija apie mokymą apie Europą mokyklose vaidmenį.

4.2. Reikėtų atlikti naują tyrimą dėl tikrosios padėties valstybėse narėse, susijusios su mokymu apie ES mokyklose, kad būtų užbaigta ir atnaujinta dabartinė veikla, kuria būtų teikiama daugiau įrodymų ir įrodymais pagrįstų politikos gairių. Šis tyrimas turėtų būti naujų iniciatyvų, skirtų pavyzdžiams rinkti, įvairiems gerosios patirties atvejams palyginti, jiems aptarti ir rezultatams parodyti, pagrindas.

4.3. Be naujo tyrimo, Komisija turėtų atlikti visos mokymo ir mokymosi medžiagos/išteklių, nuo 2010 m. parengtų mokymo apie ES mokyklose klausimais, vykdančias svarbiausias ES finansuojamas projektus (pvz., projektus, kurie finansuojami pasitelkiant „Jean Monnet“ iniciatyvas, pateikiant kiekvieno iš jų aprašymo santrauką).

4.4. Europos lygmeniu reikėtų sukurti iš valstybių narių atstovų ir pripažintų ekspertų susidedančią aukšto lygio „Mokymo apie Europą“ ekspertų grupę, siekiant skatinti tolesnę politinę paramą mokymui apie ES. Ši grupė savanoriškumo pagrindais galėtų išnagrinėti ar yra bendrų būdų ir priemonių supažindinti žmones su pagrindiniais faktais ir informacija apie Europos integraciją. Be to, ji galėtų parengti rekomendacijas, skirtas švietimo ministrų diskusijoms, dėl kurių Taryba galėtų pateikti išvadas.

⁽¹¹⁾ EK, „Investavimas į žmones“, 2018 m. gegužės mėn.

⁽¹²⁾ https://europa.eu/youth/discovereu_lt

⁽¹³⁾ COM(2018) 440 final.

⁽¹⁴⁾ „Mokymasis apie Europą mokyklose“, EK tyrimas, 2013 m.

⁽¹⁵⁾ Ten pat.

⁽¹⁶⁾ „EESRK, Tavo Europa, tavo balsas“

4.5. Taip pat reikėtų (savanoriškai) **valstybių narių mokyklose** paskelbti **ES dieną**. Šia nauja iniciatyva būtų suteikta galimybė visos Europos mokyklų klasėse aktyviai, pozityviai ir žvelgiant į ateitį aptarti su ES susijusias temas ir naudoti bei įgyvendinti priemonių rinkinius.

4.6. Reikėtų palankiai vertinti švietimui apie Europą skirtas pilietinės visuomenės iniciatyvas ir programas, taip pat organizuojamas kartu su socialiniais partneriais. Socialiniai partneriai turėtų dalyvauti diskusijose, taip pat įgyvendinant, rengiant ir (arba) atrenkant teminems diskusijoms mokyklose skirtus gerosios patirties rinkinius, diskusijose apie ES svarbą ir būsimą jos vaidmenį ⁽¹⁷⁾. Šiuo metu įgyvendinama nemažai pavyzdinių programų. Tačiau jų poveikis galėtų būti daug didesnis, jeigu jos būtų įtrauktos į platesnę mokyklų mokymo programų darbotvarkę ir veiklą.

5. Mokykloms skirtų priemonių rinkinio rengimas

5.1. Iš keleto šaltinių jau galima gauti įvairių išteklių, skirtų mokymui apie ES. ES lygmeniu turima labai daug medžiagos ir priemonių rinkinių. Vis dėlto neretai juos sudėtinga rasti, ypač jeigu nežinoma, kad jie egzistuoja. Todėl dėmesį reikėtų sutelkti ne į naujų mokymo priemonių kūrimą. Vietoj to reikia pritaikyti, tobulinti ir skleisti informaciją apie esamas priemones (pvz., „Mokymosi kampelis“). Tai galima padaryti sukūrus bendrą interneto platformą, kurioje būtų surinktos mokymo priemonės iš visų šių skirtingų šaltinių.

Šioje platformoje mokytojai galės pasirinkti medžiagą pagal temą ir jų mokomų moksleivių amžiaus grupę, panašiai kaip interneto svetainėje „Ką mano labai daro Europa“ ⁽¹⁸⁾, kurią EP sukūrė prieš 2019 m. EP rinkimus.

5.2. Be mokytojų, tėvai ir kiti suaugusieji taip pat daro didelę įtaką jaunimo suvokimui apie ES. Todėl formaliajam švietimui skirtas mokymo apie ES priemonių rinkinys turėtų būti teikiamas kartu su mokymosi visą gyvenimą galimybėmis suaugusiesiems. Atsižvelgiant į dabartines problemas dėl neteisingos informacijos, taip pat reikėtų informuoti žmones apie tai, kur jie gali rasti patikimos informacijos apie ES.

5.3. Priemonių rinkinių rengimas – bendra atsakomybė, tačiau didžiausia atsakomybė tenka valstybės narėms. Su Europos klausimais susijusios temos turėtų būti išdėstytos pirmiausia ES lygmeniu, o su valstybių narių klausimais susijusios temos – nacionaliniu lygmeniu. Knygos, vaizdo įrašai, kompaktiniai diskai arba taikomios programos apims nacionalinį aspektą, kartu su ES aspektu. Valstybės narės sprendžia, kaip ir kiek naudojamas mokymosi turinys, už tai taip pat atsakingi mokytojai ir jų mokyklos.

5.4. Būtina geriau ir aktyviau naudoti turimą medžiagą, visų pirma esamas nuorodas, pvz., puikų ES „Mokymosi kampelį“ ⁽¹⁹⁾, kuriame informacija pateikta itin gerai.

Jame pateiktos temos pradinėms ir vidurinėms mokykloms, taip pat medžiaga pagal amžiaus grupes, žinių patikrinimo testai ir gana daug specialių priemonių rinkinių – pradedant užduočių knygomis, informacijos suvestinėmis, žaidimais ir mokymo rinkiniais ir baigiant vaizdo įrašais. Amžiaus grupės – nuo mažiau kaip 9 metų iki daugiau kaip 15 metų. Moksleiviai gali rasti žaidimų, konkursų ir užduočių knygų, kad galėtų linksmai atrasti ES. Mokytojai taip pat gali rasti visoms amžiaus grupėms skirtos mokymo medžiagos šaltinių ir padėti moksleiviams sužinoti apie ES ir kaip ji veikia. Taip pat jie gali semtis įkvėpimo rengiant pamokų planus ir atrasti tinklaveikos su kitomis mokyklomis ir mokytojais iš visos ES galimybių. Reikia geriau perduoti informaciją (kartu su valstybės narėmis) apie tai, kaip juo naudotis.

5.5. ES lygmeniu turima labai įvairių priemonių rinkinių. Jų naudojimas priklauso nuo įvairių kriterijų: švietimo etapo, dalyko, švietimo sistemos ir konkretaus švietimo politikos pobūdžio valstybėse narėse. Vis dėlto EESRK rekomenduoja kiekvienai ES mokyklai parengti tik į temas orientuotą pagrindinį rinkinį (mažasis priemonių rinkinys) ir naudoti jį naujai intensyviai informavimo veiklai. Šis rinkinys, bendradarbiaujant su valstybės narės švietimo ministerija (ir su šioje veikloje dalyvaujančiomis ES lygmens institucijomis ir organizacijomis, pavyzdžiui, socialiniais partneriais), turėtų būti prieinamas atitinkamai mokyklai, kartu pateikiant konkrečiai šaliai skirtą medžiagą.

Šis rinkinys turėtų būti pateikiamas internete, mokyklos interneto svetainėje, taip pat regioniniuose ir ES informacijos centruose. Jame turėtų būti:

— lengvai suprantamas, kompaktiškas rinkinys, į kurį įeina lankstinukas ir mokytojams ir mokiniams skirta brošiūra ⁽²⁰⁾,

⁽¹⁷⁾ Būsimas pilietinės visuomenės virsmas ES iki 2030 m.

⁽¹⁸⁾ <https://what-europe-does-for-me.eu/lt/home>

⁽¹⁹⁾ „Mokymosi kampelis“.

⁽²⁰⁾ Austrijos pavyzdys: atskirai mokytojams ir studentams skirtas nedidelis ir trumpas leidinys su visomis Europos ir nacionalinėmis nuorodomis į interneto svetaines, kuriose pateiktos trumpos pastabos įvairiomis temomis.

- trumpas vaizdo įrašas arba filmas, skirtas kiekvienai šaliai ir sukurtas tos šalies piliečių,
- ES lygmeniu prieinamos medžiagos, kuria siekiama mokytis apie ES mokyklose, rinkinys. Jis turėtų būti konkrečiai pritaikytas įvairiems mokyklos lygmenims (darželiams, pradinėms, vidurinėms ir aukštosioms mokykloms), taip pat pagrindinėms internetinėms nuorodoms, įskaitant „Mokymosi kampelį“,
- valstybių narių medžiaga, kurioje pateikiami konkretūs gerosios patirties pavyzdžiai.

5.6. Turėtų būti siekiama, kad kiekvienas mokyklą baigęs mokinys ir studentas turėtų pagrindines žinias apie ES, t. y. tam tikrą raštingumą ES srityje. EESRK žino, kad gana sudėtinga pasiekti ir mokytis maždaug 72 mln. moksleivių, besimokančių ES pagrindinio ugdymo ir vidurinėse mokyklose. Tai apima galimybę studentams ir moksleiviams apsilankyti Europos institucijose ir susidaryti bendrą vaizdą apie ES ir jos istoriją (Europos istorijos namai). Mokytojams taip pat turėtų būti suteikta galimybė užmegzti intensyvius ryšius su ES institucijomis, kad jie įgytų specialios patirties, dalyvautų diskusijoje su įvairiomis organizacijomis ir institucijomis (pvz., EESRK) ir grįžtų namo turėdami daugiau žinių apie Europą, jos vaidmenį, vertybes ir jos veiklos organizavimą.

5.7. Šiam „ES raštingumui“ skatinti reikėtų įgyvendinti įvairių lygmenų priemonių rinkinį:

- pradinės mokyklos lygmeniu moksleiviai turėtų mokytis apie kitų ES šalių kultūrą ir tradicijas, pvz., jų kalbas, maistą, muziką, šventes, geografiją, tautinius kostiumus ir šokius,
- vidurinės mokyklos lygmeniu mokiniai turėtų būti supažindinti su tiksliais faktais apie ES ir turėtų pradėti jausti pilietinę atsakomybę. Į priemonių rinkinį turėtų būti įtrauktos tokios temos kaip ES istorija, ES svarbiausi laimėjimai (pvz., indėlis siekiant taikos), ES institucijos, ES politika, ES rinkimai, žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumas ir kritinis mąstymas, susijęs su naujienomis, taip pat aktyvus pilietiškumas,
- aukštojo mokslo lygmeniu šiame priemonių rinkinyje turėtų būti pateikta išsamesnė informacija, pvz., apie ES politiką, politines struktūras, ekonomiką, darbo rinką, socialinės politikos klausimus, judumą ir teises, taip pat socialinę partnerystę. Į jį taip pat galėtų būti įtrauktos priemonės, pritaikytos konkrečios profesijos grupėms, pvz., žurnalistams ar vietos/regiono politikams.

5.8. Svarbus ir lemiamas mokytojų vaidmuo.

5.8.1. Mokytojai atlieka labai svarbų ateities formuotojų vaidmenį. Būtina sukurti specialią programą mokytojams, atsižvelgiant į konkrečią valstybių narių padėtį ir poreikius. Šiuo metu daugeliui mokytojų stinga žinių apie ES ir jie nepakankamai pasitiki savo žiniomis, kad apie tai mokytų per pamokas.

5.8.2. Mokytojai turi turėti daugiau žinių apie Europą, kad jie būtų pasirengę moksleivius nuo ankstyvo amžiaus mokytis apie Europą. Vienas iš mokytojų išsilavinimo tikslų – kad mokytojai geriau suprastų integracijos institucinį procesą ir gebėtų pasitelkti naują didaktinį metodą, kad jį išaiškintų mokiniams. Jie taip pat turės prisitaikyti prie naujų švietimo didaktinių sąvokų.

5.8.3. EESRK palankiai vertina atnaujintą ir centralizuotą platformą „Mokymosi kampelis“⁽²¹⁾, kuri neseniai sukurta tinkle EUROPA. „Mokymosi kampelyje“, kuris daugiausia skirtas pradinės ir vidurinės mokyklų moksleiviams, jų mokytojams ir tėvams, vienoje vietoje pateikti EK ir kitų institucijų parengti žaidimai, testai, mokymosi ir mokymo medžiaga, kuriais dėmesys sutelktas į ES ir jos naudą Europos piliečiams. „eTwinning“ yra didžiausias mokytojų tinklas pasaulyje. „eTwinning“ yra užsiregistravę daugiau kaip **680000 mokytojų**. Tinklas suteikia jiems galimybę rengti bendrus projektus, tobulinti mokytojų ir mokinių gebėjimus ir yra labai svarbus ugdant Europos bendrumo jausmą. Mokytojai turėtų būti geriau informuojami apie šią priemonę.

5.8.4. EESRK mano, kad kai kurios ES lėšomis remiamos institucijos, ypač Europos universiteto institutas ir Europos koledžas, galėtų visiems mokytojų rengėjams ES surengti mokymą su Europa susijusiais klausimais. Be to, Programa „Erasmus+“⁽²²⁾ besinaudojantys moksleiviai ir programos „Jean Monnet“ mokslininkai turėtų atlikti svarbų vaidmenį mokyklose kaip ES ambasadoriai.

⁽²¹⁾ „Mokymosi kampelis“.

⁽²²⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 68.

5.8.5. EESRK taip pat mano, kad svarbu, jog EK įsteigė Mokytojų tikrinimo kolegiją, kurią sudaro po vieną pradinės ir vieną vidurinės mokyklos mokytoją iš visų valstybių narių, kuriuos atrenka EK atstovybės. Ši kolegija teikia patarimus dėl EK tarnybų rengiamos mokymosi medžiagos turinio ir pobūdžio. Tai gali būti labai naudinga siekiant užtikrinti, kad siūloma medžiaga atitiktų dabartines tendencijas ir poreikius.

5.8.6. Be mokymo apie Europą švietimo sektoriuje, svarbu, kad informacija taip pat būtų prieinama plačiajai visuomenei, pvz., viešosiose bibliotekose ir kitose viešosiose vietose.

Briuselis, 2019 m. liepos 17 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Klimato ir energetikos politikos derinimas pramonės sektorių požiūriu“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/10)

Pranešėjas **Aurel Laurentiu PLOSCEANU**

Bendrapranešėjis **Enrico GIBELLIERI**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 1 24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Pramonės permainų konsultacinė komisija (CCMI)
Priimta CCMI	2019 6 3
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	148 / 3 / 3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ištekliams ir energijai imlūs pramonės sektoriai yra strategiškai svarbūs ES pramonės vertės grandinėms. Įgyvendinant ES klimato kaitos švelninimo politiką, jie turi įvykdyti gilią transformaciją ir labai daug investuoti siekdami iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralizavimą.

1.2. Dabartinės apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos (ATLPS) tikslas – paskatinti šias investicijas nustatant išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekio kainą, taikant vienas kitam prieštaraujančius reikalavimus: 1) norint įgyvendinti klimato politikos tikslus kainos turi būti didesnės, tačiau 2) ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių išorės konkurencingumui būtina, kad kainos būtų suderintos su mažomis arba visiškai neegzistuojančiomis išorės konkurentų kainomis.

1.3. Atsižvelgdamas į pasaulinėse rinkose susiklosčiusią situaciją dėl išmetamo ŠESD kiekio kainų skirtumo, EESRK nerimauja dėl anglies dioksido ar investicijų nutekėjimo (kai gamyba ar investicijos perkeliamos ten, kur ATLPS nėra taikoma) rizikos ištekliams ir energijai imliuose pramonės sektoriuose ir dėl su tuo susijusio darbo vietų praradimo.

1.4. Ankstesnėje nuomonėje⁽¹⁾ EESRK ragino sukurti pasaulinę ATLPS, siekiant užtikrinti vienodas tarptautinės konkurencijos sąlygas tarp ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių. Deja, ši viltis kol kas nepasitvirtino.

1.5. EESRK mano, kad siekiant sutelkti dideles investicijas, kurios tapo būtinos ištekliams ir energijai imliems pramonės sektoriams pereinant prie anglies dioksido poveikį neutralizuojančios ekonomikos modelio, kuris turėtų būti „teisingas perėjimas“, o jo kūrimo ir įgyvendinimo procese aktyviai dalyvautų socialiniai partneriai, itin svarbu pramonės ir energetikos politiką suderinti su klimato politika.

⁽¹⁾ OL C 71, 2016 2 24, p. 57, 1.9 punktas.

1.6. ES ir valstybių narių investicijos turėtų būti susijusios su ištekliams ir energijai imliems pramonės sektoriams skirtų mažanglių arba anglies dioksido poveikį neutralizuojančių technologijų moksliniais tyrimais, technologine plėtra ir inovacijomis ir jų diegimu, įskaitant jiems reikalingą papildomos elektros energijos gamybą, taip pat šių sektorių darbo jėgos švietimą ir mokymą. Todėl pagal kitą daugiametę finansinę programą (2021–2027 m.) į Komisijos pasiūlymą dėl programos „InvestEU“ įtrauktas šiam tikslui ir kitoms investicinėms programoms, susijusioms su šiuo tikslu, skirtas finansavimas turėtų būti padidintas.

1.7. Atsižvelgdamas į Europos Vadovų Tarybos raginimą⁽²⁾, EESRK ketina prisidėti prie ilgalaikės pramonės strategijos svarstymo nagrinėdamas vienas iš daugelio politikos galimybių, šiuo metu prieinamų viešojoje erdvėje, technines ir teisines įgyvendinimo galimybes. Tai – pasienio koreguojamųjų priemonių (PKP), skirtų išmetamo ŠESD kiekio vidaus kainoms nustatyti atsižvelgiant į pramoninio gaminio sudėtyje esančių pagrindinių metalų, cheminių ir kitų medžiagų išmetamo ŠESD kiekio turinį, įgyvendinimas. Komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad dar 2014 m. savo nuomonėje „Rinkos priemonės siekiant pereiti prie tausiai išteklius naudojančios ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos ES“⁽³⁾ atkreipė dėmesį į tai, jog būtina apsvarstyti ir galbūt įdiegti tokį mechanizmą, tačiau atitinkamos Komisijos arba Tarybos reakcijos į tai nebuvo.

1.8. EESRK rekomenduoja Komisijai skirti daugiau dėmesio šios ir kitų politikos galimybių, kaip antai pertvarkytos ATLPS, anglies dioksido pasienio koregavimo⁽⁴⁾, pagal anglies dioksido intensyvumą pritaikyto PVM tarifo⁽⁵⁾, apsvarstymui ir jų palyginimui atsižvelgiant į:

- poveikį anglies dioksido ir investicijų nutekėjimui ateityje padidėjus kainoms ir sumažėjus ATLPS leidimų kiekiui ES,
- teisinį tikrumą dėl PPO taisyklių laikymosi,
- priimtinumą prekybos partneriams,
- technines galimybes, visų pirma atsižvelgiant į esamus pasauliniu mastu priimtus apskaitos ir matavimo standartus bei patikimas ir pripažintas duomenų bazines.

1.9. Be to, EESRK rekomenduoja Komisijai iš anksto pradėti konsultacijas su pagrindiniais ES prekybos partneriais siekiant iširti jų nuomonę dėl svarstomų galimybių.

2. Bendrosios pastabos

2.1. Dilema dėl klimato politikos taikymo ištekliams ir energijai imliuose pramonės sektoriuose

Klimato politikos srityje susiduriama su jai būdinga kliūtimi.

2.1.1. Šios politikos tikslas, viena vertus, yra gerokai sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį (išskiriamą deginant iškastinį kurą ir pramoninių procesų metu). ES tikslas – iki 2050 m. pasiekti anglies dioksido poveikio klimatui neutralizavimą, kaip numatyta Komisijos komunikate „Švari mūsų visų planeta“. Dėl šių sumažinimų visuotinis klimato atšilimas turėtų išlikti gerokai mažesnis nei 2 °C ir, tikėtina, mažesnis nei 1,5 °C. Toks visuotinis klimato atšilimas būtų suderinamas su žemės ūkiu, pajėgiu išmaitinti žmoniją. Labai veiksminga priemonė rinkos ekonomikos sąlygomis – nustatyti išmetamo ŠESD kiekio kainą. Taip ekonomikos subjektai gali arba pelningai investuoti į išmetamo teršalų kiekio mažinimo įrenginius ar procesus (įskaitant anglies dioksido surinkimą ir saugojimą/ naudojimą), arba taupyti pinigus mažindami sunaudojamų medžiagų kiekį (pvz., naudodami ilgaamžiškesnius gaminius) ar pradėdami pirkti medžiagas, kurias naudojant išskiriamas mažesnis ŠESD kiekis (pvz., perdirbtas medžiagas). Tam, kad šis metodas būtų veiksmingas, išmetamo ŠESD kiekio kaina turi būti didelė ir pakankamai nuspėjama, kad tai paskatintų investavimo ir elgsenos pokyčius.

2.1.2. Kita vertus, išlaidos energijai sudaro didelę visų ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių išlaidų dalį: 25 % plieno, 22–29 % aliuminio⁽⁶⁾, 25–32 % stiklo sektoriuje⁽⁷⁾.

⁽²⁾ 2019 m. kovo 22 d. Europos Vadovų Tarybos išvados, EUCO 1/19.

⁽³⁾ OL C 226, 2014 7 16, p. 1.

⁽⁴⁾ 2015 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl tvarios Europos netauriųjų metalų pramonės plėtros (2014/2211 (INI)).

⁽⁵⁾ A. Gerbeti, *CO₂ in goods and European industrial competitiveness*, Editoriale Delfino (2014) ir A. Gerbeti, *A Symphony for energy: CO₂ in goods*, Editoriale Delfino (2015).

⁽⁶⁾ A. Marcu, W. Stoefs *Study on composition and drivers of energy prices and costs in selected energy-intensive industries*. CEPS, 2016, paskelbta <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20355>

⁽⁷⁾ C. Egenhofer, L. Schrefler *Study on composition and drivers of energy prices and costs in energy-intensive industries. The case of the flat glass industry*, CEPS, 2014, paskelbta <https://www.ceps.eu/system/files/Glass.pdf>

2.1.3. Jei išlaidos energijai išaugtų dėl didelės (palyginti su kainomis kitur) ES išmetamam ŠESD kiekiui nustatytos kainos ir dėl didelio masto bei ankstyvų investicijų į mažaangles arba anglies dioksido poveikį neutralizuojančias technologijas ištekliams ir energijai imliuose pramonės sektoriuose ir į šioms technologijoms reikalingus elektros gamybos, transportavimo ir saugojimo pajėgumus⁽⁸⁾, patiriant didelių amortizacijos sąnaudų, iškiltų grėsmė ES ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių išorės konkurencingumui. Nepaisant pastangų didinti energijos vartojimo efektyvumą, galiausiai šie sektoriai gamintų didesnėmis kainomis nei jų išorės konkurentai. Šiose rinkose, kuriose gaminiai yra labai standartizuoti, dėl padidėjusios kainos sumažėja rinkos dalis ar net prarandamos susijusios darbo vietos. Tokiu atveju išmetamas ŠESD kiekis tiesiog perkeliamas iš ES gamintojų kitų šalių gamintojams (kurių energijos vartojimo efektyvumas dažnai yra mažesnis), be (geriausiu atveju) jokio poveikio pasauliniam išmetamam ŠESD kiekiui. Šis reiškinys vadinamas „anglies dioksido nutekėjimu“. Pasaulinėje konkurencinėje aplinkoje, kur išmetamo ŠESD kiekio kaina lygi nuliui, kyla poreikis nustatyti kuo mažesnę (netgi lygią nuliui) anglies dioksido kainą.

Šį reiškinį papildo „investicijų nutekėjimo“ reiškinys. Netgi esant mažoms ES išmetamo ŠESD kiekio kainoms, su jų pokyčiais susijęs netikrumas jau dabar trukdo investicijoms į ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių pramonės objektų techninę priežiūrą ir atnaujinimą, o dėlto vėlgi sumažėja ir didelį nerimą kelia ES gamintojų konkurencingumas. Jei išmetamo ŠESD kiekio kainos būtų ne tik nepastovios, bet dar ir didelės, investicijų nutekėjimas iš ES ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių itin padidėtų.

2.1.4. Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ATLPS) – tai dabartinis ES bandymas nustatyti išmetamo ŠESD kiekio kainą. Šis bandymas iš esmės buvo neveiksmingas: daugelį metų išmetamo ŠESD kiekio kaina buvo labai maža (nepaisant to, kad neseniai ji pakilo), tačiau pakankamai nepastovi, todėl skatina investicijų nutekėjimą. Be to, ši sistema sudėtinga ir pagal ją numatyta daug išimčių. Viena struktūrinė šio neveiksmingumo ir sudėtingumo priežastis gali būti ta, kad ATLPS nepavyko išspręsti anksčiau paminėtos jai būdingos kliūtis, susijusios su vienas kitam prieštaraujančiais reikalavimais dėl didelių ir mažų išmetamo ŠESD kiekio kainų.

Taigi, atsižvelgiant į ilgalaikę pramonės strategiją, kurią parengti paragino Europos Vadovų Taryba, gali prireikti išspręsti šią dilemą ir suderinti prieštarigus politikos tikslus: 1) klimato kaitos švelninimo ir 2) Europos ištekliams ir energijai imlių pramonės sektorių išorės konkurencingumo, kartu atsižvelgiant į visus kitus politikos tikslus, kaip antai laisva ir sąžininga prekyba.

2.2. **Kraštutinė galimybė – pasienio koreguojamosios priemonės**

2.2.1. ES institucijų pageidaujama šios dilemos sprendimo galimybė – sukurti vieną pasaulinę ATLPS, kad būtų galima nustatyti vieną pasaulinę išmetamo ŠESD kiekio kainą. Deja, ši viltis nepasiteisino. Atsižvelgiant į pastarojo meto geopolitinius pokyčius, vykstančius vienašališkos politikos kryptimi, lieka mažai vilties, kad toks pasaulinio masto susitarimas bus pasiektas laiku.

Europos Komisijos išdėstytose nuostatose (ATLPS pajamų grąžinimo pramonei, inovacijų rėmimo, nemokamų apyvartinių taršos leidimų, leidimų, leidžiančių valstybėms narėms kompensuoti netiesiogines sąnaudas ir pan.) numatytų apsaugos priemonių gali nepakakti apsisaugoti nuo anglies dioksido ar investicijų nutekėjimo vyraujant asimetrinėms klimato politikos kryptims ir didėjant ES užmojams klimato srityje. Todėl keletas atstovų paragino kaip galimą sprendimą taikyti alternatyvius metodus, skirtus klimato politikos tikslams ir ištekliams bei energijai imlių pramonės sektorių išorės konkurencingumui suderinti. Šie metodai susiję su Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) apibrėžtomis pasienio koreguojamosiomis priemonėmis. Šios nuomonės tikslas – iširti, ar tokia pasirinkimo galimybė yra teisiškai ir techniškai įmanoma, pateikiant konkretų pasiūlymą.

2.3. PPO teisiniai principai: vidaus vartojimo mokesčiams taikomomis pasienio koreguojamosiomis priemonėmis (PKP) neturėtų būti diskriminuojami išorės ekonominiai subjektai.

2.3.1. PKP principas yra toks: kai tam tikros jurisdikcijos teritorijoje nustatomas vidaus vartojimo mokestis, kyla rizika, kad vietos gamintojai (kuriems yra taikomas šis mokestis) pateks į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį, palyginti su jų išorės konkurentais (kuriems šis mokestis nėra taikomas), tiek vidaus (kur konkuruojama su vietos gamintojais ir importuotojais), tiek ir eksporto rinkose. Šios jurisdikcijos valdžios institucijoms yra leidžiama atstatyti konkurencijos sąžiningumą: 1) apmokestinant importuojamas prekes ir 2) grąžinant mokestį už eksportuotas prekes.

⁽⁸⁾ T. Wyns tyrime (*Industrial Value Chain: A Bridge towards a Carbon Neutral Europe*, VUB-IES, 2018, paskelbtame <https://www.ies.be/node/4758>), kuriame nagrinėjama 11 ištekliams ir energijai imlių Europos pramonės sektorių, teigiama, kad norint plačiau mastu diegti mažo anglies dioksido kiekio technologijų priemones kasmet papildomai prireiktų nuo 2980 TWh iki 4430 TWh elektros energijos.

2.3.2. Jei jos atitinka tam tikras sąlygas, su gaminiiais susijusias pasienio koreguojamąsias priemones PPO laiko teisėtomis ir nekeičiančiomis susirūpinimo dėl protekcionizmo, remdamasi 1970 m. atlikta tokių koregavimų peržiūra⁽⁹⁾ („Pasienio prekybos koregavimų darbo grupės ataskaita“). Šiose sąlygose nurodyta, kad jomis neturėtų būti diskriminuojami išorės ekonominiai subjektai (GATT susitarimo⁽¹⁰⁾ II straipsnio 2a dalis, III straipsnio 2 dalis ir VI straipsnio 4 dalis), o tai šiuo atveju reiškia, kad už importuojamas prekes mokamas mokeskis neturėtų būti didesnis nei tas, kurį moka vietos gamintojai, o už eksportuojamas prekes grąžinamas mokeskis neturėtų būti didesnis nei mokeskis, kuris už jas sumokėtas vietos rinkoje.

2.4. **Numatyti mechanizmai – skaidri apskaitos sistema eksportuotojams, importuotojai moka tik už pagrindinėms medžiagoms tenkantį išmetamą ŠESD kiekį**

2.4.1. Mechanizmai, kuriuos numatoma pritaikyti prie bendros pasienio koreguojamųjų priemonių idėjos kalbant apie išmetamą ŠESD kiekį, yra šie:

- siekiant nustatyti eksportuotojams grąžintiną sumą, kiekvienam pramoniniam gaminiui tenkantis išmetamas ŠESD kiekis nustatomas pagal skaidrią apskaitos sistemą, tada yra perkeliamas per visą vertės grandinę ir papildoma eilute įtraukiamas į sąskaitą faktūrą,
- importuotojai moka už išmetamą ŠESD kiekį, siejamą su pramoninių gaminių sudarančiomis pagrindinėms medžiagoms, tačiau nemoka už išmetamą ŠESD kiekį šiuos gaminius transformuojant ar keičiant jų formą, taip pat juos transportuojant. Tai labai geras aproksimacijos metodas, nes daugiau kaip 90 % pramoninių gaminių išmetamo ŠESD kiekio sudaro su pagrindinėms medžiagoms siejamos išmetamos ŠESD. Tokiu būdu munitinė gauna neiginčytinus įrodymus, kad galėtų nustatyti mokesčio bazę (kiekvienos medžiagos pobūdį ir svorį). Be to, taip suteikiamas nedidelis pranašumas importuotojams, taigi jie negali tvirtinti, kad yra diskriminuojami.

Toliau šie mechanizmai pristatomi ir išsamiau aptariami.

2.5. **Su eksportuojamų prekių sudėtimi siejamo išmetamo ŠESD kiekio kainos grąžinimas vyksta remiantis apskaitos sistema**

2.5.1. Sistema būtų tokia: jei ištekliams ir energijai imlus pramonės sektorius turėjo sumokėti už savo išmetamą ŠESD kiekį (apyvartiniaus taršos leidimais, kurie kintama kaina perkami už kilogramą CO₂ ekvivalento rinkoje, arba anglies dioksido mokesčiu fiksuota kaina), jis privalo užregistruoti tokį mokėjimą (ir susijusį išmetamą ŠESD kiekį) apskaitos sistemoje ir, išrašydamas sąskaitas faktūras, jis turi perkelti jį savo klientams (įskaitant jo įrangos išmetamo ŠESD kiekio amortizacijos sąnaudas). Taip būtų dar kartą panaudojama esama, išvystyta ŠESD apskaitos sistema, kurią ES sukūrė nemokamiems ATLPS leidimams apskaičiuoti ir kuri turi akivaizdžių pranašumų. Per pastaruosius daugiau kaip 50 metų įgyta su PVM susijusi patirtis turėtų parodyti tokios sąnaudų perkėlimo sistemos technines galimybes.

2.5.2. Dar reikia apibrėžti, kurioje tiekimo grandinės vietoje šį mokėjimą galima būtų įtraukti į sąskaitas faktūras. Jei jis būtų pateiktas galutiniam vartotojui, tai turėtų tokių pasekmių:

- ji priartintų siūlomą sistemą prie vidaus vartojimo mokesčio modelio, pvz., PVM arba akcizų, kurių atveju PPO aiškiai pritarė pasienio koreguojamųjų priemonių teisėtumui, ir tokiu būdu padidintų teisinį tikrumą,
- nenukentėtų tarpinės įmonės,
- tai paskatintų vartotojus rinktis mažiau klimatui kenkiančias galimybes.

2.5.3. Tuo atveju, kai bendrovė eksportuoja prekę, į kurios kainą įtrauktos su išmetamu ŠESD kiekiu susijusios išlaidos, ji turi remiantis apskaitos sistema nustatyti eksportuojamo gaminio išmetamą ŠESD kiekį ir susigrąžinti lėšas už šį kiekį, lygų su gaminio sudėtimi siejamo išmetamo ŠESD kiekiui, iš valstybės (rinkoje perparduodama atitinkamus ATLPS leidimus arba susigrąžindama anglies dioksido mokesčių).

2.5.4. Jei būtų išlaikytas dabartinis nemokamas ATLPS leidimų skyrimas našiausiems ES gamintojams, šis lėšų sugrąžinimas būtų atliekamas pagal vidutinę ATLPS leidimo kainą ES ekonomikos mastu, remiantis sandorių rinkos kaina ir ES gamintojams skirtų nemokamų ATLPS leidimų proporcine dalimi.

⁽⁹⁾ GATT, *Report by the Working Party on Border Trade Adjustments*, 1970, paskelbta https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90840088.pdf, konkrečiai – 4, 11 ir 14 skyriai.

⁽¹⁰⁾ Paskelbta https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/gatt1994_e.htm

2.5.5. Ši apskaitos sistema užtikrina, kad eksportuotojui bus grąžinama tiksli viso išmetamo ŠESD kiekio, kuris visoje tiekimo grandinėje buvo susietas su produkto sudėtimi, kaina. Eksportuotojas neįgyja jokio nepagrįsto pranašumo, todėl sistema atitinka PPO reikalavimus. Tokį teisingumą kiekvienu konkrečiu atveju yra lengviau įrodyti tada, kai išmetamo ŠESD kiekio kaina fiksuota (kaip anglies dioksido mokesčio atveju). Tačiau kai išmetamo ŠESD kiekio kaina yra kintama (kaip ATLPS rinkoje), tai įmanoma tik apskaičiuojant vidurkį – tarp sėkmingai ir nesėkmingai veiklą vykdžiusių ATLPS rinkos prekeivių ir tarp labai našių ir mažo našumo ES gamintojų, kuriems suteikiamas skirtingas kiekis nemokamų taršos leidimų.

2.6. **Importuojamoms prekėms taikoma susigrąžinimo priemonė gali būti grindžiama su jas sudarančiais pagrindiniais metalais, cheminėmis ir kitomis medžiagomis siejama išmetamu ŠESD kiekiu**

2.6.1. Pramoninės prekės išmetamas ŠESD kiekis iš esmės yra siejamas su ją sudarančiomis medžiagomis.

Pramoninės prekės išmetamą ŠESD kiekį galima padalyti į tris pagrindines sudedamąsias dalis, kurių kiekviena atitinka skirtingas pridėtinės vertės kūrimo operacijų kategorijas:

- su pagrindiniais metalais, cheminėmis ir kitomis medžiagomis, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai sudaro gaminių (pvz., plienas, etilenas, benzenas, amoniakas, vandenilio chlorido rūgštis, stiklas, medis ir t. t.), siejamas išmetamas ŠESD kiekis,
- pramoninių operacijų, kurių metu pagrindiniai metalai, cheminės ar kitos medžiagos transformuojami ir keičiama jų forma (pvz., polimerizacija, liejimas, mechaninis apdirbimas, pjaustymas ir t. t.), išmetamas ŠESD kiekis,
- vidaus ar išorės logistikos operacijų, vykdomų tarp įvairių pridėtinės vertės kūrimo etapų, išmetamas ŠESD kiekis.

Didžioji dalis pramoninio gaminio išmetamo ŠESD kiekio – gaminių sudarančių pagrindinių metalų, cheminių ir kitų medžiagų (ypač kai jos nebuvo perdirbtos) išmetamas ŠESD kiekis. Pavyzdžiui, techninėmis priemonėmis apdorojus plieno gabalą, apdorojimo proceso metu sunaudojama 2,8 kWh⁽¹¹⁾, o medžiagoje sukaupia energija⁽¹²⁾ siekia 117 kWh, t. y. 40 kartų daugiau. Tai puikus pavyzdys, atskleidžiantis santykinį šių dviejų elementų lyginamąjį svorį. Trašų, plastikų, elastomerų, tirpiklių, tepalų ir tekstilės pluoštų atveju labai didelė galutinio gaminio išmetamo ŠESD kiekio dalis tenka pagrindinėms cheminėms medžiagoms, iš kurių šie gaminiai buvo pagaminti. Šią dalį galima nustatyti pagal atitinkamų gaminių formules. Tai reiškia, kad visas pramoninio gaminio išmetamas ŠESD kiekis gali būti aproksimuojamas pagal jį sudarančių pagrindinių metalų, cheminių ir kitų medžiagų išmetamą ŠESD kiekį⁽¹³⁾.

2.6.2. **Importuojamoms prekėms taikomos susigrąžinimo priemonės apskaičiavimas**

2.6.2.1. Siekiant, kad už pasienio koreguojamųjų priemonių valdymą atsakinga muitinė dirbtų veiksmingai ir turėtų teisinį tikrumą (tiek savo, tiek sąžiningai veikiančios importo bendrovės atžvilgiu), mokesčio bazė ir mokesčio tarifas turi būti nustatomi paliekant kuo mažiau galimybių skirtingam aiškinimui ir teisiniams ginčams.

Sprendžiant išmetamo ŠESD kiekio apmokestinimo klausimą, mokesčio tarifas turėtų būti lygus reikalavimui pirkti ATLPS leidimus už importuojamų gaminių išmetamą ŠESD kiekį mokant tokią pat kainą už ATLPS leidimą kaip ir gražinimo eksportuotojams atveju (rinka grindžiamos sistemos atveju) arba anglies dioksido mokesčio tarifui (nustatytojo tarifo taikymo atveju).

2.6.2.2. Mokesčio bazė turi būti galima patikrinti išanalizavus pačią importuojamą prekę, nes tai yra mažiausiai ginčytinas įrodymas. Šiuo konkrečiu atveju ideali mokesčio bazė būtų visas importuojamos prekės išmetamas ŠESD kiekis.

Nustatyti visą pramoninio gaminio išmetamą ŠESD kiekį sunku dėl visų vertės grandinėje atliekamų gaminio pridėtinės vertės kūrimo operacijų sudėtingumo. Daugelis šių operacijų pačiame gaminyje nepalieka jokio pėdsako.

Siūloma galimybė – naudoti paprastą, tačiau veiksmingą pirmiau nurodytą aproksimacijos metodą: visas importuojamos prekės išmetamas ŠESD kiekis aproksimuojamas pagal tą prekę sudarančių pagrindinių metalų, cheminių ar kitų medžiagų išmetamą ŠESD kiekį, apsiribojant tomis sudedamosiomis dalimis, kurios sudaro daugiau nei, pavyzdžiui, 1 % visos masės. Į skaičiavimą vis tiek būtų įtraukta mikroelektronika, kurios išmetamas ŠESD kiekis yra didelis, nepaisant mažos masės

⁽¹¹⁾ Yohei Odaa ir kiti: *Energy Consumption Reduction by Machining Process Improvement*, (3rd CIRP Conference), 2012, paskelbta <http://isiarticles.com/bundles/Article/pre/pdf/17172.pdf>

⁽¹²⁾ Anglies dioksido ir energijos aprašas, paskelbtas <http://www.circularecology.com/embodied-energy-and-carbon-footprint-database.html>

⁽¹³⁾ Šie teršalai paprastai didina bendrą ŠESD kiekį atmosferoje. Jie gali šį kiekį mažinti, jei naudojamos tvariai auginamos, biologinės kilmės žaliavos (pvz., mediena).

Bendras gaminių sudarančių medžiagų išmetamas ŠESD kiekis apskaičiuojamas taip: reikšmingą dalį gaminio sudarančio kiekvienos rūšies pagrindinio metalo, cheminės ar kitos medžiagos masė dauginama iš pagrindinio metalo, cheminės ar kitos medžiagos taršos ŠESD intensyvumo (t. y. išmetamo ŠESD kiekio, tenkančio kiekvienam pagrindinio metalo, cheminės ar kitos medžiagos kilogramui).

Vidutinis taršos ŠESD intensyvumas kiekvienos šalies lygmeniu buvo nustatytas daugumai pagrindinių metalų, cheminių ir kitų medžiagų. Šiuos duomenis, kurie yra parengti pagal gerai parengtą gyvenimo ciklo analizės (GCA) metodiką (įskaitant Kinijos duomenis), galima rasti įvairiose viešai prieinamose duomenų bazėse (išvardytose, pavyzdžiui, ŠESD protokole ⁽¹⁴⁾).

2.6.2.3. Siekiant skatinti mažesnę taršos ŠESD intensyvumą atskiruose objektuose bei duomenų atskleidimą ir už tai atlyginti, siūlomas toliau nurodytas teigiamų pokyčių mechanizmas.

— Jei gamintojas gali patikimai atskleisti tikrą taršos ŠESD intensyvumą, tokiu atveju į ES importuojamiems jo gaminiams taikoma jo nurodyta vertė. Tačiau, jei tokie patikimi duomenys nėra pateikiami, naudojamas vidutinis gaminio kilmės šalies taršos ŠESD intensyvumas. Šis vidurkis apskaičiuojamas atsižvelgiant į likusius gaminius ir likusį išmetamą ŠESD kiekį, atėmus tuos gamintojus, kurie pateikė patikimus duomenis.

— Taigi, pirmiausia apskaitos sistemoje dalyvaus mažiausiai klimatui kenkiantys šalies gamintojai (kad jie nenukentėtų taikant jų šalies nacionalinį vidurkį). Todėl nacionalinis vidurkis, iš apskaičiavimo pašalinus šiuos *pažangius* gamintojus, laikui bėgant blogėtų, o tai paskatintų kitus gamintojus pateikti patikimus duomenis.

2.6.2.4. Be to, ES galėtų teikti techninę paramą užsienio bendrovėms, diegiančioms reikalingas patikimas išmetamo ŠESD kiekio apskaitos sistemas, ir tokiu būdu išlaikyti dabartinę draugišką poziciją prekybos partnerių atžvilgiu.

2.6.2.5. Siekiant išvengti, kad nesąžiningi subjektai neteisėtai nepriskirtų vieno objekto mažo taršos ŠESD intensyvumo kitam objektui, būtų galima sukurti ir naudoti atsekamumo sistemą, pvz., paremtą blokų grandinėmis.

Briuselis, 2019 m. liepos 17 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

⁽¹⁴⁾ Visą duomenų bazių, kuriose pateikiami duomenys apie įvairių medžiagų ir procesų išmetamą ŠESD kiekį, sąrašą galima rasti adresu <http://www.ghgprotocol.org/life-cycle-databases>

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Trumpųjų ir alternatyvių maisto tiekimo grandinių skatinimas ES. Agroekologijos vaidmuo“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/11)

Pranešėja **Geneviève SAVIGNY**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 1 24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2019 6 28
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	135/7/21

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Šioje nuomonėje EESRK pabrėžia, kad trumpos grandinės ir agroekologija yra nauji Europos žemės ūkio orientyrai. Nors šie novatoriški metodai prieštarauja maisto tiekimo sistemų globalizacijai, per daugiau kaip 50 metų šios sistemos susiformavo, buvo nagrinėjamos daugelyje nacionalinių ir europinių mokslinių tyrimų programų, jų plėtra buvo remiama viešųjų ir privačių fondų lėšomis ir prie jų prisijungia vis daugiau naujų ūkininkų. Taigi buvo patvirtinta, kad agroekologija ir trumpos grandinės yra pajėgios ir tinkamos priemonės spręsti aprūpinimo maistu uždavinius. Jos galėtų tapti pagrindiniu ramsčiu kuriant politiką, kurios tikslas užtikrinti tvarias maisto tiekimo sistemas ir įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus per 10 metų (iki 2030 m.).

1.2. Visoje Europoje plėtojamos naujoviškos vartotojus ir gamintojus suartinančios sistemos, kaip antai bendruomenių remiama žemės ūkio veikla (angl. *community supported agriculture*) ir kitų formų „krepšelių“ sistemos. Daugelis šių gamintojų užsiima ekologiniu ūkininkavimu arba kitomis nestandartizuotomis aplinkai palankiomis ūkininkavimo formomis. Į šią veiklą dažnai įsitraukia teritorinės bendrijos, siekdamos sukurti vietos maisto tiekimo valdymo sistemas, apimančias įvairius veikėjus ir visų pirma skatinančias kolektyvinio maitinimo įstaigose naudoti vietos produktus. Trumpos pardavimo grandinės mažiems ūkiams tampa tikra galimybe padidinti ūkių pridėtinę vertę ir pelningumą. Ši į teritorijas sugrąžinta veikla didina užimtumą ir vietos pokyčius, o ją vykdančius ūkininkus skatina prisiimti tvirtus įsipareigojimus. Vartotojams tai yra šviežių ir aukštos kokybės produktų šaltinis, turtingas istorija ir žmogiškaisiais ryšiais, kuris tampa priemone domėtis mityba ir produktų verte bei įgyti atitinkamų žinių.

1.3. Šis gamybos ir pardavimo būdas netinka visiems ūkiams, nes juose taikomi skirtingi gamybos tipai, jie yra skirtingose geografinėse vietovėse arba trūksta miesto gyventojų, kurie būtų pajėgūs suvartoti, pvz., visą vyną ar alyvuogių aliejų, pagamintą tam tikroje teritorijoje, kurioje ūkininkaujama labai aktyviai. Juo nepatenkinamas ir ne vietoje pagamintų maisto produktų poreikis. Ilgesnėse grandinėse ES kokybės ženklų sistemos (saugoma geografinė nuoroda, saugoma kilmės vietos nuoroda, garantuotas tradicinis gaminytis) yra pirkėjų pasirinkimą palengvinantis išskirtinumo ir vertės nustatymo šaltinis.

1.4. Atsižvelgdamas į tai, EESRK pažymi, kad agroekologija tampa nauju maisto ir žemės ūkio produktų gamybos pavyzdžiu. Agroekologija, kaip mokslas, technika ir visuomeninis judėjimas, aprėpia visą maisto tiekimo sistemą, ja siekiama priartinti gamintoją prie jo aplinkos, išsaugant ar net atkuriant žemės ūkio, ekologijos ir visuomenės sistemos sudėtingumą ir turtingumą. Agroekologija, kuri yra skatinama FAO ir kuriai skiriama daug mokslinių tyrimų ir konferencijų, ypač sparčiai vystoma Europoje, be kita ko, ir institucijų lygmeniu, įgyvendinant nacionalines žemės ūkio plėtros programas.

1.5. EESRK mano, kad agroekologija yra perspektyva, į kurią turi būti orientuojamasi Europos žemės ūkyje, kuris iš esmės priklauso nuo jos plėtrai reikalingų gamtos išteklių išsaugojimo. Tokių galutinai suformuotų modelių kaip ekologinis žemės ūkis (išskyrus tam tikras neigiamas ekologiškos „pramonės“ tendencijas), gamtinė žemdirbystė ir kitos tradicinės ūkininkavimo sistemos įkvėpti išpareigojimai pereiti prie mažesnio trąšų kiekio naudojimo, gaivinti dirvožemį, auginti įvairesnius pasėlius ir saugoti biologinę įvairovę turi būti skatinami ir vertinami.

1.6. EESRK ragina plėtoti agroekologiją ES lygmeniu, remdamasis struktūriniu veikslių planu, įgyvendinamam panaudojant įvairius vietas, regiono ir Europos lygmens svirtus. EESRK skatinama visapusiška maisto politika gali tapti šios plėtros pagrindu. EESRK nuomone, svarbios šios priemonės:

- suteikti galimybes gauti finansavimą reikalingai individualiai arba kolektyvinei įrangai (antrasis BŽŪP ramstis),
- maistą reglamentuojančius teisės aktus ir ženklavimo srities bei panašius reikalavimus taikyti atsižvelgiant į smulkiųjų gamintojų poreikius,
- sukurti arba sustiprinti perdirbimo, tiesioginio pardavimo ir agroekologijos sritims pritaikytas švietimo ir konsultavimo paslaugas,
- skatinti ūkininkų mainų tinklus,
- mokslinius tyrimus orientuoti į agroekologiją ir gamintojams kylančius trumpų grandinių poreikius,
- teritorijų lygmeniu, siekiant palengvinti kolektyvinio maitinimo įstaigų aprūpinimą trumpų vietos grandinių produkcija, turi būti nustatytos atitinkamos konkurencijos taisyklės.

2. Išanga

2.1. Dviejose EESRK nuomonėse ⁽¹⁾ buvo pažymėta, kad būtina vystyti bendrą ES maisto politiką, grindžiamą keliais ramsčiais, įskaitant trumpesnes maisto grandines.

2.2. Vietos ir regionų lygmeniu įgyvendinama vis daugiau iniciatyvų, kuriomis siekiama paremti alternatyvias maisto sistemas ir trumpas maisto tiekimo grandines. Visapusiška maisto politika turėtų būti grindžiama bendru valdymu visais lygmenimis (vietos, regionų, nacionaliniu ir Europos), kuri šią politiką, be kita ko, turėtų skatinti bei plėtoti. Vadovaujantis tokiu požiūriu būtų galima sukurti šioms iniciatyvoms palankias sąlygas, neatsižvelgiant į jų mastą, ir jis yra reikalingas ES darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti.

2.3. Tokiomis aplinkybėmis agroekologija tampa nauja žemės ūkio ir maisto produktų gamybos paradigma, kuri padeda plėtoti šią naują maisto tiekimo ir gamybos praktiką.

2.4. Šia nuomone siekiama apžvelgti gamintojų ir vartotojų suartėjimą trumpose grandinėse ir agroekologijos plėtrą, siekiant nustatyti, kokiomis sąlygomis ir priemonėmis būtų galima orientuoti maisto sistemą, kad būtų galima visapusiškai įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus.

3. Trumpų tiekimo grandinių plėtojimas

3.1. Europos Sąjunga įgyvendindama kaimo plėtros politiką vartoja tokią trumpų tiekimo grandinių apibrėžtį (pagal Reglamentą (ES) Nr. 1305/2013): „tiekimo grandinė, kuriai priklauso ribotas ūkinės veiklos vykdytojų, išpareigojusių bendradarbiauti, vykdyti vietos ekonomikos plėtrą ir palaikyti artimus geografinius ir socialinius gamintojų, perdirbėjų bei vartotojų ryšius, skaičius“ ⁽²⁾.

⁽¹⁾ EESRK nuomonė *Tvaresnės maisto sistemos* (OL C 303, 2016 8 19, p. 64) ir EESRK nuomonė *Pilietinės visuomenės indėlis rengiant visapusišką ES maisto politiką* (OL C 129, 2018 4 11, p. 18).

⁽²⁾ Reglamentas (ES) 1305/2013.

3.2. Nuo XX amžiaus paskutiniojo dešimtmečio pabaigos aprūpinimas maisto produktais gerokai pasikeitė. Dėl geresnio švietimo mitybos klausimais ir viena po kitos sekusių sveikatos apsaugos krizių, kurios kilo dėl netinkamų ūkininkavimo ir žemės ūkio produktų gamybos metodų, vis daugiau vartotojų renka naujus kokybės kriterijus, apimančius su sveikata ir tvariu vystymusi susijusius aspektus⁽³⁾. Žemės ūkio rinkų reguliavimo panaikinimas, kainų svyravimas ir tai, kad jos kartais nesiekia savikainos, mažos ūkių pajamos ir didėjantis vartotojų susirūpinimas sveika ir kokybiška mityba skatina kai kuriuos ūkininkus keisti savo gamybos ir prekybos metodus. Įvairinimo reiškinys stebimas visoje grandinėje, pradedant gamyba ir baigiant vartojimu. Gaminami nauji žemės ūkio produktai ir gamintojai turi imtis iniciatyvos ieškoti naujų rinkų arba sugalvoti naujus pardavimo būdus trumpose tiekimo grandinėse, kad žmogiškosios ir ekonominės investicijos į įvairinimą būtų atlygintos, be to dėl glaudesnių gamintojų ir vartotojų ryšių ūkininkai pereina prie tvaresnės veiklos. Europos Parlamento tyrimų tarnyba (EPRS) pabrėžė, kad 15 % ūkininkų per trumpas tiekimo grandines pardavė pusę savo produkcijos, o 2016 m. Eurobarometro apklausos duomenimis, keturi iš penkių Europos piliečių nurodė, kad svarbu stiprinti „ūkininkų vaidmenį žemės ūkio maisto grandinėje“. Trumpos tiekimo grandinės Europoje vis labiau plinta, tačiau atskirose šalyse ši raida nevienoda.

3.3. Yra labai daug tiesioginio pardavimo formų. Be tradicinių pardavimo formų ūkiuose arba už jų ribų, plėtojamos kitos iniciatyvos. Vienas dinamiškiausių inovacijų sektorių per pastaruosius dvidešimt metų – tai tarptautinės organizacijos *Urgenci* sukurtos ir sujungtos solidariosios vietos partnerystės, kuriose pagal sutartis tiekiami produktų krepšeliai ir tokiu būdu susiejami vartotojai ir gamintojai. Daugelyje šalių imamasi bendrų veiksmų paremti šio sektoriaus aktyvumą organizuojant vietos muges arba renginius, pavyzdžiui, tinklą *Campagna amica* Italijoje. Labai svarbus kooperatyvų sektoriaus indėlis. Tai sektorius, kuris pritraukia jaunimą ir pradedančiuosius ūkininkus, kurie dažnai būna labai entuziastingi.

3.4. Pirmiau minėtoje nuomonėje⁽⁴⁾ buvo pabrėžtas labai teigiamas trumpų maisto grandinių poveikis, visų pirma dėl produktų šviežumo, taip pat jų juslinių savybių bei maistinės kokybės. Atrodo, kad po daugiau kaip trisdešimt metų vykusios globalios pasaulinės maisto tiekimo sistemos plėtros, jau bendrai pripažinta, kad glaudesnis gamintojų ir vartotojų ryšys įvairiapusiškai naudingas daugeliu požiūrių. Trumpos maisto tiekimo grandinės padidina mažų ūkių pridėtinę vertę ir pelningumą, jose sudaromos sąlygos parduoti išskirtinius produktus, „pasakojančius tam tikrą istoriją“ vartotojams, todėl jie pasirengę mokėti brangiau, jos skatina gyvybingumą ir socialinius ryšius kaimo vietovėse. Gerėjant maisto produktų kokybei ir rinkodaros kanalams didėja vartotojų atsakomybė dėl maisto vertės ir maisto švaistymo, o tai savo ruožtu prisideda mažinant maisto sektoriaus poveikį klimato kaitai.

3.4.1. Toks prekybos būdas daro teigiamą išorinį poveikį visai bendruomenei (neperkeliamų darbo vietų kūrimas, pridėtinės vertės išlaikymas teritorijoje, teritorijų patrauklumas turizmui ar gyvenimui). Reikia atsižvelgti į šiuos platesnio pobūdžio išorės veiksnius remiant trumpų tiekimo grandinių plėtrą ir teritorijų dinamiką.

3.4.2. Trumpų tiekimo grandinių iniciatyvų daugėja, jos grindžiamos vis dar kuriamomis socialinėmis, organizacinėmis ir teritorinėmis inovacijomis. Vykdam įvairius projektus pabrėžiami teritoriniai aspektai ir kolektyvinė tapatybė, kurie yra svarbiausi jų tvarumo ir tęstinumo veiksniai. Todėl uždavinys yra suteikti priemones kurti teritorines maisto sistemas, grindžiamas vietos lygmens valdymu ir sistemose dalyvaujančių subjektų atstovavimu⁽⁵⁾.

3.5. Internetas yra nauja trumpų tiekimo grandinių paieškos ir inovacijų sritis. Per pastarąjį dešimtmetį įsitvirtinęs internetas tapo įprasta priemone ir trumpose tiekimo grandinėse. Internetu siūloma platesnė nei įprastų gamintojų rinka, todėl padedama tobulinti ir racionalizuoti prekybą. Per pastaruosius penkerius metus sukurta daug užsakymų internetu platformų. Šie „maisto centrai“ leidžia gamintojams ir vartotojams palaikyti tiesioginius ryšius, visų pirma tais atvejais, kai produktai gaminami tik vietos lygmeniu. Jie sudaro sąlygas ne tik gamintojams, bet ir vartotojams organizuoti grupinį pirkimą ir (arba) pardavimą ir taip palengvinti logistiką trumpoje maisto grandinėje. Yra ir kitų skaitmeninių technologijų panaudojamo produktų gamybos ir perdirbimo srityse formų.

4. Agroekologija – naujas ūkininkavimo būdas

4.1. Antrajame 2018 m. Romoje vykusiam tarptautiniame agroekologijos simpoziume FAO pasiūlė tokią agroekologijos apibrėžtį: „Agroekologija – tai ekologinių koncepcijų ir principų taikymas siekiant optimizuoti augmenijos, gyvūnijos, žmogaus ir aplinkos sąveiką, kartu atsižvelgti į socialinius aspektus, kad maisto sistema būtų tvari ir teisinga. Skatindama sąveiką agroekologija gali prisidėti ne tik prie maisto gamybos, aprūpinimo maistu saugumo ir mitybos, bet ir prie ekosistemų funkcijų bei biologinės įvairovės, kurios yra labai svarbios tvariam žemės ūkiui, atkūrimo.“⁽⁶⁾

⁽³⁾ Codron, J.-M., Sirieix, L., Reardon, T., *Social and Environmental Attributes of Food Products: Signaling and Consumer Perception, With European Illustrations, Agriculture and Human Values*, t. 23, Nr. 3, 2006, p. 283–297.

⁽⁴⁾ Taip pat žr. 1 išnašą.

⁽⁵⁾ Le Velly, R., *Dynamiques des systèmes alimentaires alternatifs, Systèmes agroalimentaires en transition*, Édition Quae, 2017, p. 149–158.

⁽⁶⁾ <http://www.fao.org/about/meetings/second-international-agroecology-symposium/fr/>

4.2. Agroekologijos kūrimuisi svarbūs buvo šie trys jos aspektai: Pirmasis – tai XX amžiaus 3-iojo dešimtmečio agroekologija, kuri apėmė įvairias mokslo disciplinas (fiziką, chemiją, ekologiją, teritorijų planavimą), kuriose žemės ūkio klausimai buvo sprendžiami nagrinėjant sudėtingas žemės ūkio ir ekosistemų sąveikas; antrasis – agroekologija kaip tvarios žemės ūkio praktikos, kuri leidžia optimizuoti ir stabilizuoti derlių, visuma; galiausiai trečiasis – agroekologija kaip socialinis judėjimas, kurio tikslas – užtikrinti apsirūpinimo maistu savarankiškumą ir naujas daugialypes žemės ūkio funkcijas (?). Kaip matyti iš dokumentų, tokių kaip *Redesigning the food system* (Hill, 1985) ir Steve'o Gliessmano veikalas *Agroécologie, l'écologie des systèmes alimentaires durables* („Agroekologija, tvarių maisto tiekimo sistemų ekologija“), agroekologijoje vis geriau atsižvelgiama į maisto tiekimo srities uždavinius.

4.3. Agroekologijos pagrindą sudaro dešimt bendrųjų principų, kuriuos nustatė ir apibrėžė Maisto ir žemės ūkio organizacija (FAO) ir kurių tikslas – padėti šalims pertvarkyti savo maisto ir žemės ūkio sistemas, integruoti tvarų žemės ūkį, pasiekti pasaulio be bado tikslą ir daugelį kitų darnaus vystymosi tikslų:

- **įvairovė, sąveika, veiksmingumas, atsparumas, antrinis perdirbimas, bendra kūryba ir žinių dalijimasis** (agroekologinių sistemų bendrų ypatumų, pagrindinės praktikos ir novatoriškų metodų apibūdinimas),
- **žmogiškosios ir socialinės vertybės, kultūra ir maisto tradicijos** (su aplinkybėmis susiję ypatumai),
- **žiedinė ir solidarumo ekonomika, atsakingas valdymas** (svarbiausia aplinka).

Dešimt agroekologijos principų yra tarpusavyje susiję ir vienas nuo kito priklauso ⁽⁸⁾.

4.4. Galima teigti, kad šiais dešimt principų yra grindžiamos daugelis ūkininkavimo sistemų: ekologinis ūkininkavimas, kuriame tie patys principai taikomi pagal standartizuotą sistemą (ES teisės aktai dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo (?)), biodinaminis ūkininkavimas, darnus ūkininkavimas, agrarinė miškininkystė, kurioje arboristika siejama su gamyba, arba gamtinė žemdirbystė; šioms praktikoms būdingas bendras pagrindas, t. y. sudėtinis sisteminis ūkininkavimo metodas, taikomas nuo maisto produkto gamybos iki suvartojimo. Būtina pabrėžti, kad taikant šias ūkininkavimo formas pagrindinis dėmesys skiriamas dirvožemio kokybės ir gyvybingumo išsaugojimui.

Agroekologija – tai žemės ūkio paradigmos pokytis siekiant kovoti su klimato kaita, atkurti gyvąsias ekosistemas ir apsaugoti vandenį, dirvožemį ir visus išteklius, nuo kurių priklauso žemės ūkio produktų gamyba. Reikia skatinti visus ūkininkus, kurie ketina persvarstyti savo ūkininkavimo metodus ir sąsajas su ekosistema, siekdami sumažinti neigiamą išorinį poveikį ir padidinti teigiamą išorinį poveikį. Cheminių trąšų naudojimo mažinimas, didesnė sėjomainos įvairovė, tausasis ūkininkavimas ir biologinės įvairovės išsaugojimas yra skatintini visų Europos ūkių perėjimo prie agroekologijos etapai.

4.5. 8-ojo ir 9-ojo dešimtmečių socialinis judėjimas, kurį Lotynų Amerikoje pradėjo tokios organizacijos kaip *Via Campesina*, paskatino eksponentinę tokio požiūrio į maisto sistemą, įskaitant tris jos aspektus (mokslinį, techninį ir socialinį), plėtrą tarptautiniu mastu. Europa taip pat prisijungė prie šio proceso. 2014 m. rugsėjo mėn. Romoje JT Maisto ir žemės ūkio organizacija (FAO) surengė pirmą simpoziumą „Agroekologija – aprūpinimo maistu ir mitybos klausimų sprendimas“, po kurio buvo surengta daug regioninių seminarų (pvz., Europoje 2016 m. lapkričio mėn. Budapešte vykęs seminaras) ir paragino plėtoti agroekologiją siekiant darnaus vystymosi tikslų ir Paryžiaus susitarimo tikslų. Kitas renginys Europoje vyks 2019 m. pabaigoje. Į Europos mokslinių tyrimų programą „Horizontas 2020“ buvo įtraukta daug temų, susijusių su agroekologija, ekologiniu ūkininkavimu ir trumpomis tiekimo grandinėmis, o pagal Europos inovacijų partnerystę žemės ūkio našumo ir tvarumo srityje (EIP-AGRI), kurios veikloje taip pat buvo skiriamas dėmesys šioms žemės ūkio plėtros temoms, 2019 m. birželio mėn. Prancūzijoje bus surengtas kitas aukščiausio lygio susitikimas žemės ūkio inovacijų klausimais, skirtas agroekologijai.

4.6. Agroekologija buvo palaipsniui pripažinta oficialiai, visų pirma Prancūzijoje ⁽¹⁰⁾. Prancūzija, įtraukdama agroekologiją į kaimo reikalų kodeksą ir sukurdama jai skirtas teines ir finansines priemones, įtvirtino ją kaip savo žemės ūkio plėtros pagrindą ⁽¹¹⁾. Keleto konkrečių Prancūzijos programų finansinės priemonės ir kryptis įkvėpė ir paskatino daug ūkininkų kolektyvų aktyviai imtis projektų, kuriais siekiama žemės ūkio vystymo ir gamybos tvarumo ⁽¹²⁾.

(?) <https://pubs.iied.org/14629IIED/?c=foodag>.

(8) (<http://www.fao.org/3/i9037fr/i9037fr.pdf>).

(9) 2007 m. birželio 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo ir panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91.

(10) S. Bellon darbai.

(11) 1 straipsnis iš dalies pakeistas 2014 m. spalio 13 d. Žemės ūkio ateities įstatymu *Kaimo reikalų ir jūrų žvejybos kodeksas*.

(12) PEI *Agroecology Europe*: <http://www.agroecology-europe.org/>

4.6.1. Galima paminėti šiuos reikšmingus akademinuose darbuose nurodytus ir vystymosi organizacijų patvirtintus agroekologijos rezultatus:

- kalbant apie ūkininkus – padidėjęs dirvožemio derlingumas, sumažėjusios gamybos sąnaudos, sprendimų priėmimų savarankiškumas, padidėjęs žemės ūkio sistemų atsparumas klimato pavojams ir ūkininko profesijos įvertinimas,
- kalbant apie vartotojus: geresnė maisto produktų ir vandens sanitarinė ir maistinė kokybė, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimas, taip pat garantijos, susijusios su žemės ūkio praktika (gyvulininkystės ar kultūrų auginimo) ⁽¹³⁾.

4.6.2. Šiuos rezultatus sustiprina kolektyvinis matmuo: agroekologiniai projektai, ūkininkų dalyvavimas teikiant pasiūlymus ir diegiant inovacijas savo aplinkoje, noras siekti geresnių rezultatų ir poreikis mažinti gamybos sąnaudas. Interneto platformos ⁽¹⁴⁾ gali tapti priemone kaupti būtiną techninę ir mokslinę informaciją, taip pat perėjime dalyvavusių ūkininkų patirtį, įskaitant mokymo ir kolektyvinio darbo naudą.

4.6.3. Vienas iš būsimų ūkininkų mokymo viešosiose žemės ūkio mokyklose uždavinių – prisidėti prie agroekologijos plėtros. Mokymo medžiagos šioje srityje daugėja ⁽¹⁵⁾ ir besimokantieji dažniau linkę būsimoje profesinėje veikloje rinktis perėjimą prie agroekologijos ir agroekologinės gamybos ⁽¹⁶⁾. Prancūzijos perėjimo prie agroekologijos programoje numatyta gerinti mokinių mitybą, naudojant vietos produktus patiekalų gamybai žemės ūkio mokyklų valgyklose, o tai didina jų informuotumą maisto produktų klausimais.

4.6.4. Siekdama prisidėti prie perėjimo teritorijų lygmeniu, Prancūzijos Vyriausybė sukūrė teritorinius maisto produktų projektus, kuriuose savanoriškai dalyvaujantys kolektyvai rengia veiksmus, būtinus siekiant pagerinti vietos maisto sistemą. Nors išteklių skiriama nepakankamai, atrodo, kad programomis domimasi ir rezultatai teikia vilčių.

4.7. **Perėjimo prie trumpų tiekimo grandinių ir perėjimo prie agroekologijos sąsajos**

4.7.1. Agroekologijai visų pirma būdinga tai, kad gamybos formos ūkyje įvairiai papildo viena kitą. Tiek agroekologinės gyvulininkystės, tiek agroekologinių kultūrų produktų atveju svarbu sukurti naujas galimybes rinkoje ir jas įtvirtinti. Trumpos maisto tiekimo grandinės gali būti tinkamas šio perėjimo uždavinio sprendimas.

4.7.2. Galiausiai svarbu pabrėžti, kad agroekologijos ir trumpų tiekimo grandinių susiejimas skatina Europos, nacionaliniu ir vietos lygmenimis pereiti prie teritorinio maisto politikos valdymo ir sudaro naujas sąlygas suinteresuotiesiems subjektams dalyvauti. Procedūros, kuriomis siekiama vėl susieti miestus su artimiausiais maisto produktų gamintojais, jau įgyvendinamos daugelyje vietų: Milane (Italija), Monpeljė (Prancūzija), Gente, Briuselyje ir Lježe (Belgija) arba Toronte (Kanada).

5. **Trumpų tiekimo grandinių ir agroekologijos plėtojimas siekiant tvarių maisto sistemų**

5.1. **Indėlis į kokybišką maistą**

5.1.1. 2012 m. Koventrio universiteto vadovaujamoje Europos mokslinių tyrimų programoje dėl trumpų tiekimo grandinių ir vietos maisto sistemų, kurioje dalyvauja Europos Komisijos žemės ūkio ir sveikatos generaliniai direktoratai, pabrėžiama, kad pirkimo ir pardavimo procese pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas kokybės, atsekamumo ir skaidrumo aspektams. Todėl ES turi suteikti gamintojams ir vartotojams priemonių kurti ir įtvirtinti šią trijų elementų sistemą, nepriklausomai nuo trumpos tiekimo grandinės formos. Pažymima, kad dauguma trumpose tiekimo grandinėse parduodamų produktų yra ekologinių ūkių produktai arba gaminami taikant nesertifikuotus metodus ir nenaudojant sintetinių trąšų. Tai atrodo labai svarbus aspektas agroekologijai ir trumpoms tiekimo grandinėms susieti. Iš tiesų remiantis agroekologijos principais ir sistema galima sukurti pakankamai didelę ir stabilią pasitikėjimo sistemą, kuri nebūtinai turi būti etiketes naudojančios žemės ūkio sistemos dalis, kad vartotojui būtų užtikrinta „kokybė, atsekamumas ir skaidrumas“, t. y. veiksniai, būtinai trumpų tiekimo grandinių plėtrai ir tvarumui. Vartotojų ir kitų gamintojų reguliarus lankymasis ūkiuose yra tam tikra „dalyvaujamoji garantija“, kuria veiksmingai didinamas agroekologijos metodu dirbančių ūkių skaidrumas, parengiami jiems taikomi rodikliai ir vykdoma agroekologinės praktikos stebėseną ⁽¹⁷⁾.

⁽¹³⁾ C. Claveirol, „Perėjimas prie agroekologijos. Iššūkiai ir uždaviniai“, EESRK nuomonės, 2016 m.

⁽¹⁴⁾ <https://rd-agri.fr/>

⁽¹⁵⁾ <https://pollen.chlorofil.fr/?s=agroecologie>.

⁽¹⁶⁾ http://www.bergerie-nationale.educagri.fr/fileadmin/webmestre-fichiers/formation/articles_presse/Plan_EPA1-bilan-Fevrier_2019.pdf.

⁽¹⁷⁾ <http://www.cocreate.brussels/-CotyFood->.

5.1.2. Kalbant apie žmones, pastarųjų tyrimų rezultatai rodo, kad trumpos maisto grandinės labai gerina jų sveikatą. Visų pirma, žmonės labiau kreipia dėmesį į tai, ką valgo, ir į tai, kaip gaminami maisto produktai. Antra, šios priemonės yra labai naudingos visuomenės švietimo, taip pat sveikos mitybos požiūriu.

5.2. **Apsirūpinimo maistu saugumas ir prieinamumas**

5.2.1. Šiuo metu kelete Europos mokslinių tyrimų projektų⁽¹⁸⁾ ⁽¹⁹⁾ pabrėžiama tendencija formuoti ir organizuoti trumpas tiekimo grandines taip, kad jos nebūtų laikomos nišine rinka, o taptų tikru maisto produktų vartojimo įpročiu. Tai pasiekti visų pirma padėjo daugelio subjektų subūrimas į ES lygmens tinklą įgyvendinant projektus, remiamus pagal įvairias ES finansavimo programas. Tačiau ši pažanga vis dar ribota, nes kai kurie produktai sunkiai prieinami mažiausias pajamas turintiems namų ūkiams. Būtų naudinga tęsti ankstesnėse EESRK nuomonėse atliktą darbą dėl esminių politikos priemonių, kurios užtikrintų šių maisto produktų prieinamumą. Prancūzijoje baigiami keli šios srities mokslinių tyrimų projektai (*RMT Alimentation*⁽²⁰⁾, *Projet Casdar ACCESSIBLE*⁽²¹⁾) ar teritoriniu lygmeniu įgyvendinami maisto projektai⁽²²⁾).

5.2.2. Tarp esamų priemonių būsimoje programoje „Europos horizontas“ EIP-AGRI ir Mokslinių tyrimų generalinio direktorato numatytos mokslinių tyrimų ir inovacijų priemonės gali būti skirtos agroekologijai ir trumpoms tiekimo grandinėms. Būsimoje BŽŪP reikėtų pasitelkti žalinimo programas (ekologines sistemas), siekiant skatinti ūkininkus palaipsniui pradėti taikyti agroekologijos metodus ir perorientuoti sistemas į trumpas tiekimo grandines. Tą patį galima pasakyti apie antrojo ramsčio priemones, tokias kaip žemės ūkio ir aplinkosaugos bei klimato priemonės ir subsidijos investicijoms, reikalingos joms įgyvendinti, bei perdirbimo ir prekybos priemonės. Pasinaudojant programomis LEADER reikia išplėtoti profesinio mokymo ir konsultavimo priemones bei vietos masto veiklą. Teritorinėms iniciatyvoms taip pat gali būti teikiama sanglaudos fondų parama.

5.2.3. Reikia nustatyti tinkamas taisykles, kad viešieji pirkimai galėtų būti organizuojami įtraukiant trumpas grandines, kurių dalyvavimą šiuo metu riboja konkurencijos taisyklės. Taip pat reikia priimti trumpoms grandinėms pritaikytas taisykles. Reglamente (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos⁽²³⁾ yra numatytos lanksčios galimybės smulkiesiems gamintojams taikyti RVASVT (rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų) sistemą, kuriomis turėtų pasinaudoti visos ES šalys. Tą patį galima pasakyti apie produktų ženklinimo taisykles. Perdirbtų produktų kilmės vietos ženklinimas (pvz., restorane ar kolektyvinio maitinimo įstaigoje) gali atlikti skatinamąjį vaidmenį: jei maisto produkto kilmė yra skaidri, labiau tikėtina, kad vartotojas pasirinktų netoliese pagamintą produktą ar patiekalą, net jeigu tektų sumokėti šiek tiek brangiau. 4G aprėptis (telefonija ir internetas) kaimo vietovėse yra svarbūs norint užtikrinti geresnę prieigą ir ryšį su vartotojais plėtojant skaitmeninimą.

5.2.4. Dažnai abejojama, ar agroekologijos ir vietos tiekimo grandinių pakaks aprūpinti maistu pasaulį ir žmones, kurių skaičius, kaip tikimasi, iki 2050 m. pasieks 10 mlrd. Daugelio mokslinių tyrimų organizacijų darbuose pozicija šiuo klausimu yra aiški: atsižvelgiant į ekonominius, aplinkos apsaugos ir socialinius poreikius, būtina ir galima tarptautiniu lygmeniu plėtoti agroekologiją ir telkti išteklius žemės ūkio ir kituose sektoriuose. Europoje neseniai atlikti Tvaraus vystymosi ir tarptautinių santykių instituto (IDDRI) darbai rodo, kad visus Europos Sąjungos gyventojus iki 2050 m. maistu galima aprūpinti laipsniškai pereinant prie agroekologijos, įskaitant gyvulininkystę, pasėlius ir medžius, ir kartu siekti nulinio išmetamo anglies dioksido kiekio tikslo.

5.3. **Kelias į agroekologiją**

5.3.1. Siekiant ES lygmeniu įgyvendinti agroekologijos projektą, būtinas struktūrinis veiksnių planas, su skirtingomis politikos priemonėmis, skirtomis įvairiems viešojo ir privačiojo sektoriaus veiksniams, apimantiems daug įvairių sričių, kaip antai mokymas, žemės ūkio plėtra, paramos perorientavimas, teisės aktų pritaikymas, sektorių sutelkimas teritorijose, genetinė atranka, užjūrio regionai ir tarptautiniai veiksmai⁽²⁴⁾. Todėl svarbu, kad ES ieškotų galimybių paremti tarpusavyje suderintą agroekologijos ir trumpų tiekimo grandinių bendrą vystymąsi, kad būtų užtikrintas jų bendras tvarumas. Svarbu, kad šios politikos priemonės būtų pakankamai plataus užmojo, kad ilgainiui daugelis žemės ūkio įmonių galėtų prisijungti prie perėjimo prie agroekologijos proceso. Laikas yra svarbus aspektas, nes jo reikia, kad veiklos vykdytojai galėtų prisiimti išpareigojimus, o prisiėmusiems išpareigojimus jo reikia, kad galėtų užtikrinti visiška sistemą, kurią iš esmės yra sudėtinga sukurti, pertvarką.

⁽¹⁸⁾ https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip-agri_brochure_short_food_supply_chains_2019_en_web.pdf.

⁽¹⁹⁾ <http://www.shortfoodchain.eu/news/>

⁽²⁰⁾ www.rmt-alimentation-locale.org/

⁽²¹⁾ <http://www.civam.org/images/M%C3%A9lanie/AcceCible/PRESENTATION-Accessible.pdf>.

⁽²²⁾ <http://rnp.at.fr/les-projets-alimentaires-territoriaux-pat/>

⁽²³⁾ Reglamentas (ES) Nr. 852/2004.

⁽²⁴⁾ C. Claveirol, „Perėjimas prie agroekologijos. Iššūkiai ir uždaviniai“, EESRK nuomonės, 2016 m.

5.3.2. Išsami maisto politika (tokio pobūdžio politiką EESRK jau daugelį metų skatina įgyvendinti), kurią nustatytų Europos maisto taryba (kuriai vadovauti galėtų EESRK) ir kurią susijusių generalinių direktoratų lygmeniu koordinuotų Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas, galėtų tapti programos pagrindu. Pasiūlymą kurti bendrą Europos Sąjungos maisto politiką paskatino ekspertų kolegijos „IPES-Food“ darbai ⁽²⁵⁾.

5.3.3. FAO veikla gali būti įkvėpimo šaltinis agroekologijos plėtrai Europos lygmeniu. Šiuo požiūriu itin aiškios regioninio simpoziumo dėl tvaraus žemės ūkio ir maisto sistemų Europoje ir Vidurinėje Azijoje rekomendacijos. 2016 m. Aprūpinimo maistu pasaulyje komitetas priėmė vadovą „Smulkiųjų ūkininkų ir rinkų ryšių kūrimas“, kuriame valstybėms rekomenduojama remti teritorines (vietos, regiono, šalies) rinkas siekiant įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

⁽²⁵⁾ „IPES-Food“, *Towards a Common Food Policy for the European Union*, Briuselis, „IPES Food“, 2017.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Ūkininko profesija ir pelningumo iššūkis“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2019/C 353/12)

Pranešėjas **Arnold PUECH D'ALISSAC**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 2 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2019 6 28
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 18
Plenarinės sesijos Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	188/0/5

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Ūkių pelningumas ir ekonominis gyvybingumas yra rimta problema Europos Sąjungoje, kurioje ūkininkų pajamos vidutiškai sudaro tik 46,5 % kituose ekonomikos sektoriuose gaunamų pajamų. Nepaisant mažo pelningumo, ES žemės ūkio sektorius atlieka labai svarbų vaidmenį – tai kaimo ekonomikos varomoji jėga ir kokybiškų maisto produktų, kurie atitinka aukščiausius standartus pasaulyje, gamintojas. Aplinkos požiūriu žemės ūkis bus tvarus tik atsižvelgus į ne mažiau svarbius ekonominius, prekybos, ekologinius ir socialinius aspektus.

1.2. Vis didėjant klimato kaitos spaudimui ir kylant visuomenės reikalavimams aplinkos tvarumo srityje, ES žemės ūkio sektoriui vartotojams suteikia apsirūpinimo maistu saugumą. Be to, šis sektorius aktyviai prisideda prie to, kad ES išliktų konkurencinga ir dinamiška tarptautinėse rinkose, ir padeda užtikrinti ES prekybos perteklių. ES žemės ūkio sektorius taip pat yra vienas iš didžiausių darbdavių, nes visoje ES jame dirba daugiau kaip 40 mln. žmonių. Šiose vietovėse žemės ūkis dažnai yra vienintelis ekonomikos sektorius, kuris užtikrina augimą ir darbo vietų kūrimą.

1.3. Europos Sąjungoje reikia teisingos, skaidrios, gerai veikiančios ir nešališkos maisto tiekimo grandinės: ji turi būti tinkama ir ūkininkams, ir visiems suinteresuotiesiems subjektams, įskaitant perdirbėjus, mažmenininkus ir ypač vartotojus. Nacionaliniu lygmeniu reikėtų apsvaistyti galimybę kuriant vertės grandines taikyti atvirkštinių rinkos derybų metodą, kuriuo siekiama suteikti ūkininkams du kartus už minimalų darbo užmokestį didesnes mėnesines pajamas.

1.4. ES žemės ūkio sektorius turi teigiamo viešųjų paslaugų ir išorės poveikio, kuris nėra pripažįstamas rinkoje. Pasiiektas tikslas – laikantis aukščiausių gamybos standartų užtikrinti apsirūpinimo maistu saugumą. Tačiau kyla naujų iššūkių, pavyzdžiui, klimato kaita, didesni kainų svyravimai, siejami su gamybos sistemų, kurioms netaikomi tokie griežti standartai, nesąžininga konkurencija, nesąžininga prekybos praktika, gyventojų skaičiaus mažėjimas kaimo vietovėse ir gyventojų senėjimas, dėl kurių ES ūkininkai patiria sunkumų tarptautinėje rinkoje.

1.5. Naujos technologijos ir įtraukti mokslinių tyrimų ir inovacijų veikla gali padėti išlaikyti ES žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą ir sudaryti sąlygas ES ūkininkams tiesiogiai ir veiksmingai spręsti tvarumo klausimą.

1.6. Siekiant suteikti ES ūkininkams tinkamų priemonių, kad jie galėtų geriau išnaudoti technologijų potencialą ir savo ūkiuose taikyti novatoriškus sprendimus, būtinas visą gyvenimą trunkantis mokymasis ir įgūdžių ugdymas.

1.7. ES ūkininkai ėmėsi keleto iniciatyvų, kuriomis jie siekia padidinti savo indėlį kovojant su klimato kaita, nes susidurdami su besikeičiančiu derliaus laiku, ankstyvomis ar vėlyvomis šalnomis, gaisrais, potvyniais ir sausromis jie patiria vis didesnę jos poveikį. Be to, aplinkos apsaugos priemonės neturėtų kelti pavojaus maisto saugai, ir būtina turėti omenyje tai, kad ūkininkams reikia tinkamo atlygio už papildomą darbą, kurio dažnai reikalauja tvarumo ir klimato kaitos švelninimo veiksmai.

1.8. Stipri ES siekia ne tik įgyvendinti Lisabonos sutartyje nustatytus tikslus, bet ir pasaulinius uždavinius, kaip antai Paryžiaus susitarimą dėl klimato kaitos ir Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslus. Šie plataus užmojo išsipareigojimai turi būti remiami skiriam pakankamai didelį biudžetą ir numatant veiksmingą politiką, kurie užtikrintų žemės ūkio ir kaimo vietovių ateitį, plėtrą ir klestėjimą. Europos ūkininkams ir žemės ūkio kooperatyvams reikalingas pakankamai didelis kito laikotarpio BŽŪP biudžetas.

2. **Įžanga**

2.1. EESRK rengia šią nuomonę siekdamas atkreipti dėmesį į svarbų Europos ūkininkų vaidmenį ir jų indėlį į ES ekonomiką, prisidedant prie visuotinio aprūpinimo maistu ir išlaikant kaimo vietovių gyvybingumą. Dažnai už šį indėlį neatlyginama taip, kaip būtų pelnyta, o tai neskatina jaunosios kartos perimti savo šeimos ūkių ir mažina sektoriaus patrauklumą pradedantiems.

3. **Ūkininkų vaidmuo Europos Sąjungoje**

3.1. **Indėlis į apsirūpinimo maistu saugumą, sveiko ir maistingo maisto tiekimą ir visą ES ekonomiką**

3.1.1. Didėjant maisto ir biomasės paklausai, pardavimą organizuojantys ES ūkininkai, jų kooperatyvai ir jų įmonės yra išsipareigoję Europos piliečiams ir viso pasaulio vartotojams gaminti, perdirbti ir parduoti saugų ir kokybišką maistą. Vis stiprėjant klimato kaitai ir kylant visuomenės reikalavimams aplinkos tvarumo srityje, jie vartotojams suteikia apsirūpinimo maistu saugumą. Be to, Europos žemės ūkio sektorius aktyviai prisideda prie to, kad ES išliktų konkurencinga ir dinamiška tarptautinėse rinkose. Eurostato duomenimis ⁽¹⁾, 2017 m. žemės ūkio sektoriui teko 1,2 % ES BVP, o jo sukurta (bendroji) pridėtinė vertė buvo 188,5 mlrd. EUR, be to, šis sektorius aktyviai prisidėjo prie ES prekybos pertekliaus, nes per tą patį laikotarpį žemės ūkio produktų buvo eksportuota už 137 mlrd. EUR.

3.2. **Užimtumas kaimo ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse**

3.2.1. ES žemės ūkio maisto produktų grandinė yra vienas iš didžiausių ES ekonomikos sektorių, palaikantis ir skatinantis augimą; jame dirba apie 40 mln. žmonių. Maždaug 10 mln. darbuotojų ūkiuose ir žemės ūkio kooperatyvuose dirba tiesiogiai pagal darbo sutartis. Kai kuriose vietovėse ir regionuose žemės ūkis yra vienintelis užimtumo šaltinis.

3.3. **Ūkininkai – tradicinio kraštovaizdžio sergėtojai ir žemės valdytojai**

3.3.1. ES ūkininkai, žemės ūkio įmonės ir jų kooperatyvai valdo apie 173 mln. hektarų žemės, t. y. apie 39 % viso ES ploto. Ūkininkai ir jų šeimos nariai saugo kaimo kraštovaizdį bei biologinę įvairovę ir visuomenei teikia daug naudos: jų atkaklus darbas žemėtvarkos ir kraštovaizdžio valdymo srityje aktyviai prisideda prie didelių nelaimių padarinių švelninimo ekstremalių oro sąlygų atveju. Daugelis ūkininkų taip pat yra miškų savininkai ir įneša didelį indėlį į tvarią miškotvarką. Be to, ūkininkai padeda išlaikyti ir atkurti tradicinį ES kaimo vietovių kraštovaizdį, užtikrina kultūros paveldo išsaugojimą ir kuria teigiamą sinergiją su ES turizmo sektoriumi. Tačiau iki šiol žemės ūkio sektoriuje dedamos pastangos aiškiai rodo, kad turi būti padaryta dar daugiau ir imtasi daugiau priemonių siekiant Europos ir pasaulio biologinės įvairovės tikslų, įskaitant bičių, vabzdžių ir paukščių apsaugą. Tai tam tikru mastu prieštarauja būtinybei gauti pelną, todėl ES turi visiškai atlyginti didesnę žemės ūkio sektoriaus įnašą aplinkos apsaugos srityje skiriant papildomus išteklius BŽŪP.

⁽¹⁾ Eurostatas, Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

4. Ūkininko profesijos pokyčiai

4.1. *Didėjantys visuomenės reikalavimai dėl sveikos mitybos, maisto kilmės ir kokybės, poveikio aplinkai ir gyvūnų gerovės*

4.1.1. Vartotojai turi daug informacijos, susijusios su kasdien jų vartojamais produktais. Be to, jie vis daugiau dėmesio skiria maisto produktų kilmėi ir kokybei, taip pat daromam poveikiui aplinkai. Kiti svarbūs vartotojų pasirinkimo veiksniai yra gyvūnų gerovės užtikrinimo praktika ir transportavimo atstumas nuo maisto gamybos vietos, taip pat trumpesnės masto grandinės.

4.1.2. Siekdami patenkinti vartotojų lūkesčius, ES ūkininkai pradėjo įgyvendinti priemones, kuriomis siekiama dar labiau didinti gyvūnų gerovę ir mažinti bet kokią neigiamą ūkininkavimo poveikį aplinkai ir dirvožemio kokybei, kartu gaminant aukštos kokybės produktus. ES ūkininkai, kuriems padeda valdžios institucijos ir akademinė bendruomenė, investuoja į energiją ir išteklius, siekdami įsisavinti tokį naują vartojimo modelį.

4.2. *Technologijų ir inovacijų vaidmuo žemės ūkyje*

4.2.1. ES žemės ūkio sektorius neatsilieka nuo technologinės ir skaitmeninės revoliucijos, atnešančios didelių proveržių genetikos, automatizuotų transporto priemonių, robotų, bepiločių orlaivių, palydovinių vaizdų, nuotolinio stebėjimo, didelių duomenų rinkinių ir pan. srityse. Be to, ūkininkai visada priima, plėtoja ir taiko novatoriškus ūkių verslo modelius ir agronominę praktiką, įskaitant naują techniką ir gamybos metodus, kuriais pasiekiami geresnių rezultatų, o ūkininkavimo praktika geriau pritaikoma prie kintančių aplinkybių.

4.2.2. Taigi naujos technologijos padeda ES ūkininkams užtikrinti aprūpinimą maistu, laikantis aukščiausių standartų pasaulyje ir tenkinant vartotojų lūkesčius. Šiuo požiūriu naujos technologijos sudaro sąlygas ES ūkininkams tiesiogiai ir veiksmingai spręsti aplinkos apsaugos problemas. Pavyzdžiui, naudojant įvairias technologijas, kurios padeda ūkininkams visais gamybos aspektais, galima sumažinti augalų apsaugos produktų kiekį. Be kita ko, geriausių rezultatų siekiant mažinti augalų apsaugos produktų naudojimą ir didinti augalų ir gyvūnų atsparumą kenksmingiesiems organizmams, grybeliams ir išoriniams patogenams pasiekama taikant naujus veisimo metodus.

4.2.3. Technologijų vaidmuo yra susijęs ne tik su pačia gamyba, bet ir su atsekamumu, maisto sauga, gyvūnų gerove ir klimato kaitos švelninimo veiksmais, kurie padeda užtikrinti, kad ES žemės ūkio sektorius išliktų vienas iš pažangiausių ir saugiausių pasaulyje.

4.2.4. ES ūkininkams labai svarbi galimybė gauti finansavimą, kad jie ūkiuose galėtų įdiegti novatoriškus technologinius sprendimus. Atsižvelgiant į tai, naujoje BŽŪP turi būti išsaugota ir skatinama BŽŪP antrojo ramsčio subsidiarumo funkcija. Svarbu suprasti, kad ES ūkininkai savo versle naujausius technologinius laimėjimus įgyvendins tik tuomet, jei galės nesudėtingai gauti kreditą.

5. Iššūkiai

5.1. *Klimato kaita*

5.1.1. ES ūkininkai svariai prisideda sprendžiant klimato kaitos problemas, nes jie patiria nuolat didėjantį šio reiškinio poveikį: susiduria su besikeičiančiu derliaus laiku, ankstyvomis ar vėlyvomis šalnomis, gaisrais, potvyniais ir sausromis. Todėl siekiant ilgalaikio ūkių gyvybingumo būtina imtis veiksmingų prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių. Kartu ūkininkai mažina tiek ūkyje, tiek už jo ribų išmetamą teršalų kiekį, taikydami tvarius valdymo metodus, įdiegdami naujas technologijas, taip pat efektyviau atsinaujinančiai energijai gaminti naudodami pašėlius, šiaudus, mėšlą ir kitas atliekas, naudodami saulės energiją šildymui ir gamindami elektros energiją iš vėjo energijos ir kitų išteklių. Produktus iš pašėlių ir gyvulininkystės atliekų taip pat galima naudoti siekiant pagal žiedinės ekonomikos principus ūkiuose gaminti biodegalus ir pramonines medžiagas iš atsinaujančių išteklių. Tai padeda mažinti kitų sektorių išmetamą teršalų kiekį ir ES priklausomybę nuo iškastinio kuro tiekimo.

5.1.2. Svarbu pažymėti, kad Paryžiaus susitarimu ir darnaus vystymosi tikslais ES žemės ūkio sektoriui nustatyti svarbūs uždaviniai, kurie turi būti pasiekti 2030–2050 m. ES ūkininkai yra pasirengę atremti šiuos iššūkius, jei jiems bus suteikta tinkamų priemonių. Tokių priemonių rinkinys turi apimti pozityvią ir naudotojams palankią politikos sistemą, naujas technologijas, vandens išteklių valdymo strategijas (t. y. saugojimo ir drėkinimo) ir pakankamai didelį BŽŪP biudžetą, kuriuo būtų remiamos papildomos ūkininkų pastangos. Ūkininkams nesuteikus nors vienos iš pirmiau minėtų priemonių, gali kilti pavojus aprūpinimo maistu saugumui ir nukentėti ES maisto produktų gamybos kokybė.

5.2. *Pajamos žemės ūkio sektoriuje*

5.2.1. ES 28 žemės ūkio sektoriaus pajamos ⁽²⁾ vienam metiniam darbo vienetui, išreikškus indeksu, 2017 m. buvo 10,9 % didesnės nei 2016 m. Tačiau tai turi būti vertinama pagal kitus ekonomikos sektorius, kuriuose vidutinės pajamos yra daug didesnės. Faktiškai, palyginti su vidutiniu darbo užmokesčiu visoje ekonomikoje, 2017 m. ūkininko verslo pajamos šeimos darbo vienetui sudarė tik 46,5 %

5.2.2. Ši padėtis daro didelį poveikį sektoriaus plėtrai jo bendro patrauklumo išorės subjektams, investuotojams ir bankams partneriams požiūriu, neleidžia kurti sinergijos su kitais ekonomikos sektoriais ir aštrina kartų kaitos kaimo vietovėse problemą.

5.3. *Kainų svyravimai ir naujų rinkų atsiradimas*

5.3.1. Realiais dydžiais išreikštos (pagal defliatorių pakoreguotos) daugumos pagrindinių produktų kainos 2017 m. buvo didesnės nei ankstesniais metais: palyginti su 2016 m., vidutinė pieno kaina išaugo 17,1 %, kiaulių kaina – 8,3 %, grūdų – 3,0 %, galvijų – 2,2 %, taip pat padidėjo ir paukščių kainos (+ 1,0 %). Tačiau realiais dydžiais išreikšta avių ir ožkų kaina 2017 m. ir toliau mažėjo (-1,4 %). Ši daugeliui prekių būdinga teigiama tendencija susijusi su ekonomikos pakilimu, prasidėjusiu 2003 m. Tačiau 2008 m. kainos smarkiai krito, dėl to tarptautinėje rinkoje kainos ėmė svyruoti, o tai sukėlė sunkumų ES smulkiesiems ir vidutiniams ūkininkams, taip pat senesniai į žemės ūkio sektorių investavusiems subjektams.

5.3.2. Kadangi pagal savo pobūdį ES žemės ūkio sektorius yra nevienalytis, jis skirtingai reagavo į 2008 m. kainų šoką: kad galėtų tęsti savo veiklą, daug smulkių ir vidutinių ūkininkų buvo priversti išsilaikyti tik iš BŽŪP tiesioginių išmokų, tačiau to nepakako, kad būtų užtikrintas jų ūkio ekonominis tvarumas.

Kalbant apie ES eksportą, pagrindinė ES prekybos žemės ūkio produktais partnerė yra JAV (2017 m. šiai valstybei teko 16 % viso žemės ūkio produktų eksporto, kurio grynoji vertė – 33,3 mlrd. EUR). Dėl tokios eksporto koncentracijos vienoje bendroje rinkoje ES žemės ūkio sektorius gali nukentėti nuo trečiųjų šalių politinių sprendimų, kurie gali lemti didelius kainų svyravimus (t. y. taikant eksporto draudimus ar didelius muitus).

ES bendroji rinka yra atviriausia ir prieinamiausia rinka pasaulyje, todėl ES ūkininkai susiduria su iššūkiu konkuruoti su importuotais žemės ūkio produktais, kuriems taikomi skirtingi gamybos standartai. Tačiau iš trečiųjų šalių tiekiamų maisto produktų atsekamumą dar galima tobulinti ir dėl to gali kilti tam tikrų nesutarimų dėl su importuojamais produktais siejama maisto kokybė ir maisto produktų ženklinimu (t. y. kai maisto produktai pagaminti taikant naujus veisimo metodus, naudojant augalų apsaugos produktus, laikantis gyvūnų gerovės standartų ir pan.). Dėl skirtingų gamybos standartų tokie importuojami produktai ES rinkoje yra labai konkurencingi, todėl kyla įtampa ES ūkininkams, kurie jau laikosi aukščiausių gamybos standartų pasaulyje.

5.4. *Gyventojų skaičiaus mažėjimas kaimo vietovėse ir kartų kaita*

5.4.1. Pasak Europos Komisijos, septyni iš dešimties (71,5 %) ūkių valdytojų Europos Sąjungoje, kurioje iš viso yra 10,5 mln. ūkių, yra vyrai, o dauguma jų (57,9 %) – 55 metų amžiaus arba vyresni. Tik maždaug vienas iš dešimties (10,6 %) ūkių valdytojų yra jaunas ūkininkas iki 40 metų amžiaus, ir ši dalis dar mažesnė moterų ūkininkų atveju (8,6 %).

5.4.2. Ūkininkai, miškų savininkai, žemės ūkio įmonės ir žemės ūkio kooperatyvai yra ekonominis ES kaimo vietovių pagrindas. Kai ūkininkai senėja, mažėja bendras gyventojų skaičius kaimo vietovėse (vadinamoji „kaimo diaspora“), o tai turi tiesioginių padarinių tokių teritorijų ekonominei ir socialinei struktūrai. Be to, dėl mažo ūkininkavimo veiklos pelningumo ir sunkumų, susijusių su galimybe naudotis žeme, naujos kartos neskatinamos primti savo šeimos verslo.

6. *Perspektyvos*

6.1. *Skaitmeninimas ir tikslusis ūkininkavimas*

6.1.1. Žemės ūkis įžengė į skaitmeninėmis technologijomis grindžiamo ūkininkavimo erą, kai kiekvienas prietaisas, kuriuo užregistruojami duomenys įvairiais žemės ūkio gamybos etapais, gali išsiųsti šią informaciją, sudarant sąlygas ją rinkti, apdoroti ir analizuoti. Didelių duomenų kiekių naudojimas gali padėti ūkininkams atverti duris į ateities ūkininkavimą ir pasiekti plataus užmojo tikslus.

(²) Eurostatas, Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

6.1.2. Ūkyje registruojami įvairių rūšių duomenys, kuriuos galima suskirstyti į įvairias kategorijas, pavyzdžiui, agronominiai duomenys, finansiniai duomenys, atitikties duomenys, meteorologiniai duomenys, duomenys apie aplinką, mašinų duomenys, darbuotojų duomenys ir t. t. Šie duomenų rinkiniai gaunami iš įvairių vis galingesnių ir vis ekonomiškėsių šaltinių, kaip antai mašinos, bepiločiai orlaiviai, globalinė padėties nustatymo sistema (GPS), nuotoliniai jutikliai, palydovai, išmanieji telefonai ir kt., ir juos papildo paslaugų teikėjai, patariamieji organai, valdžios institucijos ir pan. Be to, kiti vertės grandinės partneriai, pavyzdžiui, perdirbėjai ir mažmenininkai, dideli, labai dideli prekybos centrai, įskaitant reklamos agentūras, surenka didžiulius kiekius duomenų apie rinkas, kuriose ūkininkai parduoda savo produktus.

6.1.3. Duomenų rinkimas ir naudojimas žemės ūkyje nėra nauja koncepcija – ūkininkai tai daro nuo pat žemdirbystės pradžios. Tačiau nauja yra tai, kad dėl eksponentiškai didėjančio šių duomenų kiekio ir apimties atsiranda galimybė plėtoti į duomenis orientuotą ūkininkavimo sektorių. Kita naujovė – ūkių lygmeniu gautos tikrą laiką informacijos ir technologijų, skirtų duomenims rinkti, saugoti, naudoti, valdyti, dalytis, apdoroti ir perduoti, kokybė.

6.1.4. Siekiant užtikrinti, kad ūkininkai dalyvautų diegiant naujas technologijas, labai svarbi duomenų nuosavybė ir teisė nustatyti, kas gali susipažinti su duomenimis ir jais naudotis. Šiuo metu nėra bendros sistemos, kurioje būtų vienareikšmiškai išaiškinta duomenų nuosavybė. Dėl šios priežasties ES žemės ūkio sektorius parengė elgesio kodeksą dėl žemės ūkio duomenų mainų pagal sutartį⁽³⁾, kuriame paaiškinama pirminio duomenų pateikėjo teisė gauti kompensaciją už naudojimąsi duomenimis, surinktais vykstant savo veiklą.

6.1.5. Formuojant ES žemės ūkio sektoriaus ateitį svarbų vaidmenį atlieka skaitmeninimas ir tikslusis ūkininkavimas. Jie taip pat daro poveikį darbo rinkai ir žemės ūkyje reikalingų įgūdžių pobūdžiui ir iš naujo apibrėžia ūkininkų vaidmenį ir žemės ūkio kooperatyvų verslo modelius.

6.2. **Klimato kaitos padarinių švelninimo ir prisitaikymo prie jos priemonės**

6.2.1. Pastaraisiais dešimtmečiais ES žemės ūkio sektorius įgyvendino daug veiksmų, kad būtų pagerintas aplinkos tvarumas. BŽŪP reikalauja imtis griežtų ir sudėtingų aplinkosaugos veiksmų ir vykdyti tvaraus valdymo praktiką, kuri keičia ūkininkų veiklos metodus tose srityse, veiksmingai derinant kokybę ir tvarumą.

6.2.2. Žemės ūkiui ir miškininkystei tenka ypatingas vaidmuo klimato kaitos švelninimo srityje, nes tai vienintelis ekonomikos sektorius, kuriame vykstant fotosintezei iš atmosferos pašalinamos išmestos šiltnamio efektą sukeliančios dujos. Šio sektoriaus pasiekimai vis dar nėra visapusiškai pripažinti, deramai apskaičiuojami ar apskaitomi, ir politikos formuotojai turėtų geriau įvertinti miškų ir nuolatinių ir metinių augalų indėlį išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų srityje.

6.2.3. Dabar ūkininkai norėtų, kad jų pastangas kovojant su klimato kaita pripažintų visuomenė ir politikos formuotojai. Ypač politikos formuotojai turėtų suprasti, kad aplinkos apsaugos priemonės neturėtų kelti pavojaus maisto saugai, ir turėti omenyje tai, kad ūkininkams reikia tinkamo atlygio už papildomą darbą, kurio dažnai reikalauja tvarumo ir klimato kaitos švelninimo veiksmai.

6.3. **Didesnis rinkos skaidrumas visoje maisto tiekimo grandinėje**

6.3.1. Pagal 2017 m. kovo mėn. paskelbtą Komisijos informacijos suvestinę maisto grandinėje pridėtinė vertė paskirstoma taip: ūkininkams – apie 25 %, maisto produktų gamybai – 25 %, o mažmeninės prekybos maisto produktais ir maitinimo paslaugoms – 50 %

6.3.2. Šiuo metu būtina griežtai laikytis ES Direktyvos dėl nesąžiningos komercinės veiklos. Tarp žemės ūkio ir maisto grandinės įmonių nuolat pasireiškia dideli ūkininkų ir žemės ūkio ir maisto produktų perdirbėjų derybinės galios skirtumai. Šioje nesubalansuotoje situacijoje labai aktyviai veikia didžiosios prekybos organizacijos (dideli ir labai dideli prekybos centrai, dideli visoje Europoje veikiantys maisto ir perdirbimo pramonės rūmai).

6.3.3. Perdirbimo ir mažmeninės prekybos etapuose bendroji pridėtinė vertė maisto tiekimo grandinėje padidėjo dėl to, kad auga vartotojų paklausa pusgaminiams. Žemės ūkiui tenkanti pridėtinė vertė nuo 2014 m. mažėja (2016 m. ji buvo 4 % mažesnė). Taip yra dėl to, kad didėja sąnaudos, susijusios su konkurencija dėl ribotų išteklių, taip pat dėl ribotų ūkininkų galimybių didinti bazinio produkto pridėtinę vertę arba gauti už tai atlyginimą.

(³) COPA COGECA – EU Code of conduct on agricultural data sharing by contractual agreement.

6.3.4. Be to, neseniai atliktame tyrime *Ripe for Change* (2018 m.) „Oxfam“ aprašė nelygybę maisto tiekimo grandinėje, remiantis, be kita ko, JK, Nyderlandų ir Vokietijos pavyzdžiais. Išsamiai vertinant galutinių vartotojų kainų sudedamąsias dalis, JK atvejui skirtame tyrime buvo atskleista, kad 2015 m. daugiau kaip pusė šios kainos teko prekybos centrams (52,8 %), 38,5 % – didmeniniams prekyautojams ir maisto produktų gamintojams ir tik 5,7 % kainos liko smulkiesiems ūkininkams ir darbuotojams. Paskutiniai 3 % kainos buvo skirti gamybos sąnaudoms.

6.3.5. Tokiomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į aukštą mažmeninės prekybos sektoriaus koncentracijos lygį ir į tai, kad ypač svarbu ginti gerai veikiančią vidaus rinką, gera pradžia padaryta priimant ES pagrindų teisės aktus, kuriuose numatytas draudimas vykdyti nesąžiningą prekybos praktiką, nustatant kontrolės ir vykdymo užtikrinimo mechanizmus ir kartu taikant atgrasomąsias sankcijas. Nepaprastai svarbu ir toliau dėti tokias pastangas siekiant didinti rinkos skaidrumą ir užtikrinti, kad ūkininkai gautų teisingą vertės dalį. Be to, 2020 m. liepos mėn. bus pradėtas įgyvendinti naujas reglamentas dėl darbuotojų komandiravimo, kuris nacionaliniu lygmeniu turi prisidėti prie skaidresnės ir sąžiningesnės verslo praktikos tarp ūkininkų.

6.3.6. Nacionaliniu lygmeniu reikėtų apsvarstyti galimybę kuriant vertės grandines taikyti atvirkštinių rinkos derybų metodą, kuriuo siekiama suteikti ūkininkams du kartus už minimalų darbo užmokestį didesnes mėnesines pajamas.

7. **Sprendimai**

7.1. Europos vartotojų itin vertinamų šeimos ūkių sistemai reikalinga gera politika, teisingas ir pagrįstas reguliavimas, taip pat griežti ir veiksmingi teisės aktai, kurie padėtų sumažinti didelę ekstremalaus kainų svyravimo grėsmę ir tiekimo grandinėje vis didėjančią galios disbalansą. Sukūrus Žemės ūkio rinkų darbo grupę buvo žengtas žingsnis šia kryptimi, tačiau šią grupę reikia toliau stiprinti.

7.2. ***Prie ūkininkų poreikių pritaikyti moksliniai tyrimai ir inovacijos, daugiašalis metodas ir tiesioginis suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas***

7.2.1. Siekiant mokslinius tyrimus pritaikyti praktiškai labai svarbus suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas. Inovacijų procese didžiausią dėmesį skiriant ūkininkų interesams, bus galima ne tik paspartinti šio proceso poveikį, bet ir užtikrinti mokslinių tyrimų ir inovacijų rezultatų praktinį pritaikymą. Be to, tai padės geriau panaudoti moksliniams tyrimams skirtas lėšas.

7.2.2. Ūkininkai, žemės ūkio įmonės, miškų savininkai ir jų kooperatyvai, be kita ko, įgyvendindami Vyriausybės programas, gali būti inovacijų diegimo ir ekonomikos augimo varomoji jėga. Todėl turėtų būti skatinamas ir propaguojamas jų dalyvavimas nuo paties pradinio žemės ūkio, maisto, miškininkystės ir akvakultūros srities mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklos etapo. Jų dalyvavimas visuose projektų etapuose užtikrins labiau poreikiais pagrįstus mokslinius tyrimus ir inovacijas, taip pat padės pašalinti dabartinę atotrūkį tarp akademinės bendruomenės ir praktikos bei rasti tinkamus sprendimus. Galiausiai tai turėtų padidinti mūsų ūkininkų ir augintojų konkurencingumą.

7.3. ***Pažangumas ir kokybė (ekologiniai produktai, geografinės nuorodos, prekės ženklų kūrimas ir trumpa maisto tiekimo grandinė)***

7.3.1. Didelę pridėtinę vertę turintys produktai, kaip antai geografinėmis nuorodomis žymimi ir ekologiški produktai, yra geras pajamų šaltinis daugeliui veiklos vykdytojų, ypač ūkininkų. Šios konkrečios maisto grandinės yra dar įdomesnės, jei nėra tarpininkų ar perpardavėjų. Tokiu atveju šios trumpos tiekimo grandinės duoda daug pajamų ūkininkams ir kaimo bendruomenėms, kuriuose gaminami šie produktai.

7.3.2. Konkrečiai kalbant, trumpos tiekimo grandinės Europos Sąjungoje yra alternatyva įprastinėms ilgesnėms maisto tiekimo grandinėms, kuriose smulkūs ūkininkai ar kooperatyvai dažnai turi mažai derybinių galių, o vartotojas negali atsekti, kad maisto produktas buvo pagamintas žinomo gamintojo ar konkrečioje vietovėje. Tokia maisto sistema turi daug privalumų, nes ji atitinka tam tikrus tiek ūkininkų, tiek ir vartotojų poreikius ir galimybes. Įvairių rūšių trumpų maisto tiekimo grandinių (t. y. tiesioginiai privačių asmenų pardavimai ir (arba) kolektyviniai tiesioginiai pardavimai – partnerystės, bendruomenės remiamas žemės ūkis) plėtra yra vienas iš bendros žemės ūkio politikos metodų, skirtų konkurencingumui Europoje didinti. Trumpos maisto tiekimo grandinės gali skatinti pokyčius ir būti modelis, kuriuo visoje žemės ūkio maisto produktų grandinėje būtų didinamas skaidrumas, pasitikėjimas, teisingumas ir augimas.

7.3.3. Pakankamas maisto kiekis užtikrina tam tikrą ES piliečių socialinį stabilumą, turint omenyje padėtį kitose mūsų planetos vietose, kuriose trūksta maisto, o tai lemia ekonominę migraciją į Europą ar į kitas šalis.

7.4. Švietimas ir naujų įgūdžių ugdymas pirminiam sektoriui (trumpesnė trukmė)

7.4.1. Pasak Eurostato, dauguma ES ūkių valdytojų – 2016 m. duomenimis, septyni iš dešimties (68,3 %) – turi tik praktinės patirties. Mažiau nei vienas iš dešimties (9,1 %) ūkių valdytojų yra įgijęs profesinį žemės ūkio srities išsilavinimą, o likusieji (22,6 %) yra baigę žemės ūkio srities bazinio mokymo kursus.

7.4.2. Švietimas pirminiame sektoriuje turi lemiamos reikšmės siekiant skatinti modernizavimą ir gerinti naujų technologijų naudojimą.

7.4.3. Tai gyvybiškai svarbu šiais laikais, kai skaitmeniniai įgūdžiai tampa vienu iš svarbiausių šiuolaikinio ūkio valdymo elementų. Šių įgūdžių reikia daugelyje sričių, ir žemės ūkis nėra išimtis. Žemės ūkyje didėja IRT ir skaitmeninių įgūdžių turinčių žmonių poreikis, tačiau visoje ekonomikoje yra susidaręs aiškus įgūdžių trūkumas, ypač kaimo vietovėse.

7.4.4. Kad ūkininkų bendruomenė galėtų visapusiškai naudotis technologinių ir skaitmeninių permainų teikiamomis galimybėmis, būtina didinti ūkio darbuotojų skaitmeninių įgūdžių lygį.

7.4.5. Tai gali būti daroma ūkių lygmeniu, asociacijose ir kooperatyvuose, taip pat ES švietimo ir mokymo sistemoje, kurioje turi būti numatytos visą gyvenimą trunkančio mokymosi programos, skirtos naujų įgūdžių ugdymui.

2019 m. liepos 18 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Transportas, energetika ir visuotinės svarbos paslaugos kaip tvaraus ES ekonomikos augimo varomoji jėga pasitelkiant skaitmeninę revoliuciją“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2019/C 353/13)

Pranešėjas **Alberto MAZZOLA**

Bendrapranešėję **Evangelia KEKELEKI**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 1 24
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 3
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	183/13/19

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK mano, kad patikimos Europos transporto, energetikos ir visuotinės svarbos paslaugų sistemos yra gyvybiškai svarbios visiškai integruotam žemynui, susiduriančiam su visuotiniais darnaus konkurencingo augimo uždaviniais modernioje, suskaitmenintoje ir pažangioje aplinkoje, gebančioje spręsti ekonomikos augimo, klestėjimo, darbo galimybių, skurdo, nelygybės, klimato kaitos, taikos ir teisingumo klausimus, kaip reikalaujama siekiant JT darnaus vystymosi tikslų. EESRK manymu, aktyvus ES piliečių – verslininkų, gamintojų, darbuotojų, vartotojų, gaminančių vartotojų, investuotojų ir galutinių naudotojų – dalyvavimas turėtų būti svarbiausias politikos galimybių ir priemonių veiksnys.

1.2. EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad ES bendrosios rinkos kūrimo užbaigimas vis dar yra svarbiausias ramstis Europos suskaitmenintam augimui sustiprinti. EESRK prašo Europos Komisijos (EK) užtikrinti ir patikrinti tinkamą patvirtintų teisės aktų įgyvendinimą tiek įmonėms, tiek vartotojams ir **ragina EK peržiūrėti Baltąją knygą dėl bendrosios rinkos**, kad būtų parengta strategija, kaip iki 2025 m. baigti kurti bendrąją rinką siekiant stiprinti įmones, kartu užtikrinant didesnę darbuotojų ir vartotojų apsaugą ir aprėpiant naują visiškai tarpusavyje susietą ir sąveikų Europos transportą, energetiką ir visuotinės svarbos paslaugas.

1.3. EESRK rekomenduoja sukurti **reglamentavimo aplinką, kuri skatintų konkurenciją ir inovacijas**, kurtų piliečių ir įmonių pasitikėjimą ir informuotų juos apie skaitmeninių technologijų transporto, energetikos ir visuotinės svarbos paslaugų srityje teikiamą naudą piliečiams, vartotojams, įmonėms ir darbuotojams, įskaitant visus juos kaip vieną e. subjektą. EESRK siūlo nuo duomenų nuosavybės koncepcijos pereiti prie asmenų ir juridinių subjektų duomenų teisių apibrėžties. Vartotojai turėtų kontroliuoti sujungtų prietaisų kuriamus duomenis, kad būtų užtikrintas vartotojų privatumas.

1.4. **Itin svarbus laisvas duomenų judėjimas.** Todėl EESRK ragina priimti veiksmingų sprendimų, kuriais būtų šalinamos su duomenų prieinamumu, sąveikumu ir perdavimu susijusios problemos, kartu užtikrinant tinkamą duomenų apsaugą ir privatumą, sąžiningą konkurenciją ir didesnes pasirinkimo galimybes vartotojams. Tokios pat sąlygos turi būti taikomos viešojo ir privataus sektorių bendrovėms, kurių duomenų mainai ir sąnaudų atlyginimas atitinka abipusiškumo principą.

1.5. EESRK ragina EK ir valstybes nares skirti pakankamai išteklių ir suteikti pakankamą įgaliojimų, kad būtų galima veiksmingai stebėti ir užtikrinti esamų teisės aktų vykdymą. Be to, EESRK ragina valstybes nares skubiai priimti EK pasiūlymą dėl **ES kolektyvinio teisių gynimo sistemos**. Turi būti užtikrinta, kad toliau būtų nagrinėjamos tik tinkamai pagrįstos bylos, taip išvengiant pernelyg gausaus bylinėjimosi.

1.6. EESRK turi aiškią nuomonę, koku mastu yra etiška priimtina sprendimų priėmimą pavesti **dirbtiniu intelektu grindžiams sistemoms**: visos automatizuotos sistemos, kad ir kokios pažangios jos būtų, turi veikti pagal žmogaus kontroliuojamų mašinų principą.

1.7. **EESRK ragina EK paskelbti Bendrojo duomenų apsaugos reglamento gaires ir paaiškinimus**, kad būtų užtikrintas vienodas vykdymas ir aukštas duomenų ir vartotojų apsaugos lygis, įskaitant susietuosius ir automatizuotus automobilius, ir peržiūrėti atsakomybės už produktus ir draudimo taisykles, kad jos būtų pritaikytos tokiam atvejui, kai sprendimus vis dažniau priims programinė įranga. Kibernetinis saugumas yra itin svarbus siekiant užtikrinti saugų ir priimtina perėjimą.

1.8. EESRK primygtinai ragina **EK sukurti tinkamą nacionalinių skaitmeninių sveikatos priežiūros sistemų pagrindą**, skirtą dalytis ES piliečių sveikatos duomenimis pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą, t. y. laikantis griežtų privatumo ir anonimiškumo reikalavimų, ES institucijų ir bendrovių atliekamų mokslinių tyrimų ir inovacijų tikslais.

1.9. Kadangi įdiegus **5G tinklą judriojo ryšio ir interneto technologijos** taps **bendrosios paskirties technologijomis** ir labai prisidės prie „pramoninių pokyčių proceso, kuris nenutrūksta iš vidaus keičia ekonominę struktūrą nenutrūksta mai naikin-damas senąją, nenutrūksta mai kurdamas naująją <...>“, **EESRK primygtinai ragina ES institucijas ir valstybes nares baigti kurti bendrąją skaitmeninę rinką, taip pat plėtoti pajėgumus integruoti ir naudoti 5G ryšio paslaugas siekiant apginti ir didinti Europos pramonės sektorių, pavyzdžiui, transporto ir automobilių, energetikos, chemijos ir farmacijos, gamybos, įskaitant mažas ir vidutines įmones (MVĮ), ir finansų, kuriuose Europa pirmąją pasaulyje, konkurencingumą.**

1.10. EESRK prašo EK atidžiai stebėti 5G technologijų diegimo ir realaus jų naudojimo pažangą ir ragina valstybes nares toliau spartinti šį procesą. EESRK siūlo taikyti **Europos politiką, pagal kurią kiekviena šalis privalėtų turėti bent du tiekėjus ir bent vieną iš jų iš Europos.**

1.11. Be to, kad galėtų įvertinti elektromagnetinės spinduliuotės keliamą galimą pavojų žmonių sveikatai ir aplinkai, EESRK ragina Komisiją pavesti atlikti 5G spinduliuotės biologinio poveikio vertinimą.

1.12. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad Europos energetikos ir transporto sistemų skaitmeninei pertvarkai reikalingi nauji visų lygmenų specialistų ir darbuotojų įgūdžiai, ir pabrėžia, kad reikia stiprinti švietimo ir mokymo paslaugų teikėjų ir pramonės atstovų ryšius, skatinant **didelio masto skaitmeninio raštingumo ir skaitmeninio mokymosi visą gyvenimą** ir nuolatinio mokymo **mechanizmus**. Prie šių klausimų sprendimo turi prisidėti Europos socialinis fondas. Švietimas ir mokymas taip pat reikalingi piliečiams ir vartotojams, kad jie dėl galimybių naudotis elektroninės komunikacijos tinklu neturėjimo ar dėl skaitmeninio neraštingumo neatsidurtų skaitmeninės rinkos nuošalyje. EESRK nuomone, reikia gerinti kibernetinę higieną didinant asmenų ir įmonių informuotumą⁽¹⁾.

1.13. Siekiant organizuoti perėjimą prie netaršaus ir mažataršio judumo **EESRK remia: technologiniu požiūriu neutralų integruotą ir sisteminių požiūrį**, mažataršes ir netaršias transporto priemones ir infrastruktūrą, laipsnišką ilgalaikį perėjimą prie alternatyvaus ir nulinio anglies dioksido išskyrimo kuro, didesnį veiksmingumą, pavyzdžiui, Bendro Europos dangaus atveju, kaip galima geriau naudojantis skaitmeninėmis technologijomis, pavyzdžiui, Europos geležinkelių eismo valdymo sistemos (ERTMS) atveju, ir pažangia kainodara ir toliau skatinant daugiaryšę integraciją ir perėjimą prie tvaresnių transporto rūšių, be to, **augant ryšių infrastruktūrai remia piliečių įgalėjimą rinktis paslauginį judumą.**

(1) OL C 227, 2018 6 28, p. 86.

1.14. EESRK manymu, energetikos sektoriaus indėlis į priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą turėtų būti nukreipiamas įvairiais veiksmais:

- svarbiausių besiformuojančių technologijų diegimo skatinimu siekiant neutralizuoto poveikio klimatui, efektyviai energiją naudojančios ir žiedinės ekonomikos,
- **susitelkimu į pažangiuosius tinklus** siekiant integruoti ir optimizuoti skirtingų atsinaujinančiųjų šaltinių naudojimą,
- švariomis energijos gamybos, saugojimo, perdavimo, paskirstymo ir vartojimo srityse, reguliavimo apkrova, energijos vartojimo efektyvumo, pastatų ir labai mažos apimties energijos gamybos technologijomis,
- konkrečia strategija daug energijos suvartojantiems pramonės sektoriams ir regionams,
- tvirtesne apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema,
- stipresnėmis priemonėmis, skirtomis struktūrų ir tinklų saugumui ir kibernetiniam saugumui užtikrinti.

1.15. EESRK nurodo, kad:

- didelė tarpusavyje susietų Europos energetikos, transporto ir komunikacijos infrastruktūra yra itin svarbi bendrosios rinkos grandis ir jos reikia tam, kad ES galėtų ir toliau pirmauti pasaulyje pažangos ir konkurencijos srityje,
- transporto prioritetui norint užbaigti TEN-T tinklą iki 2030 m. reikia apie **500 mlrd. EUR** investicijų vien tik į pagrindinį tinklą,
- apskaičiuota, kad rinkos dalyvių investicijos į 5G ryšio diegimą Europoje sudarys apie **60–100 mlrd. EUR** per metus kitų penkerių metų laikotarpį; junglumui kaimo vietovėms reikės 127 mlrd. EUR investicijų,
- norint pasiekti visiškai šiltnamio efektą sukeliančių dujų neišskiriančią ekonomiką, reikės papildomų investicijų, kurios sudarytų apie 175–290 mlrd. EUR per metus; energetikos sektoriui iš viso reikia **520–575 mlrd. EUR** investicijų, o transporto sektoriui – **850–900 mlrd. EUR**.

1.16. Siekiant finansuoti tokias didžiules investicijas, kurios sudaro apie 9–10 % ES bendrojo vidaus produkto (BVP) ir kurios yra daugiausia privačios ir papildomos, EESRK **rekomenduoja skatinti kurti investicijoms palankią aplinką**, įskaitant auksinės investavimo taisyklės įgyvendinimą, ir naujas finansines programas pasinaudojant sanglaudos priemonėmis, Europos investicijų banku, Europos infrastruktūros tinklų priemone (EITP), programomis „InvestEU“ ir „Europos horizontas“, taip pat viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės bendromis iniciatyvomis. EESRK tikisi, kad viešieji ir privatūs investuotojai galės padengti šias investicijas, ir šiuo tikslu rekomenduoja supaprastinti administracines procedūras, padidinti lėšas ir finansavimą, įtraukti neigiamą ir teigiamą išorės veiksnių poveikį ir skatinti kurti investicijoms palankią aplinką. Svarbus žingsnis yra vykdomas darbas siekiant sukurti ES ekologiškesnio finansavimo taksonomiją.

1.17. Tačiau EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad tik **politinis ir socialinis kompromisas**, pagrįstas bendra sistemine vizija, ir aiškių tarpinių patikrinamų tikslų įgyvendinimas trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu užtikrintų, kad privatūs investuotojai prisiimtų tokius didžiulius finansinius išpareigojimus, o Europos mokesčių mokėtojai – tokias didžiules viešąsias investicijas.

2. Kompleksiniai uždaviniai

2.1. Darnaus vystymosi tikslai yra raginimas, kad visos šalys imtųsi priemonių siekiant geresnės ir tvaresnės ateities visiems. Šiomis priemonėmis atremiami pasauliniai iššūkiai, su kuriais susiduriame, įskaitant ekonomikos augimo, klestėjimo, skurdo, nelygybės, klimato kaitos, darbo galimybių, taikos ir teisingumo klausimus. Be to, DVT yra skubus raginimas nukreipti pasaulį tvaresniu keliu. Skaitmeninimas yra glaudžiai susijęs su DVT, nes jis sudaro sąlygas juos įgyvendinti įgalindamas pramonę, inovacijas, infrastruktūrą ir visą visuomenę apskritai. Faktai akivaizdžiai rodo, kad skaitmeninimas daro teigiamą poveikį daugelio DVT pasiekimui.

2.2. EESRK mano, kad Europa turi būti atvira naujų verslo modelių rūšių, pagrįstų skaitmeninėmis platformomis, kūrimui ir diegimui, jei laikomasi skaidrumo ir socialinės apsaugos sąlygų.

2.3. Nors skaitmeninėmis technologijomis gali naudotis vis daugiau žmonių, naudojimosi skaitmeninėmis technologijomis atotrūkis dar niekur nedingo, nes kai kurie žmonės neturi galimybių jomis naudotis ir kai kurie skaitmenine transformacija geresniam gyvenimui sugeba pasinaudoti geriau nei kiti.

2.4. Dėl Europos ekonomikos skaitmeninės transformacijos visais lygmenimis reikalingi nauji įgūdžiai. Daugelyje valstybių narių neužmegzta švietimo paslaugų teikėjų ir pramonės atstovų ryšių, kai, priešingai, dėl šių pokyčių reikia stiprinti bendradarbiavimą, kad būtų išvengta gebėjimų trūkumo bei įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikties. Nuolatinis švietimas ir mokymas, taip pat visą gyvenimą trunkantis mokymasis yra esminiai veiksniai siekiant prisitaikyti prie kintančių darbo vietų ir skatinti profesinį tobulėjimą. Švietimas ir mokymas vykdant mokslinių tyrimų projektus yra taip pat esminis būdas atskleisti gabumus ir suteikti aukšto lygio įgūdžių, kad ES išliktų konkurencinga.

2.5. Be to, EESRK mano, kad ES ir valstybės narės turi remti darbuotojus, kuriems kyla pavojus prarasti darbą dėl skaitmeninės ir energetikos pertvarkos. Šiuo tikslu EESRK ragina EK, Europos Parlamentą ir ES Tarybą užtikrinti, kad Europos socialinis fondas ir Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas būtų tinkamai kuriami ir finansuojami siekiant atremti šiuos iššūkius.

2.6. Itin svarbus laisvas duomenų judėjimas. Todėl EESRK ragina priimti veiksmingų sprendimų, kuriais būtų šalinamos su duomenų prieinamumu, sąveikumu ir perdavimu susijusios problemos, kartu užtikrinant tinkamą duomenų apsaugą ir privatumą. Tokios pat sąlygos turi būti taikomos viešojo ir privataus sektorių bendrovėms, kurių duomenų mainai ir sąnaudų atlyginimas atitinka abipusiškumo principą.

2.7. EESRK ragina EK užtikrinti sąžiningą konkurenciją ir vartotojų pasirinkimo galimybes prieigos prie duomenų srityje. Automobilių pramonėje bus itin svarbu užtikrinti sąžiningą prieigą prie transporto priemonėse esančių duomenų, kad vartotojai galėtų naudotis konkurencingomis, patogiomis ir inovatyviomis judumo paslaugomis. EESRK rekomenduoja EK pateikti gairių, kaip Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą ir privatumo taisykles taikyti susietiesiems ir automatizuotiems automobiliams. Paslauginio judumo požiūriu viešojo transporto srityje taip pat gali kilti panašių sunkumų.

2.8. EESRK taip pat ragina Europos Komisiją persvarstyti atsakomybės už gaminius ir draudimo taisykles, siekiant jas pritaikyti prie padėties, kai sprendimus vis dažniau priims programinė įranga. Siekiant padidinti pasitikėjimą šių technologijų diegimu reikėtų sistemingai taikyti integruotojo ir standartizuotojo saugumo ir saugos principus.

2.9. Kibernetinis saugumas yra itin svarbus siekiant užtikrinti saugų perėjimą. Reikia visapusiškai spręsti ES lygmeniu svarbiausiose sektoriuose nustatytus uždavinius – stiprinti Europos kibernetinio saugumo agentūros vaidmenį, siekiant sumažinti silpnėjančių sąsajų riziką vis glaudžiau susietame Europos tinkle. EESRK ypač palankiai vertina Europos elektros energijos perdavimo sistemos operatorių tinklo (ENTSO-E) darbą šioje srityje.

2.10. Iš jutiklių ir laipsniško pažangiųjų skaitiklių diegimo gaunami dideli duomenų kiekiai. Tokie duomenys turi būti tvarkomi ir pateikiami atitinkamiems suinteresuotiesiems subjektams saugiai ir skaidriai, nepažeidžiant individualių laisvių. EESRK pabrėžia, kad nors pažangių technologijų potencialas yra didelis, vis dėlto jis verčia suabejoti daugeliu nusistovėjusių vartotojų apsaugos principų, pavyzdžiui, privatumu, atsakomybe ir saugumu, taip pat pastangomis kovoti su energijos nepriteklumi. Kalbant apie duomenis, reguliavimo institucijos turi rasti būdą, kaip užtikrinti, kad vartotojai visada galėtų naudotis savo sukuriama duomenimis ir juos kontroliuoti, ir tuo pat metu skatinti konkurenciją ir inovatyvias paslaugas.

2.11. Dirbtinis intelektas netrukus pertvarkys visus sektorius. Jis kelia nemažai iššūkių. Pavyzdžiui, reikia užtikrinti automatinio sprendimų priėmimo skaidrumą ir užkirsti kelią vartotojų diskriminacijai.

2.12. Vartotojai taip pat turi turėti prieigą prie paprastų ir standartizuotų produktų, visų pirma skirtų vartotojams, kurie nėra specialistai, vyresnio amžiaus vartotojams ir visiems pažeidžiamiesiems vartotojams.

3. Transportas

3.1. ES bendrojoje rinkoje transporto sektoriui tenka 6,3 % ES BVP, jame tiesiogiai įdarbinta apie 13 mln. žmonių visoje ES: tai sudaro daugiau nei 7 % viso ES užimtumo, įskaitant apie 2,3 mln. automobilių gamybos pramonėje dirbančių žmonių.

3.1.1. Transportas yra labai svarbus keleto darnaus vystymosi tikslų (DVT) įgyvendinimo veiksnys, prisidedantis prie DVT įgyvendinimo ekonomikos vystymosi, pramonės ir MVĮ, taip pat prekybos ir investicijų srityse. Tačiau transporto sektoriui taip pat sudėtinga įgyvendinti 2 DVT ir Paryžiaus susitarimo tikslus.⁽²⁾

3.1.2. Formuojant transporto srities politiką dėmesį reikia sutelkti į sąžiningą, veiksmingą ir visiškai suskaitmenintą bendrąją rinką, kuri visiems duoda apčiuopiamos naudos. Šiandien ji tebėra fragmentiška, taip pat ir tarptautinės konkurencijos atžvilgiu. Transporto sektorius taip pat atlieka svarbų vaidmenį kaip vienas pagrindinių visos bendrosios rinkos kūrimo veiksmų.

(2) OL C 367, 2018 10 10, p. 9.

3.1.3. „Nepaisant neseniai pasiūlytų kelių transporto teisės aktų pakeitimų, kelių transporto srityje visoje ES dar nerasta tinkamos pusiausvyros tarp liberalizavimo ir socialinių nuostatų, taikomų kelių transporto priemonių vairuotojams“⁽³⁾. Šiuo metu nepakankamas vykdymo užtikrinimas kartu su trūkstamais maždaug 20 % kelių transporto priemonių vairuotojų yra pripažįstamas pagrindine kelių transporto problema.

3.1.4. 2007 m. liberalizuotas ES krovinio kelių transporto sektorius dar nėra sąveikus, net jei 50 % eismo yra tarptautinis. Reikėtų toliau didinti keleivių pasitenkinimą. Europos geležinkelių eismo valdymo sistemos (ERTMS) diegimas turėtų būti pagrindinė ES skaitmeninės geležinkelių strategijos dalis, kad būtų galima praktiškai pasinaudoti jos pranašumais (pvz., techniniu ir veiklos derinimu, didesniu tinklo pajėgumu, didesniu patikimumu, mažesnėmis techninės priežiūros išlaidomis, automatiniu traukinių valdymu ir kt.).

3.1.5. Oro transporto srityje rinkos veikia veiksmingiau. Liberalizavus šį sektorių oro susisiekimo kainos nukrito dešimt kartų, o maršrutų padaugėjo septynis kartus, tačiau infrastruktūros ir paslaugų kainos padvigubėjo. Vis dar yra daug problemų ir netikrumo dėl orlaivių įgulių įvairių formų užimtumo, kartais taikant tokią praktiką, kuri prilygsta pažeidimui ir taikytinos teisės nuostatų apėjimui. Kalbant apie didesnę veiksmingumą, reikėtų visapusiškai įgyvendinti Bendrą Europos dangų, nes tada būtų daugiau tiesioginių skrydžių maršrutų, sutrumpėtų kelionės laikas ir apie 10 % būtų sumažintas išmetamas CO₂ kiekis. Taryba turėtų liautis trukdžiusi spręsti šį klausimą. EESRK ragina Tarybą nedelsiant priimti peržiūrėtą Oro transporto keleivių teisių reglamentą, nes, siekiant gerokai sumažinti teismo bylų skaičių, jį reikia iš esmės patikslinti.

3.1.6. Neseniai priimtu uostų paslaugų reglamentu uostams ir jų suinteresuotiesiems subjektams galiausiai suteikiama tvirta, bet laksti, teisinė sistema kartu su Bendruoju bendrosios išimties reglamentu uostams.

3.2. **Priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas ir nulinis išmetamų teršalų kiekis**

3.2.1. Transporto sektorius vis dar yra priklausomas nuo naftos, kad patenkintų iki 94 % savo energijos poreikių. Kelių transportui tenka apie 73 % Transportas yra vienintelė ES pramonės šaka, kurioje nuo 1990 m. išmetamas CO₂ kiekis išaugo.

3.2.2. 2018 m. EK pateikė savo 2050 m. neutralizuoto poveikio klimatui ateities viziją. Norint iš esmės sumažinti išmetamą teršalų kiekį, reikės laikytis integruoto sisteminio požiūrio. Tai, be kita ko, apima: (i) bendros transporto priemonių veiksmingumo, mažataršių ir netaršių transporto priemonių ir infrastruktūros, (ii) 2050 m. perėjimo prie alternatyvaus ir nulinės grynosios anglies kuro transporto sektoriuje, (iii) didesnio transporto sistemų veiksmingumo skatinimą kaip įmanoma geriau naudojantis skaitmeninėmis technologijomis ir pažangia kainodara ir toliau skatinant įvairių transporto rūšių integraciją ir perėjimą prie tvaresnių transporto rūšių skiriant pakankamą finansavimą pertvarkai ir viešojo transporto tinklo išplėtimui kaimo ir miesto vietovėse. Tačiau perėjimas prie ekologiškesnės ekonomikos yra sudėtingas ir skausmingas žingsnis⁽⁴⁾.

3.2.3. Apskaičiuota, kad norint iki 2050 m. 100 % sumažinti išmetamą CO₂ kiekį, reikės investuoti apie 800 mlrd. EUR per metus, daugiausia iš privačiojo sektoriaus lėšų⁽⁵⁾. Norint paremti tokias investicijas, reikalinga tvirta tvaraus finansavimo reguliavimo sistema.

3.2.4. Kalbant apie technologiškai neutralų požiūrį, EESRK norėtų pabrėžti, kad didelį netaršaus judumo potencialą turi ir kitos varomosios technologijos (išskyrus elektros energiją), pavyzdžiui, vandenilis ar vien iš neiškastinių žaliavų gaminamas skystasis kuras, pavyzdžiui, HVO100⁽⁶⁾. Dar viena aktyvi klimato apsaugos priemonė yra perėjimas nuo kitų transporto rūšių prie viešojo transporto. Elektros baterijų gamyba bus energetinės nepriklausomybės veiksnys.

3.2.5. EESRK sutinka, kad Tarptautinės jūrų organizacijos (IMO) tikslo dėl laivybos įgyvendinimas turėtų būti pripažintas pirmuoju šio sektoriaus prioritetu, o 2023 m. turėtų tapti proveržio orientyru siekiant imtis priemonių, skirtų išmetamųjų teršalų kiekiui sumažinti ir kryptims dėl ateities kuro nustatyti.

3.2.6. Investicijoms į visų rūšių transporto priemonių švarių ir alternatyviųjų degalų infrastruktūrą reikia daug laiko ir sąnaudų ir jas reikėtų sieti su atitinkamomis paskatomis naudotis numatoma infrastruktūra, visų pirma per atvirąsias platformas pateikiant visą naudotojams reikalingą informaciją.

⁽³⁾ OL C 81, 2018 3 2, p. 195.

⁽⁴⁾ ESPAS, *Challenges and choices for Europe*, 2019 m. balandžio mėn.

⁽⁵⁾ COM(2018) 773 final.

⁽⁶⁾ OL C 345, 2017 10 13, p. 52, OL C 262, 2018 7 25, p. 75.

3.3. **Jokių mirčių keliuose, autonominis vairavimas, paslauginis judumas**

3.3.1. 95 % visų eismo įvykių Europos keliuose, kuriuose 2017 m. žuvo daugiau kaip 25 300 ir sužeista 1,2 mln. žmonių, įvyko dėl žmonių klaidų. Nelaimingi atsitikimai per metus kainuoja 120 mlrd. EUR.

3.3.2. Sausumos transporto technologiją greičiausiai iš esmės pakeis **skaitmeninimas** ir automatizacija. EESRK pažymi, kad šios naujos technologijos gali ne tik pagerinti transporto rinkos veiksmingumą, bet ir pateikti analitinių duomenų, padedančių kontroliuoti ir užtikrinti galiojančių teisės aktų vykdymą, taip pat apsaugoti žmogaus ir socialines teises.

3.3.3. Skaitmeninimas taip pat bus labai svarbus plėtojant naujus rinkos modelius, įskaitant įvairias platformas ir **bendradarbiaujamą ekonomiką**, kuri dar toli gražu nėra visiškai išplėtotą ir greičiausiai neapims kaimo vietovių, kuriose viešojo transporto nėra. EESRK ragina EK užtikrinti bendrų transporto priemonių, visų pirma elektrinių motorolerių, saugą.

3.3.4. Įdiegus **automatinį vairavimą** turėtų būti įmanoma gerokai sumažinti mirčių kelyje skaičių arba visiškai jų išvengti. Tačiau EESRK yra įsitikinęs, kad savivaldžiai automobiliai bus pripažinti tik tada, kai jų saugos lygis atitiks kitų keleivinio transporto sistemų, pavyzdžiui, traukinių ar didelių lėktuvų, saugos lygį. EESRK nurodo, kad visuomenei gali būti sudėtinga pritarti probleminėms sritims: 1) papildomoms išlaidoms, 2) vis sudėtingesniau automobilio vairavimui (⁷), 3) ilgalaikiam mišriam eismui (automatizuotam ir rankinio valdymo eismui), kai nelaimingų atsitikimų skaičius galėtų išaugti, o kelių pajėgumai – sumažėti, 4) susirūpinimui dėl saugos ir kibernetinio saugumo ir 5) teisinio netikrumo dėl atsakomybės nelaimingų atsitikimų atveju.

3.3.5. EESRK manymu, reikėtų atidžiau išnagrinėti jokių mirčių keliuose klausimą: būtinybė suderinti nacionalinius įstatymus dėl eismo taisyklių ir atitinkamas nuobaudas; naujų, „saugių“ automobilių įperkamas vartotojams ir įmonėms; iš esmės etiškus pasirinkimus gali atlikti tik žmonės, o mašinos turi dirbti kartu su žmonėmis, o ne juos pakeisti; draudimo bendrovių mažinamos draudimo įmokos, kad žmonės būtų skatinami pirkti saugesnes transporto priemones; visos naujos taisyklės dėl prieigos prie transporto priemonių duomenų turi būti pirmiausia grindžiamos saugos principu.

3.3.6. Įvairioms transporto rūšims, įskaitant viešąjį transportą, taikomi susietojo ir automatizuoto judumo sprendimai yra svarbi inovacijų sritis, kurioje ES gali tapti pasauline lydere. Tai galima pasiekti tik bendromis viešojo ir privataus sektorių pastangomis ir investicijomis.

3.3.7. Paslauginis judumas reiškia perėjimą nuo asmeninės transporto priemonės nuosavybės prie viešojo transporto ir judumo sprendimų, kurie naudojami kaip paslauga (⁸). Pagrindinė paslauginio judumo idėja yra keliautojams pasiūlyti judumo sprendimų, pagrįstų jų kelionių poreikiais. Paslauginis judumas taikomas visai transporto sistemai kaip visumai. Užsakomasis judumas taip pat gali padėti gerinti atokiuose regionuose gyvenančių ar su judumo sunkumais susiduriančių piliečių (pvz., vyresnio amžiaus asmenų ir (arba) neįgalųjų) judumo galimybes.

3.4. **Investicijos**

3.4.1. EESRK pripažįsta, kad daugelyje Europos vietovių šiuo metu transporto infrastruktūros tinklas nepateisina lūkesčių. Iš anksto numatant nuolat didėjančią transporto paslaugų paklausą, reikia didelių viešųjų ir privačių investicijų transporto infrastruktūrai kurti ir tobulinti.

3.4.2. Svarbiausias prioritetas turi būti laiku **sukurti TEN-T tinklą** su optimizuota geografine aprėptimi: pagrindinis TEN-T tinklas turi būti sukurtas iki 2030 m., o visa apimantis tinklas – iki 2050 m. arba anksčiau. Vien tik pagrindiniam tinklui sukurti reikalingos maždaug 500 mlrd. EUR investicijos, neatsižvelgiant į atsparumą ir esamos infrastruktūros modernizavimą. Šių investicijų negalima finansuoti iš EITP subsidijų arba ES priemonių, o valstybių narių išteklių tikriausiai nepakaks. Kyla konkretus didelių vėlavimų pavojus.

(⁷) OL C 440, 2018 12 6, p. 191.

(⁸) OL C 345, 2017 10 13, p. 52.

3.4.3. Dotacijos ir toliau bus labai svarbios ES investicijų politikai transporto sektoriuje, ypač tais atvejais, kai sunkiau įgyvendinti rinkos investicijas. Tačiau būtinos papildomos priemonės yra subsidijų derinimas su kitais finansavimo šaltiniais, pavyzdžiui, Europos investicijų banku arba privačiojo sektoriaus paskolomis, taip pat viešojo ir privataus sektorių investuotojų sutelkimas, įskaitant viešojo ir privataus sektorių partnerystę.

3.4.4. „EESRK ragina investuoti į technologijas ir infrastruktūrą, kuriomis gali būti grindžiamas skaitmeninis transportas, visų pirma į eismo valdymo ir kontrolės sistemas: SESAR <...>, ERTMS <...> ir C-ITS.- Be to, visame pagrindiniame TEN-T tinkle turi būti įdiegtas 5G ryšys. Šiems veiksams turėtų būti teikiama pirmenybė įgyvendinant ES finansavimo priemones, pavyzdžiui, Europos infrastruktūros tinklų priemonę, programas „InvestEU“ ir „Horizontas ES“⁽⁹⁾.

3.4.5. „EESRK <...> mano, kad <...> **kelių apmokestinimo sistemą**, atitinkančią principus „naudotojas moka“ ir „teršėjas moka“, būtų daromas teigiamas poveikis, su sąlyga, kad pajamos bus skiriamos specialioms tikslams“⁽¹⁰⁾.

4. Energetika

4.1. Bendroji energetikos rinka

4.1.1. 2016 m. ES energetikos sektoriaus apyvarta buvo 1,881 mlrd. EUR. Šiame sektoriuje tiesiogiai dirbo apie 1630000 žmonių.

4.1.2. Visi europiečiai turėtų turėti galimybę naudotis saugia, tvaria ir įperkama energija. Tai yra pagrindinis energetikos sąjungos tikslas. EESRK reiškia nusivylimą dėl didelių energijos kainų skirtumų valstybėse narėse, kuris atskleidžia didelę **bendros energijos rinkos** nesėkmę. Įgyvendinant ES energetikos sąjungą ir bendrąją skaitmeninę rinką, tikimasi kainų konvergencijos, išskyrus mokesčių komponentą.

ES labai svarbus ir žmogų orientuotas energetikos sektoriaus skaitmeninimas, nes jis gali suteikti galimybę energijos vartotojams ir gaminantiems vartotojams tapti svarbiausiu veiksniu sprendžiant šį klausimą ir prisidėti prie naujo energijos rinkų modelio.

4.2. Skaitmeninimas ir naujos technologijos

4.2.1. Strateginio energetikos technologijų plano aplinkybėmis skaitmeninimas tiekėjams suteikia naujų galimybių optimizuodamas vertingą jų turtą, įtraukdamas atsinaujinančiųjų išteklių energiją iš kintamų ir paskirstytųjų išteklių ir sumažindamas veiklos sąnaudas; tuo pat metu jis turėtų teikti pirmenybę visiems gyventojams sumažinant visuomenės ir įmonių sąskaitas už energiją užtikrinant energijos vartojimo efektyvumą ir dalyvavimą lanksčiuose paklausos mechanizmuose. EESRK ragina EK įvertinti pasiektus rezultatus ir prireikus imtis tolesnių veiksmų.

4.3. Pažangusis elektros energijos tinklas ir atsinaujinančiųjų išteklių energija

4.3.1. Apskaičiuota, kad elektros energijos gamybos iš kai kurių atsinaujinančiųjų išteklių energijos sąnaudos jau yra panašios ir dabartines rinkos kainas.

4.3.2. Paskirstytos energijos sprendimai ir pažangioji kontrolė tampa vis pigesni. Svarbi šios besiformuojančios sistemos dalis yra pažangieji tinklai; vykstant skaitmeninimo procesui jie padės susieti naują energetikos aplinką. Būsimos pažangios energetikos sistemos nebus plėtojamos atskirai, jos fiziškai ir skaitmeniškai susies įvairius energetikos ir transporto tinklus, taip pat daugės galimybių. Tikėtina, kad visų pirma bus daromas poveikis elektros energijos sektoriui, nes skaitmeninimas suteiks galimybę užmegzti tvirtesnes jungtis su šildymo ir vėsinimo sektoriumi, visų pirma pastatų ir judumo sektoriuje, skatinant aktyvesnį suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą vietos, regionų ir Europos vertės grandinėse įtraukiant vietos bendruomenes ir gaminančius vartotojus į energijos bendrijas ir energetikos sandorius bei skatinant Europos inovacijas ir verslą.

4.3.3. Pagal programą „Horizontas 2020“ buvo finansuojami keli parodomieji projektai, susiję su paskirstymo tinklu, perdavimo tinklais, paskirstytuoju kaupimu, didelio masto kaupimu, atsinaujinančiųjų išteklių energija ir šildymo bei vėsinimo sistemomis, apimančiomis vartotojams skirtas technologijas, tinklo technologijas, papildomas paslaugas rinkoje, energijos ir vandens saugyklas, baterijas, vėjo jėgaines, fotovoltinę, saulės, šiluminę energiją, biodujas ir labai mažos apimties energijos gamybą. EESRK palankiai vertina Inovacijų fondo, kuris teiks didesnę paramą parodomiesiems projektams, sukūrimą.

⁽⁹⁾ OL C 345, 2017 10 13, p. 52.

⁽¹⁰⁾ OL C 81, 2018 3 2, p. 195.

4.3.4. EESRK ragina ES imtis daugiau priemonių siekiant panaikinti energijos nepriteklių. Reikia imtis konkrečių priemonių siekiant sudaryti sąlygas iš esmės renovuoti pastatus ir, jei reikia, sumontuoti saulės baterijas tuose pastatuose, kurių gyventojai susiduria su energijos nepriteklumi arba patiria jo grėsmę. ES turėtų atsižvelgti į tai, kad skurdžiai gyvenantys asmenys negali sau leisti imtis tokių priemonių.

4.3.5. EESRK palankiai vertina Anglijos pramonės regionų pertvarkos platformos darbą. Energetikos pertvarka iš tiesų daro didesnę poveikį vieniems regionams nei kitiems, visų pirma ten, kur susitelkusi iškastinio kuro, elektros energijos ir energijai imli gamyba. Todėl struktūriniai pokyčiai anglijos ir daug anglies dioksido išskiriančiuose regionuose bei sektoriuose turės būti atidžiai stebimi ir veiksmingai valdomi užtikrinant sąžiningą ir socialiai priimtina perėjimą, kuris nuošalyje nepaliktų nė vieno darbuotojo ir regiono.

4.3.6. Energijai imlios pramonės šakos sukuria daugiau nei 6 mln. tiesioginių darbo vietų Europoje ir yra daugelio vertės grandinių, įskaitant šviesios energijos sistemas, pagrindas. Energijai imlių pramonės šakų išmetami teršalai sudaro 60–80 % pramonės išmetamų teršalų. Mažinant energijai imlių sektorių priklausomybę nuo iškastinio kuro susiduriama su didžiuliais iššūkiais; norint juos atremti, reikės ne tik technologinių, bet ir su technologijomis nesusijusių inovacijų (pvz., naujų verslo modelių).

4.4. **Investicijos į energetiką**

4.4.1. Europos energijos rinkos stiprinimas, energetikos pertvarkos palengvinimas ir saugaus sistemos veikimo užtikrinimas priklauso nuo tinkamų, gerai suprojektuotų ir ekonomiškai efektyvių perdavimo tinklų Europoje.

4.4.2. Inovacijos, pavyzdžiui, dujų, pagamintų panaudojus elektros energiją, tinklas arba vandenilis, gali pasiekti išpūdingų rezultatų ir tapti ekonomiškai perspektyviomis, jei joms bus teikiama pakankama parama.

4.4.3. Vidutinės metinės investicijos į energetikos sektorių taikant 100 % išmetamo CO₂ kiekio mažinimo scenarijus ⁽¹⁾ sudarytų 547 mlrd. EUR per metus (2,8 % BVP) 2031–2050 m., palyginti su 377 mlrd. EUR (1,9 % BVP) pagal bazinį scenarijų. Šie skaičiai yra labai dideli net ir išsivysčiusiai ekonomikai.

5. **Visuotinės svarbos paslaugos**

5.1. Pagrindinė strateginė kryptis yra įgyvendinti į žmones orientuotą požiūrį į visuotinės svarbos paslaugų, kaip tvaraus Europos ekonomikos augimo varomosios jėgos, teikimą. 20-asis ir paskutinis Europos socialinių teisių ramsčio principas yra susijęs su „galimybe naudotis pagrindinėmis paslaugomis“ ir teigia, kad kiekvienas turi teisę gauti kokybiškas paslaugas, be kita ko, vandens tiekimo, sanitarijos, energetikos, transporto, finansinių paslaugų ir skaitmeninio ryšio. Siekiant į tai atsižvelgti, reikia imtis konkrečių dar naujų vystymosi ir sanglaudos priemonių.

5.2. **Piliečiai ir įmonės reikalauja atviresnio, skaidresnio, atskaitingumo ir veiksmingesnio** valdymo. Masto ekonomijos sukūrimas ir spartumo užtikrinimas diegiant debesijos kompiuterijos struktūras padės pereiti prie e. valdžios, e. sveikatos, e. viešųjų pirkimų ir e. sąskaitų faktūrų išrašymo sistemų, kad viešosios tarnybos galėtų keistis informacija, o piliečiams ir įmonėms būtų lengviau bendradarbiauti.

5.3. Dėl visiško visuotinės svarbos paslaugų skaitmeninimo vyresnio amžiaus arba skaitmeniškai neraštingi vartotojai gali atsidurti nuošalyje. Todėl reikėtų išlaikyti keletą įprastinių šių paslaugų teikimo punktų.

5.4. EESRK rekomenduoja į Europos semestrą įtraukti nuostatas dėl atskaitomybės ir visuotinės svarbos paslaugų paskirstymo skaidrumo valstybėse narėse bei dėl paslaugų prieinamumo ir tinkamo paslaugų sektoriaus veikimo.

5.5. Daugelis Europos Sąjungos piliečių skirtingu mastu susiduria su dideliais ekonominiais sunkumais, kai nori pasinaudoti pagrindinėmis paslaugomis, be kita ko, būsto, energetikos, elektroninio ryšio, transporto, vandens, sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų srityje.

5.6. Galimybių naudotis visuotinės svarbos paslaugomis stoka gali priklausyti nuo įvairių veiksnių, pavyzdžiui, ekonominių, geografinių, socialinių (nevienodos sąlygos), fizinių (neįgalumo atveju), arba paslaugos gali neatitikti poreikių ir (arba) techninės pažangos (neatitikimas, nepakankamas kokybės ir (arba) saugos lygis). Skaitmeninės technologijos gali padėti įveikti kai kuriuos iš šių sunkumų.

⁽¹⁾ COM(2018) 773 final.

5.7. Sveikatos priežiūros paslaugų srityje skaitmeninimas gali padėti užtikrinti geresnę ligų prevenciją, diagnozę ir gydymą. Naudodamiesi tam tikromis priemonėmis, pavyzdžiui, elektroniniu sveikatos įrašu, vartotojai gali nuolat susipažinti su savo sveikatos istorija ir vaistų receptais. Mobiliosios sveikatos priežiūros programėlės ir medicininės konsultacijos internetu gali labai padėti pacientams ir vartotojams, ypač tiems, kurie gyvena atokiuose regionuose, išsaugoti sveikatą ir užkirsti kelią ligoms. Tačiau skaitmeninių sveikatos priežiūros produktų ir paslaugų privalumai yra susiję su rimtomis grėsmėmis pacientų privatumui, saugumui ir saugui, nes gali padažnėti neteisėto asmens sveikatos priežiūros įrašų ir sveikatos priežiūros įstaigose laikomų duomenų naudojimo atvejų. ES turėtų sukurti visa apimančią reglamentavimo sistemą, kad būtų užtikrintas suderintas požiūris.

5.8. Atsižvelgiant į tai, kad vis dažniau naudojamos skaitmeninėmis sveikatos priežiūros paslaugomis ir produktais, be kita ko, tarpvalstybinėje aplinkoje, svarbu suderinti požiūrį į atsakomybę už tokias paslaugas ir produktus visoje Europos Sąjungoje. Siekiant padėti veiksmingai apsaugoti ES vartotojus, turi būti taikomos teisėkūros priemonės, pavyzdžiui, susijusios su griežta rinkos priežiūra ir teisėsauga, taip pat veiksmingos su skaitmeniniais sveikatos produktais ir paslaugomis susijusios žalos atlyginimo priemonės.

5.9. EESRK ragina EK sukurti tinkamą nacionalinių sveikatos priežiūros sistemų pagrindą, skirtą dalytis ES piliečių sveikatos duomenimis pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą, t. y. laikantis griežtų privatumo ir anonimiškumo reikalavimų, ES institucijų ir bendrovių atliekamų mokslinių tyrimų ir inovacijų tikslais.

5.10. Visuotinės svarbos paslaugų atveju paslaugų teikėjai paslaugas turėtų teikti skaitmeniniu būdu, tačiau išsaugoti ir kitus kanalus tiems, kurie savo pačių sprendimu arba dėl būtinybės yra atsijungę nuo sistemos.

5.11. Visuotinės svarbos paslaugos viešojo transporto srityje yra labai svarbios siekiant pagerinti gyvenimo kokybę ir įgyvendinti pagrindinius ES tikslus. Valdžios institucijoms reikalinga didelė veiksmų laisvė teikti, užsakyti ir organizuoti visuotinės svarbos paslaugas.

6. 5G ryšys

6.1. *Laipsniškas 5G ryšio diegimas bendrojoje rinkoje*

6.1.1. Valdžios institucijos pradėjo imtis priemonių, kad palengvintų 5G ryšio diegimą bendrojoje rinkoje, įskaitant 5G radijo dažnių spektro skyrimą. Artimiausiais mėnesiais Europos judriojo ryšio tinklo operatoriai turėtų pasirengti diegti ir atlikti bandymus realiomis sąlygomis, nes numatoma, kad pirmojoje 2019 m. pusėje pasirodys pirmieji 5G išmanieji telefonai ir terminalai. Tačiau nuo 2018 m. gruodžio mėn. pradžios tik dvylika valstybių narių užbaigė arba pradėjo bent vieną spektro aukcioną.

6.1.2. Tarpautinių lygmeniu visos šalys konkuruoja, kad būtų vienos pirmųjų, kurios įdiegs 5G ryšį visoje šalyje. ES taip pat neatsilieka. Iš penkių pagrindinių infrastruktūros tiekėjų du tiekėjai yra iš Europos, du tiekėjai iš Kinijos ir vienas tiekėjas iš Korėjos. Tarp pirmųjų, gaminančių 5G prietaisus ir lustų rinkinius, nėra nė vienos iš didžiųjų Europos bendrovių.

6.1.3. EESRK įspėja, kad Europos pramonės sektorių, pavyzdžiui, transporto ir automobilių, energetikos, chemijos ir farmacijos, gamybos, įskaitant MVĮ, ir finansų, kuriuose Europa pirmauja, konkurencingumas priklausys nuo gebėjimo integruoti ir naudoti 5G ryšio paslaugas.

6.1.4. EESRK žino, kad mokslininkai įspėjo apie pavojų, kurį 5G elektromagnetinė spinduliuotė gali kelti žmonių sveikatai ir aplinkai, ypač labai intensyvūs, didelės skvarbos radijo dažnio signalai pastatuose ir kitose uždaroje erdvėse. EESRK ragina Komisiją užsakyti 5G spinduliuotės biologinio poveikio vertinimą ir išimosi į kitus dažnių diapazonus riziką.

6.2. *5G ryšiui reikiamos investicijos*

6.2.1. Apskaičiuota, kad rinkos dalyvių investicijos į 5G ryšio diegimą Europoje sudarys apie 60–100 mlrd. EUR per metus kitų penkerių metų laikotarpį. Jie visiems pagrindiniams Europos socialinės ir ekonominės raidos varikliams užtikrins gigabitinį junglumą. Norint pagerinti junglumą kaimo vietovėse, reikės papildomų 127 mlrd. EUR investicijų.

6.2.2. Dėl 5G judriojo ryšio tinklo judriojo ryšio ir interneto technologijos taps bendrosios paskirties technologijomis, darančiomis poveikį našumui ir ekonominei veiklai labai įvairiuose pramonės sektoriuose, kuriuose naudojama daugiau prietaisų ir apdorojama daugiau duomenų, taip sudarant sąlygas masiškai naudotis daiktų internetu ir plėtoti ypatingos svarbos paslaugas.

7. Konkrečios pastabos

7.1. Be to, EESRK prašo ES institucijų ypatingą dėmesį skirti šiems iššūkiams, kuriuos Komitetas jau nagrinėjo ir ateityje toliau nagrinės, kaip svarbiems su šia nuomone susijusiems klausimams:

- Visų išorės sąnaudų internalizavimas taikant teigiamas ir neigiamas paskatas ⁽¹²⁾,
- Energijos mokesčių direktyva pagal CO₂, NO_x, SO_x ⁽¹³⁾,
- Paskirstytos energijos sprendimų sistema ⁽¹⁴⁾,
- ATLPS rinkos stabilumas kitą ATLPS prekybos laikotarpį (2021 m.) ir ATPLS priemonės po 2020 m. ⁽¹⁵⁾,
- Pasikeitimo tinklo skaitmenine informacija platforma, skirta elektros energijos srautams valdyti ⁽¹⁶⁾,
- Didžiųjų duomenų valdymas energetikos srityje ⁽¹⁷⁾,
- Socialinės ir ekonominės problemos, susijusios su laipsnišku anglių atsisakymu ⁽¹⁸⁾,
- Maži moduliniai branduoliniai reaktoriai (50–300 MW) yra pigesni ir lengviau įdiegiami. Reikalingi ES standartai ⁽¹⁹⁾,
- Žemynus jungiantys tolimieji aukštosios įtampos tinklai. Europos ir Azijos perspektyva ⁽²⁰⁾,
- Tiekimo saugumas ir investicijų apsauga ⁽²¹⁾,
- Energijos vartojimo efektyvumas ⁽²²⁾,
- Išankstinis produktų sertifikavimas ⁽²³⁾,
- Debesijos taisyklės ⁽²⁴⁾,
- ES gamybos platformos ⁽²⁵⁾,

⁽¹²⁾ OL C 190, 2019 6 5, p. 24; OL C 110, 2019 3 22, p. 33

⁽¹³⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 37.

⁽¹⁴⁾ OL C 34, 2017 2 2, p. 44.

⁽¹⁵⁾ OL C 424, 2014 11 26, p. 46; OL C 288, 2017 8 31, p. 75.

⁽¹⁶⁾ OL C 34, 2017 2 2, p. 44; OL C 345, 2017 10 13, p. 52; OL C 262, 2018 7 25, p. 86.

⁽¹⁷⁾ Galutinis tyrimas „Su didžiaisiais duomenimis susijusi etika: didžiųjų duomenų ekonominės naudos ir etinių klausimų pusiausvyra ES politikoje“; OL C 242, 2015 7 23, p. 61.

⁽¹⁸⁾ OL C 303, 2016 8 19, p. 1.

⁽¹⁹⁾ OL C 237, 2018 7 6, p. 38, OL C 341, 2013 11 21, p. 92, OL C 110, 2019 3 22, p. 141.

⁽²⁰⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 95; OL C 143, 2012 5 22, p. 125.

⁽²¹⁾ OL C 143, 2012 5 22, p. 125; OL C 271, 2013 9 19, p. 153; OL C 424, 2014 11 26, p. 64; OL C 264, 2016 7 20, p. 117.

⁽²²⁾ OL C 191, 2012 6 29, p. 142.

⁽²³⁾ OL C 228, 2019 7 5, p. 74, OL C 75, 2017 3 10, p. 40, OL C 81, 2018 3 2, p. 176.

⁽²⁴⁾ OL C 487, 2016 12 28, p. 86.

⁽²⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto Pramonės permainų konsultacinės komisijos informacinis pranešimas „Skatinti inkrementines inovacijas pramoninėse zonose“; OL C 332, 2015 10 8, p. 36; OL C 299, 2012 10 4, p. 12.

- Telekomunikacijos ir duomenų tinklas ⁽²⁶⁾,
- Duomenų srautas turi būti saugus ir patikimas ⁽²⁷⁾,
- Duomenų nuosavybė ir duomenų teisės ⁽²⁸⁾,
- Duomenų saugojimas Europos Sąjungoje ⁽²⁹⁾.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų
komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

⁽²⁶⁾ OL C 125, 2017 4 21, p. 74.

⁽²⁷⁾ OL C 440, 2018 12 6, p. 8, OL C 227, 2018 6 28, p. 86.

⁽²⁸⁾ OL C 288, 2017 8 31, p. 107; OL C 81, 2018 3 2, p. 209; OL C 237, 2018 7 6, p. 32.

⁽²⁹⁾ OL C 345, 2017 10 13, p. 52; OL C 227, 2018 6 28, p. 11.

III

(Parengiamieji aktai)

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETAS

545-OJI EESRK PLENARINĖ SESIJA, 2019 7 17–2019 7 18

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai ir Tarybai „Siekiant veiksmingesnio ir demokratiškesnio ES mokesčių politikos sprendimų priėmimo“

(COM(2019) 8 final)

(2019/C 353/14)

Pranešėjas **Juan MENDOZA CASTRO**

Pranešėjas **Krister ANDERSSON**

Pranešėjas **Mihai IVAȘCU**

Konsultavimasis	Europos Komisija, 2019 2 18
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 2
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	171/17/18

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Atsižvelgdamas į balsavimo kvalifikuota balsų dauguma opumą sprendžiant su mokesčiais susijusius klausimus, EESRK remia Komisijos siekį pradėti reikalingas diskusijas.

1.2. Komitetas jau anksčiau kitose nuomonėse yra nurodęs, kad jis pritaria ketinimui pakeisti vieningo balsavimo taisyklę ir kad pritaria kvalifikuotos balsų daugumos metodo taikymui.

1.3. Tačiau EESRK mano, kad norint sėkmingai įgyvendinti kvalifikuotos balsų daugumos metodą, reikia laikytis tam tikrų sąlygų.

1.4. Vieningo balsavimo taisyklė apmokestinimo srityje gali vis dažniau atrodyti esanti politiškai pasenusi, problemiška teisiniu požiūriu ir nenaudinga ekonomiškai.

1.5. Mokesčių konkurencija neretai reiškia, kad didės spaudimas valstybių biudžetams; be to, dėl ribotų valstybės biudžeto išteklių daromas spaudimas konkurencingumui.

- 1.6. Ateityje taikant kvalifikuotos balsų daugumos metodą Europos Parlamentas atliktų svarbų vaidmenį mokesčių srityje.
- 1.7. Vieningo balsavimo mokesčių klausimais taisyklė darė poveikį kitiems platesniems ES politiniams prioritetams.
- 1.8. Dabar, kai su klimato kaita susiję veiksmai yra kaip niekad svarbūs, laipsniškas perėjimas prie balsavimo kvalifikuota balsų dauguma padėtų veiksmingiau siekti aplinkos tikslų.
- 1.9. Pastaruosius 20 metų svarstoma siūloma bendra konsoliduotoji pelno mokesčio bazė (BKPMB), jei ji būtų tinkamai parengta ir taikoma, būtų labai naudinga įmonėms ir piliečiams. Labai reikalinga ES pridėtinės vertės mokesčio (PVM) reforma, vykdoma tinkamai koordinuojant ES ir valstybių narių veiksmus, nes dėl susiskaidžiusios sistemos prarandamos didelės pajamos.
- 1.10. EESRK taip pat mano, kad apmokestinimo politika apskritai ir visų pirma kova su mokestiniu sukčiavimu privalo likti prioritete naujos sudėties Europos Komisijos politikos srityje. Komitetas mano, kad geriausių kovos su tarpvalstybinio mokestiniu sukčiavimu rezultatų galima geriau pasiekti Europos lygiu, ir palankiai vertina tai, kad pirmą kartą paskelbtas mokesčių tikslais nebendradarbiaujančių jurisdikciją turinčių subjektų ES sąrašas.
- 1.11. EESRK žino, kas apmokestinimo politika visada buvo glaudžiai susijusi su valstybių narių suverenumu ir yra joms labai svarbi.
- 1.12. ES turėtų laikytis tvirtos pozicijos pasaulinės svarbos klausimais. EESRK supranta, kad mokesčių konkurencija kai kuriose ES valstybėse narėse anksčiau buvo būdas spręsti finansines problemas. Neseniai parengtos kovos su mokesčių slėpimu priemonės parodė, kad valstybės narės nori sustiprinti skaidrią ir sąžiningą mokesčių konkurenciją.
- 1.13. Šiuo požiūriu EESRK pažymi ir palankiai vertina ES lygmeniu padarytą pažangą kovojant su agresyviu mokesčių planavimu ir mokesčių slėpimu, taip pat tobulinant pridėtinės vertės mokesčio (PVM) sistemą. Tuo pat metu EESRK norėtų, kad pažanga būtų daroma kitose srityse.
- 1.14. Atlikus nuodugnią ekonominę, socialinę ir fiskalinę analizę visos naujos taisyklės turi atitikti savo paskirtį ir visos valstybės narės visada turi turėti pakankamų galimybių dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Svarbiausias tikslas turėtų būti gauti naudingų rezultatų tiek ES, tiek pavienių valstybių narių lygiu.
- 1.15. Kai dėl jų bus sutarta, keturi etapai turi būti įgyvendinami laipsniškai, o įgyvendinus kiekvieną etapą, Europos Komisija turi atlikti vertinimą,
- 1.16. EESRK pabrėžia, kad reikia platesnio masto proceso, kad būtų galima daryti pažangą siekiant veiksmingesnės kvalifikuotos balsų daugumos, kurios taikymas užtruks ir kuri turėtų būti suderinta su kitomis politikos iniciatyvomis. Šiuo požiūriu EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad reikalingas:
- pakankamai tvirtas ES biudžetas,
 - geriau koordinuojama ekonomikos politika,
 - didelis analitinis darbas, įvertinantis, kokių mastu šiuo metu taikomos mokesčių priemonės buvo nepakankamos.

2. Komisijos pasiūlymo santrauka

2.1. Valstybės narės gali ES lygmeniu imtis priemonių ir priimti direktyvas, kuriomis siekiama nustatyti bendras nacionalinių mokesčių taisykles netiesioginiams mokesčiams, pavyzdžiui, PVM, arba tiesioginiams mokesčiams, pavyzdžiui, įmonių pelno mokesčiui. Tačiau dabartinis su šiais klausimais susijęs ES teisėkūros procesas, Komisijos teigimu, turi trūkumų, nes prieš imantis veiksmų jiems turi vieningai pritarti visos valstybės narės. Tokio vieningumo gali nepavykti pasiekti arba priimta politika gali būti nepakankamai gera.

2.2. Pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų mokesčių srityje reglamentuojami Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 113 ir 115 straipsniais. Abiejuose straipsniuose numatoma speciali teisėkūros procedūra, pagal kurią Taryba apmokestinimo klausimais balsuoja laikydamasi vieningo balsavimo principo, o su Europos Parlamentu tik konsultuojamasi.

2.3. Sutartyse taip pat numatytos nuostatos, būtinos tam tikromis aplinkybėmis pakeisti Tarybos sprendimų priėmimo procesą nuo vieningo balsavimo pereinant prie balsavimo kvalifikuota balsų dauguma.

2.4. Europos Sąjungos sutarties (ES sutartis) 48 straipsnio 7 dalis, vadinamoji nuostata dėl pereigos, valstybėms narėms suteikia galimybę nuo vieningo balsavimo pereiti prie balsavimo kvalifikuota balsų dauguma arba nuo specialios teisėkūros procedūros pereiti prie įprastos teisėkūros procedūros tose srityse, kuriose kitu atveju reikalingas vieningas sprendimų priėmimas.

2.5. Šiuo komunikatu Komisija siekia pradėti diskusijas dėl sprendimų ES apmokestinimo politikos srityje priėmimo reformos. Ji siūlo tam tikrose bendros ES apmokestinimo politikos srityse **laipsniškai – keturiais etapais – pereiti** prie sprendimų priėmimo kvalifikuota balsų dauguma pagal įprastą teisėkūros procedūrą.

2.5.1. **Pirmame etape** valstybės narės turėtų susitarti pereiti prie balsavimo kvalifikuota balsų dauguma priimant sprendimus dėl priemonių, kuriomis gerinamas valstybių narių bendradarbiavimas ir tarpusavio pagalba kovojant su mokesčiniu sukčiavimu, mokesčių slėpimu, taip pat dėl administracinių iniciatyvų, susijusių su ES bendrovėmis, pavyzdžiui, ataskaitų teikimo prievolių suderinimo.

2.5.2. **Antrame etape** kvalifikuota balsų dauguma turėtų būti balsuojama priimant sprendimus dėl priemonių, kurios skirtos padėti siekti kitų politikos tikslų, pavyzdžiui, kovoti su klimato kašta, apsaugoti aplinką arba gerinti visuomenės sveikatą.

2.5.3. **Trečiame etape** kvalifikuotos balsų daugumos tvarkos taikymas leistų modernizuoti jau suderintas ES taisykles, pavyzdžiui, PVM ir akcizų.

2.5.4. **Ketvirtame etape** būtų galima pereiti prie kvalifikuotos balsų daugumos balsuojant dėl svarbiausių mokesčių projektų, pavyzdžiui, dėl bendros konsoliduotosios pelno mokesčio bazės (BKPMB) ir naujos skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo sistemos.

2.6. Komunikate valstybės narės raginamos skubiai susitarti dėl susitarimo įgyvendinti 1 ir 2 etapus, o iki 2025 m. pabaigos apsarstyti galimybę įgyvendinti 3 ir 4 etapus.

2.7. Komisija tvirtina sprendžianti toliau išvardytas dabartinio apmokestinimo politikos sprendimų priėmimo proceso problemas.

2.7.1. Dėl vieningo susitarimo reikalavimo labai sunku pasiekti bet kokią kompromisą, nes pakanka tik vienos valstybės narės prieštaravimo ir susitarimas negali būti priimtas. Valstybės narės Taryboje dėl sprendimų dažnai rimtai nesidera, nes žino, kad gali tiesiog vetuoti joms nepriimtina rezultata.

2.7.2. NET jei susitarimas mokesčių srityje pasiekiamas vieningai, dažniausiai jis grindžiamas mažiausiu bendru vardikliu – taip apriojamas teigiamas poveikis bendrovėms ir vartotojams arba jo įgyvendinimas tampa didesne našta.

2.7.3. Kai kurios valstybės narės svarbius mokesčių pasiūlymus gali naudoti tam, kad paverstų juos svertais derybose dėl galimų kitų savo reikalavimų, susijusių su visiškai atskirais dokumentais, arba kad darytų spaudimą Komisijai pateikti pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų kitose srityse.

2.7.4. Vieningai priimtus sprendimus panaikinti arba keisti galima tik vieningai. Todėl valstybės narės dažnai yra pernelyg atsargios, o dėl to mažėja ryžtas ir silpnėja galutinis rezultatas.

2.8. Jei Europos Parlamentui būtų suteikta vienoda galia priimant sprendimus dėl galutinių ES mokesčių politikos iniciatyvų, tai leistų jam visapusiškai prisidėti prie ES mokesčių politikos formavimo.

2.9. ES nebus suteikti nauji įgaliojimai, o valstybių narių įgaliojimai nebus sumažinti. Be to, Komisija tvirtina, kad tai neturės įtakos valstybių narių teisėms nustatyti tokius gyventojų pajamų ir bendrovių pelno mokesčių tarifus, kokius jos laiko tinkamais.

2.10. Komisijos teigimu, neveikimas ES mokesčių politikos srityje brangiai kainuoja. Dėl lėtos pažangos sprendžiant su galutine PVM sistema, BKPMB, finansinių sandorių mokesčiu ir skaitmeninių paslaugų mokesčiu susijusius klausimus, šiose keturiose srityse prarandama maždaug 292 mlrd. EUR ⁽¹⁾.

(1) COM(2019) 8 final, p. 4.

3. Bendrosios ir konkrečios pastabos

3.1. **Atsižvelgdamas į balsavimo kvalifikuota balsų dauguma opumą sprendžiant su mokesčiais susijusius klausimus, EESRK remia Komisijos siekį pradėti reikalingas diskusijas.** 21-jame amžiuje sėkminga mokesčių politika ES turėtų suteikti galimybę spręsti ekonomines ir finansines problemas, kurių gali kilti ir kils ateityje. Vieningo balsavimo taisyklė apmokestinimo srityje buvo logiška 20-ojo amžiaus 6-ajame dešimtmetyje, kai ES sudarė šešios valstybės narės, tačiau dabar ši taisyklė vis dažniau gali atrodyti esanti politiškai pasenusi, problemiška teisiniu požiūriu ir nenaudinga ekonomiškai.

3.2. Komitetas **kitose nuomonėse** yra nurodęs, kad jis pritaria ketinimui pakeisti vieningo balsavimo taisyklę ir taikyti kvalifikuotos balsų daugumos metodą⁽²⁾. EESRK rengia šią nuomonę atsižvelgdamas į šias aplinkybes ir savo, kaip institucijos, kuri siekia Europos projekto pažangos, vaidmenį.

3.3. Tačiau EESRK mano, kad dabartinėmis aplinkybėmis norint sėkmingai taikyti kvalifikuotos balsų daugumos metodą, reikia laikytis tam tikrų **sąlygų**, susijusių su platesniu kontekstu.

3.4. EESRK manymu, kai dėl jų bus susitarta, siūlomi **keturi etapai turi būti įgyvendinami laipsniškai**, o įgyvendinus kiekvieną etapą Europos Komisija turėtų atlikti išsamų ir visa apimančią vertinimą.

3.5. **Vieningo balsavimo mokesčių klausimais taisyklė darė poveikį kitiems platesniems ES politiniams prioritetams.** Be to, apmokestinimas yra itin svarbus įgyvendinant daugelį plačiausio užmojo ES projektų, įskaitant ekonominę ir pinigų sąjungą (EPS), kapitalo rinkų sąjungą (KRS), bendrąją skaitmeninę rinką, 2030 m. klimato ir energetikos politikos strategiją ir žiedinę ekonomiką. Dar vienas pavyzdys – Komisijos pasiūlymas peržiūrėti energijos mokesčių direktyvą.

3.6. Dabar, kai su klimato kaita susiję veiksmai yra kaip niekad svarbūs, laipsniškas perėjimas prie balsavimo kvalifikuota balsų dauguma padėtų veiksmingiau **siekti aplinkos tikslų**. Remiantis Eurostato duomenimis, pajamos iš aplinkos mokesčių sudaro tik maždaug 6 % ES šalių bendrų mokestinių pajamų. Didžiąją dalį šių pajamų sudaro pajamos iš mokesčių, susijusių su transportu ir energija, ir tik mažą pajamų dalį sudaro pajamos iš taršos arba išteklių naudojimo mokesčių (mažiau nei 0,1 %) ⁽³⁾.

3.7. Pastaruosius 20 metų svarstoma **siūloma bendra konsoliduotoji pelno mokesčio bazė (BKPMB)**, jei ji būtų tinkamai parengta ir taikoma, būtų labai naudinga įmonėms ir piliečiams. Dėl jos sumažės ES prekiaujančių (ir pasirinkusių tokią galimybę) didesnių bendrovių reikalavimų laikymosi sąnaudos ir sudėtingumas. BKPMB galėtų būti itin svarbi kovojant su agresyviu mokesčių planavimu ir padėtų atkurti piliečių pasitikėjimą mokesčių sistema ⁽⁴⁾.

3.8. **EESRK remia ES pridėtinės vertės mokesčio (PVM) reformą.** Kadangi dėl šio klausimo nesusitarta, kiekvienais metais nesurenkama 147 mlrd. EUR dėl mokesčių slėpimo, vengimo ir prasto pajamų surinkimo valstybėse narėse. Dabartinė sistema yra pernelyg susiskaidžiusi ir sudėtinga, todėl, užkraudama verslui didelę ir nereikalingą administracinę našta ir kliudydama prekybai, sumažina ir iškreipia prekybą ir atbaido investicijas ⁽⁵⁾. Šiuo metu dėl PVM sukčiavimo valstybės biudžetai per metus netenka apie 50 mlrd. EUR.

3.9. **Bendrojoje rinkoje atsiradusios skirtingos mokesčių politikos kryptys daro neigiamą poveikį.** Dėl susiskaidymo silpnėja bendrosios rinkos vieningumas ir patiriamos didesnės mokesčių bazių, pavyzdžiui, darbo, pajamų ir vartojimo, sąnaudos. Iš esmės, darbuotojai ir vartotojai visoje Europoje moka dėl valstybių narių negebėjimo susitarti. Be to, skirtingos mokesčių sistemos trukdo MVĮ, kurios bando prekiauti bendrojoje rinkoje.

3.10. EESRK žino, kas apmokestinimo politika visada buvo glaudžiai susijusi su valstybių narių **suverenumu** ir yra kai kurioms iš jų labai svarbi.

⁽²⁾ EESRK nuomonė OL C 230, 2015 7 14, p. 24; EESRK nuomonė OL C 434, 2017 12 15, p. 18; EESRK nuomonė OL C 271, 2013 9 19, p. 23; EESRK nuomonė OL C 332, 2015 10 8, p. 8.

⁽³⁾ „Euractiv“, „Time to get rid of EU's unanimity rule on green fiscal matters“.

⁽⁴⁾ EESRK nuomonė OL C 434, 2017 12 15 p. 58.

⁽⁵⁾ EESRK nuomonė OL C 237, 2018 7 6, p. 40.

3.11. Įgyvendinant EBPO **mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo (BEPS)** ⁽⁶⁾ projektą nustatyta, kad, prieš imantis kovos su sukčiavimu priemonių, pasaulinis tarptautinių bendrovių mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo mastas siekė 100–240 mlrd. USD ⁽⁷⁾. Europos Parlamento tyrimų tarnyba apskaičiavo, kad ES tai sudarytų atitinkamai 50–70 mlrd. EUR ⁽⁸⁾. Tai sudaro 0,35 % ES BVP.

3.12. Šiuo metu **Europos Parlamento politinis vaidmuo mokesčių klausimų srityje**, kai reikia imtis mokesčių politikos priemonių, yra tik konsultacinio pobūdžio. Jei bus susitarta dėl perėjimo nuo vieningo balsavimo prie kvalifikuotos balsų daugumos metodo mokesčių klausimais, Europos Parlamentas galėtų atlikti svarbų vaidmenį mokesčių srityje.

3.13. **Komisija siekia pradėti diskusijas dėl to, kaip geriausiai pertvarkyti tai, kaip ES naudojami iš anksto priskirtais, su apmokestinimu susijusiais įgaliojimais.** Prie visiško balsavimo kvalifikuota balsų dauguma taikymo siūloma laipsniškai pereiti visas valstybes nares itin dominančiose konkrečiose politikos srityse. Savo komunikatu Komisija nesiekia ES suteikti kokių nors naujų įgaliojimų. Ji taip pat nesiekia pereiti prie visoje ES suderintos gyventojų pajamų ir pelno mokesčių tarifų sistemos.

3.14. Dėl **mokesčių konkurencijos** neretai daromas vis didesnis spaudimas valstybių biudžetams. Jei taip nutiktų, tai ne tik padidintų plačiai paplitusį paskirstymo disbalansą, bet ir sumažintų paklausą, taigi visa tai kenks ekonominiam vystymuisi. Dėl biudžeto suvaržymų euro krizės metu buvo nustatyta griežta taupymo politika.

3.15. **Konkurencingumas ir biudžeto stabilumas.** Be to, dėl ribotų valstybių biudžetų neretai daromas spaudimas konkurencingumui, nes trūksta galimybių finansuoti būsimas investicijas į, pavyzdžiui, infrastruktūrą, skaitmeninimą ar mokslinius tyrimus ir plėtrą. Galiausiai, biudžeto ir finansinės rinkos stabilumo yra tarpusavyje susiję.

3.16. **Kovos su mokesčių vengimu priemonės.** EESRK mano, kad Europos Sąjungos vaidmuo yra gyvybiškai svarbus sprendžiant pasaulinės svarbos problemas. Nors anksčiau kai kurios valstybės narės naudojos mokesčių konkurencija, kad išspręstų kai kurias vidaus finansines problemas, neseniai parengtos kovos su mokesčių slėpimu priemonės parodė pasirengimą ir ryžtą stiprinti skaidrią ir sąžiningą mokesčių konkurenciją.

3.17. **ES fiskalinė politika.** EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad Europos projektas yra pagrįstas sąlyga, kad visos valstybės narės visada privalo turėti pakankamų galimybių dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Pagrindinis tikslas yra sukurti palankią aplinką, tiek ES, tiek pavienėms valstybėms narėms.

3.18. **Mokesčių planavimas ir mokesčių slėpimas**

3.18.1. **EESRK pažymi ir palankiai vertina ES lygmeniu padarytą pažangą kovojant su agresyviu mokesčių planavimu ir mokesčių slėpimu, taip pat tobulinant pridėtinės vertės mokesčio (PVM) sistemą.** Esamos sudėties Komisijos kadencijos metu mokesčių srityje buvo priimta maždaug 14 pasiūlymų – daugiau nei per 20 praėjusių metų ⁽⁹⁾. Skaidrumo taisyklės buvo sugriežtintos, kad tarp valstybių narių daug dažniau būtų keičiamasi informacija apie piliečių ir didelių bendrovių tarpvalstybinių mokesčių reikalus. Buvo pagerintas PVM surinkimas pradėjus taikyti naujas prekių ir paslaugų pardavimo internetu taisykles ir naujas, kovai su sukčiavimu PVM srityje skirtas tarpvalstybinio bendradarbiavimo priemones ⁽¹⁰⁾.

3.18.2. **Nepakankama pažanga tam tikrose srityse.** EESRK privalo pažymėti, kad, visų pirma dėl Tarybos politinės valios trūkumo, Europos lygmeniu nebuvo pasiekta reikšmingos pažangos įgyvendinant įmonių apmokestinimo reformą. Be to, dėl vieningo balsavimo sistemos buvo sustabdytas svarbių pasiūlymų dėl skaitmeninių paslaugų apmokestinimo ir mokesčių sumažinimo priėmimas.

⁽⁶⁾ <https://www.oecd.org/tax/beps/>

⁽⁷⁾ <http://www.oecd.org/ctp/oecd-presents-outputs-of-oecd-g20-beps-project-for-discussion-at-g20-finance-ministers-meeting.htm>

⁽⁸⁾ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-160_en.htm

⁽⁹⁾ 2019 m. vasario 13 d. Komisijos nario Pierre'o Moscoviciaus paskelbta žinutė.

⁽¹⁰⁾ EESRK nuomonės OL C 237, 2018 7 6, p. 40 ir OL C 283, 2018 8 10, p. 35.

3.18.3. **EESRK mano, kad apmokestinimo politika apskritai ir kova su mokestiniu sukčiavimu privalo likti prioritetine naujos sudėties Europos Komisijos politikos sritimi.** Atsižvelgdamas į daugybę skandalų dėl mokesčių rojų („LuxLeaks“, Panamos dokumentai, „Rojaus dokumentai“ ir t. t.) ir remdamasis naujaisiais mokesčių slėpimo ES skaičiavimais, kurie rodo, kad per metus nuslepama maždaug 825 mlrd. EUR mokesčių ⁽¹¹⁾, EESRK prašo nustatyti trumpą įgyvendinimo terminą.

3.18.4. **Geriausių rezultatų kovos su tarpvalstybinio mokestiniu sukčiavimu galima pasiekti Europos lygiu.** EESRK kritiškai vertina tai, kad Taryboje stringa svarbūs pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų šiuo klausimu. Neseniai atliktas „Eurobarometro“ tyrimas rodo, kad trys ketvirtadaliai ES piliečių mano, jog kova su mokestiniu sukčiavimu turėtų būti europinis prioritetas ⁽¹²⁾.

3.18.5. **Nebendradarbiaujančios šalys ir teritorijos** EESRK palankiai vertina tai, kad 2017 m. gruodžio mėn. pirmą kartą paskelbtas mokesčių tikslais nebendradarbiaujančių jurisdikciją turinčių subjektų ES sąrašas, ir tai, kad jis nuolat peržiūrimas ⁽¹³⁾. EESRK visiškai pritaria Europos Komisijos taikomam „juodojo sąrašo“ ir „pilkojo sąrašo“ metodui ⁽¹⁴⁾. Atsižvelgdamas į Panamos dokumentų ir mokesčių rojų skandalus, EESRK jau ragino valstybes nares užpildyti agresyvaus mokesčių planavimo spragas ⁽¹⁵⁾. Nebendradarbiaujantys jurisdikciją turintys subjektai kelia grėsmę ES vidaus rinkai ⁽¹⁶⁾.

3.19. EESRK **pabrėžia, kad reikia platesnio masto proceso**, kad būtų galima daryti pažangą siekiant kvalifikuotos balsų daugumos metodo taikymo, kuris užtruks ir kuris turėtų būti suderintas su kitomis politikos iniciatyvomis.

3.19.1. **Pakankamai tvirtas ES biudžetas** sudarytų sąlygas atlikti finansinius pervedimus kaip kompensaciją už sukrėtimus ar lyginamuosius trūkumus. Šiuo požiūriu Aukšto lygio grupė nuosavų išteklių klausimais, įsteigta siekiant išnagrinėti, kaip ES biudžeto pajamos galėtų tapti paprastesnės, skaidresnės, teisingesnės ir demokratiškai atskaitingos, pabrėžia Europos fiskalinės politikos svarbą ⁽¹⁷⁾.

3.19.2. **Geriau koordinuojant ekonomikos politiką** būtų galima pašalinti būtinybę atsverti nekoordinuotas nacionalines mokesčių taisykles. ES ekonomika bus veiksmingesnė struktūrinių reformų, tikslinių investicijų, sąžiningo apmokestinimo, sąžiningos prekybos susitarimų, pirmaujančios pozicijos inovacijų srityje atgavimo ir bendrosios rinkos sukūrimo kontekste.

3.19.3. **Tačiau taip pat labai svarbu, kad būtų sukurta bendroji rinka.** Sutartyje numatytų nediskriminavimo taisyklių ir ja užtikrintų keturių laisvių turėtų pakakti bendrosios rinkos sąlygų įgyvendinimui užtikrinti. Iš pokyčių valstybės pagalbos srityje ir pažeidimų bylų skaičiaus taip pat matyti, kad Komisija turi tokio iškreipimo taisymo priemonių. Reikėtų atlikti didelį analitinį darbą ir įvertinti, koku mastu šiuo metu taikomos mokesčių priemonės buvo nepakankamos.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHER*

⁽¹¹⁾ Europos Parlamentas, „Pranešimas finansinių nusikaltimų, mokesčių vengimo ir slėpimo klausimais“.

⁽¹²⁾ Europos Parlamento naujienos, Mokestinis sukčiavimas.

⁽¹³⁾ <https://www.consilium.europa.eu/media/31945/st15429en17.pdf>

⁽¹⁴⁾ <https://www.oxfam.org/en/even-it/full-disclosure-eus-blacklist-tax-havens>

⁽¹⁵⁾ <https://www.eesc.europa.eu/es/node/56888>

⁽¹⁶⁾ EESRK Nuomonė OL C 229, 2012 7 31, p. 7.

⁽¹⁷⁾ Būsimas ES finansavimas (M. Monti pranešimas). 2016 m. gruodžio mėn.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetao nuomonė dėl Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, Regionų komitetui ir Europos investicijų bankui „Ketvirtoji energetikos sąjungos būklės ataskaita“

(COM(2019) 175 final)

(2019/C 353/15)

Pranešėjas **Christophe QUAREZ**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2019 6 3
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2019 7 3
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	183/2/5

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK atkreipia dėmesį į ketvirtąją energetikos sąjungos būklės ataskaitą, pritaria energetikos sąjungos projekto tikslams ir teigiamai vertina tai, kad pabrėžiamas ES visuomenės dalyvavimas ir sutelkimas, kad ji prisiimtų visą atsakomybę už energetikos sąjungą. Jis pakartoja savo pasiūlymus dėl veiksmingo dialogo energetikos klausimais su organizuota pilietine visuomene ES, nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis. Komitetas taip pat ragina sukurti glaudesnę sąsają tarp būsimų ataskaitų dėl energetikos sąjungos būklės ir 2050 m. siūlomoms ilgalaikės strategijos.

1.2. EESRK stebisi Europos Komisijos teiginiu, kad „energetikos sąjunga tapo tikrove“. Energetikos sąjunga gali būti laikoma tikrove ES politikos sprendimų požiūriu, tačiau tai dar nėra Europos piliečių kasdienybė. Todėl EESRK ragina Europos Komisiją reikalauti, kad valstybės narės atsakytų už savo sprendimus, priimtus ES lygmeniu. Jis taip pat ragina imtis platesnio užmojo energetikos pertvarkos ir kovos su klimato kaita veiksmų.

1.3. EESRK išties apgailestauja, kad nacionalinės Vyriausybės ir toliau laikosi skirtingų nuomonių ir savo šalyse neįgyvendina to, dėl ko balsavo Briuselyje. EESRK ragina Europos Komisiją toliau naudotis savo įgaliojimais, įskaitant teisinius įgaliojimus, siekiant užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi ES energetikos teisės aktų, įskaitant 2020 m. energetikos ir klimato srities tikslų įgyvendinimą. EESRK ragina Europos Komisiją išnagrinėti priežastis, dėl kurių nacionalinės Vyriausybės išsakė skirtingas nuomones, ir priežastis, kodėl kai kurios valstybės narės nepasieks savo tikslų energetikos ir klimato srityse.

1.4. EESRK apgailestauja, kad Europos Komisija nepakankamai pasinaudojo ketvirtąją energetikos sąjungos būklės ataskaita atkreipti dėmesį į tai, kad nepasiekta aiškios pažangos įgyvendinant keturis energetikos sąjungos prioritetus: daugiausia dėmesio skirti piliečiams, sumažinti energijos importą, pirmauti atsinaujinančiųjų energijos išteklių srityje ir sukurti naujų švarios energijos darbo vietų.

1.5. EESRK dar kartą pabrėžia, kad Europai reikalingas „Socialinis paktas dėl piliečių skatinamos energetikos pertvarkos“, dėl kurio turi susitarti ES, valstybės narės, regionai, miestai, socialiniai partneriai ir organizuota pilietinė visuomenė, siekiant užtikrinti, kad niekas neliktų pertvarkos nuošalyje. Jis turėtų tapti šeštoju energetikos sąjungos aspektu ir apimti visus socialinius aspektus, įskaitant kokybiškų darbo vietų kūrimą, profesinį rengimą, vartotojų švietimą ir mokymą, socialinę apsaugą, konkrečius, pereinamojo laikotarpio regionams, kuriuose prarandamos darbo vietos, skirtus planus, sveikatos priežiūrą ir energijos nepriteklių. Ši iniciatyva turėtų būti Europos socialinių teisių ramsčio dalis.

1.6. EESRK palankiai vertina tai, kad veiklą pradėjo Energijos nepritekliaus observatorija, kuri gali būti tik pirmas žingsnis rengiant Europos veiksmų planą energijos nepritekliui Europoje panaikinti. Šiuo požiūriu socialiniai tarifai arba energijos čekiai gali būti tik laikina pagalba, kurią palaipsniui reikėtų keisti viešosiomis subsidijomis, kurios padėtų neturtingiems Europos gyventojams imtis struktūrinių sprendimų, pavyzdžiui, iš esmės rekonstruoti pastatus.

1.7. EESRK apgailestauja, kad nepakankamai dėmesio skirta ES energetinės priklausomybės raidos ir jos geopolitinio poveikio vertinimui. Tai turėtų apimti ES priklausomybės nuo importuojamos energijos (pvz., naftos, gamtinių dujų, anglies ir urano), taip pat importuotų energetikos pertvarkos produktų (pvz., baterijų, saulės baterijų plokščių) ir užsienio investicijų į ES strateginį energetikos turtą ir bendroves (pvz., JAV įmonių, perkančių pagrindinius šiluminių elektrinių vertės grandinės segmentus, Kinijos bendrovių, perkančių elektros energijos tinklo bendroves, Rusijos investicijų į kai kurių šalių energetikos sektorių) pokyčių stebėseną.

1.8. Atsižvelgdamas į klimato kaitos, kaip pagrindinio ES politinio klausimo, svarbą tiek piliečių vertinimu, tiek politinių partijų programose, EESRK ragina naujos sudėties Europos Komisiją 2019–2024 m. kadencijos laikotarpiu pirmenybę teikti kovai su klimato kaita. Šis prioritetas turėtų atsispindėti Europos Komisijos struktūroje, sukuriant Europos Komisijos pirmininko pirmojo pavaduotojo, atsakingo už klimato politiką, pareigas.

2. Pagrindiniai faktai ir svarstymai apie ankstesnes EESRK rekomendacijas

2.1. ES visuomenė tvirtai ir vis labiau remia energetikos sąjungos tikslus ir platesnio užmojo klimato ir energetikos politiką. Naujausi „Eurobarometro“ tyrimai ⁽¹⁾ rodo, kad apie 80 % ES piliečių mano, kad klimato kaita yra labai rimta problema, o kova su klimato kaita ir efektyvesnis energijos vartojimas gali paskatinti ES ekonomiką ir darbo vietų kūrimą. Ši parama tapo labiau matoma jaunimo judėjimo #FridaysForFuture dėka.

2.2. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad Europos verslo bendruomenė, kaip parodė, pavyzdžiui, Eurelectric ir B grupė, vis labiau remia energetikos sąjungos tikslus tiek energetikos sektoriuje, tiek ir už jo ribų.

2.3. Vis daugiau ekspertų ir mokslinių tyrimų rezultatų patvirtina, kad perėjimas prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos gali būti naudingas ES ekonomikai. Savo 2018 m. lapkričio mėn. pateiktą ilgalaikę strategiją Europos Komisija pagrindė naujais su tuo susijusiais faktais ⁽²⁾.

2.4. Vis dėlto EESRK apgailestauja, kad nacionalinės Vyriausybės ir toliau laikosi skirtingų nuomonių ir savo šalyse neįgyvendina to, dėl ko balsavo Briuselyje. EESRK ragina Europos Komisiją toliau naudotis savo įgaliojimais, įskaitant teisinius įgaliojimus, siekiant užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi ES energetikos teisės aktų, įskaitant 2020 m. energetikos ir klimato srities tikslų įgyvendinimą. EESRK ragina Europos Komisiją išnagrinėti priežastis, dėl kurių nacionalinės Vyriausybės išsakė skirtingas nuomones ir priežastis, kodėl kai kurios valstybės narės nepasieks savo tikslų energetikos ir klimato srityse.

2.5. EESRK palankiai vertina pastaraisiais metais pradėtas įgyvendinti ir ketvirtojoje energetikos sąjungos būklės ataskaitoje nurodytas iniciatyvas, įskaitant iniciatyvas dėl ES salų, anglių pramonės regionų, baterijų pramonės ir energijos nepritekliaus. Visos šios iniciatyvos yra labai svarbios skatinant integruotą pramonės politiką, kuri remtų socialiai sąžiningą energetikos pertvarką, skatinančią kurti kokybiškas darbo vietas, ir turėtų būti vertinama kaip puiki galimybė pramonei parodyti Europos gebėjimą priimti tinkamus sprendimus dabartiniams sunkumams įveikti.

⁽¹⁾ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 459 „Klimato kaita“, 2017 m. kovo mėn.

⁽²⁾ COM(2018) 773 final.

2.6. EESRK ne kartą yra pažymėjęs, kad energetikos sąjunga turi užtikrinti stabilią ir palankią aplinką Europos įmonėms, siekiant sudaryti joms sąlygas ir skatinti jas investuoti bei samdyti darbuotojus, ypatingą dėmesį skiriant MVĮ galimybėms. Todėl EESRK palankiai vertina tai, kad įsigaliojo Energetikos sąjungos valdymo reglamentas, ir ragina organizuotą pilietinę visuomenę aktyviau dalyvauti siekiant užtikrinti tinkamą šio reglamento įgyvendinimą.

2.7. EESRK taip pat palankiai vertina 2019 m. sausio mėn. paskelbtą Europos Komisijos ataskaitą „Energijos kainos ir išlaidos Europoje“, kurioje pateikiama skaidri informacija apie pastaruosiu metu pakilusias energijos kainas; tai daugiausia susiję su iškastinio kuro kainos augimu, dėl kurio 2016–2017 m. padidėjo ES iškastinio kuro importo išlaidos (26 %), kurių bendra suma siekė 266 mlrd. EUR. EESRK ragina užtikrinti iškastinio kuro subsidijų ir energijos kainų skirtumų visoje Europos Sąjungoje skaidrumą, įskaitant skirtumus, kurie iš dalies yra susiję ir su skirtingais nacionaliniais energijos mokesčiais.

2.8. EESRK prašė, kad į kitos energetikos sąjungos būklės ataskaitos vertinimo kriterijus būtų įtrauktas socialinis aspektas. Todėl Komitetas labai palankiai vertina Europos Komisijos socialines iniciatyvas, susijusias su regionais, kuriuose išskiriama daug anglies dioksido ir susiduriama su energijos nepriteklumi, taip pat specialų energetikos sąjungos būklės ataskaitos poskirsnį, skirtą energetikos sąjungos socialiniam aspektui.

2.9. EESRK visuomet manė, kad galimybė gauti ir fiziškai naudotis energija prieinamomis kainomis yra labai svarbi siekiant išvengti energijos nepritekliaus. Todėl jis palankiai vertina tai, kad veiklą pradėjo Energijos nepritekliaus observatorija, kuri gali būti tik pirmas žingsnis rengiant Europos veiksmų planą energijos nepritekliui Europoje panaikinti. Komitetas ragina Europos Komisiją išplėsti observatorijos įgaliojimus ir skirti jai daugiau lėšų, kad ji galėtų toliau tęsti savo darbą energijos nepritekliaus poveikio galimybei deramai šildyti ar vėsinti srityje ir pradėti savo darbą judumo nepritekliaus srityje.

2.10. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad energetikos pertvarkai nereikia daug investicijų, palyginti su tomis, kurių reikia siekiant išlaikyti esamą, importuojamą iškastiniu kuru pagrįstą energetikos sistemą. Svarbiausias uždavinys – perskirstyti kapitalą iš daug anglies dioksido į visiškai anglies dioksido neišskiriantį turtą ir infrastruktūrą.

2.11. Siekiant padėti privatiems investuotojams atlikti šį kapitalo persikirstymą, valdžios institucijos turėtų užtikrinti veiksmingas ir nuspėjamas anglies dioksido kainas visai ekonominei veiklai ir laipsniškai nutraukti visas subsidijas iškastiniam kurui. Galimos priemonės, be kita ko, yra apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemai taikoma apatinė anglies dioksido kainos riba, kartu su energijos mokesčių suderinimu. Todėl EESRK tvirtai remia Europos Komisijos pasiūlymą užtikrinti, kad ES energijos apmokestinimo suderinimo klausimus būtų galima spręsti kvalifikuota balsų dauguma, o ne vieningai, nes pagal šią procedūrą viena nacionalinė Vyriausybė gali sukliudyti bet kokiai Europos Sąjungos pažangai. Aviacijos sektorius galėtų būti pirmasis sektorius, kuriame toks suderinimas galėtų būti vykdomas.

3. Pastabos dėl ketvirtosios energetikos sąjungos būklės ataskaitos ir tolesnių veiksmų

3.1. Sukurti tvirtą ir demokratinę Europos energetikos pertvarkos valdymą

3.1.1. EESRK mano, kad ES ir jos valstybės narės turi dar labiau demokratizuoti energetikos politikos formavimą. Jos gali geriau naudotis įvairiomis priemonėmis, pavyzdžiui, deliberatyviosiomis apklausomis ir Europos piliečių iniciatyvomis, ir užtikrinti sistemingą bendradarbiavimą su organizuota pilietine visuomene. Labiau decentralizuota energetikos sistema, kurioje vietos energetikos bendruomenėms tektų svarbesnis vaidmuo, gali būti svarbus veiksnys remiant Europos energetikos pertvarkos demokratizaciją ir skatinant prisiimti atsakomybę už ją.

3.1.2. Kad būtų sukurta stabili ir palanki verslo aplinka Europos įmonėms, visų pirma MVĮ, ES ir visos valstybės narės turėtų parengti ilgalaikius energetikos planus Paryžiaus susitarime suderintiems anglies dioksido poveikio neutralizavimo tikslams pasiekti. Todėl EESRK ragina Europos Sąjungą nustatyti tikslą iki 2050 m. užtikrinti, kad ES ekonomika taptų neutralizuoto poveikio klimatui ekonomika. Su sektoriais susijusios ir regionų priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo strategijos vėliau turėtų būti parengtos siekiant nustatyti verslo ir vietos galimybes ir iš anksto numatyti, kiek bus sukurta ir prarasta darbo vietų, siekiant užtikrinti sklandų perėjimą.

3.1.3. EESRK kritiškai vertina tai, kad kai kurie politiniai pažadai yra neaiškūs. Pavyzdžiui, EESRK apgailestauja, kad Europos Komisija niekada nepaaiškino, ką reiškia jos siekiai užtikrinti „pasaulinį Europos Sąjungos pirmavimą atsinaujinančių išteklių energijos srityje“.

3.1.4. EESRK palankiai vertina iniciatyvas, skirtas padėti regionams, kuriuose išskiriama daug anglies dioksido, ir saloms įgyvendinti energetikos pertvarką. EESRK pakartoja savo raginimą Europos Komisijai kiekvieno Europos regiono stiprybes ir silpnybes vykdydant energetikos pertvarką nustatyti kartu su visomis valstybėmis narėmis ir regionais. Taip nustatytos stiprybės ir silpnybės turėtų būti įtrauktos į jų pramonės strategijas pažangiosios specializacijos strategijas, taip pat jos turėtų padėti iš anksto numatyti galimą poveikį darbo vietų kūrimui, praradimui ir naujai jų apibrėžčiai dėl pertvarkos ⁽³⁾.

3.1.5. EESRK pripažįsta, kad stipriam ir demokratiniam energetikos sąjungos valdymui Europos aplinkos agentūroje reikia įsteigti „Europos energetikos informacijos tarnybą“, kuri galėtų užtikrinti valstybių narių pateiktų duomenų kokybę, sukurti pagal vieno langelio principą veikiančią sistemą visiems duomenų rinkiniams, kurių reikia norint įvertinti energetikos sąjungos pažangą, kartu su suinteresuotaisiais subjektais parengti skirtingų scenarijų prielaidas, sukurti atvirojo kodo modelius, kad būtų galima išbandyti įvairias prielaidas ir patikrinti, ar skirtingos prognozės dera tarpusavyje. Visiems sprendimus priimančioms asmenims, įmonėms ir plačiajai visuomenei turėtų būti sudarytos galimybės susipažinti su jos darbu.

3.2. **Kartu parengti socialinį paktą dėl piliečių skatinamos energetikos pertvarkos**

3.2.1. EESRK palankiai vertina Europos Komisijos teiginį, kad „Socialinis šių [energetikos pertvarkos] pokyčių poveikis nuo pat pradžios turi būti politikos proceso dalis, o ne klausimas, apie kurį pagalvojama tik vėliau“. EESRK ragina Europos Komisiją įgyvendinti tai praktikoje ir yra pasirengęs suteikti savo paramą ir žinias.

3.2.2. EESRK kartoja, kad Europai reikalingas „Socialinis paktas dėl piliečių skatinamos energetikos pertvarkos“, dėl kurio turi susitarti ES, valstybės narės, regionai, miestai, socialiniai partneriai ir organizuota pilietinė visuomenė, siekiant užtikrinti, kad niekas neliktų pertvarkos nuošalyje. Jis turėtų tapti šeštoju energetikos sąjungos aspektu ir apimti visus socialinius aspektus, įskaitant kokybiškų darbo vietų kūrimą, profesinį rengimą, vartotojų švietimą ir mokymą, socialinę apsaugą, konkrečius, pereinamojo laikotarpio regionams, kuriuose prarandamos darbo vietos, skirtus planus, sveikatos priežiūrą ir energijos nepriteklių. Ši iniciatyva turėtų būti Europos socialinių teisių ramsčio dalis. Toks paktas galėtų būti grindžiamas nacionaline patirtimi, pavyzdžiui, prancūzišku „Pacte pour le pouvoir de vivre“, kuriame dalyvauja 19 profesinių sąjungų ir NVO.

3.2.2.1. EESRK mano, kad Europos Sąjunga turi skirti tinkamą finansavimą, kad paremtų darbuotojus, kuriems kyla pavojus netekti darbo dėl perėjimo prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos. Šiuo tikslu, remdamasis Anglijų pramonės regionų pertvarkos platformos patirtimi, EESRK ragina Europos Komisiją, Europos Parlamentą ir Europos Sąjungos Tarybą užtikrinti, kad, siekiant spręsti su perėjimu prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos susijusias problemas, Europos socialinis fondas, regioniniai fondai ir Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas būtų tinkamai kuriami ir finansuojami. Tai parodytų Europos valią užtikrinti, kad niekas neliktų nuošalyje.

3.2.3. EESRK ragina energetikos sąjungą plėtoti taip, kad ji taptų galimybe panaikinti energijos nepriteklių Europoje ir pagerinti gyvenimo kokybę, darbo vietų kūrimą ir socialinę įtrauktį. Remiantis Europos energijos nepritekliaus observatorijos išvadomis ir naujai sukurto Europos energijos nepritekliaus indeksu, bendradarbiaujant su suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant vartotojų organizacijas ir kovos su skurdu srities NVO, pavyzdžiui, Europos kovos su skurdu tinklą, turėtų būti parengtas Europos kovos su energijos nepriteklumi veiksmų planas, siekiant užtikrinti, kad viešaisiais veiksmais būtų vis veiksmingiau šalinamos energijos nepritekliaus priežastys. Atkreipdamas dėmesį į tai, kad savo nuomonėje dėl Dokumentų rinkinio „Švari energija visiems“ ⁽⁴⁾ jis nurodė, kad energijos nepriteklis yra investicijų klausimas ir kad pažeidžiami namų ūkiai pirmiausia susiduria su sunkumais gauti finansavimą, EESRK pabrėžia, kad reikia laipsniškai pereiti nuo palaikomųjų prie prevencinių priemonių, pavyzdžiui, senų pastatų renovacijos juos pertvarkant į energijos nevartojančius pastatus. Šiuo požiūriu socialiniai tarifai arba energijos čekiai gali būti tik laikina pagalba, kurią palaipsniui reikėtų keisti viešosiomis subsidijomis, kurios padėtų neturtingiems Europos gyventojams imtis struktūrinių sprendimų, pavyzdžiui, iš esmės rekonstruoti pastatus.

3.2.3.1. EESRK mano, kad perėjimas prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos yra galimybė jauniems europiečiams suteikti darbo vietų. Europos Komisija teigia, kad jau keturi milijonai europiečių dirba „žaliosios ekonomikos“ srityje. Spartėjant energetikos pertvarkai bus sukurta daugiau darbo vietų, ypač kai pertvarką vykdys vietos energetikos bendruomenės. EESRK mano, kad reikėtų dėti daugiau pastangų profesinio rengimo srityje siekiant pritraukti jaunų europiečių, įskaitant jaunus bedarbius, į darbo vietas, susijusias su energetikos pertvarka. Todėl EESRK prašo Europos Komisijos parengti programą „Erasmus Pro“, pagal kurią būtų siekiama pritraukti daugiau jaunimo į augančius klimato požiūriu neutralios ekonomikos sektorius (pvz., energijos vartojimo efektyvumo, atsinaujinančiosios energijos gamybos) gerinant tokių darbo vietų įvairumą ir darbo sąlygas.

⁽³⁾ OL C 367, 2018 10 10, p. 1.

⁽⁴⁾ OL C 246, 2017 7 28, p. 64.

3.2.4. EESRK mano, kad ES ir visos jos valstybės narės kovą su oro tarša turėtų laikyti aukšto lygio politiniu prioritetu. Reikėtų sustiprinti reguliavimo priemones, kuriomis siekiama sumažinti oro teršalų kiekį, kurį išmeta transporto priemonės ir elektrinės, ir imtis priemonių, kurios galiausiai palaipsniui nutrauktų iškastinio kuro naudojimą transporto sektoriuje ir elektros energijos gamyboje. EESRK taip pat prašo, kad būsimoje ataskaitoje Europos Komisija pateiktų išsamią žaliųjų darbo vietų kūrimo veiksmų ir kliūčių, kurias reikia įveikti, analizę.

3.2.5. EESRK palankiai vertina pažangą, padarytą Ketvirtojoje ES ataskaitoje dėl informacijos apie ES investicinių priemonių naudojimą, ypač apie Europos infrastruktūros tinklų priemonę. Vis dėlto jis pažymi, kad reikia gerinti veiklą pradedančiųjų įmonių, piliečių, vietos energetikos bendruomenių ir bendruomeninių projektų galimybes gauti šių išteklių (pvz., paramą finansinėms platformoms, ypač tose valstybėse narėse, kurios neturi tokių subjektų). EESRK norėtų toliau nagrinėti energetikos pertvarkos socialinį aspektą parengdamas atskirą tiriamąją nuomonę arba informacinį pranešimą.

3.3. **Transportas**

EESRK primena, kad transporto sektoriui tenka trečdalis ES suvartojamos energijos. Nors ES išmetamųjų teršalų kiekis mažėja, tai nepasakytina apie transporto sektorių. Be to, jis toliau yra priklausomas beveik vien (94 %) nuo naftos, kurios didžioji dalis importuojama.

3.3.1. EESRK palankiai vertina tai, kad buvo priimtas Netaršaus judumo dokumentų rinkinys – pirmas žingsnis užtikrinant perėjimą prie netaršaus judumo. Jis palankiai vertina elektrifikacijos skatinimą, tačiau primena, kad elektrifikacijos nepakaks ir kad reikėtų imtis precedento neturinčių pastangų siekiant padidinti energijos vartojimo efektyvumą ir sumažinti nereikalingą judumo paklausą, pavyzdžiui, ilgus atstumus tarp namų ir darbo vietos.

3.3.2. EESRK būtų pritaręs ES masto veiksams, kuriais siekiama išvengti, kad mažas pajamas gaunantys automobilių savininkai neliktų nuošalyje turėdami aplinką teršiančias transporto priemones, kurioms vis dažniau ribojamas įvažiavimas į daugelį miesto teritorijų. Galimi veiksmai galėtų būti vykdomi įgyvendinant Miestų darbotvarkę, taip pat skatinant ėjimą pėsčiomis, važiavimą dviračiu, naudojimąsi viešuoju transportu, nebrangų modernizavimą ar pertvarkant esamų transporto priemonių transmisijas, kad būtų naudojamas ne iškastinis kuras, o netaršios technologijos.

3.3.3. EESRK palankiai vertina tai, kad ketvirtojoje energetikos sąjungos būklės ataskaitoje primenama Europos baterijų aljanso svarba. EESRK pritaria šiai iniciatyvai, kuria siekiama užtikrinti, kad ES atliktų plataus užmojo vaidmenį šioje pasaulinėje rinkoje⁽⁹⁾.

3.4. **Infrastruktūros, investicijų ir pramonės vystymas siekiant energetikos pertvarkos**

3.4.1. Energetikos pertvarka daro didelį poveikį visiems ekonomikos segmentams, visų pirma komunalinių paslaugų įmonėms, energijai imlioms pramonės šakoms ir pramonės šakoms, teikiančioms energetikos sprendimus. Radikaliems jų pokyčiams reikia šimtų milijardų eurų investicijų. Jos susiduria su rizika, iššūkiais ir turi galimybių, todėl labai svarbu, kad ES padėtų pramonei ir energijos kooperatyvams ir piliečiams pasinaudoti galimybėmis, atremti iššūkius ir sumažinti riziką.

3.4.2. EESRK apgailestauja, kad nepakankamai dėmesio skirta ES energetinės priklausomybės raidos ir jos geopolitinio poveikio vertinimui. Tai turėtų apimti ES priklausomybės nuo importuojamos energijos (pvz., naftos, gamtinių dujų, anglies ir urano), taip pat importuotų energetikos pertvarkos produktų (pvz., baterijų, saulės baterijų plokščių) ir užsienio investicijų į ES strateginį energetikos turtą ir bendroves (pvz., JAV įmonių, perkančių pagrindinius šiluminių elektrinių vertės grandinės segmentus, Kinijos bendrovių, perkančių elektros energijos tinklo bendroves, Rusijos investicijų į kai kurių šalių energetikos sektorių) pokyčių stebėseną.

3.4.3. EESRK mano, kad ES turėtų sustiprinti savo siekį visose švrios energijos srityse, kad Europos įmonėms būtų užtikrinta tvirta vidaus rinka, kurioje gali būti diegiamos inovacijos, taip pat parengti integruotą pramonės strategiją, skirtą švrios energijos sprendimų eksportui į kitas pasaulio šalis.

3.4.4. EESRK apgailestauja, kad viešosios investicijos (nacionalinės ir ES) į energetikos sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų prioritetus nekito ir siekia 5 mlrd. EUR per metus, kai moksliniai tyrimai ir inovacijos energetikos srityje turėtų būti svarbiausias Europos konkurencingumo ir klimato apsaugos prioritetas. EESRK ragina Europos Komisijos Jungtinių tyrimų centrą pateikti daugiau duomenų apie šį aspektą, išreikštą tiek absoliučiais skaičiais, tiek procentine ES BVP dalimi.

⁽⁹⁾ OL C 367, 2018 10 10, p. 1.

3.4.5. EESRK itin palankiai vertina Europos inovacijų tarybos bandomąjį projektą ir pasiūlymą rengti mokslinių tyrimų ir inovacijų uždavinius, nes tai padėtų mokslinius tyrimus ir inovacijas geriau nukreipti į projektus, kuriuos įgyvendinant veiksmingai sprendžiamos visuomenės problemos, įskaitant perėjimą prie neutralizuoto poveikio klimatui ekonomikos. Šiuo atžvilgiu EESRK prašo Europos Komisijos, Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos siūlyti parengti specialų uždavinį, kurį vykdant būtų siekiama, kad iki 2030 m. 100 Europos miestų taptų poveikį klimatui neutralizuojančiais miestais. Tokiu būdu ES mokslininkams, novatoriams ir įmonėms būtų suteikta daugybė galimybių bendrai kurti ir išbandyti inovacijas, mokytis iš patirties ir būti geriau pasirengusiems greitai pereiti prie kitokio energijos vartojimo modelio Europoje ir visame pasaulyje.

4. Pilielinės visuomenės dalyvavimas ir EESRK indėlis

4.1. EESRK yra įsitikinęs, kad Energetikos sąjunga gali būti laikoma tikrove politikos sprendimų požiūriu, tačiau tai dar nėra Europos piliečių kasdienybė. EESRK palankiai vertina tai, kad ES politikos formuotojai 2015–2019 m. padėjo energetikos sąjungos pagrindus, tačiau ateinančiais metais ir dešimtmečiais reikia dar daug nuveikti.

4.2. Europos energetikos sistemos pertvarka bus kur kas spartesnė, pigesnė ir demokratiškesnė, jei ją skatins žmonės, kurie vis dažniau tampa aktyviais vartotojais, energiją gaminančiais vartotojais, darbuotojais, energetikos pertvarkos visuomenės patalkos ir sutelktinio finansavimo atstovais. Europos Sąjunga turėtų siekti, kad energetikos politika, net ir nacionaliniu lygmeniu, pereitų nuo politikos, kai „sprendimus priima keletas asmenų“, prie politikos, kuri veiksmingai skatinama visų pastangomis. Tam dar niekada nebuvo tokių gerų sąlygų kaip dabar, atsižvelgiant į didėjančią ES piliečių, visų pirma Europos jaunimo, informuotumą apie klimato kaitą.

4.3. EESRK apgailestauja, kad trūksta tikrų pasiūlymų, kaip geriau įtraukti pilietinės visuomenės organizacijas ir piliečius. Nors išvykos energetikos sąjungos klausimais yra teigiamas pokytis, EESRK ragina Europos Komisiją aktyviau bendrauti su sprendimų priėmėjais ir suinteresuotaisiais subjektais ir ypač su nacionalinėmis ir regioninėmis ekonomikos ir socialinių reikalų tarybomis bei organizuota pilietine visuomene, kartu užtikrinant švarios energijos tiekimą visiems europiečiams.

4.4. Todėl, prisimindamas Reglamente dėl energetikos valdymo pateiktas priemones, EESRK siūlo nuolat palaikyti piliečių dialogą ir mano, kad jis turėtų būti privalomas visų labai svarbių su klimato kaita susijusių politinių sprendimų ir visos su klimato kaita susijusios ES teisėkūros parengiamasis aspektas. Skaidrumas ir atskaitomybė turėtų būti svarbūs tokio dialogo aspektai, o tai reiškia, kad reiktų viešai skelbti apie indėlį į dialogus ir teikti aiškią informaciją apie tai, kaip buvo atsižvelgta į dialogo metu iškeltus klausimus. Kad toks dialogas būtų sėkmingas, labai svarbu, kad jis būtų artimas piliečiams. Todėl, nors dialogas internetu gali būti naudingas, jo nepakanka ir jis turi būti papildomas susitikimais ir tiesioginiu ryšiu su plačiąja visuomene. Taigi būtina, kad dialogas būtų matomas, kad būtų pakankamų finansinių ir žmogiškųjų išteklių ir kad jam būtų paskirtas atstovas, pavyzdžiui, Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas, Komisijos narys arba kitas aukšto lygio asmuo.

4.5. EESRK pageidautų aktyviai prisidėti toliau plėtojant sinergiją ir bendradarbiavimą tarp ES institucijų, organizuotos pilietinės visuomenės, vietos ir regionų valdžios institucijų ir jų įstaigų, kurios yra svarbios siekiant energetikos sąjungos tikslų. Vietos ir regionų valdžios institucijos, būdamos arčiausiai plačiosios visuomenės ir susipažinusios su konkrečiomis vietos sąlygomis, gali veiksmingai pritaikyti ir įgyvendinti su energetika susijusią politiką. Jos yra svarbus sprendimų priėmimo lygmuo sektoriuose, pavyzdžiui, transporto, miestų planavimo, pastatų ir gerovės, ir todėl jos yra ypač svarbios suderintų priemonių energijos vartojimo efektyvumui ir atsinaujinančiųjų išteklių energijai užtikrinti požiūriu.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, Regionų komitetui ir Europos investicijų bankui dėl strateginio su baterijomis susijusio veiksmų plano įgyvendinimo. Strateginės baterijų vertės grandinės Europoje kūrimas

(COM(2019) 176 final)

(2019/C 353/16)

Pranešėjas **Colin LUSTENHOUWER**

Konsultavimasis	Europos Komisija, 2019.6.3
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2019.7.3
Priimta plenarinėje sesijoje	2019.7.17
Plenarinė sesija Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	189/1/5

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Pirmojoje Europos Komisijos pažangos ataskaitoje dėl strateginio su baterijomis susijusio veiksmų plano įgyvendinimo teigiama, kad, siekiant Europos Sąjungoje sukurti didelio masto baterijų pramonę, imtasi įvairių veiksmų.

1.2. Nors dar per anksti daryti galutines išvadas, EESRK remia Komisijos iniciatyvas, kurių ji ėmėsi ar praneša, jog imsis, siekdama kartu su valstybėmis narėmis ir Europos verslo bendruomene panaikinti savo priklausomybę nuo trečiųjų šalių, ypač Azijos valstybių.

1.3. Artimiausiais metais reikės daug nuveikti, kad Europos Sąjungoje būtų pasiektas reikiamas technologinių žinių lygis, užtikrintas būtinų žaliavų tiekimo srautas iš trečiųjų šalių bei ES šaltinių ir sukurti saugaus bei netaršaus baterijų perdirbimo pajėgumai.

1.4. Todėl Vyriausybėms ir verslo bendruomenei tenka bendra užduotis – investuoti į darbuotojus.

2. Įžanga

A. 2018 m. gegužės mėn. Europos Komisija paskelbė komunikatą „Europa kelyje“⁽¹⁾. Šiame komunikate išdėstoma politika, kurią Komisija ketina įgyvendinti siekdama tvaraus judumo Europoje – saugaus, susieto ir netaršaus.

2.1. Ši politikos sritis savo ruožtu priklauso J.-C. Junckerio vadovaujamos Komisijos nustatyti politikai, pavadintai „Europos energetikos sąjunga“, t. y. visa apimančiai integruotai sistemai, pagal kurią klimato politika yra integruojama į energetikos politiką ir papildoma tiksline pramonės politika, siekiant įgyvendinti Paryžiaus susitarimo tikslus. Jais visų pirma siekiama mažinti CO₂ kiekį, kuris išmetamas gaminant energiją iškastinio kuro pagrindu⁽²⁾ ir Europos transporto sektoriuje naudojant transporto priemones su vidaus degimo varikliais (sunkvežimius, automobilius), kurie savo ruožtu taip pat varomi iš iškastinių žaliavų pagamintais degalais (benziniu, dujomis).

⁽¹⁾ COM(2018) 293 final.

⁽²⁾ Energijos gamybai ir vartojimui tenka 79 % ES išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio, 2019 m. balandžio 1 d. Europos Audito Rūmų apžvalginis pranešimas ES parama energijos saugojimui.

2.2. Įgyvendindama iniciatyvą „Europa kelyje“ Komisija parengė specialų veiksmų planą, skirtą baterijų kūrimui ir gamybai. Šiuo tikslu Komisija pateikė atskirą pirmiau nurodyto komunikato priedą, kurio pavadinimas – „Strateginis su baterijomis susijęs veiksmų planas“.

B. Kam reikalingas specialus su baterijomis susijęs veiksmų planas?

2.3. Be baterijų jau nebegalime išsiversti savo kasdiniame gyvenime. Mūsų mobiliuosiuose telefonuose, nešiojamuosiuose ar planšetiniuose kompiuteriuose, buitinėje įrangoje ir, be abejo, elektra varomose transporto priemonėse (EVTP) baterijos yra esminis elementas, kad šie įrenginiai veiktų tinkamai, saugiai ir, pageidautina, ilgai. Tačiau baterijų naudojimo trukmė vis dar yra (pernelyg) ribota. Kalbant apie šias gaminių grupes, Komisijos politika, kaip nustatyta veiksmų plane, visų pirma yra orientuota į EVTP baterijų kūrimą, taip pat į kitus aspektus, kaip antai pakartotinis baterijų naudojimas ir perdirbimas ⁽³⁾.

2.4. Baterijų sistemos yra tinkamos nedidelio masto energijos kaupimui. Didelio masto energijos, pavyzdžiui, pagamintos jūros vėjo jėgainių parkuose, kaupimas baterijose greičiausiai yra neįmanomas. Toks didelio masto energijos kaupimas turės būti vykdomas naudojant kitus energijos nešėjus, pavyzdžiui, vandenilį ir amoniaką ⁽⁴⁾. Iš programos „Horizontas 2020“ biudžeto Komisija šioje srityje taip pat remia įvairias iniciatyvas, pavyzdžiui, elektros energijos panaudojimo dujoms gaminti technologiją (angl. *power to gas*) ⁽⁵⁾. Atitinkamai daug dėmesio skiriama efektyvių ir saugių būdų, kaip sujungti energijos kaupimo įrenginius su aukštos įtampos elektros perdavimo tinklais (angl. *power to the grid*), technologiniam plėtojimui, kad būtų galima išvengti labai didelių vadinamųjų jūrinių elektros lizdų sąnaudų. Tai taip pat padėtų išvengti vis dar patiriamų didelių tinklo nuostolių dėl jūros dugne ar ant jo tiesiamų aukštos įtampos elektros kabelių naudojimo tarp jūros vėjo jėgainių parkų ir žemyninės dalies, o tai leistų maždaug 10–15 % padidinti tvarios jūros energijos gamybos efektyvumą.

2.5. Numatoma, kad baterijos sudarys apie 40–50 % EVTP kainos, tačiau jau dabar atrodo, kad ši kaina gali būti ir mažesnė. Atsižvelgiant į labai sparčią elektrinės ridos plėtrą ⁽⁶⁾, vėl aktualiu klausimu tampa veiksmingų, saugių ir aplinkai nekenksmingų baterijų prieinamumas. Europos pramonei, regis, atsiveria didžiulė rinka, kuri, kaip teigia Komisija, 2025 m. gali siekti 250 mlrd. EUR, o apimtis – 400 GWh. Tai Europai atveria didelių galimybių ne tik siekiant klimato tikslų, bet ir ekonomikos bei užimtumo atžvilgiu. Kaip neseniai pareiškė Komisijos narė Elžbieta Bieńkowska: „Numatome Europos Sąjungoje sukurti tvirtą baterijų pramonę, kuri prisidės prie žiedinės ekonomikos ir netaršaus judumo.“

2.6. Tačiau aiškiai įvardykime esamą padėtį: baterijų kūrimo (MTTP) ir gamybos srityje Europa siaubingai atsilieka nuo Azijos šalių ir įmonių. NET 85 % visų Europoje naudojamų baterijų yra pagamintos Kinijoje, Japonijoje arba Korėjoje. Europos produkcija sudaro varganus 3 % pasaulinės gamybos, o JAV – apie 15 % Tai reiškia, kad, jeigu norime Europoje judumo srityje pereiti nuo iškastinių žaliavų gaminamais degalais varomų prie elektra varomų transporto priemonių, būsime visiškai priklausomi nuo Azijos gamybos pajėgumų.

2.7. Tarsi to nepakaktų, baterijų gamybai reikalingų žaliavų, kaip antai ličio, nikelio, mangano ir kobalto, gavyba Europoje šiuo metu yra ribota, nors turima potencialių jų rezervų. Šiuos Europos rezervus reikės išgauti, nors jau dabar aišku, kad jais bus galima patenkinti tik maždaug 15–20 % visos paklausos. Šios naudingosios iškasenos importuojamos iš Lotynų Amerikos, Afrikos ir Azijos, kur, kaip pranešama, kinai įsteigė dideles kasybos bendroves, kad galėtų užsitikrinti nevaržomą prieigą prie šių žaliavų ⁽⁷⁾. Be to, Europos naudingosios iškasenos dažnai rafinuojamos ir perdirbamos taip pat Kinijoje.

2.8. Išgaunant ir perdirbant žaliavas suvartojama labai daug energijos ir susidaro dideli kiekiai kasybos atliekų, įskaitant tam tikrais atvejais ir pavojingas atliekas.

2.9. Be to, Europa susiduria su baterijų perdirbimo problema. Didelis jų kiekis reiškia, kad susiduriame su nauja, nerimą keliančia atliekų šalinimo problema, ypač dėl to, kad medžiagų iš šių baterijų perdirbimas dar tik pradinėje stadijoje. Dabar regeneruojama tik apie 10 % baterijose esančių medžiagų. Taigi dar yra daug potencialo gerinti šių medžiagų perdirbimą ir regeneravimą.

⁽³⁾ Nors daugiausia dėmesio skiriama automobiliams, nereikėtų pamiršti, kad jau vykdoma su elektra varomų laivų (pvz., mažų keltų) gamyba susijusi veikla.

⁽⁴⁾ Taip pat žr. „Energijos kaupimas – integracijos ir energetinio saugumo veiksnys“, OL C 383, 2015 11 17, p. 19.

⁽⁵⁾ Flandrijos pradėtas įdomus projektas „WaterstofNet“: sukurta (vėjo ir fotovoltinės energijos) gamintojų, vandenilio technologijų (elektrolizės ir kompresijos) ir galutinių vartotojų chemijos ir transporto sektoriuje grupė.

⁽⁶⁾ Tikimasi, kad, pavyzdžiui, šiais metais (2019 m.) Norvegijoje pirmą kartą elektra varomų lengvųjų automobilių bus parduota daugiau nei įprastų automobilių su vidaus degimo varikliais. Šioje EVTP grupėje daugumą jų tiekia gerai žinomas JAV automobilių gamintojas.

⁽⁷⁾ Kinijos Vyriausybė nusistatė tikslą, kad nuo 2025 m. iš visų parduodamų naujų lengvųjų automobilių 20 % turėtų sudaryti EVTP.

3. 2019 m. pažangos ataskaita

3.1. 2018 m. spalio 17 d. priimtoje nuomonėje⁽⁸⁾ EESRK pritarė Komisijos pasiūlymams dėl tvaresnio transporto ir strateginio su baterijomis susijusio veiksmų plano. Be to, Komitetas nurodė, kad šį planą įgyvendinti gali trukdyti daug veiksnių, pavyzdžiui, priklausomybė nuo trečiųjų šalių žaliavų, alternatyvių degalų trūkumas, sunkumai tvarkant, perdurbant ir šalinant išekvotas baterijas ir kvalifikuotų darbuotojų trūkumas.

3.2. 2019 m. balandžio 9 d. Komisija paskelbė pirmąją pažangos ataskaitą dėl 2018 m. gegužės mėn. patvirtinto Strateginio su baterijomis susijusio veiksmų plano. Iš pažangos ataskaitos matyti, kad rengiama daug sektorinių ir regioninių iniciatyvų. Pavyzdžiui, Europos baterijų aljansas atrodo esanti patraukli platforma, kurioje pramonės atstovams, politikos formuotojams ir mokslininkams sudarytos galimybės koordinuoti dirbti, kad būtų įgyvendintas sudėtingas ir plataus užmojo tikslas ES ir jos pramonei vėl išsiveržti į priekį spartaus baterijų technologijų plėtojimo srityje. Įgyvendinant programą „Horizontas 2020“ paskelbtas pirmasis kvietimas teikti paraiškas ir numatyta skirti 114 mln. EUR biudžetą, o kitas kvietimas dalyvauti konkurse, kurio biudžetas bus 132 mln. EUR, bus paskelbtas 2020 m. Be to, didelio masto finansavimas taip pat teikiamas ES regioninės politikos lėšomis. Verslo ir mokslo bendruomenė, regis, labai nori dalyvauti šiame procese ir papildyti savo investicijas ES lėšomis bei paspartinti mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą.

3.3. Nuo veiksmų plano paskelbimo pradėta nemažai iniciatyvų, tačiau daugelis jų, įskaitant tarpregionines iniciatyvas, vis dar yra tik parengiamajame etape. Praėjus vos vieneriems metams nuo veiksmų plano paskelbimo, dar pernelyg anksti vertinti rezultatus. Tačiau visur akivaizdus skubos jausmas: politikos formuotojai, mokslininkai ir įmonės supranta, kad jau vėlu, galbūt net ir per vėlu. Galime prarasti nepaprastai daug: kyla realus pavojus, kad labai daug Europos automobilių pramonės subjektų perkels gamybą į regionus, esančius netoli baterijų elementų gamybos padalinių, daugiausia į Aziją. Dėl to dabar žvilgsnis krypta į apie 13 mln. šiame sektoriuje dirbančių Europos darbuotojų ateitį.

4. Kokie būtų tolesni veiksmai?

4.1. Pradėjus darbą J.-C. Junckerio vadovaujamai Komisijai ir patvirtinus Europos energetikos sąjungos programą, buvo imtasi nemažai veiksmų, kuriais, atsižvelgiant į klimato politiką, pradėta įgyvendinti pramonės politika, suteikianti visiškai naują požiūrį į tvaresnės visuomenės kūrimą. Komisijos pramonės politika, kurią remia valstybės narės, tapo kur kas labiau vadovaujamo ir iniciatyvinio pobūdžio nei buvo anksčiau. EESRK palankiai vertina naują Komisijos požiūrį ir ragina ją, valstybes nares ir Europos verslo bendruomenę toliau tęsti šį neseniai pradėtą procesą.

4.2. Toks požiūris yra sveikintinas ir, atsižvelgiant į didelį Europos pramonės atsilikimą baterijų kūrimo ir gamybos srityje, netgi būtinas. Tačiau vadovaujamo pobūdžio pramonės politika taip pat kelia pavojų, kad bus netinkamai iš anksto išrinkti laimėtojai (angl. *picking winners*). Nepaisant to, Komitetas palankiai vertina tai, kad naujas požiūris apima visą pramoninės vertės grandinę (angl. *value chain approach*). Pramonės politika, grindžiama vertės grandinės metodika, taip pat labiau tinka žiediniam mąstymui nei senasis sektorinis požiūris į pramonę. Nepaisant to, taikant vertės grandinės požiūrį taip pat reikalinga kita, tam tinkamesnė politika, kuri būtų pritaikyta, pavyzdžiui, valstybės pagalbos politikai. Kadangi baterijų gamybos pramonė dabar tapo ES pramonės politikos prioritetu, Komisija taip pat turės būti lanksti ir nuolaidi investicinės pagalbos, kurią valstybės narės teiks šios grandinės įmonėms, atžvilgiu. Lanksčiai taikant tinkamumo kriterijus vykdyti bendriems Europos interesams svarbius projektus (angl. IPCEI), Europos pramonei būtų galima skirti daug viešojo sektoriaus finansinių išteklių, kurie tam tikru mastu galėtų prilygti paramai, kurią Azijos įmonės gauna iš savo Vyriausybių. EESRK palankiai vertina šią naują IPCEI priemonės panaudojimo galimybę.

4.3. Tačiau kyla klausimas, ar strateginiame veiksmų plane numatyta politika nebus vykdoma per vėlai, kad būtų galima įveikti didžiulį atsilikimą nuo Azijos šalių ir jų įmonių. Taip pat kyla abejonių, ar pakanka skiriamų finansinių lėšų. Pesimistiškai mąstant: ar tai ne per mažai ir ne per vėlu?⁽⁹⁾ Neseniai paskelbtame apžvalginiame pranešime Europos Audito Rūmai konstatuoja: „Tačiau išskyla rizika, kad priemonės, kurių iki šiol buvo imtasi, nebus pakankamos, kad būtų pasiekti ES švarios energetikos strateginiai tikslai.“ Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad Komisijos vaidmuo ir jos turimi finansiniai ištekliai yra riboti. Komisija pagrįstai laikosi tam tikro atstumo. Jos vaidmuo – tarpininkauti. Šio iššūkio visų pirma turi imtis valstybės narės, Europos įmonės ir mokslinių tyrimų įstaigos. Todėl labai džiugu, kad 2019 m. gegužės pradžioje Prancūzijos ir Vokietijos Vyriausybės nusprendė skirti po 1 mlrd. EUR savo įmonių iniciatyvoms, skirtoms baterijų gamybos sektoriaus vystymui, remti. Tai vieni iš pirmųjų labai konkrečių rezultatų, pasiektų Komisijos iniciuoto Europos baterijų aljanso, kuriame valstybės narės, Komisija ir verslo bendruomenė bendradarbiauja tarpusavyje.

⁽⁸⁾ EESRK nuomonė „Europa kelyje“, OL C 62, 2019 2 15, p. 254.

⁽⁹⁾ Taip pat žr. 2019 m. balandžio 1 d. Europos Audito Rūmų apžvalginį pranešimą ES parama energijos saugojimui.

4.4. EESRK nuomone, praėjus tiek mažai laiko nuo baterijoms skirtos veiksmų programos patvirtinimo, dar per anksti padaryti galutinę išvadą. EESRK palankiai vertina daugybę veiksmų, kurių ėmėsi arba kuriuos rengia įvairūs suinteresuotieji subjektai. Rezultatai bus (turėtų būti) matomi artimiausiais metais. Technologijų plėtra Europos Sąjungoje ir už jos ribų nestovi vietoje, o šis dinamiškas procesas reiškia, kad baterijoms skirta strategija nėra vienkartinė priemonė – jai reikia struktūrinio požiūrio įgyvendinant ES ir valstybių narių politiką, nes dabar investicijoms į gamybos priemones būdingas ilgas atsipirkimo laikotarpis (nuo 20 iki 30 metų jau ne išimtis).

4.5. Taip pat kyla klausimas, ar ES iš viso yra pajėgi sukurti konkurencingą baterijų kūrimo ir gamybos sektorių, nes Europos Sąjungoje nepakanka joms būtinų žaliavų. Nors kai kuriose ES valstybėse narėse kuriamos ličio gavybos iniciatyvos (įskaitant ir anksčiau uždarytų kasyklų atnaujinimą), naivu tikėtis, kad ES sugebės visiškai apsirūpinti. Be to, daug Europos gyventojų nėra linkę pritarti kasybos galimybėms ir šiuo atžvilgiu dažnai laikosi principo „tik ne mano kieme“ (angl. *Not In My Back Yard*). Vertėtų labiau atkreipti gyventojų dėmesį į socialiniu ir aplinkosauginiu požiūriu atsakingai vykdomos žaliavų gavybos daromą teigiamą poveikį vietos bendruomenėms. Be to, „vietos lygmeniu prisiimama nuosavybė“, t. y. vietos gyventojų išitraukimas, be kita ko, finansškai ir kitais būdais, galėtų pašalinti priešiniams tokiai veiklai, dėl kurio ji nepajuda iš vietos.

4.6. Atsižvelgdamas į galimybes gauti žaliavų, EESRK pabrėžia, jog svarbu, kad visi suinteresuotieji subjektai dėtų daugiau pastangų kuriant naujas baterijų rūšis, pavyzdžiui, kietakūnes baterijas, dėl kurių labai sumažėtų priklausomybė nuo šių žaliavų.

4.7. Ar tikrai realu tikėtis, kad Europos Sąjungoje, kaip nurodo Komisija, atsiras 10–20 stambių gamintojų? Ar ilgalaikiai investuotojai kapitalo rinkoje yra pakankamai pasirengę investuoti tam reikalingą maždaug 10 mlrd. EUR sumą? Nors Komitetas labai vertina visus veiksmų programoje nustatytus prioritetus, nusivylimą kelia tai, kad neužsimenama apie galimybes gauti tokioms itin didelėms investicijoms reikalingo kapitalo. Šiomis aplinkybėmis vien bankų finansavimo absoliučiai nepakanka. Į šiuos projektus turės būti pasirengusios investuoti kapitalo rinkos, ypač infrastruktūros fondai, pasitelkę savo pajėgumą prisiimti riziką⁽¹⁰⁾. Tam reikia ilgalaikės politikos, tinkamos grąžos ir susijusios nacionalinės valdžios institucijų paramos. Susiję subjektai turi nustoti žvalgytis vienas į kitą – šiuo tikslu veiksmų galėtų imtis valdžios institucijos kaip investicijų proceso skatintojos. Prancūzijos ir Vokietijos iniciatyvos rodo, kad šios šalys tai puikiai suvokia. EESRK nuomone, neseniai sukurta Investicijų platforma su „EIT InnoEnergy“ – „varomąja jėga/akceleratoriumi“, taip pat gali labai padėti suburti investuotojus ir projektų rengėjus.

4.8. Tuo pat metu, vykdant tikslines informavimo kampanijas, reikės apšviesti Europos vartotojus, kad Europoje pagamintų baterijų, kurios atitinka žmonių ir aplinkos saugos standartus, pirkimas turi daug pranašumų, palyginti su baterijų iš trečiųjų šalių, kuriose šių standartų ir vertybių laikomasi mažiau, pirkimu. Jeigu nieko nekeisime, ir toliau eksportuosime savo aplinkosaugines problemas.

4.9. Todėl, EESRK nuomone, reikia konkretnių iniciatyvų medžiagų iš senų baterijų perdirbimui skatinti. Apsirūpinti reikalingomis žaliavomis gali labai padėti vadinamoji gavyba iš urbanistinių atliekų (angl. *urban mining*). Ateityje numatomas didelis urbanistinių atliekų perdirbimo potencialas, su sąlyga, kad pagerės ekonominės paskatos, bus surenkama daugiau atliekų, patobulės regeneravimo technologijos ir galiausiai pakils perdirbimo rodikliai. Deja, naujausioje Komisijos ataskaitoje dėl baterijų direktyvos įgyvendinimo ir poveikio nurodoma, kad standartinių baterijų surinkimas dar nepasiekė pageidaujamo lygio. Apie 57 % baterijų vis dar negražinamos perdirbti. Todėl Komisija, kaip nurodyta šioje glaustoje, bet labai įdomioje ataskaitoje, pagrįstai svarsto galimybę pritaikyti 2006 m. direktyvą, be kita ko, atsižvelgiant į naujų baterijų, kurioms ir skirtas veiksmų planas, pasirodymą rinkoje. Komitetas laukia šių pasiūlymų su dideliu susidomėjimu. Be to, Komitetas pažymi, kad dabartiniai baterijų perdirbimo įrenginiai taip pat turės būti pritaikyti atsižvelgiant į didelius naujų tipų baterijų srautus artimiausioje ateityje. Taip pat reikės kurti naujas perdirbimo ar apdorojimo technologijas; Komitetas mano, kad tikslinga MTTP veikla šioje srityje nusipelno visišką ES paramą, nes ji prisideda prie geresnės gyvenimo aplinkos ir gali labai sumažinti priklausomybę nuo žaliavų, perkamų už ES ribų.

4.10. Komitetas taip pat ragina vykdyti tikslingus mokslinius tyrimus medžiagų regeneravimo iš anglies atliekų ir plieno ar kitų iškastinių metalų laužo srityje. Negalima atmesti galimybės, kad šie šaltiniai taip pat gali padėti patenkinti žaliavų poreikį. EESRK palankiai vertina neseniai paskelbtą Europos Komisijos Jungtinio tyrimų centro ataskaitą dėl svarbiausių žaliavų iš kasybos atliekų ir sąvartynų atgavimo⁽¹¹⁾ ir ragina užtikrinti politinę paramą svarbiausių žaliavų klausimo tyrimui ir nagrinėjimui, nes „pasaulinė kova dėl žaliavų“ tampa vis aršesnė.

⁽¹⁰⁾ 2019 m. gegužės 2 d. įmonė „Tesla“ pareiškė, kad, nors 2019 m. 1-ąjį ketvirtį ji patyrė daugiau kaip 700 mln. JAV dolerių nuostolių, įmonė norėtų kapitalo rinkoje pritraukti 2 mlrd. JAV dolerių finansavimą naujos baterijų gamyklos statybai ir naujo tipo elektromobilių kūrimui. JAV kapitalo rinka gali lengvai suteikti finansavimą tokioms investicijoms akcijų ir (arba) obligacijų forma. Kyla klausimas, ar tai įmanoma pasiekti susiskaidžiusioje ES kapitalo rinkoje.

⁽¹¹⁾ Recovery of critical and other raw materials from mining waste and landfills: State of play on existing practices, EUR 29744 EN, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas, 2019, ISBN 978–92–76–03391–2, doi:10.2760/494020, JRC116131.

4.11. Kokiu mastu reglamentavimo sistema padeda plėtoti reikiamus mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą ES ir naudoti jų metu sukurtas technologijas? Teisės aktų ir reglamentų svarstymas savime suprantama yra Komisijos užduotis. Šiaip ar taip tai – jos turimos valdymo priemonės. Tačiau prieš imantis reglamentavimo priemonių būtų geriau kartu su įmonėmis ir socialinių partnerių organizacijomis stebėti ir analizuoti rinkos pokyčius. Visų pirma inicijuoti, skatinti ir gaminti, po to išsamiai išanalizuoti ir tik tada reglamentuoti – šiam mažų garantijų sektoriui labiau reikėtų būti tokio politikos kūrimo metodo.

4.12. EESRK ragina Komisiją ir toliau užtikrinti, kad viešųjų pirkimų konkursai būtų iš tiesų pritaikyti dažnai mažos apimties ES pramonei, kad šie vidutinio dydžio gamintojai neprarastų galimybės gauti finansinių išteklių vien dėl to, kad jų vykdoma mažos apimties mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros veikla neatitinka projektų dydžio reikalavimų. Tačiau EESRK palankiai vertina tai, kad Komisija kvietimus teikti paraiškas parengė pagal naują, labiau integruotą metodiką, kad jie taptų prieinamesni ES įmonėms.

4.13. Komitetas mano, jog svarbu, kad ES lėšas taip pat būtų galima skirti projektams, kuriuos parengė vidutinio dydžio Europos baterijų gamybos įmonės ir kurie jau yra gerokai technologškai išplėtoti (5–9 technologinės parengties lygio). Šios įmonių grupės, kuri labiau suinteresuota patekimu į rinką nei fundamentiniais moksliniais tyrimais, galimybės gauti ES finansavimą, regis, vis dar labai ribotos. Būtent šiai grupei reikės sudaryti sąlygas paprasčiau gauti ES subsidijų darbuotojų mokymui ir perkvalifikavimui.

2019 m. liepos 17 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER*

ISSN 1977-0960 (elektroninis leidimas)
ISSN 1725-521X (popierinis leidimas)

Europos Sąjungos leidinių biuras
L-2985 Liuksemburgas
LUKSEMBURGAS

LT